

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

**December/ Aralık 2019
Volume/ Cilt XX Issue/ Sayı 2**

**Gender and International Relations: Theory, Issues and
Perspectives**

**Toplumsal Cinsiyet ve Uluslararası İlişkiler: Kuram, Sorunlar ve
Bakış Açıları**

Guest Editors/Misafir Editörler

C. Akça Ataç & Nur Köprülü

Eastern Mediterranean University/Doğu Akdeniz Üniversitesi

© 2019 Eastern Mediterranean University Press

© 2019 Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi

**Printed in North Cyprus by the Eastern Mediterranean University Printing
House**

ISSN 1302-9916

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

Publisher

Prof.Dr. Necdet Osam (Rector) (on behalf of)
Eastern Mediterranean University (EMU)
Turkish Republic of Northern Cyprus

Editorial Board

Editors

Assoc.Prof. Hanife Aliefendioğlu, Eastern Mediterranean University-North Cyprus
Prof. Fatma Güven Lisaniler, Eastern Mediterranean University-North Cyprus

Members

Prof. Sevda Alankuş, Yaşar University-Turkey
Assoc.Prof. Süheyla Üçışık Erbilen, Eastern Mediterranean University-North Cyprus
Assoc.Prof. Anne Cieccko, University of Massachusetts- Amherst USA
Assoc.Prof. María Alicia Garza, Boise State University-USA
Assoc.Prof. Cynthia Forson, Lancaster University-Ghana

Associate Editors (English Editors)

Ikechukwu D. Nwaka, Girne American University - North Cyprus
Hüseyin Demirel, Eastern Mediterranean University - North Cyprus

Journal Secretary: Can Bekcan, Bilcan Bladanlı

Language: Turkish / English

Cover Design: Roya Alagheband

Correspondence Address

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies
Eastern Mediterranean University-Center for Women's Studies,
Jean-Jacques Rousseau str.
Faculty of Business and Economics, Annex Building, BE159
99628 Famagusta/North Cyprus (via Mersin 10 - Turkey)
E-mail: jws.cws@emu.edu.tr
<http://kwj2000journal.emu.edu.tr>

ISSN 1302-9916© 2019 emupress.

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

Sahibi

Prof.Dr. Necdet Osam (Rektör)
Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) (adına)
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Editör Kurulu

Editörler

Doç.Dr.Hanife Aliefendioğlu, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs
Prof.Dr. Fatma Güven Lisaniler, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs

Üyeler

Prof.Dr. Sevdalankuş, Yaşar Üniversitesi -Türkiye
Doç.Dr. Süheyla Üçışık Erbilin, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs
Doç.Dr. Anne Ciecko, Massachusetts Üniversitesi- Amherst ABD
Doç.Dr. María Alicia Garza, Boise Eyalet Üniversitesi-ABD
Doç.Dr. Cynthia Forson, Lanchester Üniversitesi-Gana

Yardımcı Editörler (İngilizce Editörleri)

Ikechukwu D. Nwaka, Girne Amerikan Üniversitesi -Kuzey Kıbrıs
Hüseyin Demirel, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs

Dergi Sekreteri: Can Bekcan, Bilcan Bladanlı

Derginin Dili: Türkçe / İngilizce

Kapak Tasarım: Roya Alagheband

Yazışma Adresi

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies
Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi,
Jean-Jacques Rousseau sok.
İşletme ve Ekonomi Fakültesi, Ek-Bina, BE159
99628 Gazimağusa - Kuzey Kıbrıs
E-posta: jws.cws@emu.edu.tr
<http://kwj2000journal.emu.edu.tr>

EASTERN MEDITERRANEAN UNIVERSITY
Center for Women's Studies
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

Academic Advisory Board

Prof. Aksu Bora (Retired) (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl University-Turkey)
Prof. Ayşe Işık Gürşimşek (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Berit Hagekull (Uppsala University-Sweden)
Prof. Beth Baron (City University of New York-USA)
Prof. Biran Mertan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Prof. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-UK)
Prof. Hülya Şimğa (Maltepe University-Turkey)
Prof. Jacqueline Nadel (Riken BSI-France)
Prof. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences-France)
Prof. Louis Oppenheimer (University of Amsterdam-Netherlands)
Prof. Mustafa Fatih Özbilgin (University of East Anglia-UK)
Prof. Mutlu Binark (Hacettepe University-Turkey)
Prof. Şeyma Güngör (University of İstanbul-Turkey)
Prof. Yıldız Ecevit (Middle East Technical University-Turkey)
Prof. Yonca Al (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Blaise Pierrehumbert (Lausanne University-Switzerland)
Assoc.Prof. Burçak Keskin Kozat (Stanford University-USA)
Assoc.Prof. Mashoed Bailie (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Netice Yıldız (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Nurten Kara (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assoc.Prof. Türkan Ulusu Uraz (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist.Prof. Nazime Beysan (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist.Prof. Pembe Behçetoğulları (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)
Assist.Prof. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi University-Turkey)
Assist.Prof. Seda Orbay (Eastern Mediterranean University-North Cyprus)

About the Journal

Kadın/Woman 2000 -Journal for Women's Studies is a publication of Eastern Mediterranean University - Centre for Women's Studies. It is published biannually on June and December and is a multi-disciplinary, peer and blind reviewed, bilingual journal (both Turkish and English) dedicated to the scholarly study of all aspects of women and gender studies. The articles published are primarily on topics concerning women's rights, the socio-cultural aspects and position of women in society as well as particular legal issues. Articles are accepted from all disciplines such as literature, sociology, psychology, anthropology, law, political science, economics, medicine, cultural history as well as book reviews on recent publications and news and reports on important scientific events.

Indexing

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies is indexed in GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, Gale Academic OneFile, Gale General OneFile, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos Index, and TÜBİTAK ULAKBİM Social Sciences and Humanities Database.

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies

Akademik Danışma Kurulu

Prof.Dr. Aksu Bora (Retired)(Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Aysel Aziz (Yeni Yüzyıl Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Ayşe Işık Gürşimşek (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof.Dr. Berit Hagekull (Uppsala Üniversitesi-İsveç)
Prof.Dr. Beth Baron (New York City Üniversitesi-ABD)
Prof.Dr. Biran Mertan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Prof.Dr. Deniz Kandiyoti (School of Oriental and African Studies-İngiltere)
Prof.Dr. Hülya Şimşak (Maltepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Jacqueline Nadel (Riken BSI-Fransa)
Prof.Dr. Lucette Valensi (The School of Advanced Study in the Social Sciences-Fransa)
Prof.Dr. Louis Oppenheimer (Amsterdam Üniversitesi-Hollanda)
Prof.Dr. Mustafa Fatih Özbilgin (East Anglia Üniversitesi-İngiltere)
Prof.Dr. Mutlu Binark (Hacettepe Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Şeyma Güngör (İstanbul Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Yıldız Ecevit (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Türkiye)
Prof.Dr. Yonca Al (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Blaise Pierrehumbert (Lausanne Üniversitesi-İsviçre)
Doç.Dr. Burçak Keskin Kozat (Stanford Üniversitesi-ABD)
Doç.Dr. Mashoed Bailie (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Netice Yıldız (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Nurten Kara (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Doç.Dr. Türkan Ulusu Uraz (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd.Doç.Dr. Nazime Beysan (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd.Doç.Dr. Pembe Behçetoğulları (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)
Yrd.Doç.Dr. Rana Tekcan (İstanbul Bilgi Üniversitesi-Türkiye)
Yrd.Doç.Dr. Seda Orbay (Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kuzey Kıbrıs)

Dergi Hakkında

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, Doğu Akdeniz Üniversitesi-Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin bir yayın organı olup, Merkez'in amaçları doğrultusunda kadın konusu ile ilgili değişik disiplinlerde yapılan çalışmalara yer veren bilimsel düzeyde çift-kör akran değerlendirmesi olan bir dergidir. Her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda 2 sayı olarak Türkçe ve İngilizce yayımlanan dergi, toplumsal cinsiyet ve kadının konumu ve hakları konularında sosyoloji, psikoloji, sağlık, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, sanat tarihi, arkeoloji, edebiyat ve iletişim alanlarında disiplinler arası nitelikli bilimsel makaleler yayımlar. Ayrıca kadın ve toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çalışmalar ve yayımlarla ilgili bilimsel tanıtım yazılarına yer verir.

Veritabanları

GenderWatch, Contemporary Women's Issues, General Academic ASAP International, IT One File, General Reference Center, General Reference Center Gold, Gale Academic OneFile, Gale General OneFile, IT Custom, MLA International Bibliography, Turkologischer Anzeiger, Index Islamicus, EBSCO, Women's Studies International Database, Asos İndeks ve TUBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı.

Contents/içindekiler

Volume/Cilt XX

Issue /Sayı 2

December/Aralık 2019

From the Guest Editors!

i

Editorial Introduction: “Don’t Give Up! Don’t Give in!” Gender in International Relations and “Curious” Feminist Questions

Editorial Giriş: “Erteleme, Üşenme, Vazgeçme!”: Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet ve “Meraklı” Feminist Sorular

vii

Articles / Makaleler

Feminist Uluslararası İlişkiler Yazını Üzerine Bir İnceleme (A Review of Feminist International Relations Literature)

Literature Review, Invited Paper

Çiçek Coşkun..... 1

Determinants of Global Peace and Gender Equality as an Invisible Hand: A Cross Country Analysis (Küresel Barışın Belirleyicileri ve Görünmez Bir El Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Bir Kesit Veri Analizi)
Original research article

Nezihat Doğan..... 13

Liberalism Unveiled: FEMEN- Muslim Women Debate and the Question of Freedom (Peçesiz Liberalizm: Femen-Müslüman Kadınlar Tartışması ve Özgürlük Meselesi)

Original research article

Fulden İbrahimhakkıoğlu..... 29

EU’s Gender Equality Dilemma: A Human Rights or a Market Economy Instrument? (AB’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İkilemi: Bir İnsan Hakları mı Yoksa Pazar Ekonomisi Aracı mı?)

Original research article

Sinem Bal..... 43

Postkolonyal Teori Bağlamında Sığınmacı Kadınlar: Suriyeli Kadın Sığınmacıların Türkiye’deki ‘Geçici’ Durumu (A Post-Colonial Theory of Women Asylum Seekers: ‘Temporary’ Position of Syrian Women Asylum Seekers in Turkey)

Original research article

Zehra Yılmaz..... 65

Dünya Siyasetinin Kadın Liderleri ve Siyasal Erkeklikler: Göstergibilimsel Bir Okuma (Woman Leaders of the World Politics and Political Masculinities: A Semiotic Reading)

Original research article

Bezen Balamir Coşkun & Selin Akyüz..... 90

Book Reviews/Eser Tanıtımı

Cynthia Enloe (2017). The Big Push: Exposing and Challenging the Persistence of Patriarchy. Oakland: University of California Press (Büyük İtiş: Ataerkinin Süredurumunun İfşası ve Meydan Okuma)

(Şebnem Açelya Baştan)	111
Anna Prodromou (2019). Women in Conflict Zones: A Collection of Interviews of Cypriot Women (Çatışma Bölgelerindeki Kadınlar: Kıbrıslı Kadınlarla Yapılan Röportajlar Serisi). Nicosia: Erker Publishing House (Hakan Karahasan).....	117
Notes, Reports and Sources on Women/Gender Studies	
Dış Politikada Kadınlar İnisyatifi (Women Initiative in Foreign Affairs) (Zeynep Alemdar)	121
Authors / Yazarlar.....	124
Referees / Bu Sayıda Hakemlik Yapanlar.....	125
Notes for Contributors/Yazarlara Notlar.....	126

Who is C. Akça Ataç?

Dr. C. Akça Ataç is an Associate Professor of Political History at Çankaya University in Ankara. She did her PhD in History at Bilkent University and pursued postdoctoral studies at the UCLA. She has publications in journals such as *History of Political Thought*, *Turkish Studies*, *Global Change, Peace and Security*, *Digest of Middle East Studies*, *European Journal of American Studies*, *All Azimuth* and *Perceptions*, and she has contributed chapters to books published by Brill, I.B. Tauris and Honore Champion/Paris, among others. She won second place in the 5th International Sakıp Sabancı Research Awards in 2010. She is on the editorial board of Turkey-based gender studies journal *Fe Journal: Feminist Critique/Fe Dergi: Feminist Eleştiri* and the member of Women in Foreign Policy Initiative (WFP14).

Çankaya University, Ankara-Turkey
E-mail: cakca@cankaya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3871-8830

C. Akça Ataç kimdir?

Dr. C. Akça Ataç, Çankaya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde siyasi tarih doçenti olarak çalışmaktadır. Doktora derecesini Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümünden aldıktan sonra UCLA'de doktora sonrası araştırmalarda bulunmuştur. *History of Political Thought*, *Turkish Studies*, *Global Change, Peace and Security*, *Digest of Middle East Studies*, *European Journal of American Studies*, *All Azimuth* ve *Perceptions* gibi dergilerde makaleleri, Brill, I.B. Tauris and Honore Champion/Paris gibi uluslararası yayınevleri tarafından basılan kitaplarda kitap bölümleri yayımlanmıştır. 2010 yılında 5. Uluslararası Sakıp Sabancı Araştırma Ödüllerinde ikinci olmuştur. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*'nin yayın kurulunda yer almaktadır; aynı zamanda bir Dış Politikada Kadınlar İnisiyatifi üyesidir.

Çankaya Üniversitesi, Ankara-Türkiye
E-posta: cakca@cankaya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3871-8830

Who is Nur Köprülü?

Dr. Nur Köprülü is an Associate Professor and Head of the Department of Political Science at Near East University, Nicosia, North Cyprus. She did her PhD in International Relations at Middle East Technical University (METU) in Ankara. She published articles on Arab Spring, processes of democratization, politics of identity and opposition in the Middle East in *Israel Affairs*, *Middle East Policy*, *Digest of Middle East Studies*, *Turkish Policy Quarterly* and *Perceptions*. Köprülü is currently focused on authoritarian resilience in Jordan, Tunisia and Morocco after Arab Uprisings, women activism in the Middle East and North Africa and Syrian refugees. She has also co-authored publications with regard to Cyprus published by *Southeast European and Black Sea Studies* and *Mediterranean Politics*.

Near East University, Nicosia-North Cyprus

E-mail: nur.koprulu@neu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6978-1891

Nur Köprülü kimdir?

Dr. Nur Köprülü, Yakın Doğu Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır. Doktora derecesini Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ-Ankara) Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Köprülü'nün Arap Baharı, demokratikleşme süreçleri, kimlik politikaları ve muhalefet üzerine *Israel Affairs*, *Middle East Policy*, *Digest of Middle East Studies*, *Turkish Policy Quarterly* ve *Perceptions* gibi dergilerde yayınlanmış makaleleri vardır. Köprülü yakın zamanda Ürdün, Tunus ve Fas'ta Arap Baharı sonrasında otoriter esneklik, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Arap ayaklanmaları sonrası kadın hareketleri ve Suriyeli mültecilere ilişkin çalışmaları bulunmaktadır. Ayrıca Kıbrıs'ı konu alan ortak yazarlı makaleleri *Southeast European and Black Sea Studies* ve *Mediterranean Politics* dergilerinde yayınlanmıştır.

Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa-Kuzey Kıbrıs

E-posta: nur.koprulu@neu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6978-1891

“Don’t Give Up! Don’t Give in!” Gender in International Relations and “Curious” Feminist Questions

In her recent book published after the election of Donald Trump as the US President in 2016, Cynthia Enloe argues that the patriarchy, similar to our smart phones, has updated itself as a reaction against the achievements of the second and third wave feminisms. The updated patriarchy has this time renewed itself through the beliefs and values about the ways the world works (2017). The competing foreign policies representing the hypermasculine hegemonic masculinity of the current world politics and its authoritarian leaders are the outputs of this new updated version of patriarchy. Enloe doubts that having gained sustainability with its updates, the patriarchy could be fought against simply with street demonstrations, as it was before. The patriarchy could be forced to retreat only by incessantly asking “curious” feminist questions that would expose all masculine patterns of life (2017). Continuously asking questions without giving up or giving in would make the patriarchy transparent and vulnerable. In the face of curious, non-stop questions from a gender perspective and the conscious use of the terms supporting gender equality, the patriarchy, albeit updated and sustained, does not stand a chance.

Enloe explains the reason why incorporating gender in International Relations has been considered irrelevant by the power- and security-dominated character of the discipline. Also, because the heavy majority of the academics associated with International Relations are male, it is them who choose what is important and worthy of ‘serious’ investigation (Enloe, 2004, 96). This masculine attitude, however, has been clearly excluding multiple human experiences and hindering their capacity to create new possibilities for peaceful co-existence in international relations (Youngs, 2004).

As a matter of fact, when we look at the emergence of International Relations as a separate discipline, and the political theories that it takes as its first point of reference, the *Declaration of the Rights of Man and of the Citizen* (*Déclaration des droits de l’homme et du citoyen*) - the human rights document at the time of the French Revolution - Machiavelli’s *The Prince*; and *Man, the State and War*, written in 1959 by Kenneth Waltz, the founder of neo-realism, were the mainstream writings that brought liberal (libertarian) and realist perspectives to the discipline of International Relations, respectively. The fundamental aim of these texts was, in fact, to make an analysis based on *history* and ‘his’ problems. Although these texts put forward a desire for rights and freedoms, as well as the achievement of peace, these values are mostly targeted towards men. Thus, over time, the prominent concepts of International Relations, such as security and hegemony, were defined from a masculine and patriarchal perspective. For instance, from the theoretical view of realists, hegemony is attributed to the order established and led by the most powerful state of the international system- both militarily

and economically- while sovereignty evokes the Hobbesian *Leviathan* (the Devil), with its masculine nature and might. Raewyn Connell responds to these masculine conceptualizations by pointing out that hegemony includes organized social domination in all spheres of life, from religious doctrines to mundane practice, from mass media to taxation (1998: 246). As Connell reminds us, “hegemonic masculinity” expresses the domination of men over women intellectually, culturally, socially, or even politically, thus establishing an unequivocal linkage between gender and power (Connell, 1998).

Just as the Western approach to reading and identifying the East and its fiction found an answer in Edward Said’s critique of *Orientalism*, the theory of political realism put forth by Hans Morgenthau was criticized by Ann Tickner for conceptualizing international politics through the lens of an assumed masculine subject (Tür & Koyuncu, 2010: 9). Critical theory and post-modernism, as alternative approaches in International Relations, drew attention to the *otherization* of different geographies, civilizations and identities. Yet, on the issue of gender equality, the *otherization* of women has not been sufficiently recognized; the superiority of man and patriarchy is made possible through the othering of women. From this point of view, it would be beneficial to make a holistic reading of the International Relations literature, and to dismantle these masculine concepts by asking “curious” questions of the discipline

In Terrell Carver’s words, “Gendering IR” is...a project; “gendered” IR is an outcome” (Carver, 2003: 289). In order to achieve such outcome, it bears utmost importance for the gender-equality advocates to insist on, institutionally and practically, gender-based approaches and to not agree with the priority list of the masculine agenda. Security, order, control and retaliation increasingly dominate the discourse shaping the world politics. The gender perspective in International Relations develops to create alternative paradigms that would break this vicious circle of (in)security.

Feminist theory in International Relations has demonstrated significant progress since the 1990s and opened pathways in an uncharted territory. Cynthia Enloe, Ann Tickner, Spike V. Peterson and Christine Sylvester, among others, are the most prominent forerunners of this field. Through their works, feminist theory has adopted a perspective critical of the masculinity and the masculine values of international politics by taking not only ‘women’ but a wider category of gender into its centre. These feminist scholars have deconstructed International Relations theories by posing gender-related questions and displayed the masculine prejudice embedded in the definitions of security, power and sovereignty. The feminist theories of International Relations have thus distinguished themselves from the other theories of the discipline by paying a ‘curious’ attention to the power hierarchies and relation structures through inclusiveness and self-reflexivity (True, 2017: 3).

As Cynthia Enloe puts it, the gender perspective in International Relations must first be guided by a feminist consciousness (2004: 97). The feminist International Relations, however, although more than a quarter of century has

passed since its emergence, are still struggling with the masculine theories to be considered as an equally legitimate way of understanding how the world works. Various epistemological, ontological and ethical debates may have enriched the field (True, 2017: 1), but at the same time, *too many* as they are, such debates may paradoxically be accusing the spreading-thin of the gender coalition. The capacity of the feminist International Relations' ethical principles to participate in the global politics has been limited to the United Nations Security Council's decision number 1325 and the Swedish feminist foreign policy.

The feminist attempt to facilitate substantial change and interaction by creating a normative agenda has been called 'normative feminism' by Jacqui True (2013: 242). Normative feminism is a project of institutionalising gender in foreign policy by focusing on socio-economic and political changes. The special issue here is our attempt to partake in this project of change in international relations. We have aimed to enhance the visibility of the gender norms of behavior and decision-making with the presupposition that they would pose an alternative to the masculine norms in International Relations by better supporting the human priorities of peace and co-existence.

Adopting Judith Butler's notion of performativity, the feminist existence in international politics has an undeniable connection to engaging in continuous activities. As Rihannan Bury suggests, "what gives a community its substance is the consistent repetition of these 'various acts' by a majority of members." "Being a member of community," therefore, "is not something one is but something one *does*" (2005: 14). In Turkey, too, in order to challenge the recognition of the 'hyper' version of the hegemonic masculinity as the only viable world view, gender-charged normative discourses, interactions and agendas must be continuously created and multiplied. We hope that the Turkish literature-review and the articles published here will serve this purpose.

As is the situation in all disciplines, the feminist International Relations has nurtured many onto-epistemologies, some in competition with one another. Such multitude, though definitely a richness, has been challenging the feminist stance's capacity to stand united against the hypermasculine hegemonic masculinity. In her latest book, Enloe calls for a continuous struggle of a new and wider feminist coalition against the updated authoritarianism of the patriarchy -inspiring our title "Don't Give Up! Don't Give In!" Such expanded coalition could rise on the common purpose of fighting male dominance and ignore the differences of discourse created by the debate on identity. The gender-guided change and transformation desired in international politics could be achieved more easily in this way (Hemmings, 2012: 148, 155). On this account, in parallel with Enloe's proposal of establishing a wider consensus simply on peace and co-existence (2017), a new era, in which questions of identity will, for some time, not be asked, may be dawning. A grand coalition of consensus has better chance of resisting the authoritarian leaders of hyper hegemonic masculinity.

Our special issue of Gender and International Relations opens with a Turkish literature review with the aim of introducing the topic to Turkish readers. Çiçek Coşkun, against a historical background, presents some of the prominent feminist scholars who have left their footprints in this very masculine area with their fresh gender perspectives. In doing that she offers us a comparative framework in which works by the Turkish and international scholars could be assessed simultaneously. Nezahat Doğan's article seeks to establish the relation between global peace and gender by using the data obtained from the Global Peace Index, Gender Inequality Index and Social Institutions and Gender Index. In this way, adopting a currently trendy approach, Doğan investigates the interaction between gender and International Relations through a quantitative method. Zehra Yılmaz's article discusses the temporary position of Syrian women asylum seekers in Turkey from the perspective of the post-colonial feminist concept of subaltern. The article aims to combine feminist migration studies and post-colonial feminist literature within the context of International Relations. Sinem Bal's article questions whether the EU has designed its gender policies as an aspect of the human-right norms of the European integration or as a way to regulate market economy. Bal pursues such questioning through the reading of the official documents of the EU that prescribes what Europeanization is for Turkey. Thus, all articles constitute a well-rounded understanding of what gendered approaches can achieve in the current practice of international studies.

The co-authored article written by Bezen Balamir-Coşkun and Selin Akyüz examined how the images of women leaders in international politics were presented in the international media. The selected images the three most powerful women political leaders list of *Forbes* in 2017 -Angela Merkel, Theresa May and Federica Mogherini were analysed in the light of the political masculinities literature from a social visual semiotics perspective. It is believed that such an analysis will contribute to the debates about gendered aspect of international relations as well as the current debates on political masculinities. Gizem Bilgin-Aytaç points out that the global policy that emerged after the Cold War and the emergence of the new way of approaching the IR from a feminist perspective have improved the scope of conceptual analysis in peace theories as well. Bilgin-Aytaç discusses global peace conditions with a gender perspective - in particular, referring to United Nations Security Council Resolution 1325, with a focus on exemplary contemporary issues. Fulden İbrahimhakkioğlu, in her article, discusses the debate between Ukraine-based feminist group FEMEN staged several protests in support of Amina Tyler, a Tunisian FEMEN activist receiving death threats for posting nude photographs of herself online with social messages written on her body and the Muslim Women Against FEMEN who released an open letter criticizing the discourse FEMEN used in these protests, which they found to be white colonialist and Islamophobic. Thus, İbrahimhakkioğlu aims to examine the discursive strategies put forth by the two sides of the very debate, and unveiling the shortcomings of liberalism as drawn on by both positions, the

author attempts to rethink what “freedom” might mean for international feminist alliances across differences.

Guest Editors

Assoc.Prof. C. Akça Ataç
Çankaya University
Ankara-Turkey
E-mail: cakca@cankaya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3871-8830

Assoc.Prof. Nur Köprülü
Near East University,
Nicosia-North Cyprus
E-mail: nur.koprulu@neu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6978-1891

References

- Bury R. (2005). *Cyberspace of their Own: Female Fandoms Online*. New York: Peter Lang Publishing.
- Carver T. (ed.) (2003). The Forum: Gender and International Relations. *International Studies Review*, 5(2): 287-302.
- Enloe C. (2004). ‘Gender’ is not Enough: The Need for a Feminist Consciousness. *International Affairs*, 80(1): 95-97.
- Enloe C. (2017). *The Big Push: Exposing and Challenging the Persistence of Patriarchy*. Berkeley: University of California Press.
- Hemmings C. (2012). Affective Solidarity: Feminist Reflexivity and Political Transformation. *Feminist Theory* 13(2): 147-161.
- True J. (2013). Feminism. İçinde, Burchill S. & Linklater A. (Eds.), *Theories of International Relations*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave MacMillan: 241-265.
- True J. (2017). Feminism and Gender Studies in International Relations Theory. *Oxford Research Encyclopedia: International Studies*. Oxford University Press: 1-23. (DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.46).
- Youngs G. (2004). Feminist International relations: A Contradiction in Terms? Or: Why Women and Gender are Essential to Understanding the World ‘We’ Live In. *International Affairs*, 80(1): 75-87.
- Waltz K. (2009). *Man, State and War*. New York: Columbia University Press.

“Erteleme, Üşenme, Vazgeçme!”: Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet ve “Meraklı” Feminist Sorular

Cynthia Enloe, Donald Trump’ın 2016 yılında Amerikan başkanı seçilmesinin ardından yayımladığı son kitabında, özellikle ikinci ve üçüncü dalga feminizmin siyasal, ekonomik ve sosyal kazanımlarına bir tepki olarak patriyarkaya akıllı telefonlarımızın gelenler benzeri bir güncelleme geldiğini ve patriyarkanın bu sayede kendini dünyanın işleyişine dair inanç ve değerler üzerinden yenilediğini ileri sürüyor (2017). Uluslararası sistemdeki otoriter liderlerin küresel bir konjonktür olarak uyguladığı hipermaskülen hegemonik masküliniteye dayalı dış politika, bugün bu güncellenmenin bir sonucudur. Enloe, güncellenmiş ve sürdürülebilirlik kazanmış patriyarkanın eskisi gibi sokak gösterileri ile geriletilebileceğine inanmamaktadır. Patriyarka ancak eril örüntüleri ifşa edecek “meraklı” toplumsal cinsiyet odaklı sorular sorulduğunda geriletilebilir (2017). Farklı bakış açılarının “vazgeçmeden, ertelemeyen, üşenmeden”, sürekli sorduğu sorularla şeffaflaşan patriyarka aynı zamanda kırılmalı olacaktır. Feminizm temelli toplumsal cinsiyet bakışı açısı ve odağı ile sorulan “meraklı” soruların, yürütülen araştırmaların ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan kavramların bilinçli kullanımının karşısında patriyarka, güncellenmiş ve sürdürülebilir yeni sürümü ile bile sağlam duramayacaktır.

Enloe, toplumsal cinsiyet ile Uluslararası ilişkiler arasında iletişim kurma ve etkileşim yaratma girişimlerinin ‘alakasız’ bulunarak ciddiye alınmamasını, alanın güç ve güvenlik odaklı eril karakteri, erkek akademisyenlerin sayısal olarak ezici çoğunluğu ve bu erkeklerin “sadece kendilerini ilgilendiren eril meselelerin ve ilişkilerin ne zaman ve nasıl ciddi bir araştırma konusu olacağına yine kendilerinin karar vermek istemeleri” ile açıklamaktadır (Enloe, 2004: 96). Ancak bu tutumun çoklu insan deneyimlerini dışlayarak devlet ilişkilerinde barış içinde birarada var olma adına yeni olasılıklar yaratma kapasitesini körelttiği aşikârdır (Youngs, 2004).

Nitekim Uluslararası ilişkiler disiplinin kökenlerine ve ilk referans noktası olarak aldığı siyaset kuramlarına baktığımızda, 1789 Fransız Devrimi sonucunda ortaya çıkan *Declaration of the Rights of Man and of the Citizen (Déclaration des droits de l’homme et du citoyen - İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi)* metninden, Machiavelli’nin yazdığı *Prince (Prens)* ve neo-realizmin kurucusu Kenneth Waltz’un 1959 yılında kaleme aldığı *The Man, State and War (İnsan, Devlet ve Savaş)* kitapları, disipline sırasıyla liberal (özgürlükçü) ve realist bakış açılarını kazandıran ana akım yazının O’nun (erkeğin) tarihini (*history*) ve sorunlarını temel alan bir çözümleme yapmayı hedeflemiştir. Söz konusu metinlerde her ne kadar hak ve özgürlükler ve barış adına bir istenç ortaya konuyor olsa da bu değerler daha çok erkek cinsiyeti için hedeflenmekteydi. Zaman içerisinde, Uluslararası ilişkiler disiplininin öne çıkan güvenlik ve hegemonya gibi kavramları eril ve ataerkil bir perspektifle tanımlanmış, kadın nesnelleştirilerek, dış politika ve siyaset yörüngesinin dışına alınmış ve özel alan içerisinde kurgulanmıştır. Örneğin hegemonya, realistlerin gözünden

uluslararası sistemin askeri ve ekonomik açıdan en *güçlü* devletinin kurduğu ve liderlik ettiği düzene atfedilirken, egemenlik de maskülen niteliği ve kudreti ile *Leviathan*'ı (Dev) çağrıştırmaktadır. Tüm bu kavramsallaştırmalara Raewyn Connell'in yanıtı ise, hegemonyanın dinsel öğretilerden pratiklerimize, kitlesel iletişim araçlarından ücretlendirmeye kadar yaşamın her alanında örgütlenmiş bir toplumsal tahakküm içerdiği yönündedir (1998: 246). Connell'in bize anımsattığı gibi hegemonya, düşünsel, kültürel, sosyal hatta siyasal olarak erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü ifade etmekte, yani cinsiyetle iktidar arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır (Connell, 1998).

Nasıl ki Batı'nın Doğu'yu okuma ve kimliklendirme biçimi ve kurgusu Edward Said tarafından *Şarkiyatçılık (Orientalism)* eleştirisiyle karşı yanıt bulmuşsa, Ann Tickner ise uluslararası siyaseti, insan doğasından yola çıkarak erkeksi bir ön kabulde kavramsallaştıran Hans Morgenthau'nun siyasal realizm teorisine (yani siyasal gerçekçiliği) eleştirisi ile Uluslararası İlişkiler literatüründe yerini almıştır (Tür ve Koyuncu, 2010: 9). Eleştirel teorinin ve post-modernizmin Uluslararası İlişkiler Kuramları içerisinde ortaya koydukları ötekileştirme kavramı sadece farklı coğrafyalar, medeniyetler ve kimlikler için kullanılırken toplumsal cinsiyet eşitliğindeki *öteki*yi yani kadını yeteri kadar görememiştir. Oysaki erkeğin ve ataerkilliğin üstünlük kurabilmesi kadının ötekileştirilmesiyle mümkün olabilecekti. Bu noktadan hareketle, Uluslararası İlişkiler literatüründe 'bütünsel' bir okuma yapmak ve kavramları yapı sökülmesine uğratmak ve 'meraklı' sorular sormak toplumsal cinsiyet eşitliğini/eşitsizliğini bu disiplin içerisinde de ortaya koymaya fayda sağlayacaktır.

Terrell Carver'ın ifadesiyle "Uluslararası İlişkiler'i toplumsal cinsiyetlemek bir proje, toplumsal cinsiyetleşmiş Uluslararası İlişkiler bir sonuçtur" (Carver, 2003: 289). Bu sonuca ulaşmak için, kuramsal ve pratik, toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımlarda ısrarcı olmak ve uluslararası ilişkilerin eril gündemine ve önem arz eden meselelerdeki öncelik sıralamasına razı olmamak büyük önem taşımaktadır. Uluslararası sistemde hipermaskülen hegemonik maskülinite aktörlerinin ortaya çıkışı bulaşıcı bir etkiye sahiptir. Güvenlik, düzen, kontrol ve intikam almaktan çekinmemeye söylemlerinin *karşılığını misli ile verme* karşı söylemlerini tetiklemesi bu bağlamda kaçınılmazdır. Toplumsal cinsiyet bakış açısı, bu tehlikeli kısır döngüyü kırabilecek alternatif paradigmlar üzerinde çalışmaya devam etmelidir.

Uluslararası İlişkiler'de feminist teori, 1990'lardan günümüze büyük gelişme göstermiş, daha önce var olmayan bir yolu kendisi açarak, el yordamıyla ilerlemiştir. Bu gidilmemiş yolu bize açan, Cynthia Enloe, Ann Tickner, Spike V. Peterson ve Christine Sylvester gibi önemli isimlerdir. Feminist teori, bu araştırmacılar aracılığıyla, kadını merkeze almakla beraber, uluslararası politikadaki erkeklik ve eril değerlere yönelik eleştirel tutumu ile 'kadın'dan daha geniş bir toplumsal cinsiyet bakış açısı benimsemiştir. Bu feminist akademisyenler toplumsal cinsiyet odaklı soruları ile Uluslararası İlişkiler'in teorik çerçevesini yapı sökülmesine uğratmış ve güvenlik, güç ve egemenlik gibi temel kavramların tanımındaki eril önyargıyı gözler

önüne sermişlerdir. Uluslararası ilişkiler'in feminist teorileri, kapsayıcılık ve özdeşünümsellik (self-reflexivity) üzerinden ilişkilerin yapılarına ve ilişkilerdeki güç hiyerarşilerine gösterdiği 'meraklı' bir ilgi ile kendilerini diğer teorilerden ayırtmıştır (True, 2017: 3).

Cynthia Enloe'nun dediği gibi Uluslararası ilişkiler'de toplumsal cinsiyet üzerine çalışmalarımızı her şeyden önce feminist bir bilinç aydınlatmalıdır (2004: 97). Bununla birlikte feminist Uluslararası ilişkiler, ortaya çıkışının üzerinden geçen çeyrek yüzyılı aşkın bir süre sonunda bugün, niteliksel/niceliksel hakimiyeti ve analitik yaygınlığı bakımından eril teorilerle kıyaslandığında meşru bir dünyayı anlama yöntemi olarak hala geri plandadır. Ayrıca epistemoloji, ontoloji, metodoloji ve etik bakımından *zengin* ama ayrıştırmacı sayılabilecek *çok sayıda* tartışmaya sahne olmaktadır (True, 2017: 1). Feminist Uluslararası ilişkiler'in etik prensiplerinin küresel boyutta siyaset yapımına etkisi, BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 numaralı kararı ve İsveç'in resmi feminist dış politika gibi örnekler haricinde son derece sınırlıdır.

Küresel boyutta siyasi değişiklik ve etkileşim yaratmak için normatif bir gündem oluşturmaya True, ampirik ve analitik kategorilere ek olarak, "normatif feminizm" adını vermektedir (2013: 242). Normatif feminizm, sosyal ve politik değişimlere odaklanarak toplumsal cinsiyeti dış politikada kurumsallaştırma projesidir ve burada okuyucuya sunulan özel sayı da bu değişim projesine katkı sağlama amacını gütmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarının dış politikanın eril normlarına oluşturacağı alternatifin barış ve bir arada yaşama önceliklerini destekleyeceği kabulüyle, buradaki bu normları görünür kılma çabasının uzun vadede kurumsallaşması hedeflenmektedir.

Judith Butler'ın performatiflik vurgusu benimsendiğinde uluslararası politikada feminist varoluşun, bu konu ile ilgili eylemlerin sürekli oluşu ile yakından ilişkisi vardır. Rihannan Bury'nin dediği gibi "bir topluluğa özünü veren, belirli eylemlerin çoğunluk tarafından istikrarlı tekrardır." O halde bir topluluğa üyelik, "olunan bir şeye değil, yapılan bir şeye" dayanır (2005: 14). Türkiye'de de hegemon maskülinitenin *hiper* versiyonunun yegâne dünya görüşü olarak kabul görmemesi için normatif kapasitesi gelişmiş alternatif söylemler, gündemler ve etkileşimler aralıksız ve istikrarlı bir biçimde yaratılmalı ve çoğaltılmalıdır. Bu sayıda alana ait Türkçe makaleler ve yazın taramasının bulunmasını bu nedenle önemsedik.

Bütün disiplinlerdeki feminist teorilerde olduğu gibi feminist Uluslararası ilişkiler de kendi içinde, bazen birbirine rakip onto-epistemojileri yarıştırmıştır. Bu ayrıştırmalar üzerinden hipermaskülen hegemonik masküliniteye karşı ortak duruş sergilemek zorlayıcı olmaktadır. Enloe, son kitabında kendisini otoriter liderlerle güncelleyen patriyarkaya karşı "ertelemeyen, üşenmeden ve vazgeçmeden" sürdürülmesi gereken mücadelenin, yeni ve geniş tabanlı feminist ittifaklara ihtiyaç duyduğunu söylemektedir (2017: xix). Güncellenmiş otoriter patriyarkaya karşı kaybedilen zemin, kimlik üzerinden ayrıştırmamış, tahakkümle mücadelede birleşmiş, daha geniş tabanlı bir ittifak ile geri kazanılabilir. Uluslararası politikanın feminist değişim ve dönüşümü ancak bu şekilde sürdürülebilir olacaktır (Hemmings,

2012: 148, 155). Bu sebeple Enloe'nun, geçerli ama ayrıştırıcı unsurlarla farklı köşelere savrulmaktan ziyade yeniden sadece barış ve birlikte yaşam zemininde ve geniş tabanlı bir uzlaşa ile bir araya gelme teklifi çerçevesinde, belki de "hangi kadın" ya da "hangi kimlik" sorusunun sorulmasına ara verildiği yeni bir dönem başlamaktadır (2017). Özellikle dış politika alanında hüküm süren, eril liderlerin temsil ettiği hiper bir hegemonik maskülenite karşısında barış ve birlikte yaşam gibi dayanışmacı parametreler üzerinden geniş tabanlı bir uzlaşa sağlama olasılığı böylece büyüyecektir.

Toplumsal Cinsiyet ve Uluslararası İlişkiler özel sayısı, bu alanı Türkçe araştırma yapan araştırmacılara tanıtmak amacıyla Türkçe bir yazın taraması ile açılıyor. Çiçek Coşkun, Uluslararası İlişkiler gibi eril bir alanda kendine toplumsal cinsiyet bakış açısı ile yer açan feminist kuramcıları, çizdiği tarihsel arka plan çerçevesinde okuyucuya tanıtıyor. Bu çerçevede Coşkun, feminist Uluslararası İlişkiler teorisinin eril teorilerin hala gerisinde kalmış olsa bile, hepimize "meraklı" sorular sordurmakta olduğuna işaret etmiştir. Bunu yaparken hem dünyadaki hem Türkiye'deki eserleri karşılaştırmaya uygun bir biçimde ele almıştır. Nezahat Doğan'ın makalesi, küresel barış ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki bağlantıyı, Küresel Barış İndeksi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi ve Sosyal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet İndeksi verileri aracılığı ile ortaya koyuyor. Böylece, Uluslararası İlişkiler ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, güncel bir yaklaşım benimsenerek nicel analiz yöntemi ile inceleniyor. Zehra Yılmaz'ın makalesi, post-kolonyal feminist teorisinin 'madun' kavramına yaklaşımını, Türkiye'deki sığınmacı kadınların hukuki statüsü üzerinden tartışıyor. Bunu yaparken, feminist göç çalışmalarını ile post-kolonyal feminist yazınını uluslararası ilişkiler bağlamında bir araya getiriyor. Sinem Bal'ın makalesi ise Avrupa bütünleşmesi sürecinde AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını, insan hakları normu mu yoksa piyasa ekonomisini yönetme biçimi mi olarak ele aldığını sorguluyor. Bu sorgulama, AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini, Türkiye ile olan ilişkilerinde Avrupalılaştırmanın gereği olarak sunduğu resmî belgeler üzerinden yapılan bir okuma aracılığıyla gerçekleştiriliyor.

Bezen Balamir-Coşkun ve Selin Akyüz'ün kaleme aldığı ve uluslararası siyasette kadın liderlerin imajlarının uluslararası medyada nasıl sunulduğu sorusunu irdeleyen çalışmada ise, *Forbes* dergisinin 2017 yılının en güçlü kadın siyasi liderler listesinde ilk sıralarda yer alan üç kadın lider olan, Angela Merkel, Theresa May ve Federica Mogherini'yi örneklem alınarak, bu üç kadın liderin medyada yansıtılan imajları göstergesi bilimsel bir okuma ile analiz edilmektedir. Çalışmada, kadın liderler özelinde cinsiyetçi söylem ve imajları uluslararası siyasetteki siyasal erkeklik tezahürleri üzerinden tartışmaya açılarak uluslararası ilişkilerde toplumsal cinsiyet literatürüne katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Gizem Bilgin-Aytaç, Soğuk Savaş sonrasında dönüşen küresel politikanın ve yeni olgularının feminist bakış açısıyla literatüre sağladığı katkının barış kuramlarındaki kavramsal analizlerin alanını geliştirdiğine dikkat çekiyor. Bilgin-Aytaç, toplumsal cinsiyet bakışıyla küresel

barış koşullarını - özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararına atıfa bulunarak örnek güncel konuları mercek altına alarak tartışıyor. Fulden İbrahimhakkıoğlu İngilizce olarak kaleme aldığı makalesinde, Ukrayna menşeli Feminist örgütü FEMEN'nin, 2013 yılında sosyal paylaşım sitesi hesabında üstsüz fotoğrafını yayınlamasının ardından aldığı ölüm tehditleri ve tepkiler sonrasında Tunuslu aktivist Amina Tyler'a destek vermesi ve buna karşılık FEMEN'e karşı Müslüman Kadınlar olarak örgütlenen grubun FEMEN'i kolonyal ve İslamofobik olarak nitelendirmesinin ardından yaşanan tartışmanın liberalizmin özgürlükler açısından karşı karşıya kaldığı açmazı ortaya çıkardığına işaret ediyor. İbrahimhakkıoğlu, bu örnek tartışma üzerinden ulus-ötesi feminist bir barış projesine ulaşmanın liberalizmin sınırlı olarak ifade ettiği özgürlük tanımından ziyade farklılıkların kabul gördüğü uluslararası feminist bir ittifakla mümkün olabileceğini gözler önüne seriyor.

Misafir Editörler

Doç.Dr. C. Akça Ataç
Çankaya Üniversitesi
Ankara-Türkiye
E-posta: cakca@cankaya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3871-8830

Doç.Dr. Nur Köprülü
Yakın Doğu Üniversitesi
Lefkoşa-Kuzey Kıbrıs
E-posta: nur.koprulu@neu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6978-1891

Kaynakça

- Bury R. (2005). *Cyberspace of their Own: Female Fandoms Online*. New York: Peter Lang Publishing.
- Carver T. (Ed.) (2003). The Forum. *Gender and International Relations. International Studies Review*, 5(2): 287-302.
- Connell R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Enloe C. (2004). 'Gender' is not Enough: The Need for a Feminist Consciousness. *International Affairs*, 80(1): 95-97.
- Enloe C. (2017). *The Big Push: Exposing and Challenging the Persistence of Patriarchy*. Berkeley: University of California Press.
- Hemmings C. (2012). Affective Solidarity: Feminist Reflexivity and Political Transformation. *Feminist Theory* 13(2): 147-161.
- True J. (2013). Feminism. İçinde, Burchill S. & Linklater A. (Eds). *Theories of International Relations*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave MacMillan. 241-265.

- True J. (2017). Feminism and Gender Studies in International Relations Theory. *Oxford Research Encyclopedia: International Studies*. Oxford University Press: 1-23. (DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.46),
- Tür Ö. & Aydın-Koyuncu Ç. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26): 3-24.
- Youngs G. (2004). Feminist International Relations: A Contradiction in Terms? Or: Why Women and Gender are Essential to Understanding the World 'We' Live In. *International Affairs*, 80(1): 75-87.
- Waltz K. (2009). *İnsan, Devlet ve Savaş: Teorik Bir Analiz*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Feminist Uluslararası İlişkiler Yazını Üzerine Bir İnceleme

Çiçek Coşkun*

Başkent Üniversitesi

Öz

Uluslararası ilişkiler disiplini ve feminizm, günümüzün önemi giderek artan bir tartışma alanıdır. 1980'li yılların ikinci yarısında, Uluslararası ilişkiler alanında realizmin tanımladığı pek çok kavramın sorgulandığı bir dönemde, disiplinin toplumsal cinsiyet odaklı metinler üretmesi de önem kazanmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplini maalesef ki hala eril bir alan olarak tartışılabilir, feminist Uluslararası ilişkiler üzerine son otuz yılda pek çok önemli metin yazılmış ve realist paradigmayı sarsan pek çok tartışma yapılmıştır. Bu bağlamda alanda ciddi bir literatür oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma, feminist Uluslararası ilişkiler yazınında ortaya konan belli başlı metinlerin ve tartıştıkları konuların dönemsel bir incelemesini yapmayı amaçlamaktadır. Genel anlamda kronolojik olarak ilerleyecek olan çalışma, 1980'li yılların sonu, 1990 ve 2000'li yıllarda yazılan metinleri inceleyecektir. Alanda yazılmış bütün metinler inceleme iddiası olmayan çalışma, önemli yazarları ve uluslararası alanda ortaya konulmuş belli başlı metinleri bu konuda çalışmak isteyenlere yol göstermek için inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: *feminist uluslararası ilişkiler, Ann Tickner, BMGK 1325.*

* Dr.Öğr.Üyesi Çiçek Coşkun, Başkent Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü. Ankara-Türkiye. E-posta: ccoskun@baskent.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6563-0164.

Invited Paper

Literature Review

Article submission date : 30 April, 2019

Article acceptance date : 2 May, 2019

1302-9916©2019 emupress

Davetli Makale

Tarama Makalesi

Makale gönderim tarihi:30 Nisan, 2019

Makale kabul tarihi : 2 Mayıs, 2019

A Review of Feminist International Relations Literature

Çiçek Coşkun
Başkent University

Abstract

The International Relations discipline and feminism is an important discussion field today. In the 1980s, when many concepts of realism were questioned by the scholars of International Relations, gender-oriented texts of the field gained importance. Even though the International Relations discipline, unfortunately, is still characterized as a masculine field, many critical texts with gender perspective have been written and many discussions have been made to challenge the hegemony of the masculine realism over the last thirty years. In this context, an important literature transforming the field has emerged. The aim of this study is to make a review of the main texts in the feminist International Relations literature. The study, which unfolds chronologically, will examine the texts written in the late 1980s, 1990s and 2000s. The study, which does not claim to examine all the texts written in the field, offers an introduction to the young scholars willing to delve into the related topics.

Keywords: *Feminist International Relations, Ann Tickner, UNSC 1325.*

Giriş

Uluslararası İlişkiler disiplininin toplumsal cinsiyet odaklı metinleri 1980’li yılların sonlarına doğru, Üçüncü Dalga feminizmin etkili olduğu, Soğuk Savaş’ın da sonlarına gelinen ve uluslararası ilişkiler kavramlarının dönüşmeye başladığı bir dönemde tartışılmaya başlanır. Aradan geçen yaklaşık otuz yılda alanda birçok metin yazılmış ve birçok tartışma yapılmıştır. Bu çalışma, feminist uluslararası ilişkiler yazınında ortaya konan belli başlı metinlerin bir incelemesini yapmayı amaçlamaktadır. Genel hedefi alandaki uluslararası yazını incelemek olan çalışmanın elbette ki yazılmış tüm metinleri incelemek gibi bir iddiası yoktur. Çalışma genel anlamda kronolojik olarak 1980, 1990 ve 2000’li yıllarda bu alanda üretilmiş metinleri incelemektedir.

İlk Metinler

Millenium dergisi 1988 yılında Kadınlar ve Uluslararası İlişkiler özel sayısını yayımlar. Sayının içinde önemli tartışmalar bulunmaktadır. Sayıda alanın en önemli isimlerinden biri olan Ann Tickner’in Hans Morgentau’nun realizm teorisi prensiplerini feminist bir yeniden düzenlemeye tuttuğu makalesi dünyanın erkek egemen olduğu ve kadınların bu dünyada kendilerine çok az yer bulabildikleri tartışması ile başlar (1988: 429). Derginin aynı özel sayısında Fred Halliday (1988: 419) bütün disiplinlerde toplumsal cinsiyet temelli açıklamalar bulunmasına rağmen özellikle uluslararası ilişkiler disiplininin konuya sessiz kaldığını, ‘yüksek politika’ içeren bu disiplininin hiyerarşik yapısında kadınlara çok az yer verildiğini eleştirmektedir. Sarah Brown (1988) aynı sayıda feminizm, uluslararası politika ve alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tartışmaya açmaktadır¹.

Alanın en önemli isimlerinden birisi olan Cyntia Enloe 1989 yılında çığır açan kitabı *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*’i yayımlar. Feminist uluslararası ilişkiler tartışmalarında önemli bir dönem başlatan çalışmasında Enloe, uluslararası ilişkiler alanında kadınların deneyimlerinin önemine dikkat çekerek “kadınlar nerede?” sorusunu sorar ve kadınların alanın ne kadar dışında tutulduğunu saptayarak bizi bu sorunun cevabını aramaya davet eder.

Yine aynı yıl Robert O. Keohane (1989), Christine Sylvester’in kullandığı feminist tipolojiden hareketle ve post-modernist bakış açısını eleştirerek, feminist bir bakış açısının uluslararası ilişkiler disiplinine yapacağı katkıyı belirtir ve uluslararası ilişkiler disiplininin temel kavramlarının uluslararası toplumun cinsiyetçi söylemlerinden nasıl etkilendiğini tartışır. Keohane’in bu çalışmasına Cynthia Weber’den yanıt gelir. Weber (1994: 337-338), Keohane’in çalışmasını iki ayrı yapı kurmakla eleştirir: Makalenin analiz öznesi olan feminizmin yazını ve Keohane’in analiz öznesini bir nesne konumunda gören yazının yapısı. Weber bu durumu Keohane’in metnindeki eril paranoya olarak eleştirir. Öte yandan Keohane (1998), Tickner’in “Bir türlü anlamıyorsunuz” diyerek (1997) alandaki

erkek meslektaşlarını eleştirdiği makalesine yanıt vererek alandaki teorik tartışmaları devam ettirir.

Bu dönemde Yosef Lapid (1989) *The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era* başlıklı çalışmasıyla Uluslararası İlişkiler disiplininde var olan alanların yanında bir 'üçüncü tartışma' alanı açarak, eleştirel temelli çalışmaların önemini ortaya koymuştur. Feminizm ve toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının ilerlediği bu alanda birçok farklı tartışma yapılmış, disiplinin erkek egemen geleneksel yapısı eleştirilmiştir. Üçüncü tartışmanın başlayışının 25. yılında ise geriye dönük bu tartışmaları değerlendiren bir panel düzenlenmiştir (Jackson, 2014).

1990'lı Yıllar

Devlet ve güvenlik kavramlarının sorgulandığı 1990'lı yıllar, alandaki tartışmaların ve ilerlemenin devam ettiği önemli bir dönemdir. Tickner *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security* (1992) kitabında küresel güvenlik kavramını feminist bakış açısıyla sorgulamış ve 'yüksek politika' olarak görülen bu alanın feminist yaklaşımdan uzaklığını ortaya koymuştur. Tickner çalışmalarına, Soğuk Savaş sonrası dönemde barış ve güvenlik konusunu feminist bir bakış açısıyla incelediği *Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post-Cold War Era* (1994) ile devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın ardından alanın öncülerinden Cyntia Enloe da Soğuk Savaş dönemi sonundaki cinsel politikalar ve uluslararası ilişkiler üzerine *The Morning After-Sexual Politics at the End of the Cold War* (1993) kitabını yazmıştır. Tickner (1999) Machiavelli'nin Prens'ini eleştirerek uluslararası ilişkilerin erkek egemen dünyasında 'prenslerin' çokluğundan, 'prenseslerin' ise azlığından bahsettiği bir diğer çalışmasında, alanın öteden beri gelen erkek egemen yapısını eleştirmiştir.

Aynı dönemde Uluslararası İlişkiler teorisine feminist bakış açısı ile yaklaşan başka çalışmalar da yapılmıştır. Marysia Zalewski (1993:14) Uluslararası İlişkiler teorisine feminist bakış açısı üzerinden baktığını ve çalışmasının sonunda teorisinin niteliklerinin daha derinden anlaşılacak, feminist bakış açısının yalnızca (erkek) teorisyenlerin "dünya siyasetinin karmaşık gerçeklerini" anlaması için bir tür "kadını yardım"a indirgenmesinden vazgeçileceğini umduğunu belirtmiştir. Zalewski ve Enloe (1995: 300) Uluslararası İlişkiler teorisini kimlik üzerinden incelemiş ve realizmin cinsiyet gibi kavramlara önem vermeyişini eleştirmişlerdir.

Feminist Uluslararası İlişkiler teorisi üzerine yazılan önemli eserlerden birisi de Christine Sylvester'in *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era* (1994) kitabıdır. Sylvester kitapta Uluslararası İlişkiler teorisinin erkek egemen yapısını eleştirerek, feminist bir epistemoloji önerir. 2002 yılında Sylvester'in *Feminist International Relations: An Unfinished Journey* kitabı yayımlanır. Kitapta Sylvester feminist Uluslararası İlişkiler teorisinin ve önde gelen düşünürlerinin bir incelemesini yapmakta ve alana feminist merceklerle bakmayı ve feminist bir metodoloji kullanmayı önermektedir. Uluslararası

İlişkiler ve toplumsal cinsiyet alanının Türkiye'deki etkileri üzerine Sevgi Yöney'in (1996) çalışması da bu dönemde yayınlanmıştır.

Bu dönemde Terrell Carver (1996) siyasal teoriyi toplumsal cinsiyet üzerinden incelemeyi amaç edindiği kitabında, Marx ve Engels'in metinleri üzerinden siyasal teorinin aile ve diğer ilişkileri yok saydığını ve bu durumun kadınlar için olduğu kadar erkekler için de önemli olduğunu belirtir. Carver ayrıca Gendering IR (1998) makalesi ile uluslararası ilişkiler ve toplumsal cinsiyet alanındaki farklı çalışmaları inceler. Lise Togeby Danimarka'daki dış politika konusundaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini incelediği çalışmasında, bu konudaki bilginin çoğunu Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) kaynaklandığını ama bu bilginin diğer ülkelerdeki duruma genellenemeyeceğini söyler (1994: 376). Jill Steans'ın (1998) toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler disiplinine teorik bir giriş yaptığı Gender and international relations: An Introduction alandaki başka bir çalışmadır. Steans'ın alandaki diğer çalışmaları Gender and International Relations (2006) ve Daniela Tepe-Belfrage ile editörlüğünü yaptıkları *Handbook on Gender in World Politics* (2016) kitaplarıdır.

1990'lı yıllarda alandaki karşılıklı tartışma derinleşerek devam eder. Adam Jones'un (1996) Uluslararası İlişkiler alanındaki feminist eleştirileri incelediği ve feminizme dışarıdan bakarak teoriyi belirli açılardan sınırlı bulduğu çalışmasına cevap gecikmez. Carver, Molly Cochran, ve Judith Squires (1998) *Gendering Jones: Feminisms, IRs, Masculinities* makalelerinde feminist teorideki ontolojik, epistemolojik ve normatif tartışmaları inceleyerek, Jones'un yaklaşımının eksikliklerini eleştirirler. Jones ise *Engendering Debate* (1998) makalesi ile bu eleştirilere yanıt verir.

Alandaki bir başka tartışma Francis Fukuyama ve Tickner arasındadır. *Fukuyama Women and the Evolution of World Politics* (1998) makalesinde kadınlar tarafından yönetilen bir dünyanın erkekler tarafından yönetilen bir dünyadan çok daha barışçıl olacağını ifade etmekte ve erkeklerin agresif içgüdülerini şempanzelerle karşılaştırmaktadır. Tickner (1999: 3) Fukuyama'nın bu sosyo-biyolojik yaklaşımını tutucu bulduğunu ve iddialarının dikkati kadınların sosyal, ekonomik ve politik dezavantajlı konumları gibi daha ivedi bir feminist gündemden başka yöne çektiğini ifade etmiştir.

2000'li Yıllar: 1325 Sayılı Karar ve Feminist Uluslararası İlişkiler Yazını

2000'li yıllar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararı ile bütün üye ülkelere kadınların barış ve güvenlik girişimine katılımının sağlanması çağrısı ile başlamıştır. Fakat 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırısı ile feminizm ve toplumsal cinsiyet temelli uluslararası ilişkilerin alanda gördüğü kabulün azalmaya başladığı bir sürecin içine girilmiştir. Hegemonik maskülinite kavramı bu dönemde artan şekilde tartışılır. Mike Donaldson'un 1993 yılında eşcinsellik ve bireysel haklar üzerinden incelediği hegemonik maskülinite kavramı, 2000'lerde Charlotte Hooper'ın *Manly states: Masculinities, International Relations, and Gender Politics* (2001) çalışmasının yanı sıra, Scott N. Romaniuk ve Joshua K. Wasylciw (2010) ve J. Heeg Maruska

(2010) tarafından da tartışılmıştır. Maruska'ya göre (2010) hegemonik maskülinite 2000'lerde uluslararası politikada zaman zaman hipermaskülen bir hal almaya başlamıştır (Maruska, 2010). 11 Eylül'ün ardından Amerikan dış politikasını çok etkileyen bu hal, Obama'nın döneminde daha kozmopolit bir yöntem benimseyerek, hegemonik maskülinite yapısından bir süreliğine uzaklaşmıştır (Ataç, 2009).

2000'li yıllarda dış politikanın giderek eril bir dile sahip olduğunu ilk eleştirenlerden birisi Enloe'dur (2000). Enloe (2004) gittikçe erilleşen uluslararası ilişkiler alanında sadece toplumsal cinsiyet bilincinin yeterli olmadığını, feminist bir bilince ihtiyaç olduğunu ifade eder. Enloe, Trump'ın ABD başkanı seçilmesinin ardından yayımladığı kitabı *The Big Push'ta* (2017) ise patriyarkanın sanıldığından çok daha detaylı ve birçok yüzü olduğunu ve hayatımızın her alanını kendini güncelleyerek etkilediğini belirtir (2017: 23). Bu dönemde Tickner ise 11 Eylül'ün feminist bir okumasını yaptığı çalışmasının (2002) ardından, uluslararası politikayı eleştirirken bu alana doğrudan dahil olmak mı yoksa eleştirel bir mesafede bulunmak mı gerektiği gibi sorunlara feminist akademisyenliğin verdiği cevapları ve akademisyenlerin sorumluluklarını araştırmıştır (2006). Ardından *Gender in World Politics* (2008: 262-264) ile toplumsal cinsiyetin dünya politikasını şekillendirmekte nasıl etkili olduğunu aktarmıştır. Bir kitap bölümü olan bu çalışmada Tickner güvenlik ve küresel ekonomiye feminist bir perspektiften bakarak, bu alanlardaki eril karakteristikleri ortaya koyar. Tickner, Laura Sjoberg ile editörlüğünü yaptığı *Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future* (2011) ile de feminizm ve uluslararası ilişkilerin geçmişten günümüze bir kritiğini yapmıştır.

Alanda giderek artan bir başka tartışma konusu ise siberfeminizm ve sosyal medyadır. Susan Hawthorne ve Renate Klein'in (1999) teknolojinin hızla ilerlediği bir çağda siberfeminizmi tartıştıkları çalışmalarının ardından, Suzanne Levi ve Sophie Toupin (2010) konuyu uluslararası ilişkiler alanında tartışmaya açarlar. Bu dönemde feminist uluslararası etik üzerine çalışmalar da yapılmıştır. Kim Hutchings ise (2000) feminist bir uluslararası etiğin gerekliliğini tartıştığı çalışmasının ardından etik konusunu ahlak felsefesi ve politika, feminist uluslararası etik ve sivil toplum üzerinden tartışmaya devam etmiştir (2004). Bu dönemde gittikçe erilleşen uluslararası ilişkiler alanını eleştiren teorik çalışmaların sayısı da hızla artmıştır. Carver'ın (2003) toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler alanını bir kere daha tartıştığı çalışmasının yanı sıra, R. Charli Carpenter'ın (2002) feminist olmayan bir bakış açısının alana etkisini tartıştığı çalışması, Eric M. Blanchard'ın (2003) feminist bir güvenlik teorisinin gelişimini tartıştığı çalışması, V. Spike Peterson'un (2004) feminist teoriler ve uluslararası ilişkiler üzerine çalışması, Gillian Youngs'un (2004) dünyayı anlamak için feminizm ve toplumsal cinsiyetin neden gerekli olduğunu analiz ettiği çalışması, Clare Hemmings'in (2012) politik dönüşüm ve feminist düşünürselliği incelediği metni ve Laura J. Shepherd'ın (2010) editörlüğünü yaptığı ve global politikada toplumsal cinsiyet ilişkilerinin analiz edildiği çalışma bu dönem yapılan çalışmalar arasındadır. Zalewski'nin *Feminist International Relations:*

Exquisite Corpse (2013) kitabı yakın dönemde yapılan önemli çalışmalardandır. Zalewski sürrealizmden etkilendiği ve şiir, şiddet, film, global politikalar arasında gezindiği çalışmasında, 'exquisite corpse'² feminist Uluslararası İlişkiler alanında bir metodoloji olarak okuma denemesi yapmıştır.

Bu noktada feminist bir uluslararası ilişkiler metodolojisi geliştirmek üzerine yapılan bazı çalışmaları da belirtmeliyiz. Sandra Harding'ın artık klasikleşmiş kitabı *The Science Question in Feminism* (1986)'in ardından, uluslararası ilişkiler alanını da içine alacak şekilde feminist metodoloji üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında Nina Lykke'nin (2010)'nin çalışmasının yanı sıra, Brooke A. Ackerly ve Jacqui True'nun (2010) siyasal ve sosyal bilimlerde feminist araştırma yapmak üzerine yazdıkları kitapları ve Mary Caprioli'nin (2004) feminist Uluslararası İlişkiler teorisi ve nicel araştırma yöntemleri üzerine çalışması sayılabilir.

Son olarak Türkiye'ye baktığımızda 2000'lerde Türkiye'de de feminist bir Uluslararası İlişkiler yazınının gelişmeye başladığını görürüz. *Alternatif Politika Dergisi* 2017 yılında bir Feminist Uluslararası İlişkiler sayısı yayınlanmıştır³. Dergide yayınlanan makalelerin yanısıra, Ali Bilgiç'in (2015, 2016) maskülen dış politikayı tartıştığı çalışmaları, Özlem Tür ve Çiğdem Aydın-Koyuncu'nun (2010) feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımını değerlendirdikleri çalışması, Aydın-Koyuncu'nun (2011) dış politikada karar verme mekanizmalarında kadının yerini tartıştığı ve güvenlik konusunu feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımları açısından değerlendirdiği (2012) çalışmaları ve Merve Özdemirkıran ve Selcen Öner'in (2017) Türkiye'de kadın uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin profilini ortaya koydukları çalışmaları Türkiye'de konuyla ilgili yazılmış önemli metinler arasındadır. Bu yazına ait son örneklerden biri Ayşe Ömür Atmaca ve Pınar Gözen Ercan'ın (2018) uluslararası güvenlik sorunlarına, özellikle 'koruma sorumluluğu'na, feminist perspektiften yaklaştıkları makaledir.

Sonuç

Millenium dergisinin özel sayısının yayınlanmasının üzerinden geçen otuz bir yıl içerisinde feminist Uluslararası İlişkiler alanında pek çok çalışma yapılmış olduğu görülmektedir. Geçen süre içerisinde feminist Uluslararası İlişkiler teorisi, kendini güncelleyerek sürekli kılan ataeril siyaset uygulamalarına paralel biçimde gelişen eril teorilerin hala gerisinde kalmış olsa bile, birçok farklı ve zengin tartışmaya sahne olmaya devam etmekte ve hepimize 'meraklı' sorular sordurmaktadır (True, 2017). Feminist Uluslararası İlişkiler yazınının her geçen gün daha da gelişmesi ve Uluslararası İlişkiler disiplininin artık eril bir alan olmaktan çıkması ise barış, birarada yaşama, kaynaklara adil erişim ve eşit temsiliyet adına ortak bir temennidir.

Notlar

¹ Millenium dergisinin bahsi geçen özel sayısında yayınlanan diğer makaleler için bkz: Millennium: Journal of International Studies (1988). Women and international relations: Special issue, 17 (3)

² Exquisite Corpse: Sürrealist teknikler arasında yer alan kelimelerin veya resimlerin kolektif bir biçimde kolajlandığı ve cadavre exquis (exquisite corpse) olarak adlandırıldığı teknik. Eski bir salon

oyununa dayanan oyunda, oyuncuların her biri bir kağıda bir şeyler yazar ve yanındaki oyuncuya geçirir. Yanındaki oyuncu aynı kağıda bir şeyler daha yazarak metni devam ettirir ve kendi katkısını yapar. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=exquisite%20corpse>, (serbest çeviri).

³ Dergideki tüm makaleler için bkz. *Alternatif Politika* (Feminist Uluslararası İlişkiler Özel Sayısı), (2017), 9(3).

Kaynakça

Ackerly B.A. & True J. (2010). *Doing Feminist Research in the Political and Social Sciences*. New York: Palgrave.

Bodur Ün M. (Ed.) (2017). *Feminist Uluslararası İlişkiler. Alternatif Politika (Özel Sayısı)*, 9(3). İnternet adresi: <http://alternatifpolitika.com/site/cilt/9/sayi/3/AP-9-3.pdf>. Erişim tarihi: 1.4.2019.

Ataç C.A. (2009). Re-entering the Cosmopolitan Phase of Imperium: Remarks on Obama's Presidency and Discussions of Empire. *Perceptions, Journal of International Affairs*, 14(1-2): 1-3.

Atmaca Ö.A. & Gözen Ercan P. (2018). Uluslararası Güvenliği Yeniden Düşünmek: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminist Eleştiriler. *Uluslararası İlişkiler*, 15(59): 19-31.

Aydın Koyuncu Ç. (2011). Dış Politika Karar Verme Mekanizmalarında Kadının Yeri. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(4): 99-120.

Aydın-Koyuncu Ç. (2012). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 57(1): 111-139.

Bilgiç, A. (2015). 'We are not Barbarians.' Gender politics and Turkey's Quest for the West. *International Relations*, 29(2): 198-218.

Bilgiç A. (2016). *Turkey, Power and the West: Gendered International Relations and Foreign Policy*. London: I.B. Taurus.

Blanchard E.M. (2003). Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Signs*, 28(4): 1289-1312.

Caprioli M. (2004). Feminist IR Theory and Quantitative Methodology. *International Studies Review*, 6(2): 253-269.

Carpenter R.C. (2002). Gender Theory in World Politics: Contributions of a Non-Feminist Standpoint? *International Studies Review*, 4(3): 153-165.

Carver T. (1996). *Gender is Not a Synonym for Women*. Colorado: L. Rienner.

Carver T. (1998). Gendering IR. *Millennium*, 27: 343-351.

Carver T., Cochran M. & Squires J. (1998). Gendering Jones: Feminisms, IRs, Masculinities. *Review of International Studies*, 24(2): 283-297.

- Carver T. (Ed.) (2003). Gender and International Relations. The Forum. *International Studies Review*, 5: 287-302.
- Donaldson M. (1993). What is Hegemonic Masculinity? *Theory and Society*, 22(5): 643-657.
- Enloe C. (1990). *Bananas, Beaches and Bases: Making feminist Sense of International Politics*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe C. (1993). *The Morning After-Sexual Politics at the End of the Cold War*. University of California Press.
- Enloe C. (2000) Masculinity as Foreign Policy Issue. *Foreign Policy in Focus*, 5(36): 1-4.
- Enloe C. (2004). 'Gender' is Not Enough: The Need for a Feminist Consciousness. *International Affairs*, 80(1): 95-97.
- Enloe C (2017). *The Big Push*. Berkeley: University of California Press.
- Franklin M.I. (2010). Sex, Gender and Cyberspace. İçinde, Shepard L.J. (Ed.), *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. Oxon: Routledge: 375-388.
- Fukuyama F. (1998). Women and the Evolution of World Politics. *Foreign Affairs*, 77(5): 24-40.
- Halliday F. (1988). Hidden from International Relations: Women and the International Arena. *Millennium*, 17(3): 419-428.
- Harding S.G. (1986) *The Science Question in Feminism*. London: Cornell University Press.
- Hawthorne S. & Klein R. (1999). *Cyberfeminism: Connectivity, Critique, Creativity*. Melbourne: Spinifex Pree Ply.
- Hemmings C. (2012). Affective Solidarity: Feminist Reflexivity and Political Transformation. *Feminist Theory*, 13(2): 147-161.
- Hooper C. (2001). *Manly States: Masculinities, international Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press.
- Hutchings K. (2000). Towards a feminist International Ethics. *Review of International Studies*, 26(5): 111-130.
- Hutchings K. (2004). From Morality to Politics and Back Again: Feminist International Ethics and the Civil Society Argument. *Alternatives*, 24(3): 239-244.

- Jackson P.T. (2014). The 'Third Debate' 25 Years Later. *International Studies Quarterly*. İnternet adresi: <https://www.isanet.org/Publications/ISQ/Posts/ID/297/The-Third-Debate-25-Years-Later>. Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018.
- Jones A. (1996). Does Gender Make the World Go Round? Feminist Critiques of International Relations. *Review of International Studies*, 22: 405-429.
- Jones A. (1998). *Engendering Debate*. *Review of International Studies*, 24: 299-303.
- Keohane R. (1989). International Relations Theory: Contributions of a Feminist Standpoint. *Millennium*, 18(2): 245-253.
- Keohane R.O. (1998). Beyond Dichotomy: Conversations between International Relations and Feminism: A Reply to J. Ann Tickner. *International Studies Quarterly*, 42(1): 194-199.
- Lapid Y. (1989). The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era. *International Studies Quarterly*, 33(3): 235-254.
- Levi S. & Toupin S. (2010). New Social Media and Global Resistance. İçinde, Shepard L.J. (Ed.). *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations* Oxon: Routledge: 389-401.
- Lykke N. (2010). *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*. New York: Routledge.
- Maruska He eg J. (2010). When are States Hypermasculine. İçinde, Sjoberg L. (Ed.), *Gender and International Security*. London: Routledge: 235-255.
- Women and International Relations (1988). *Millennium: Journal of International Studies* (Special Issue), 17(3).
- Özdemirkıran M. & Öner S. (2017). Türkiye'de Kadın Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Profili: Marmara Bölgesi. *Fe Dergi*, 9(1): 92-112.
- Peterson V.S. (2004). Feminist Theories within, Invisible to, and Beyond IR. *Brown Journal of World Affairs*, 10(2): 35-46.
- Romaniuk S.N. & Wasylciw J.K. (2010). 'Gender' includes Men Too: Recognizing Masculinity in Security Studies and International Relations. *Perspectives*, 18(1): 23-39.
- Shepherd L.J. (Ed.) (2010). *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. London and New York: Routledge.
- Steans J. (1998). *Gender and International Relations: An Introduction*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Steans J. (2006). *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity Press.

- Stears J., Tepe-Belfrage D. (Eds.) (2016). *Handbook on Gender in World Politics*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Sylvester C. (1994). *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge University Press.
- Sylvester C. (2002). *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. Cambridge University Press.
- Tickner J.A. (1988). Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformation. *Millennium*, 17(3): 429-440.
- Tickner A.J. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tickner J.A. (1994). Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post-Cold War Era. İçinde, Klare M.T. (Ed.), *Peace & World Security Studies: A Curriculum Guide*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers: 43-54.
- Tickner J.A. (1997). You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists. *International Studies Quarterly*, 41(4): 611-632.
- Tickner J.A. (1999). Searching for the Princess? Feminist Perspectives in International Relations. *Harvard International Review*, 21(4): 44-48.
- Tickner J.A. (1999). Why Women Can't Run the World: International Politics According to Francis Fukuyama. *International Studies Review*, 1(3): 3-11.
- Tickner J.A. (2002). Feminist Perspectives on 9/11. *International Studies Perspectives*, 3(4): 333-350.
- Tickner J.A. (2006). On the Frontlines or Sidelines of Knowledge and Power: Feminist Practices of Responsible Scholarship. *International Studies Review*, 8(3): 383-395.
- Tickner A.J. (2008). Gender in World Politics. İçinde, Baylis J., Smith S. & Owens P. (Eds.), *The Globalization of World Politics*. Oxford University Press: 262-277.
- Tickner A.J. & Sjoberg L. (Eds). (2011). *Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future*. London: Routledge.
- Togebly L. (1994). The Gender Gap in Foreign Policy Attitudes. *Journal of Peace Research*, 31: 375-92.
- True J. (2017). Feminism and gender studies in International Relations theory. Oxford Research Encyclopedia: International Studies. Oxford University Press: 1-23. DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.46.
- Tür Ö. & Aydın Koyuncu Ç. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26): 3-24.

- Weber C. (1994). Good Girls, Little Girls and Bad Girls: Male Paranoia in Robert Keohane's Critique of Feminist International Relations. *Millennium: Journal of International Relations*, 23: 337-349.
- Youngs G. (2004). Feminist International Relations: A Contradiction in Terms? Or: Why Women and Gender are Essential to Understanding the World 'We' Live in. *International Affairs*, 80 (1): 75-87.
- Yöney S. (1996). Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye. İçinde, Sönmezoğlu F. (Der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık: 103-121.
- Zalewski M. (1993). Feminist Standpoint Theory Meets International Relations Theory. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 17(3): 13-32.
- Zalewski M. & Enloe C. (1995). Questions about Identity in International Relations. İçinde, Booth K. & Smith S. (Eds.), *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press: 279-305.
- Zalewski M. (2013). *Feminist International Relations: Exquisite Corpse*. London, New York: Routledge.

Determinants of Global Peace and Gender Equality as an Invisible Hand: A Cross Country Analysis

Nezahat Doğan *

Final International University

Abstract

This study uses a cross sectional data for 115 countries in order to examine the relationship between global peace and gender equality, by using Global Peace Index (GPI) as a dependent variable, and Gender Inequality Index (GII) and Social Institutions and Gender Index (SIGI) as independent variables. We test whether the gender equality is related to peace and whether the impacts differ when other determinants of peace have taken into consideration. The results suggest that level of gender equality and cohesion are the most robust and significant variables affecting level of peace in a positive way among other control variables. Two indexes have been used as a measure of gender equality in order to check the robustness of the results and the same results and conclusions were obtained from the regressions. Interestingly, the study also finds that income level of the country, as a control variable, is insignificant in all regressions.

Keywords: *global peace, gender inequality, cohesion.*

* Assoc.Prof. Nezahat Doğan, Final International University, Department of International Finance, Kyrenia-North Cyprus. E-mail: nezahat.dogan@final.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-7357-6030.

Küresel Barışın Belirleyicileri ve Görünmez Bir El Olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Bir Kesit Veri Analizi

Nezahat Doğan

Uluslararası Final Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada, küresel barış ve cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkiyi Küresel Barış İndeksini (GPI) bağımlı değişken olarak ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) ve Sosyal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksinin (SIGI) bağımsız değişkenler olarak incelemek amacıyla 115 ülke için kesitsel bir veri kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin barışla ilgili olup olmadığı ve barışın diğer belirleyicileri dikkate alındığında etkilerin farklı olup olmadığı test edilmiştir. Sonuçlar, cinsiyet eşitliği ve uyum düzeyinin, diğer kontrol değişkenleri arasında olumlu bir şekilde barış düzeyini etkileyen en güçlü ve anlamlı değişkenler olduğunu göstermektedir. Sonuçların sağlamlılığını kontrol etmek için cinsiyet eşitliğinin bir ölçütü olarak iki indeks kullanılmış ve regresyonlardan aynı sonuçlar ve çıkarımlar elde edilmiştir. İlginç bir şekilde, bu çalışma ayrıca, ülkedeki gelir düzeyinin bir kontrol değişkeni olarak tüm regresyonlarda önemsiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: küresel barış, cinsiyet eşitsizliği, birleşme.

Introduction

In recent years, gender equality has become a very popular policy action taken by governments and international organizations, especially since United Nation Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security (WPS) in 2000. However, its link to peace was not taken into consideration in the relevant literature. Most commonly, women have been seen as a victim subject to the psychological and socioeconomic outcomes of war. Despite the active roles that women and men play during war and peace process, as supporter, especially women become invisible when peace occurs. For example, only 92 of the 585 peace agreements between the years 1990-2010 have been about women (Bell & O'Rourke, 2010). On this account, this study explores whether gender equality has an impact on the peace of the countries or communities as a topic, which has not been examined before by using cross sectional data rather than micro level.

Effects of gender equality on peace process receive less attention than effect of peace on gender equality in the literature. United Nations Security Council Resolution 1325, which was drafted in 2000, as an agenda putting women in conflict/war into center to maintain international peace, suggests implementing priority goals for the next years to achieve and keep long-term political stability and peace in the international system. These goals are defined in a way to integrate women in peace negotiations and processes and to ensure that no peace agreement to be signed without women's participation. Here, women have been accepted as an agent of peace in the post-conflict processes. According to Stewart (2010), women are not simply victims of war by being imposed on new roles as heads of households and as members of armies in conflict, but they are also agents of change that could play significant roles in peace movements and negotiations. She also claimed that although women could be active participants of war; they become invisible in peace processes. Stewart supports her argument by using estimation results of United Nations Development Fund for Women (UNIFEM) report in 2008. The report estimates that women account for less than 10% among the members of peace negotiations, and less than 2% of the signatories to peace agreements. It should here be underlined that while the Sustainable Development Goals (SDG) adopted by the United Nations (UN) in 2015 identify peace and governance as Goal 16, it puts forward gender equality as its fifth goal. Although, none of the targets under Goal 16 gives particular reference to gender equality, especially within the framework of women's participation in peace processes, UN Women (2012) still emphasizes the vital role of women in peace processes and attempts to establish democracy, as this would bring equal representation of all, including women, improved human development, and lasting peace in turn.

This study contributes the literature in three ways. First, the main aim of this study is to check whether the presence of higher gender equality brings higher-level peace for countries or nations, which has not been examined before. Second, rather than considering a single dimension of gender equality or

peace; it uses Gender Inequality Index (GII), Social Institutions and Gender Index (SIGI), and Global Peace Index (GPI), which cover more than one dimension of gender equality and peace. And finally, while most of the studies in the literature examining the relationship between war and gender equality focus on only one country, this study uses data of 115 countries depending on data availability to provide a general view on this subject.

The following section of the study provides a theoretical assessment within the gender and peace framework. Then, data used and gathered in the study will be examined, and empirical section will be discussed separately. The final section ends with conclusion of results and policy implications.

Literature Review

Researches on peace and gender equality have been revolving around the feminist discourse and empirical research. At the beginning of 2000s, most of the studies in this field started to discuss the relations between peace and equality, and their contribution to each other, in return. However, there was a need to gender disaggregated data and a peace measure data as an analytical tool. At that point, the definition of peace plays a significant role in determining the right indicator for statistical analyses. According to Olsson and Gizelis (2014), while empirical studies define peace as a lack of armed conflict without a specific content, it refers only to situation causing deaths associated by organized people. Feminist studies see this definition as militaristic for not acknowledging women's role in the security and gender mainstreaming policies for peacekeeping. To argue for that this study prefers using indexes to cover more than one dimension of peace and gender equality and to integrate approaches of empirical practices and perspectives from feminist studies. Weber (2006) discusses gender and peace by referring to feminist peace and conflict theories. This theory indicates the visibility of women in war, conflict and security issues. While early feminist peace and conflict theorists define men as makers of war, and women as victims of war, current theorists put war as a process which excludes women from decision-making process (Weber 2006: 3). In a review of the relevant literature, several studies which have focused on war, terrorist attacks, conflict and their impact comes to the fore as researches focusing on only one dimension of gender, such as education (Gerardino, 2014; Singh & Shemyakina, 2016). Same applies for the studies which have elaborated the relation between gender and peace. Majority of them have examined the effect of war or conflict on gender equality. Kecmanovic (2013), for example, analyzes the short run effect of war in Croatia on the educational level of women and men and concludes that males have lower education compared to women affected by war because of men's participation to war as soldiers. A similar result is concluded by Swee (2009) for Bosnia and Herzegovina. Swee finds males, compared to women, were negatively affected on completing secondary school education at the time of the war. Valente (2014) for Nepal, and Akresh and Walque (2010) for Rwanda, by using the survey data, have

reached to similar conclusions regarding the impact of wars on education by gender and they have concluded that the negative impact of war on educational attainment and achievement was bigger for boys rather than girls. Another study conducted by Singh and Shemyakina (2016) examines the long run effect of Punjab insurgency on the educational attainment by using the survey and finds negative significant effect of terrorism on female educational attainment. Like Mattocks et.al. (2012), some other studies focus on the women's experiences at war from the psychological point of view. Those studies analyze the peace and gender relation with a country-specific approach. Our study, however, aims to provide a global assessment of this relation rather than focusing on only one country.

The studies mentioned take as reference only one dimension of the equality indicators, such as education, fertility rate, and labor force participation rate, and, therefore, adopt a one-way direction from war to gender. Also, there is another group of studies, which scrutinize the effect of gender equality on armed conflict, again by implementing one-dimension equality analysis. Caprioli (2003; 2005), for example, has found that low female labor force participation and higher level of fertility rate raises the risk of domestic conflict. Bussmann (2007) and Jennings (2011) explain the gender and conflict relation by using biological hypothesis and mention that women are more peaceful than males because of the biological differences by nature. This is an answer to Porter's previous study (2003), which argued that the biological hypotheses were excuses for stereotyping women and excluding them from the peace processes. Similarly, Melander (2005) states that, more women in parliament, together with more women in school lead to lower levels of conflict. Among those studies, Pruitt (2014) has analyzed the relation between women, peace and security for the case of Australia but by using some global indicators and argued that women and girls are significant agents and stakeholders in building security and peace efforts. Pruitt has also emphasized that this is possible only in the case of active participation of women and girls in the peace processes and by understanding their capacity and roles for peace building policy actions. Nakaya's study (2003) has detailed women's role in peace-building process as such: First, women's participation should be formulated as a matter of equal representation for resolution, and second, women bring gender perspectives to the negotiating table through their experiences.

According to Inter-Parliamentary Union and UN Security Council report (2015) seats held by women in parliaments in conflict-affected countries is 4% below of the global average, which is 22%. Within this framework, the study conducted by Salman (2015) uses cross national time series for 57 countries for the period of 1994-2002 and finds that parliamentary representation, level of economic participation, and educational attainment, as indicators of gender equality, have a significant negative impact on terrorism. As a follow-up to Salman's study, our research, too, argues that while controlling for other variables such as income per se and cohesion, gender equality is one of the

indicators of higher level of peace. It does that, however, without claiming a causal relationship between peace and gender equality for the nations.

Data

As this study aims to argue, gender equality improves peace by providing long-term sustainable mechanisms of negotiation, co-existence, education and welfare. The previous researches mentioned demonstrate that the higher gender equality brings higher level of peace for countries. The data, which is limited by the availability of data and cross-sectional estimation, covers the average of the years 2010-2014 to assess lead and lag effects for 115 countries. Within this framework, the research investigates i) the impact of gender equality on peace, ii) the impact of per capita income on peace, iii) the impact of cohesion on peace.

The econometric estimation uses Global Peace Index as the measure of the peace level of the country. Lower values of the index represent more peaceful countries. The Global Peace Index (GPI) (Institute for Economics and Peace, 2014), which measures relative positions of the peacefulness of the regions/countries, both internally and externally and covers more than one dimension of peace with three broad sections, which are i) degree of militarization by using 7 indicators, ii) level of safety and security in society by using 10 indicators, iii) the extent of domestic and international conflict by using 5 indicators. It is developed by the Institute for Economics and Peace with the collaboration with Economist Intelligence Unit. Its score is scaled between 1 and 5, of which lower values represent more peaceful nations or countries. Table 1 presents the indicators used in constructing the GPI.

As independent variables, Gender Inequality Index (GII) and Social Institutions and Gender Index (SIGI) have been used to check the consistency of the results. Higher scores of both GII and SIGI reflect worse situations in terms of gender equality. GII is developed by United Nations as a measure of gender equality. GII is a composite index reflecting inequalities in terms of achievement levels between men and women within three dimensions such as i) empowerment, which is measured by secondary and higher education attainment levels and the share of parliamentary seats held by each sex ii) reproductive health, which is measured by adolescent fertility rate and maternal mortality rate, and iii) labor market, which is measured by women's participation in the work force. Zero (0) is the minimum score reflecting the best situation where all genders are equal, while One (1) is the highest score reflecting the worse situation between men and women. In addition to these, there are also some other indices developed by different international organizations as a measure of gender equality in the literature, such as Gender Development Index (GDI) and Gender Empowerment Measure (GEM), also developed by the UN, and SIGI developed by Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). However, in this study, GII and SIGI are used rather than other indices, because of the limitations of others and the

availability of more recent data offered by GII and SIGI, as they match the time span of the other variables used in this study. SIGI considers five dimensions of gender inequality, which are i) family code (early marriage, polygamy, parental authority, and inheritance) to measure decision power of men and women in the households, ii) physical integrity (violence against women and female genital mutilation), iii) civil liberties (restriction to freedom of dress, freedom of movement) to measure freedom of social participation of women, iv) son preference to measure economic valuation of women, v) ownership rights (access to land, bank loans and property other than land) by using 12 indicators. SIGI provides very useful information for policy makers demonstrating social institution problems and its dimensions for countries. Higher levels of SIGI indicate greater inequality. As with the GPI, all variables are averages over a time span covering the years 2010-2014 to incorporate the lagging impact of income per se and cohesion.

It must here be underlined that some control variables are also incorporated into the model. These variables are the level of cohesion and GDP per capita (constant US\$). GDP per capita data, as a proxy of the basic socioeconomic level of the country, is gathered from the World Bank records. It is commonly expected that the less developed countries tend to have a lower level of peace (Collier et al. 2000; Nafziger & Auvinen, 2000; Elbadawi & Sambanis, 2001). Also, the (in)ability to co-exist among the different identity groups within a society is another important variable to assess the peace level of the countries. These groups may have different socioeconomic inequalities between or among them due to the differences in identities and their consequential depravity of resources rather than monetary or financial based differences. Additionally, during political conflicts groups of different national identities may be involved in various international terrorist networks or criminal groups, because of inequalities, fundamentalism and nationalism. Therefore, cohesion plays a very crucial role in implementing and preserving a long-lasting peace in a society and refers to the respect and cooperation between different groups in a heterogeneous culture. Conflicted participation and lack of respect for all identities may result in aggression, which would harm the nations' well-being.

According to the Institute for Economics and Peace (2013), level of cohesion must be considered as one of the relevant factors of measuring the relation between peace and gender, and, as it demonstrates a strong significant link between the people's acceptance of others' fundamental rights and the level of peace -the division within the society is likely to destroy nations. Global Terrorism Index (The Institute for Economics and Peace, 2014: 41), attributes significant importance to the lack of intergroup cohesion between different religious and ethnics groups especially in the countries with higher levels of terrorism. Cohesion data as Indices of Social Development collected and organized by the International Institute of Social Studies. They take various variables into account while measuring cohesion such as intergroup disparities, feelings and perceptions of being discriminated, political instability, strikes, agency ratings, level of civil disorder, and level of ethnic minority in country.

The correlation coefficients for this study are provided in Table 2. There is positive correlation between GPI as an indicator of peace and GII as an indicator of gender inequality, which are our main concern, with the value of 50%. It is the same for GPI and SIGI, which is the other indicator of gender inequality used in this study to check the robustness of the results. The highest correlation has seen between cohesion and GPI with the value of 77% in negative linear relationship. Another negative linear relationship has seen between GPI and LGDPPC with the value of 42%.

Methodology

This study uses cross sectional data for 115 countries to examine the impact of gender equality on peace by using Generalized Least Squares (GLS) using White's method to obtain consistent results. It is assumed that the error term is independent and identically distributed. One of the main reasons of using GLS with White method is to eliminate heteroskedasticity (presence of covariance across the variables), which provides the best unbiased linear estimators from the model (Hausman & Kuersteiner, 2004). It is because, heteroscedasticity often arises in volatile high frequency time series data and cross section data, as used in this study, where the scale of the explained variable and explanatory power of the model tend to vary across variables. However, the number of observations in the models varies depending on data availability. The main concern of choosing 115 countries as a sample in the investigation depends on the data availability rather than their geographic localization or any other feature. The functional forms of the estimations are defined as below:

$$GPI_i = f(GII_i, Cohesion_i, GDPPC_i) \quad (1) \text{ where } i \text{ denotes the country.}$$

GPI=Global Peace Index (range between 1-5, lower is more peaceful)

GII= Gender Inequality Index (range between 0-1, Higher: greater inequality)

Cohesion= (range between 0-1, higher is better)

GDPPC= GDP per capita (constant US\$).

The second specification uses the Social Institutions and Gender Index as independent variable to check the robustness of the results. The second regression is specified as below:

$$GPI_i = f(SIGI_i, Cohesion_i, GDPPC_i) \quad (2) \text{ where;}$$

SIGI= Social Institutions and Gender Index (range between 0-1, Higher: greater inequality)

In this study, using indexes is preferred to make more comprehensive analyses and incorporate more dimensions of the complex structure of the variables into the research. The benefit of using more than one index, instead of using a one single variable, has been emphasized in the recent studies partaking in the relevant literature. For example, O'Hare and Gutierrez (2012) have listed the advantages of using indexes as being able to shrink large data into a single number and capturing a broader perspective that cannot be captured by only

one indicator. Krishnan (2010) also suggests the use of multiple indexes rather than using single indicator for producing more conceptual framework and comparisons across groups.

This study estimates constant elasticity model relating peace level to gender inequality, cohesion and income for the countries, as below;

$$LGPI_i = \beta_0 + \beta_1 LGII_i + \beta_2 LCohesion + \beta_3 LGDPPC + u_i \quad (3)$$

L indicates the log form of the variables. β_1 is the estimated elasticity of GPI with respect to GII. It implies that 1% in GII increases the level of peace by about β_1 percent. The coefficient of LCohesion, β_2 , is the estimated elasticity of GPI with respect to Cohesion that a 1% increase in level of cohesion increases the level of peace by about β_2 percent. β_3 indicate the elasticity of peace level with respect to income level of countries as well.

Results

Firstly, simple regressions are estimated to see the significance of all variables used in the study and results are given in Table 3. Then, other control variables are added one by one into equation by keeping the explanatory variable in all regressions to see the robustness of variables. Estimation results of simple regression models are as given below;

$$ModelA01: LGPI = 0.983 + 0.222LGII \quad (4)$$

$$ModelA02: LGPI = 0.985 + 0.095LSIGI \quad (5)$$

$$ModelA03: LGPI = 1.479 - 0.091LGDPPC \quad (6)$$

$$ModelA04: LGPI = 0.420 - 0.660LCOHESION \quad (7)$$

Number of the observations is different in each regression due to the availability of related variables. According to the results, all variables are highly significant at the 1% level. The estimates imply that the level of peace is lower in countries with higher level of gender inequality. The table also shows regressions of GPI against LGDPPC, and cohesion. These results imply that a higher level of cohesion and income per capita has a positive impact on peace level of the countries. However, these results could be misleading when there are other significant variables affecting the peace level of the countries. Therefore, in Table 4, we have considered all variables affecting our dependent variable by using the GII and SIGI as independent variables. ModelB01, ModelB02 and ModelB03 uses GII as an explanatory variable, while others use SIGI as given below:

$$ModelB01: LGPI = 1.098 + 0.189LGII - 0.019LGDPPC \quad (8)$$

$$ModelB02: LGPI = 0.675 + 0.158LGII - 0.533LCOHESION \quad (9)$$

$$ModelB03: LGPI = 0.739 + 0.134LGII - 0.011LGDPPC - 0.541LCOHESION \quad (10)$$

Regression estimation results for when GII is used as a proxy implies that the GII is highly significant in all regressions. It means that gender equality is positively associated with the peace level of the countries. Although, GDPPC is a highly

significant variable in simple regression model (ModelA03), it becomes insignificant when it is used with GII and other control variable, while keeping its sign still as negative. As can be seen in simple regression model as well, cohesion is still significant and has negative sign in ModelB02, which shows 1% increase in cohesion and the value of GPI is decreased by 0.53% on average. Based on the most comprehensive regression results including GII as an independent variable, which is ModelB03, we see that while 1% increase in gender inequality leads to 0.13% increase in the value of Global Peace Index, 1% increase in Cohesion decreases the value of GPI by 0.54%. Here, we should keep in mind that, the higher values of GPI represent the worse situations for the countries. This point suggests that the countries or communities with higher level of gender equality improve their peace level. Similar conclusion can be drawn from the estimation results including SIGI, as another indicator of gender equality to check the robustness of the results. Estimation results of ModelB04, ModelB05 and ModelB06 are given below and also represented in Table 4.

$$\text{ModelB04: } LGPI = 0.985 + 0.087LSIGI - 0.003LGDPPC \quad (11)$$

$$\text{ModelB05: } LGPI = 0.732 + 0.061LSIGI - 0.367LCOHESION \quad (12)$$

$$\text{ModelB06: } LGPI = 0.815 + 0.042LSIGI - 0.018LGDPPC - 0.394LCOHESION \quad (13)$$

While ModelB04 and ModelB05 use GDPPC and cohesion separately in each regression as a control variable, ModelB06 provides more comprehensive results by using them together in the same model. As discussed in GII including models, GDPPC becomes insignificant in multiple regression models, again with a negative sign in both ModelB04 and ModelB06. When we have a closer look at the cohesion, it is still significant and has a negative sign in ModelB05 and ModelB06 with lower value of coefficient when compared to ModelB02 and ModelB03. Most importantly, in line with the aim of this study, SIGI, as another indicator of gender equality, is highly significant in all regressions with its positive sign. According to the results of the most comprehensive model, which is ModelB06, 1% increase in index value of SIGI increases the value of GPI by 0.04%, on average. The objective of this study is to test whether gender equality is related to peace when other determinant of peace has taken into consideration. The results confirm that gender equality is positively related to peace and also highly significant. And, interestingly, the results are unexpected from the aspect of LGDPPC as a proxy of the socioeconomic development of the country. It has negative sign but not statistically significant in all regression and, therefore, the message here is clear that the LGDPPC does not have an impact on the peace level. However, cohesion always has a negative sign and highly significant in all regressions. 1% increase in level of cohesion leads to 0.54% and 0.39% decrease in the value of GPI, respectively at ModelB03 and ModelB06. It means that there is a strong significant link between people's acceptance of the rights of others and the level of peace. All these results suggest that gender equality with intergroup cohesion is a main factor, which influences the peace level of the countries or nations. As mentioned in the literature review, most of the studies in this field (for instances

Kecmanovic, 2013 for Croatia; Swee, 2014 for Bosnia & Herzegovina, Akresh & Walque, 2010 for Rwanda, Singh & Shemyakina, 2016 for Punjab) focus on the impact of the war on males and females by using the education dimension of gender equality for a single country. Most common conclusion reached by these studies is that the war has negative impact on educational attainment and achievement of boys and girls. However, gender equality does not consist of only one dimension and war is not the single factor that destroys the peace of nations. This study, therefore, aims to make a contribution to the literature by providing a broader view on the relation between peace and gender equality relation by using global scale indexes that are constructed by prominent institutions. The other studies (Caprioli, 2003, 2005; Bussmann, 2007; Jennings, & Melander, 2005) focus on the role of women in conflict. As mentioned before, conflict is the only one dimension of peace and it can emerge in different forms such as internal, external or organized. The variable used in this study as the measure of peace, that is GPI, covers all forms of conflict, in addition to other indicators. On this account, in terms of the variables used to assess the relationship between gender equality and peace, this study offers a more comprehensive approach. What is more, the outcome of this research is in line with the findings of Pruitt (2014) and Nakaya (2003), who emphasize the importance of active participation of women in peace processes by defining them as agents and stakeholders in peace efforts. This study, however, additionally argues the importance of gender equality from a multi-dimensional perspective required by the attempts at improving the peace level of nations. The findings of the study are also in line with the UN Security Council Report (2015), which estimates higher level conflict in the countries with lower women share in parliament. Although, the study conducted by Salman (2015) has similarities with this study, this study differs from Salman's study in various ways. First of all, she has used time series data for 57 countries, while this study uses cross section data by taking the average of five years for 115 countries. Second, dependent variable used in Salman's study was the number of terrorist incidents. As mentioned before, this is the only dimension or indicator of peace and there are many others. Similar comment could be made for the independent variables used in her study as well. Nevertheless, what is important here, both studies testify that the overall outcomes of the studies suggest that more equal opportunities for women lead to more peaceful environments for the nations.

Conclusion

The evidence presented here concludes that gender equality improves the level of peace in the countries. Based on the results, we can suggest that women may play a crucial role in the long lasting peace in communities through building peace groups or networks, implementing strategies, participating in justice systems, advocating for accountability of conflicts, or addressing rules and regulations against crimes etc. These results support the *Women, Peace and*

Security (WPS) agenda adopted by the UN Security Council and underline the importance of incorporating gender strategies into peace strategies and activities by recognizing and addressing the role of women.

In the light of these results, there is a need to revisit the policy actions taken by both governmental and nongovernmental organizations that tend to ignore the importance of gender equality. Of course, in doing that it is important to analyze country specific factors influencing peace processes and the role of gender equality, especially for women. At that point, one of the main obstacles comes to fore as the availability of data on how women affect peace process. More gender-disaggregated data is needed, therefore, to make analyses on individual and country level. Further research should be made also to focus on the different dimensions of peace such as internal and external peace. Also women's participation in peace on both national and international level may have different forms and all these forms, too, must have been taken into account. As mentioned in one of the reports written by International Peace Institute (2015:13), women's direct and indirect participation in peacemaking is crucial for nations, and this can be done through many different ways such as direct participation at the negotiation table, observer status, consultations, inclusive commissions, problem solving workshops, public decision making and mass action. This study suggests taking cost effective policy actions to include women for long lasting peace processes and encourage women's participation on all levels of decision-making from local to global actions.

Table 1. Indicators of GPI

Ongoing Domestic and International Conflict	Number of external and internal conflicts fought
	Number of deaths from organized conflict (external)
	Number of deaths from organized conflict (internal)
	Level of organized conflict (internal)
	Relations with neighboring countries
Societal Safety and Security	Level of perceived criminality in society
	Number of refugees and displaced people as a percentage of the population
	Political instability
	Political Terror Scale
	Terrorist activity
	Number of homicides per 100,000 people
	Level of violent crime
	Likelihood of violent demonstrations
	Number of jailed population per 100,000 people
	Number of internal security officers and police per 100,000 people
Militarisation	Military expenditure as a percentage of GDP
	Number of armed-services personnel per 100,000 people
	Volume of transfers of major conventional weapons as recipient (imports) per 100,000 people
	Volume of transfers of major conventional weapons as supplier (exports) per 100,000 people
	Financial contribution to UN peacekeeping missions
	Nuclear and heavy weapons capability
Ease of access to small arms and light weapons	

Source: Institute for Economics and Peace, 2014.

Table 2. Pearson Correlations among Variables

	GPI	GII	SIGI	STABILITY	MUSRATIO	COHESION	LGDPPC
GPI	1.0000						
GII	0.5035	1.0000					
SIGI	0.5050	0.6589	1.0000				
COHESION	-0.7766	-0.4172	-0.4988	0.8111	-0.3344	1.0000	
LGDPPC	-0.4216	-0.7245	-0.6301	0.5189	-0.1946	0.3266	1.0000

Table 3. Simple Regression Estimations with GPI and Other Variables

Eq Name:	MODELA01	MODELA02	MODELA03	MODELA04
Dep. Var:	LGPI	LGPI	LGPI	LGPI
C	0.983389 (0.0287)***	0.984542 (0.0326)***	1.478919 (0.0932)***	0.420258 (0.0544)***
LGII	0.221830 (0.0197)***			
LSIGI		0.095257 (0.0116)***		
LGDPPC			-0.091346 (0.0113)***	
LCOHESION				-0.660282 (0.1183)***
Observations:	108	87	113	115
R-squared:	0.5321	0.3747	0.3838	0.4515
Log Likelihood:	45.6283	45.5481	34.8154	39.2133
S.E.R:	0.1601	0.1450	0.1794	0.1736
SBC:	-0.7583	-0.9444	-0.5325	-0.5994
F-statistic:	120.5437	50.9332	69.1440	93.0046
WhiteTest:	0.0060	2.5176	1.9972	8.5508***
BPG Test:	0.0001	3.3956*	1.9402	2.3145
Jarque Bera Test:	3.7046	0.1066	4.4575	5.0539*

Note: *, **, and *** denote significance at 10%, 5% and 1% levels, respectively. Standard errors are also given in parenthesis.

Table 4. Regression Results for GPI and Using GII and SIGI as an Independent Variable

Eq Name:	MODEL B01	MODEL B02	MODEL B03	MODEL B04	MODEL B05	MODEL B06
Dep. Var:	LGPI	LGPI	LGPI	LGPI	LGPI	LGPI
C	1.097563 (0.1060)***	0.675059 (0.0742)***	0.739263 (0.1341)***	0.985279 (0.1195)***	0.732744 (0.0509)***	0.815255 (0.1059)***
LGII	0.188598 (0.0288)***	0.158404 (0.0221)***	0.134282 (0.0252)***			
LGPPC	-0.018652 (0.0154)		-0.011975 (0.0137)	-0.003174 (0.0186)		-0.018033 (0.0142)
LCOHESION		-0.532562 (0.1244)***	-0.541743 (0.1243)***		-0.366606 (0.0681)***	-0.394134 (0.0822)***
LSIGI				0.086945 (0.0174)***	0.060984 (0.0113)***	0.041671 (0.0138)***
Observations:	106	107	105	84	86	83
R-squared:	0.5351	0.6903	0.7014	0.3550	0.5938	0.5839
Log Likelihood:	45.7408	66.8729	68.1320	45.7502	63.5275	63.3359
S.E.R:	0.1594	0.1314	0.1289	0.1429	0.1177	0.1156
SBC:	-0.7310	-1.1189	-1.1205	-0.9310	-1.3220	-1.3132
F-statistic:	59.2782	115.9032	79.0788	22.2869	60.6638	36.9602
WhiteTest:	0.3964	1.5143	2.0876	1.2894	0.3627	0.8508
BPG Test:	0.3568	1.4471	1.8523	1.6930	0.2372	0.5617
Jarque Bera Test:	6.3097**	6.9764**	8.7453**	0.0077	1.2836	1.7935

Note: *, **, and *** denote significance at 10%, 5% and 1% levels, respectively. Standard errors are also given in parenthesis.

References

- Akresh R. & Walque D. (2010). Armed Conflict and Schooling: Evidence from the 1994 Rwandan Genocide. IZA DP.
- Bell C. & O'Rourke C. (2010). Peace Agreements or Pieces of Paper? The Impact of UNSC Resolution 1325 on Peace Processes and Their Agreements. *International and Comparative Law Quarterly*, 59(4): 941-980.
- Bussmann M. (2007). Gender Equality, Good Governance, and Peace. Conference paper, SGIR, Turin (Italy), September 12-15, 2007. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/64ba/d9272f02e2689e0e7b0c1bac620b3a431c85.pdf>.
- Caprioli M. (2003). Gender Equality and State Aggression: The Impact of Domestic Gender Equality on State First Use of Force. *International Interactions*, 29(3): 195-214.
- Caprioli M. (2005). Primed for Violence: The Role of Gender Inequality in Predicting Internal Conflict. *International Studies Quarterly*, 49(2): 161-178.
- Collier P. & Hoeffler A. (2000). Greed and Grievance in Civil War. *Oxford Economic Papers*, 56(4): 563-595.
- Elbadawi I. & Sambanis N. (2001). How Much War Will We See? Estimating Incidence of Civil War in 161 Countries. World Bank, Policy Research WP 2533.

- Gerardino M.P. (2014). The Effect of Violence on the Educational Gender Gap. Universitat Pompeu Fabra. Working Paper.
- Hausman J. & Kuersteiner G. (2008). Difference in Difference Meets Generalized Least Squares: Higher Order Properties of Hypotheses Tests. *Journal of Econometrics*, 144(2): 371-391.
- Institute for Economics and Peace. (2013). Pillars of Peace: Understanding the Key Attitudes and Institutions that Underpin Peaceful Societies. URL: <http://www.visionofhumanity.org>.
- Institute for Economics and Peace (2014). Global Peace Index: Measuring Peace and Assessing Country Risk. URL: <http://economicsandpeace.org> .
- Institute for Economics and Peace (2014). Global Terrorism Index 2014: Measuring and Understanding the Impact of Terrorism. URL: <http://www.visionofhumanity.org>.
- International Institute of Social Studies (Data Access). Indices of Social Development. URL: <http://www.indsocdev.org/data-access.html>.
- International Peace Institute (2015). Reimagining Peacemaking: Women's Roles in Peace Processes. URL: <https://www.ipinst.org>.
- Inter-Parliamentary Union and UN Security Council (2015). Report of the Secretary-General on Women, Peace and Security. UN Documents for Women, Peace and Security, S/2015/716.
- Jennings K. (2011). Women's Participation in UN Peacekeeping Operations: Agents of Change or Stranded Symbols? NOREF Research Report.
- Krishnan V. (2010): Constructing an Area-Based Socioeconomic Index: A Principal Components Analysis Approach. Working Paer on Early Child Development Mapping Project (ECMap), Community-University Partnership (CUP). University of Alberta.
- O'Hare W.P. & Gutierrez F. (2012). The Use of Domains in Constructing a Comprehensive Composite Index of Child Well-Being. *Child Indicators Research*, 5: 609-629. DOI: 10.1007/s12187-012-9138-6.
- Singh P. & Shemyakina O.N (2016). Gender-Differential Effects of Terrorism on Education: The Case of the 1981-1993 Punjab Insurgency. *Economics of Education Review*, 54: 185-204.
- Kecmanovic M. (2013). The Short-Run Effects of the Croatian War on Education, Employment, and Earnings. *Journal of Conflict Resolution*, 57(4): 991-1010.
- Mattocks M.K., Haskell S.G., Krebs E.E., Justice A.C., Yano E.M. & Brandt C. (2012). Women at War: Understanding How Women Veterans Cope With Combat and Military Sexual Trauma. *Social Science & Medicine*, 74: 537-545.

- Melander E. (2005). Gender Equality and Intrastate Armed Conflict. *International Studies Quarterly*, 49: 695-714.
- Nakaya S. (2003). Women and Gender Equality in Peace Process: From Women at the Negotiating Table to Postwar Structural Reforms in Guatemala and Somalia. *Global Governance*, 9: 459-476.
- Nafziger EW & Auvinen J. (2000). The Economic Causes of Humanitarian Emergencies. In, Nafziger E.W., Stewart F. & Vayrynen R. (Eds.), *War, Hunger and Displacement: The Origin of Humanitarian Emergencies*. Oxford University Press: 91-145.
- Olsson L. & Gizelis T.I. (2014). Advancing Gender and Peacekeeping Research. *International Peacekeeping*, 21(4): 520-528.
- Porter E. (2003). Women, Political Decision-Making, and Peace-Building. *Global Change, Peace & Security*, 15: 245-62.
- Pruitt L. (2014). The Women, Peace and Security Agenda: Australia and the Agency of Girls. *Australian Journal of Political Science*, 49(3): 486-498.
- Salman A. (2015). Green Houses for Terrorism: Measuring the Impact of Gender Equality Attitudes and Outcomes as Deterrents of Terrorism. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 39(4): 281-306.
- Stewart F. (2010). Women in Conflict and Post-Conflict Situations. In, UN-ECOSOC, *Achieving Gender Equality, Women's Empowerment and Strengthening Development Cooperation*. New York: United Nations: 62-63.
- Swee E.L. (2009). On War and Schooling Attainment: The Case of Bosnia and Herzegovina, HiCN WP No. 57.
- UN Women (2012). Gender, Conflict and Post-2015 Development Framework. Background Paper for November 2012 UN Women Expert Group Meeting.
- UNIFEM (2008). Making the Millennium Development Goals Work for All: Gender-Responsive Rights-Based Approaches to the MDGs. New York: UN.
- Valente C. (2014). Education and Conflict in Nepal. *World Bank Economic Review*, 28: 354-383.
- Wade S. & Reiter D. (2007). Does Democracy Matter? Regime Type and Suicide Terrorism. *Journal of Conflict Resolution*, 51: 329-348.
- Weber A. (2006). Feminist Peace and Conflict Theory. *Routledge Encyclopedia on Peace and Conflict Theory*.

Liberalism Unveiled: FEMEN- Muslim Women Debate and the Question of Freedom

Fulden İbrahimhakkioğlu*
Middle East Technical University

Abstract

In 2013, Ukraine-based feminist group FEMEN staged several protests around Europe in support of Amina Tyler, a Tunisian FEMEN activist receiving death threats for posting nude photographs of her online with social messages written on her body. Following these protests, a group of women who call themselves Muslim Women against FEMEN released an open letter criticizing the discourse FEMEN used in these protests, which they found to be white colonialist and Islamophobic. In this paper, the author examines the discursive strategies put forth by the two sides of the debate, suggesting that undergirding both is a shared framework of liberalism. Exploring the shortcomings of liberalism as drawn on by both positions, the author attempts to rethink what "freedom" might mean for international feminist alliances across differences.

Keywords: *FEMEN, liberalism, Islamic feminism, decolonial feminism, transnational feminism.*

* Assist.Prof. Fulden İbrahimhakkioğlu, Middle East Technical University, Faculty of Arts & Sciences, Department of Philosophy, Ankara-Turkey. E-mail: fulden@metu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-8991-7872.

Peçesiz Liberalizm: FEMEN-Müslüman Kadınlar Tartışması ve Özgürlük Meselesi

Fulden İbrahimhakkıoğlu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Öz

2013 yılında Tunus'lu FEMEN aktivisti Amina Tyler sosyal medyada çıplak bedenine yazdığı sosyal mesajlar içeren fotoğraflarını paylaşması ile birlikte ölüm tehditleri almaya başladı. Buna karşılık olarak, Ukrayna çıkışlı feminist topluluk FEMEN, Avrupa'nın muhtelif yerlerinde eylemler düzenledi. Bu eylemlerin ardından kendilerine FEMEN Karşısı Müslüman Kadınlar adını veren bir grup FEMEN'in kullandığı söylemleri eleştiren ve beyaz sömürgeci ve İslamofobik olarak adlandıran bir açık mektup yayımladı. Bu yazı, tartışmanın iki tarafını oluşturan söylemsel stratejileri inceleyerek, bunları temellendiren ortak çerçevenin liberalizm olduğunu ileri sürmektedir. Bu sayede iki cephenin de kendini dayandırmış olduğu liberalizm çerçevesinin kısıtlılıklarına değinerek, farklılıklar üzerinden inşa edilen uluslararası feminist ittifaklar için özgürlük kavramının ne anlamlara gelebileceği yeniden düşünmeye açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: FEMEN, liberalizm, İslami feminizm, kolonicilik karşıtı feminizm, ulusötesi feminizm.

Introduction

In April 2013, following the protests that the Ukrainian feminist group FEMEN staged where they called for a “topless jihad” in order to support Amina Tyler, a Tunisian FEMEN activist who had been receiving death threats for posting provocative images of herself on the Internet, a group of Muslim-identified women mostly based in Europe who call themselves “Muslim women against FEMEN” published an open letter. In their letter, Muslim women against FEMEN are critical of FEMEN’s approach to Islam, and characterize it as a “neocolonial” project. The following is an exploration of the shortcomings of the ideological framework that grounds the discursive formations on both sides of this debate. This shared framework, I suggest, is liberalism. In line with anti-colonialist feminist scholarship that analyzes the troubles western liberalism poses for women’s movements around the globe (Abu-Lughod 2015, Agathangelou 2007, Alexander 2006, Mohanty 2003), in the following I focus on this debate in an effort to map out possibilities for transnational feminist alliances and rethinking the question of freedom beyond the confines of white feminism. While this debate may be rather dated at the point in which I pen this essay, the failures of the liberal framework to encompass feminist interests, which I map out here, continue to hold importance in the face of a growing need for international feminist alliances in the current political context of the refugee crisis and the unprecedented number of families and individuals fleeing Muslim majority states to seek asylum in the western world. The debate between FEMEN and Muslim Women against FEMEN is still relevant in that white feminism continues to be co-opted to victimize Muslim women and demonize Muslim men. The statements released by Muslim Women against FEMEN demonstrate Muslim women pushing back and speaking for themselves against white women who feel entitled to speak for them. I suggest that such encounters could potentially bear fruitful results so long as they provide the occasion to speak together and to one another and serve to establish international alliances across differences.

I must note that my analysis does not seek to provide a defense for one position over the other, but rather attempts to offer an exploration of the assumptions that ground each position. What I find to be particularly striking about this debate is the way in which both sides rely on a liberal framework, a framework that does not rise to the surface but remains invisible as it upholds both positions. This debate is exemplary, I think, of how pervasive liberalism has become in that it is taken for granted without explicitly being registered. That is to say, there is a sense in which the language of liberalism passes as “the” universal political discourse without any reference to the historical context or origin, thereby having been established as self-evident. In the context of this debate, liberalism serves as an invisible background against which everything else appears in the political field. The danger that this “ever present-yet-invisible” liberal framework poses is that foreclosure of the possibility to entertain thoughts, concepts or experiences that cannot be represented through it. It is quite possible that these thoughts, concepts or experiences may prove

important in establishing intercultural communication and for the future of transnational feminism. In other words, the danger, as I see it, is not so much in what the framework embodies, but instead in what it leaves out. It is not that “the subaltern” cannot speak -to borrow from Gayatri Chakravorty Spivak; but rather that her speech is rendered intelligible only in the dominant language of liberalism, which has historically been established against the backdrop of white colonialism. This essay offers, therefore, not only a critique of FEMEN’s stance - whose shortcomings has been profusely explored in the literature (See: Gheno 2015, Eilaraas 2014, & O’Keefe 2014), but also a critique of the pervasiveness and the monopoly of the liberal framework in the process of rendering political claims intelligible and legitimate. I argue that such monopoly risks not doing justice to claims that fall outside the epistemological realm demarcated by liberal politics. While this framework arguably provides a common ground to adjudicate claims over rights and liberties, insofar as it operates as a force of legitimization, it requires the work of translation for the sake of intelligibility, which forecloses the possibility of registering experiences that fall outside of its realm. The liberal framework, in other words, risks epistemic violence. In the following, I draw from the discourse used by FEMEN as well as Muslim Women against FEMEN in order to demonstrate these shortcomings and to call feminists to find other common grounds for alliances across differences that would not involve this kind of an epistemic violence.

FEMEN and Muslim Women against FEMEN: Liberal Interlocutors

In March of 2013, 19-year-old Tunisian FEMEN activist Amina Tyler posted images of herself on the Internet with the words, “My body belongs to me, it is not the source of anyone’s honor” written on her bare chest. Shortly thereafter the head of Tunisia’s Commission for the Promotion of Virtue and Prevention of Vice called for her to be stoned to death. She began receiving death threats. It was rumored that she had gone missing and was committed to a psychiatric facility by her family to ensure her safety, but a lawyer representing Tyler’s family later denied these claims. Tyler states in a conversation on Skype with other FEMEN members that she was drugged, abducted, and beaten by her family and was subjected to a virginity examination by her grandmother. Her family’s lawyer states that the family was only being protective and looking out for Amina’s best interests. After spending almost two months in hiding, on May 19, 2013 it was reported that Tyler was found and arrested, and may be charged for conducting, what is classified as, “provocative acts.”

As a response, FEMEN, the feminist group infamous for their topless protests, declared April 4 International “topless jihad” Day and staged protests in Sweden, Italy, Ukraine, Belgium, and France against the patriarchal oppression that women in Islamic countries are subjected to, of which Tyler’s story is symptomatic. The protests took place in front of major mosques and Tunisian embassies. They held signs that called for freedom to women. Some of the slogans from these protests read: “Free Amina,” “Freedom is not a disease”

(Brussels Mosque), “Bare Breast against Islamism” (Tunisian Consulate in Milan), “No Masters No Slaves,” “Naked Freedom” (Berlin’s oldest mosque), “No Sharia,” “Freedom for Women,” “No Islamism” (Tunisian embassy in Paris). They also had slogans written on their bare chests, such as, “Freedom for All Women” (Tunisian Embassy, Stockholm), “Arab Women Against Islamism,” (Great Mosque of Paris), “Don’t Fear Freedom” (Berlin’s oldest mosque). The photographs from the protests display the police violence against the protestors, as well as some hostility from the civilians (Taylor 2013).

Only a few days after these protests, FEMEN was bombarded with messages from a group of Muslim women who accused them of being racists, colonialists, anti-feminists, and imperialists. A group of Muslim women based in Birmingham, England wrote in their open letter to FEMEN: “We understand that it’s really hard for a lot of you white colonial ‘feminists’ to believe, but- SHOCKER! - Muslim women and women of colour can come with their own autonomy, and fight back as well! And speak out for themselves! Who knew?” Muslim women from different parts of the world began posting images of themselves with the slogans: “Nudity does not liberate me and I DO NOT need saving,” “Islam is my freedom,” “Hijab is my right,” “I am a strong Muslim woman, do I look like I need imperialists to free me from oppression?” “Islam is my liberation, my source of empowerment, my equality. So we won’t be need any of that ‘white-non-Muslim-women-saving-Muslim-women-from-Muslim-men’crap” “Oppressed? Ha hahaha” “Just because I choose to cover my head doesn’t mean I’m oppressed” and (my favorite), “Forgot to be oppressed, too busy being awesome” (The Stream, 2013).

These women responded to FEMEN’s call for them to get naked by calling FEMEN to put on some clothes. FEMEN activist Inna Shevchenko explains FEMEN’s choice to hold topless protests by writing:

Away from the woman, her body was the target of ugly patriarchal exploitation. Total control over the woman’s body is the main tool of her oppression; female sex-step is the key to her freedom. Female nudity which is free from the patriarchal system becomes the symbol of women’s liberation. Nudity as a weapon is one of new ways for feminism to transform. We are naked because we are feminists (Shevchenko 2013c).

FEMEN has been criticized extensively for their choice of “nudity as a weapon” which many feminists understand to be linked to the objectification of women. Muslim women against FEMEN, however, interpret FEMEN’s call for “topless jihad” rather differently. In her criticism of FEMEN, Sofia Ahmed writes: “The hyper-sexualisation of FEMEN’s campaign and the insistence on Muslim women to strip naked as a gesture of emancipation is a tell-tale symptom of Orientalist fantasies” (Ahmed 2013). Thus, Ahmed argues that in calling women to go naked, FEMEN not only feeds into a masculinist imaginary, but also an orientalist/imperialist one.

In response, FEMEN activist Shevchenko not only denies these accusations, but also expresses suspicion with regards to the motivation of this letter by

Muslim women against FEMEN. She contends that this letter does not reflect the authentic will of Muslim women, nor was it written from a feminist perspective.

“So, sisters,” she writes, “(I prefer to talk to women anyway, even knowing that behind them are bearded men with knives). You say to us that you are against FEMEN, but we are here for you and for all of us, as women are the modern slaves and it’s never a question of colour of skin” (Shevchenko 2013a). She continues: “You claim that we bring you our idea from our part of the world and you don’t need it. The idea of freedom doesn’t have anything to do with nationality or colour of skin. There are no set of human rights for Europeans and other for Arabs or Americans, it’s universal. And we are going to keep fighting for all of us, for our right for freedom” (Shevchenko 2013a). Elsewhere she allegedly says: “They [Muslim women] write on their posters that they don’t need liberation but in their eyes it’s written ‘help me’” (Nelson 2013).

Shevchenko’s condescending, presumptuous response led to an outrage, as it would be expected. I would like to take a step back here to explore the assumptions grounding both positions as well as the significance of this disagreement for how transnational feminist politics can or should proceed. What is striking to me is not only that both FEMEN and Muslim women embrace the same term “freedom” despite the disparity between their usage, but also that their usage of the term converge in that they both make use of liberal conceptions of freedom. Here are two competing claims for freedom, both of which are grounded in the history of liberalism. Further, liberalism that grounds both of these claims remains unspoken. It is the epistemichorizon, as it were, that renders these claims intelligible while itself remaining invisible. That is to say, this disagreement is made possible only through a prior agreement, a point of convergence in liberalism, which itself, strangely enough, is taken for granted in that it does not rise to the surface. Let me try to unpack this claim.

These two competing conceptions of freedom both of which are grounded in liberalism could be formulated as *freedom from oppression* and *freedom of choice* (whereas FEMEN defends the former, Muslim women appeal to the latter). These two formulations, of course, are not incompatible, at least not by themselves. Let us first consider FEMEN’s claim for freedom for all women, which they understand negatively, as *freedom from oppression*. FEMEN activist Shevchenko, in her response to Muslim women against FEMEN, assertively defends this negative freedom by suggesting that it is universal². The claim for universality here is contingent on not only the erasure of the history of this particular notion of freedom, but also its detachment from any particular context. In other words, Shevchenko universalizes freedom of this kind precisely by dehistoricizing it. This neutral universal term could be applicable anywhere, anytime, and to any group, according to her. Interestingly, this universalization itself is not particularly problematized by Muslim women who claimed that they were not oppressed and did not claim instead that freedom as freedom from oppression did not apply to them, for instance (so they did not claim a failure in the dehistoricizing/universalizing logic with regards to freedom as freedom from

oppression). I would, however, like to take a moment to question the legitimacy of this move and historicize this conception of freedom, which both sides mistakenly take to be ahistorical.

It will be useful at this point to take up Isaiah Berlin's well-known distinction between negative and positive freedom. Freedom that FEMEN defends seems to me to fall into the former category for the most part, insofar as they explain their practice of freedom as fighting against oppression. Shevchenko writes in her response to Muslim women that FEMEN are not Islamophobes, they are only fighting against those "who are constantly oppressing women, covering them, disrespecting them, raping them, beating them whether they are religious or not" (2013a). Of course, what is omitted here is the precarious position that religious minorities who reside in Europe already hold and how FEMEN's protests might affect - and is already considered to be a part of - the policies around secularism, which, as we know, are already biased against religious minorities in practice (Asad 2003, Mahmood 2011). Be that as it may, at least two objections could be raised to the way in which I frame FEMEN's conception of freedom as a liberal notion. First, one may suggest that negative conceptions of freedom are not peculiar to liberalism, as they can be observed in a wide variety of political struggles that are distinct from liberalism. I do not mean to say, of course, that all the movements that use this negative conception of freedom are to be considered under the banner of liberalism, which would be a rather ridiculous claim to make. Freedom is conceptualized negatively in many feminist, anti-racist, anti-imperialist/anti-colonialist, Marxist/communist/socialist struggles or any combination of these that are liberatory but not necessarily "liberal" in any classical (or contemporary) sense. It would be absurd for one to try to make the case that all of these movements are movements that sprouted out of liberalism. What I am interested in instead is the extent to which FEMEN inherits from liberalism. Saba Mahmood notes that this negative conceptualization of freedom is identified with the thought of Jeremy Bentham and Thomas Hobbes, and many discussions that are about the "proper role of state intervention within the private life of individuals" (Mahmood 2011: 11) are linked to this liberal conceptualization of freedom. Thus, the matter is not one of categorizing FEMEN as a liberal movement, but instead one of historicizing their conception of freedom, which they take to be ahistorical. Moreover, the extent to which FEMEN inherits from liberalism becomes more apparent when we consider how they conceptualize notions bound up with, but other than freedom. For instance, Shevchenko in her response to Muslim women alludes to the classical public/private distinction with regards to religion: "Often, I dream about a world with religions that are only in your houses or churches and don't appear in other places" (2013a). *Other places*, here, refer to public spaces that must be purely secular, uncontaminated by religion, as religion (which they see as inherently oppressive) belongs to the private sphere (that is, if it belongs at all). That raises the question, if women are oppressed under Islam, why push it aside to maintain it in the private sphere and sustain the oppression?

Putting this questionable formulation aside, one can also object to my reading by proposing that I have a reductive reading of FEMEN's project of freedom which is not only about negative freedom but also involves a positive project. I do not really have a response for such criticism, as I have not come across anything that indicates a positive project of freedom in my engagement with FEMEN (and in fact I contacted them with this question but have not received a response). It is not clear whether they provide an answer to the question "what are you going to do with your freedom," thus failing to offer a sketch of some of the positive commitments one may have in the absence of oppression. I have to say that I find this conception of freedom rather shortsighted.

Muslim women respond to FEMEN not only by alluding to a different set of values, such as dignity, modesty, and so on (such as when they say "FEMEN get dressed, my dignity is in my hijab" in response to FEMEN's call for topless jihad), but also by employing the very language of freedom that FEMEN use. This shared language expresses the disagreement between FEMEN and Muslim women, but the very expression of disagreement takes place precisely at a junction where the claims of both sides are grounded in a liberal framework. Thus, going back to Berlin's distinction between negative and positive freedom, if FEMEN proposes a negative conception of freedom rooted in the liberal tradition, Muslim women in response offer a positive liberal conception of freedom whose affiliation with liberalism is even more apparent, if not stronger. Suspecting a parallel between FEMEN's call to Muslim women for going topless and colonial projects of forced unveiling, Muslim women respond by saying that veiling is their right, their means of self-expression, their choice, and that Islam is their liberation, their freedom, and their "source of empowerment." (Of course, Shevchenko not only dismisses the authenticity of these claims by suggesting that it is their husbands, fathers, brothers talking through them, and not an expression of their true will; which would entail a desire to break free of what Shevchenko and many others construe as an oppressive condition, but also labels Muslim women's response as a position of cultural relativism, which she finds ridiculous given there are only one set of universal human values.) But these assumptions aside, it is striking that the language Muslim women use while making these claims is not the language of tradition that they want to defend: they do not say, for instance, "this is tradition and you have to respect that" or even that "veiling is a requirement, and I have to fulfill that." They say: "This is my choice." It is instead the very language of liberalism, the language of freedom as individual choice and autonomy that they employ³. It is for this reason, Shevchenko misses the mark when she writes: "We are at war... A war between two eras. A war between a mentality that belongs to Middle Ages and a 21st Century mentality. A war between civilization and backwardness, between freedom and oppression, war between democracy and dictatorship" (2013b). Muslim women's stance, far from representing a defense of oppression, dictatorship, or backwardness, is a liberal one, and marks a contemporary struggle that takes place within (and not outside of) the discourse of western liberalism. They make no recourse to history, tradition, or even community, but

instead to individual choice and autonomy. “Liberalism’s unique contribution,” Saba Mahmood writes, “is to link the notion of self-realization with individual autonomy, wherein the process of realizing oneself is equated with the ability to realize the desires of one’s ‘true will’” (Mahmood 2011: 11). That is precisely the formulation that Muslim women offer in their response as they take up freedom as self-mastery or self-government, as a refusal to submit to FEMEN’s white colonialism and Islamophobia. It should also be noted that the language of “true will” is also the language Shevchenko uses when she doubts the sincerity of Muslim women against FEMEN, thereby taking for granted this understanding that she in fact inherits from liberalism.

Even though the language Muslim women use is clearly a liberal one, none of the commentators surprisingly noted that. At a time when Islam and Muslim identities are by and large suspect, it is quite striking the amount of support that Muslim women against FEMEN have been getting from all over the world, feminists, non-feminists, and anti-feminists alike. Their popularity is contingent on the extent to which their claims got uptake in public discourse internationally. That is an indicator, above all else, of how intelligible their claims are, and this intelligibility, I suggest, is rooted in the prevalence of the liberal framework. The terms provided by this framework enjoy a special status whereby they are accepted as unobjectionably true, but not only that, the framework itself and its limits enjoy the privilege of remaining invisible. As Muslim women against FEMEN receive more and more public recognition, their uncritical reliance on the framework of liberalism overshadows a deeper problem, namely, the all-pervasiveness and the unproblematized status of the framework itself as well as the positions that it fails to represent. I do not mean to say that Muslim women ought not to make liberal claims, far from it. I am instead concerned with the instances of unrepresentability and the cost of framing one’s political project in this way. It is a problem for feminism when the all-pervasiveness of the framework renders certain projects illegitimate, meaningless, or undeserving of attention from the get-go, thereby establishing an epistemic hegemony that requires every claim to be translated into the terms already available within the framework⁴.

Freedom and Relational Identities

Lastly, I would like to explore briefly the implications of this discussion for future trajectories of transnational feminism and the feminist project of freedom. The debate between FEMEN and Muslim women against FEMEN reveals an important problem. As FEMEN insist that their negative conception of freedom is universal because ahistorical (thus erasing its history), and as Muslim women embrace a liberal conception of freedom (i.e. freedom as individual choice and autonomy) without referencing liberal tradition, the ways in which these particular conceptions of freedom are embedded in specific histories are left out of the conversation. This omission leads to an impasse: both conceptions are employed as natural, self-evident, and beyond history, and this status

granted to them obscures the need to think freedom differently. And we do need to think freedom differently, because the ways in which freedom is conceptualized in this debate prove incomplete in that they fall short of providing impetus for a promising project of freedom for transnational feminist projects. Under the illusion of an ahistorical universalism, FEMEN not only fail to address the important question of what to do with freedom, and therefore fail to offer a positive project for feminism, but they also refuse to listen to Muslim women, doubting their sincerity and seeking to silence their voice. On the other hand, freedom as taken up by Muslim women against FEMEN, although a positive notion, is not readily translatable to a transnational feminist project due to its heavy emphasis on individual choice. In her response to FEMEN, Sofia Ahmed writes:

I am not dismissing the fact that there are problems in the Muslim world. However history has shown that the West has directly (through slavery, colonialism and neocolonialism) and indirectly (through the propping up of misogynistic and oppressive regimes such as Saudi Arabia) done far more damage to Muslim women than Muslim men have. That is why I vehemently oppose FEMEN's universal imposition of the neocolonial agenda. If FEMEN really want to help Muslim women they should address the fact that for far too long now, Muslim women have been marginalised, bombed, raped, killed, and enslaved by men from the western world. They should work within their own countries to try and subvert future wars against Muslim countries and help break down barriers. Or perhaps they should stick to trying to liberate women in the west (Ahmed 2013).

Ahmed here draws attention to the critical impact of colonialism on other power relations in the Middle East, and calls for an intersectional approach. In the absence of contextualization, there is a danger of reifying religion as distinct from its shifting practices and its relation to other political formations. There is also a history of western self-affirmation through the image of the oppressed Muslim women, whereby sexism in the west is concealed. For these reasons, it is essential that we decolonize feminism. Yet in suggesting that feminists should “stick to trying to liberate women in the west,” Ahmed is not exactly calling for decolonial feminist solidarity. It is hard to imagine, if at all possible, any international solidarity between feminist struggles if we were to accept her suggestion. Pushed to its limits, this anti-colonialist critique becomes anti-feminist, as it were, by positing a false dichotomy between projects of anti-colonialism and transnational feminism. Yet this split presupposed here between the interests of what may be called (secular) “western” feminism and something like “Islamic feminism” seems to be an overstatement. The very availability of the liberal framework as a means for expression of both of these positions suggests a complexity, a site of “cross-fertilization” to borrow from Yeşim Arat (2015), which Ahmed cannot account for in her response to FEMEN

wherein she presupposes the (Orientalist) split between East and West. The legitimacy granted to the position of Muslim women against FEMEN through this framework as evident from the international support they are getting, the very fact that their claims are intelligible to the “western” audience (as well as the fact that these women reside in the west) is in itself an important factor that complicates this suggested split. I find that there is a lot of transaction taking place, a give-and-take of different terms that renders unlikely, if not impossible, a split between these two “worlds.”

Moreover, there is a sense in which Muslim women against FEMEN claim an identity and a political trajectory in relation to the identity and the political trajectory claimed by FEMEN, even if that relation is mostly an opposition. And FEMEN, as well, claim their “western, progressive feminist” identity in relation to Muslim women, real or imagined. Thus these projects seem bound up together from the start, one way or another, insofar as they are not closed off from one another, but on the contrary, shaped in relation to each other. This relational becoming is a place to start, as it marks the importance of keeping this conversation open-ended and ongoing. It makes clear that these groups do not stand alone on their own, but that their stances, positions, identities (and their freedom - whatever that may be) are bound up with one another. As Nilüfer Göle notes in the context of Turkey, the Muslim woman’s identity is only shaped in relation to Muslim men, secular women, and secular men. In this case, FEMEN redefines and reshapes itself through its repudiation of Islam (working against the background of a white secular middle class feminist history), and Muslim women against FEMEN reclaim their Muslim identity in critical response to FEMEN. This “epistemic friction,” to borrow from José Medina (2012), provides the opportunity for a critical dialogue that can play a role in establishing transnational alliances between feminists.

Conclusion: International Alliances, Future Horizons

In conclusion, this debate shows that we are at a moment in history where political discussions are permeated by liberalism. Further, it demonstrates that liberalism, in its rich, multifaceted history, is capable of upholding positions that are opposed to one another while itself remaining invisible. What this invisibility overshadows is the under representability of positions that fall outside of the liberal framework. I have also argued that the two conceptions of freedom - one negative, the other positive, and both liberal- prove inadequate in accounting for a positive project of freedom for transnational feminism. While FEMEN wants to erase difference and historical specificity (and paradoxically upholds a binary of progress and backwardness that maps onto the binary of secular-Western and religious-Eastern), Muslim

Women against FEMEN seem to be in danger of glorifying difference for its own sake and foreclosing the possibility of international solidarity. However, the very availability of the framework of liberalism to render their claims intelligible suggests otherwise. In opposing one another, they are already situated in a conversation, already in a deeper agreement that is prior to the opposition, and they already take a position in relation to another, claiming identities with regards to each other. This conversation, then, far from marking the end of the possibility of forming an international alliance, possibly marks its beginning. And this relational becoming is a place to start for the articulation and the installation of a positive project of freedom for transnational feminism.

Notes

- ¹ Although I was unable to retrieve the original source for this quote.
- ² She states: “The idea of freedom doesn’t have anything to do with nationality or colour of skin. There are no set of human rights for Europeans and other for Arabs or Americans, it’s universal” (Shevchenko 2013a).
- ³ Nilüfer Göle also makes a similar point in her work on contemporary veiling practices in Turkey and their divergence from traditional veiling practices through a kind of politicization. See: Göle 1999.
- ⁴ An example I have in mind is Saba Mahmood’s study with women within the mosque movement in Egypt. Mahmood notes the difficulty of making sense of the practices that these women undertake for feminism that is deeply rooted in a liberal/secular framework in the West. When these practices have no analogue in this framework, there emerges a need to undertake the laborious process of cultural translation and rethink the language of liberal secularism. This is not only an epistemological project, but also an ethical one. The very availability of the language of liberalism is tied to a value system - not only universally accessible, it is also the kind of political language that is considered to be the most useful or valuable, for closing the possibility of the emergence of another language irreducible to liberalism. The question, then, is what is lost when Muslim women enter the language of liberalism, and embrace its values as applicable to their situation? What is lost in translation; what remains unrepresentable? What are some gaps, silences, and pauses that emerge? These questions attain importance especially given that this group of Muslim women critical of FEMEN is mostly comprised of educated, middle-class women who live in Europe, raising the issue of the status of “other” Muslim women: What happens to the unrepresentability of the claims of lower-class urban women or rural women who identify as Muslim? Does providing the means to bring them to the table so that they enter into this discussion solve the issue? (See: Spivak 1988).

References

- Abu-Lughod L. (2015). *Do Muslim Women Need Saving?* Cambridge: Harvard University Press.
- Agathangelou A. (2007). *The Global Political Economy of Sex: Desire, Violence, and Insecurity in Mediterranean Nation-States*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ahmed S. (2013). *Muslimah Pride: We Reject Femen’s Islamophobic and Neo-Colonialist Crusade to Save Us*, The Huffington Post, 10 April 2013. URL: http://www.huffingtonpost.co.uk/sofia-ahmed/muslim-women-against-femen_b_3044015.html.

- Alexander M.J. (2006). *Pedagogies of Crossing: Meditations on Feminism, Sexual Politics, Memory, and the Sacred*. Durham: Duke University Press.
- Arat Y. (2005). *Rethinking Islam and Liberal Democracy*. Albany: State University of New York Press.
- Asad T. (2003). *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Berlin I. (1969). *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Göle N. (1999). *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Eilaraas K. (2014). Sex(t)ing Revolution, Femen-izing the Public Square: Aliaa Magda Elmahdy, Nude Protest, and Transnational Feminist Body Politics. *Signs*, 4(1):40-52.
- Gheno M. (2015). The FEMENist Connection: Ruptures and Agency in FEMEN France. *Multilingual Discourses*, 2(1-2): 62-90.
- Mahmood S. (2011). *The Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject*. New Jersey: Princeton University Press.
- Medina J. (2012). *The Epistemology of Resistance: Gender and Racial Oppression, Epistemic Injustice, and Resistant Imaginations*. Oxford University Press.
- Mohanty C.T. (2003). *Feminism without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Durham: Duke University Press.
- Nelson S. (2013). Inna Shevchenko Responds To Muslim Women Against Femen's Open Letter In Wake Of Amina Tyler Topless Jihad. The Huffington Post, 8 April 2013. http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/04/08/inna-shevchenko-muslim-women-femens-open-letter-amina-tyler-topless-ihad_n_3035439.html.
- O'Keefe T. (2014). My body is my manifesto! Slut Walk, FEMEN, and Femmenist Protest. *Feminist Review*, 107:1-19.
- Shevchenko I. (2013a). Topless in the Country of Hijab? The Huffington Post, 8 April 2013. http://www.huffingtonpost.co.uk/inna-shevchenko/femen-topless-in-the-country-of-hijab_b_3034211.html.
- Shevchenko I. (2013b). Freedomphobes. The Huffington Post, 20 March 2013. http://www.huffingtonpost.co.uk/inna-shevchenko/femen-feminism_b_2910150.html.
- Shevchenko I. (2013c). Sextremism: The New Way for Feminism to Be! The Huffington Post, 7 February 2013. http://www.huffingtonpost.co.uk/inna-shevchenko/sextremism-the-new-way-for-feminism_b_2634064.html.Ne

Spivak G. (1988). Can the Subaltern Speak? In, *Marxism and the Interpretation of Culture*. Nelson C. & Grossberg L. (Eds.), Champaign: University of Illinois Press: 271-316.

Taylor A. (2013). Femen Stages a 'Topless Jihad'. *The Atlantic* (4 April 2013). <http://www.theatlantic.com/infocus/2013/04/femen-stages-a-topless-jihad/100487/>The Stream(2013). Al Jazeera. <http://stream.aljazeera.com/story/201304050033-0022659>.

EU's Gender Equality Dilemma: A Human Rights or a Market Economy Instrument?

Sinem Bal*
Nottingham University

Abstract

In the early stages of the European Integration, gender equality related policies were narrowly tackled due to the economic recovery priority of the Union. Although there was a rise of national and international women movements all around Europe, gender equality, particularly as a new paradigm, had not gained priority until the 1990s, when the EU was newly building a political presence in the world politics. Since the Copenhagen Criteria were presented in 1993, gender equality embedded titles have proven to be more promising as they are declared as a part of the EU's human rights norms and the EU's self-image towards 'Others'. In a similar vein, specifically in that period the EU has contributed several international women conventions and has undertaken responsibilities in terms of promoting equality between men and women in its external relations. However, the explanations how a gender equality norm matters in the EU are yet unsatisfied due to the continuity of gender blind policies and strategies. This paper scrutinizes the content within which the EU has constructed gender equality norm inside its borders and then exported it as a Europeanization norm in its relations with Turkey. In light of the EU's official documents and imposition of gender equality as an accession criterion, it can be argued that instead of creating an ideational change in the unequal conception of gender roles, the EU constantly instrumentalizes gender equality as a regulatory mechanism for market economy both inside the Union and throughout its enlargement process. Hence, despite its gender sensitive image, the EU falls short in internalizing and representing gender equality as a part of human rights norm.

Keywords: Turkey-EU relations, EU's gender equality conditionality, norm diffusion, social constructivism.

*Dr. Sinem Bal, Postdoctoral Research Fellow at Nottingham University. Nottingham-UK. E-mail: bal-sinem@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0002-5135-9692.

AB'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İkilemi: İnsan Hakları mı Yoksa Pazar Ekonomisi Aracı mı?

Sinem Bal
Nottingham Üniversitesi

Öz

Avrupa bütünleşmesinin erken dönemlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili politikalar, Birliğin II. Dünya Savaşı sonrası oluşan ekonomik iyileşme endişesinden dolayı kısmen ele alınmıştır. Her ne kadar ulusal ve uluslararası kadın hareketleri Avrupa'nın her tarafında yükselişe geçmiş olsa da özellikle yeni bir paradigma olan toplumsal cinsiyet eşitliği, AB'nin dünya siyasetinde politik bir duruş inşa ettiği 1990'lara kadar öncelik kazanmamıştır. Kopenhag Kriterlerinin tanıtıldığı 1993 yılından itibaren, toplumsal cinsiyet eşitliği içerikli başlıkların, AB'nin insan hakları normlarının bir parçası olarak ifade edilmesi ve 'öteki' karşısında AB'nin öz-imagi olarak gösterilmesi umut verici adımlar olmuştur. Benzer şekilde AB o dönemlerde birçok uluslararası kadın sözleşmelerine katkı sağlamış ve dış ilişkilerinde de kadın-erkek eşitliğini teşvik etmek adına sorumluluklar almıştır. Ne var ki, toplumsal cinsiyet eşitliğinin AB'de ne derece önemli olduğuna dair açıklamalar hala daha 'cinsiyet körü' politika ve stratejilerin devam etmesinden dolayı sorunludur. Bundan dolayı bu çalışma öncelikle AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği normunu hangi bağlamda kendi sınırları içinde inşa ettiğini, sonrasında ise Avrupalılaşıma normu olarak Türkiye ile ilişkilerinden nasıl aktardığını inceleyecektir. Çalışmada AB resmi dokümanları ve toplumsal cinsiyet eşitliği yükümlülüğüne değinen katılım kriterleri incelendiğinde; cinsiyet rollerinin eşitsiz olduğu algısında düşünsel değişim yaratmaktansa, AB'nin hem kendi Birliği içinde hem de genişleme sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini devamlı piyasa mekanizmasını düzenleyicisi olarak araçsallaştırdığı iddia edilmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki toplumsal cinsiyete duyarlı bir imaj çizen AB, bu normu hem kendi içinde tam anlamıyla içselleştirmekte hem de insan haklarının bir parçası olarak sunmakta eksik kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-AB ilişkileri; AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği koşulluluğu, insan hakları normunun yayılması, toplumsal inşaıcılık.

Introduction

The EU's gender equality norm is declared as a part of universal human rights and equality values in several documents. Yet, since the launch of the European integration, the gender lens of the process has been neglected in many ways. The fact that in its external relations, the EU exports 'gender equality' as a norm under 'equality', 'human rights' and 'anti-discrimination' principles has made little difference. Indeed, the EU seems to offer a well-designed and significant gender equality regime inside its borders, as can be clearly seen in the Treaty of Lisbon and its definition of fundamental European values:

The Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men prevail (Article 2, Treaty of Lisbon¹).

Nevertheless, despite the EU's guarantee in establishing equality for men and women, creating an equal environment is a complicated and onerous task, as it is located within the triangle formed by the welfare state, the neoliberal labour market, and the patriarchal social structure. The issue of gender (in)equality is based on an asymmetrical role division developed between woman and man in the public sphere, political life, and in labour market participation, not only in Europe but worldwide. There is no single explanation why, when, and in which geography gender inequality, women's subordination, and gender roles first occurred. However, numerous studies have examined when women's movements against these unjust and unequal roles began and to what degree those movements have contributed to women's rights. Women's rights movement, its rhetoric and legal demands have had significant influence in shaping gender equality universally. They challenge the cultural factors that shape women's status in religious, in political and economic life; they confront states' gender regimes, which re-define and re-shape this inequality through their laws and policies. Feminist movements all around the world, therefore, have contributed to definition of gender equality as a norm in international law. The EU, in particular, has taken this legal perspective as a reference (European Parliament Report, 2011) in developing and consolidating its gender equality policies, and declared it to be one of the constitutive values of the European integration.

Regarding the EU-Turkey relations, gender equality, along with other human rights and equality norms, is undoubtedly contentious. The EU-driven gender equality norm is tackled in the employment and social policy of the *acquis* and within the accession process; it is embedded in the economic criteria with reference to equal opportunities for men and women and in the political criteria with reference to women's rights as a part of human rights. In the accession process, Turkey has implicitly accepted many EU-based gender equality norms through reform packages and constitutional amendments, for a specific or more

limited period. In the configuration of the enlargement process, the criteria on human rights are considered as the touchstones of the EU's 'identity' or 'self'; hence, if an 'other' wants to be a part of this 'self' then it should adopt this identity, practice its requirements and socialize related norms. Here, it appears that the EU seems to have a structurally transformative focus on gendered policies.

Nevertheless, Turkey's situation is significantly complicated, because gender equality is pulled between the definition of Turkish women as secular and modern, derived from the foundation of the Turkish Republic, and the conservative definition of Muslim women, based on Islamic rules and cultural values. In addition, the regional differences within Turkey make the case even more complex. As a result, the definitions of 'gender' and 'equality' remain contested in Turkey and vary along its regions. Against this background, international conventions and the EU's value-driven enlargement criteria have led Turkey into a new normative vacuum, which forces it to reshape the 'normal' regarding equality for men and women.

As Turkey is a candidate country and a subject of the EU enlargement since the Helsinki Summit of 1999, the EU has made gender equality a condition for its accession and indicates this criterion both in the accession partnership documents and in Progress Reports (PRs). In this regard, with its very complex nature comprising of a secular Republic characterized by Muslim beliefs, Turkey is an interesting case to determine to what degree the EU's norm entrepreneurship regarding a human right such as gender equality becomes influential. Repeatedly, even in the EU officials' discourses or in the enlargement documents, the EU criticizes Turkey over human rights violations and backsliding from the political criteria. Hereby it appears necessary to investigate how the EU, itself, has introduced gender equality as a part of its human rights agenda in the accession process in order to assess its conditionality in Turkey-EU relations.

By taking all these processes into account, this study aims to investigate, from a constructivist approach, how the EU conceptualizes gender equality inside its borders and depicts it in the enlargement process. The EU tries to transform its normative milieu through creating a greater compliance with universally accepted values. However, it is important to reveal what the EU neglects to do in its external relations by focusing on the contextual legacy in which it presents its gender equality norm. This study abstains from unfolding the complete extent or all degrees of EU norm implementations or discussing how the member states have Europeanized the EU-driven policies or laws. It rather briefly tackles how the EU's gender equality norm is constructed inside its borders and how this norm is represented in the enlargement process. First part of the study seeks to examine the relevant EU treaties and documents and clarify which rationale the EU pursues in its agenda setting- right-based gender equality or market-based gender equality. Here, the market-based equality refers to the EU's predominant focus on the rise of female labour market participation and its regulatory role in market economy; whereas the right-

based equality stresses the EU's comprehensive or holistic approach against women's subordination by considering political and economic participation of women, women status, violence against women, women poverty, mainstreaming gender equality. Secondly, the EU's enlargement policy-documents in its relations with Turkey are investigated in order to grasp within what context the EU promotes gender equality as a condition. In order to unravel EU's self-representation towards Turkey, relevant EU documents, EU PRs between 1998 and 2018 and four accession partnership documents' short-medium- and long-term criteria are analysed.

Gender Equality: A New Paradigm of Human Rights

As human beings, men and women are not the same on biological basis, but they both obtain same rights due to their citizenship and equalitarian social agents in society. The distinction between men and women in biological terms means their sex are different due to the anatomy of their reproductive system; whereas gender difference is a social construct derived from the social roles devoted to the sex of the person. In this constructed gender roles, women's subordination or oppression has been an entrenched structural problem since humanity emerged and has been questioned by women, particularly from the eighteenth century onwards. Earlier approaches were defined and identified by the feminist movements that tried to empower women in society and enable them to participate in public sphere on the equal basis that men enjoyed. The attention was particularly paid to empowering women socio-economically by increasing their awareness of their rights and allowing them to access to resources.

This debate has been expanded and refined within the 'gender equality' paradigm by the third wave feminists while its gender mainstreaming strategy and other structured gender-based inequalities have been elaborated in contexts beyond empowering women. For instance, gender equality is then acknowledged in terms of "the social, political and economic forces that shape gender structures" (Guerrina, 2005: 19) such as the roles allocated to men and women. Here, the third wave feminists' focus was on this unequal social construction of gender roles that were also embedded with race, class, and ethnicity. It stressed the "importance of power, conflict and gender relations in understanding women's subordination" (Razavi and Miller, 1995: 12). This was a vocabulary shift towards a new paradigm and gender began to be perceived "as the product of the same structures that validate and perpetrate the division between public and private sphere" (Guerrina, 2005: 33). In a gender-sensitive constructed identity, discourse and practices are situated as the representation and constitution of the 'real' and provide a "managed space in which some statements and depictions come to have greater value than others" (Campbell, 1992: 6).

However, internationally designed norms regarding gender equality have always been challenged and they directly compete with domestic norms (Finnemore & Sikkink, 1998), as most states are specifically not interested in promoting an egalitarian environment for men and women in the societies that

they live. Although states sign the final declarations of the related international conventions on women's rights and gender equality, in their actions or discourses, they hesitate to eliminate any entrenched gender roles in society. This could happen either because of the socially and culturally specific (maybe regional) rigid existing values or simply because of the states' unwillingness to regulate this issue.

According to Lombardo et al. (2009), while pursuing the acceptance of gender equality as a universal norm, during the implementation process it is possible to witness that "amidst different policy actors, at both institutional and non-institutional levels and across a variety of national and international organizations, the concept of gender equality is labelled differently" (p.1). This is because of the discursive construction of the concept gender equality, as it is openly contested and based on multidimensional realities. Furthermore, the borders of gender (in)equality may stretch to accommodate other inequalities, which "are not separate but independent and intersecting phenomena and it is impossible to reach gender equality as long as other inequalities still exist" (Lombardo & Verloo, 2009: 68). Thus, the shaping and the meaning of gender equality do not encompass a consensus; rather it is composed of inequalities that women are exposed to, whether directly or indirectly.

Additionally, gender equality has a dual importance: first, it is a fundamental aspect of human rights; second, it has economic significance in terms of growth and combating poverty. It follows a linkage that starts from education to having a profession, from participation in the labour market to achieving better living conditions, from job promotion or business entrepreneurship to increasing family household income, from having healthier conditions to look after a child to reducing child mortality, from socializing and experiencing equal treatment in society to involvement in the political sphere. There is a clear relation that portrays the priority of equality between men and women in every part of life.

Considering the exclusion of women from the different realms of society, some significant attempts have been made to fight against the inequality problem, which have brought the issue to the fore and made it more visible on the international stage. However, mapping the gender inequality situation across countries reveals that circumstances vary considerably. For instance, in order to constitute a gender mainstreaming strategy in developed countries, increasing women's participation in the labour market helps to improve women's social role in the society. However, the same term has different meanings in developing and underdeveloped countries in that the problem is more fragile and multi-layered, as it runs from education to health. Rather than women's economic emancipation livelihoods there are more important issues for both men and women (Carbone & Lister, 2006).

Genderedness in European Integration: Internal and External Norms

At the EU level, the notion of gender equality has been re-framed and extended from equal opportunities to positive action, and since the 1990s, the emphasis

has been laid on the gender mainstreaming. All these approaches have gradually formed the EU's gender regime, composed of norms, principles, and policies. During the widening and deepening process of European integration, gender equality among member states were issued in a narrow sense by simply concentrating on ensuring equal pay for women workers in specific sectors. According to Hoskyns (1996), Van der Vleuten (2007), and Kantola (2010), the central incentives during this period were the internal market aim of the original six states and the gender dimension of the integration occupied a place only in the ILO's Convention's recommendation on equal pay for men and women. Meanwhile, increasing claims of the women's lobby for 'equal pay for equal work' was supported by international trade unions, which played an effective role in developing Article 119 (now article 141) and the following directives. This concern (regarding Art. 119 equal pay for equal work) was declared in the Treaty of Rome, and all six founder member states had to implement this in their domestic law. It is a far-stretched argument that the integration had taken gender equality into account as a part of human rights, as human rights, itself, was not a concern during those years. Although the 1960s and 1970s were regarded as the "golden age for harmonization of the living and working conditions in the member states" (Horibayashi, 2006: 5) in European Community (EC), apart from equal treatment-based directives, this golden age did little for women's struggles and their demands of rights.

However, in the international scale, a significant achievement of the UN Decade for Women was the adoption of the Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) in 1979. CEDAW intended to be influential as it "made women's rights a matter of international development" (Carbone and Lister, 2006: 4) and required the inclusion of women's needs and interests in the development planning. It has also come to be described as the 'international bill of rights for women' and provided a legal basis for realizing equality between women and men. The key aims of the Convention were to establish a bill of rights for women and guarantee and monitor it along with the antecedent rights that women possessed (CEDAW Report, 1979).

Along with CEDAW, and with the EC/EU's 'internal norms' that were composed of binding equal treatment directives in the mid-1970s, the Community intensified the equal opportunities approach for women in the labour market. However, despite the efforts of the women's movement on establishing universal women empowerment norms, until the end of the 1980s no women-oriented work had been issued, except some labour-market-based directives and action programs that promoted positive discrimination in favour of women. In the same period, the concept of gender mainstreaming as a strategy for achieving gender equality was proposed at the 1985 Third World Conference on Women in Nairobi in Kenya, discussed in Gender and Development (GAD) debates, adopted at the 1995 UN Women's conference in Beijing, and put onto the EU's agenda in 1996 in the Treaty of Amsterdam to promote gender equality in all EU policies. Hence, with the new debates and strategy, gender equality has become a norm of universal human rights.

This strategy aims to construct a “procedure for promoting gender equality instead of on a case-by-case basis” (Peto and Manners, 2006: 99) and transform malestream policies by introducing a gender equality perspective. It offers a new understanding on how to tackle gender discrimination that entails a paradigm shift from the EU’s previous equality measures (Beveridge and Velluti, 2008) by addressing greater structural change - including ideational change - such as political participation, governance, and participatory modes of democracy. However, it is also clear that this top-down process has clashed with the national policies and domestic laws. Under these circumstances, national stakeholders, including citizens and other interest groups may point out the implementation deficit, because “[w]hile in the short term national governments and bureaucracies may exert a dominant influence over implementation, in the longer run, the combination of supranational mechanisms of enforcement and powerful national actors may be decisive” (Martinsen, 2007: 548).

This externally imported norm, generally, aims to challenge the patriarchy yet due to the broad scope of the gender discrimination, mainstreaming strategy stays as a non-binding norm of the integration. It is recognized as vital to economic growth, prosperity, and competitiveness, as exemplified by the Council’s commitment to fulfil EU ambitions on gender equality through the adoption of the European Pact for Gender Equality (2011-2020) (7349/11) and the European Commission’s Strategy for Equality between Women and Men (2010-2015) (COM, 2010: 491 final). One of the EU’s committed efforts on acknowledging gender equality as a part of human rights is the Charter of Fundamental Rights represented in the Treaty of Amsterdam and enshrined in the Nice Treaty. The Charter focuses on adopting measures for combating discrimination on grounds of racial origins, sex, age, disability, religion, or sexual orientation. It was overtly introduced that EU was enthusiastic to combat discrimination on a wide range of grounds and set out in Article 13 of the Treaty of the European Community and revised the existing Gender Equality Directives.

In addition to Article 13 on anti-discrimination, the European Employment Strategy (EES) was also introduced in the Treaty of Amsterdam, again referring to gender mainstreaming. Its strategies give a specific economic role to gender equality in that “development of equal opportunities policies and gender mainstreaming has been an explicit objective” (Fagan et al., 2005: 568). With the EES, the Open Method of Coordination (OMC) emerged as a soft law tool for gender policies, actors, and institutions. Due to differing gender regimes and social policies among member states, the OMC has been used in the fields where the EU policy binding is difficult. It calls for the harmonization of national policies with the EU policies, but without the use of legally binding instruments, relying instead on dialogue, peer evaluation, best practices sharing, and naming-shaming methods.

With the Treaty of Lisbon that entered into force in 2009, gender equality has been prioritized by the implementation of mainstreaming in all policy areas. Since then, the EU has presented a more gender sensitive self-image and become a role model (Woodward & Van der Vleuten, 2014) not only for the ‘others’ but also for

its member states. In the same year with the Treaty of Lisbon, the EU demonstrated its willingness to engage in gender equality policies by more comprehensively emphasizing it in its report, *Communication on Gender Equality and Women's Empowerment in Development Cooperation*. In this report, the obstacles faced by women in developing countries were collected under specific headings, with particular concern given to women's positions in economic activities, employment, and their informal working positions in national economies. Although there were explicit references to the UN goals and the EU's statement saying 'Gender Equality is a fundamental human right', the EU has mostly emphasized gender equality within the context of economic activity (European Commission, 2007). This is because gender equality is a sector-based strategy (European Commission, 2003b), and the EU's concrete consideration was intensified on poverty reduction and sustainable development.

However, as Kantola (2010) notes, even though the Treaty of Lisbon and other official documents attach importance to gender equality, referring to it as the common value of member states by indicating that member states should promote it (Article 2, Treaty of Lisbon, 2009: 11), mainstreaming is not fully included in all parts, such as health, culture, education, foreign and security policy, and finance (p.216) areas, which remain poorly equalized. Similarly, David and Guerrina (2013) also argue that gender equality is presented as a normative value in both rhetorical and policy terms, but its definition and implementation remain uneven. Consequently, its non-binding feature makes one question the EU's credibility in promoting and consolidating equality for men and women inside its borders. Indeed, inside its borders it can be argued that, the EU's gender-equality identity is comprised of three circles, layered one above the next. The first circle is the national gender-equality identity of member states that have different welfare state typologies. The second circle is the EU's gender-acquis-based or EU-based internal norms that member states are expected to internalize, such as Article 119, Article 13 and related equal treatment directives. The third circle encompasses the previous two plus the universal gender-equality conceptualization as the EU acknowledges it as its own value.

Although the literature is scarce on the gendered welfare state typologies of member states, it is well-known that each member state possesses a different type of gender-equality regime based on its welfare system or the relationship between state and market. For instance, in social democratic welfare model or Nordic egalitarian model, Scandinavian countries had adopted gender mainstreaming as the main gender equality method even before the EU promoted the concept (Neumann, 2009). The Nordic system is based on dual worker/dual carer system that opens a broad place for men's caregiving roles and women's employability. In liberal regimes, Anglo-Saxon countries use neoliberal policies, in which public services are at minimum, and social policy is just used to uphold the market. In gender relations, women are free to choose between paid and unpaid work, which influences changes in housewifery. Alternatively, in corporatist/conservative regime countries, such as Germany, the presentation of status differences is central to social policy. Germany has a

conservative viewpoint on gender roles and “advocates a more traditional gender equality approach, which focuses more on the integration of women into the ‘male-stream’ than on to restructure social roles” (Neumann, 2009: 28). Lastly in the Rudimentary system or the Mediterranean regime in southern European countries, the central role is given to families, which provides social protections as if it’s an institution, while the “Catholic Church has upheld the centrality of nuclear family” (Kantola, 2010: 9) with a minimal role for state interventions. Hence, the welfare structures of EU member states determine the degree of the gender-equality norm internalization, but not always in its idealized gender equality form.

Here it can be argued that the EU’s policy implementations are based on the scope of the labour market, which might be because of the EU’s economic path dependency since the beginning of its integration process. Although intersecting inequalities are supposed to be tackled with multiple discriminations; the EU considers an expanded version of anti-discrimination laws only, rather than a comprehensive gender inequality and intersectionality analysis and positive measures. This is because “the impact of European integration has progressed and intensified within a public policy field previously regarded as a national policy domain” (Martinsen, 2007: 556). Besides, the equal treatment vision insists on symmetry between men and women and neutralizes their differences; however, this approach neglects structurally disadvantaged women and relies on short-term remedies. It is also significant to underline that the transposition process is pertinent to member states’ economic policies, political foundations, and welfare structures, all of which can be observed in the potential for women activism in the country, domestic political tendencies that are shaped by economic policies, and ideologies such as centre right or left, and state structures, whether it’s a federal or unitary state. Hence it is clear that both due to the EU’s market economy priority and member states’ differentiated welfare typology, the EU is challenged to make universal/external norms its internal norms, and falls short of the goal of creating an ideational change towards making gender equality a component of human rights.

Gender Equality as a Condition in Turkey’s Accession Process

In its external relations, by imposing normative principles on third countries the EU plays a norm-entrepreneur or a norm-promoter role, especially in the issues where it has an ability to demonstrate its own identity. In terms of gender equality, within the enlargement or development policy, third parties are expected to improve their gender equality standards in the market economy and develop women’s rights in compliance with human rights values. These norms are imported by the third country through international interactions, agents, stakeholders like NGOs and social movement actors. Each gender equality norm has encountered a certain degree of struggle in the norm-receiving country due to intersecting inequalities, country’s rigid gender regime, or government ideology.

One of the EU's priorities was to make these countries to fulfil the UN's Gender Declaration's objectives, adopting the rights listed in CEDAW, the Millennium Development Goals (MDGs), and lately the Istanbul Convention. The EU has announced its objectives in the Commission reports, designed with the aim of establishing gender equality in every sector and women's empowerment in line with the abovementioned international commitments. However, the European Commission (EC) reports indicate that adopting the MDGs as a guide and taking concrete steps in line with the targets would not be easy and gender equality construction would require considerable time, both in the EU's external relations and within the EU itself (EU Report, 2005; EP, 2009).

In Turkey's accession process, the Helsinki Summit of 1999 established the formal beginning of a new phase in the EU-Turkey relations, in which the EC as the executive body of the EU officially recognized Turkey as a candidate country for EU membership. Although Turkey had expected to join Central and Eastern European Countries (CEECs) on the Luxembourg Summit list in 1997, it was included two years later in 1999 at the Helsinki Summit. Since then, the EU-Turkey relations have been much more complicated than those for other enlargements, or as Diez (2005: 633) noted, "the EU wields its influence over Turkey and tries to construct its difference" in the accession negotiations.

Gender equality is represented in the enlargement as a fundamental right, in which Turkey committed itself to promote gender equality by eliminating all forms of discrimination against women and enabling an inclusive society for men and women. It acknowledges and promotes gender equality first as part of human rights and democratization, which reflects a gender sensitive image in its political stance. In addition, it is regarded as a necessity for a functioning market economy and growth. Although Turkey was already familiar with these norms as it is a signatory of international conventions before the candidacy, the situation has become more contentious now that gender equality is a condition for the EU membership.

Turkey's social policy, specifically gender equality, is a challenging part of the process, among other political and legal issues. Women rights, women's empowerment, and gender equality topics are stipulated by the EU under Enhanced Political Dialogue and Political Criteria (Human Rights and Protection Minorities; Democracy and the rule of law; Economic, social and cultural rights); Economic Criteria (Structure of the Turkish economy; Macro-Economic Developments); and Administrative capacity to apply the Acquis Chapter 13-later Chapter 19: Social policy and employment; and Chapter 23: Judiciary and fundamental rights, all of which clearly indicate the necessary requirements to achieve gender equality. The EU's first so-called normative justification started in 1998, when Turkey received its first PR from the EU, although it was not yet a candidate country. Regarding gender equality, in the part covering the judiciary, the report stressed the importance of amending the law concerning the civil code, which is mainly designed to eliminate discrimination between men and women. Regarding human rights, the report focused on women's status and the still-remaining discriminatory provisions concerning marital rights and

obligations, despite Turkey's ratification of CEDAW in 1985. It also emphasized Turkey's need to adopt provisions in the criminal code to counter violence against women in marriage.

In December 2004, at the summit meeting of the EU Heads of State, it was stated that Turkey has sufficiently implemented the political criteria so it could open negotiations for EU accession in 2005 and, thus, the procedural diffusion of the EU has officially started. The EU has presented its conditions through the Accession Partnership documents since 2001 under short, medium, and long-term periodical categories and all these processes have been monitored and evaluated by the EU through yearly regular PRs. As the norm importer, Turkey has been asked to remove all impediments and complete the diffusion of the core norms within the given periods. Taking these priorities into account, Turkey has prepared its own national programmes to ensure that its strategy and planned implementations are aligned with the EU conditions. But the asymmetrical relationship between the EU and third parties allows the EU to threaten any norm-breaking country that they will be excluded from the future stages of the enlargement, because it has more leverage over candidate countries as it holds the carrot in accession relations (Müftüler-Baç, 2000).

The Contextual Legitimacy of the Gender Equality Norm Promotion

The EU's gender equality norm is represented within two contexts. Firstly, internal norms based on hard law that comprise specific articles and several directives to eliminate gender-based discrimination in the labour market. Secondly, external norms based on soft laws that aim to mainstream gender equality in every sphere of life, where gender equality is considered as part of human rights. These norms are presented in PRs between 1998 and 2018 (except 2017) that were prepared by the EU Commission; and in the Association Partnership Documents (APDs) of 2001, 2003, 2006, and 2008 that are prepared by the European Council, composed of ministers from member states. Through this conditionality, the EU presents its normative justification under short- and medium-term priorities. Equal treatment directives, which are regulatory for the market economy, are examined in the short- and medium-term goals; amendment in civil and penal codes are stressed in the short term together with the goal combating with violence against women. These norms are noteworthy for establishing an equal basis for men and women in labour market and society, but they do not necessarily stress a significant shift towards a more human-rights based equality which can clearly be seen in APD's. The APDs' gender equality conditionality for Turkey is as follows:

In the APD of 2001, the women's rights issue was mentioned under the medium-term priorities of the Employment and Social Affairs heading. This part sets the conditions for the transition of anti-discrimination amendments in the labour law, equal treatment of men and women, occupational health and safety, and public health directives, and reinforcement of administrative structures for social security. These have been the directives and internal norms in use in the EU since the 1970s.

The APD of 2003 tackled the same priorities as the 2001 APD in the Social Policy and Employment Chapter as short and medium-term priorities. Conditions for short-term priorities included adoption of the *acquis* in the areas of labour law, equal treatment of women and men, health and safety at work, the fight against discrimination, and public health. Medium-term priorities highlighted conditions for the transposition of the EU legislation in the same fields but also included strengthening related administrative and enforcement structures, including labour inspectorates. The APD of 2006 set conditions for the gender equality norm under Economic and Social Rights Title in Terms of Women Rights in its short-term priorities. Turkey was asked to implement legislation relating to women's rights, particularly the civil code, the new penal code, and the law on the protection of the family. In addition, it was expected that judges and prosecutors should receive specialized training while municipalities and other responsible institutions should strengthen their capacity to establish shelters for women at risk of violence. To eliminate violence against women, the document addresses a need for further awareness-raising in the public and among men in particular. It is crucial to promote the role of women in society, through ensuring equal access to education and participation in the labour market, and in political and social life, as well as supporting the development of women's organizations to fulfil these goals.

The APD of 2008 listed the same conditions as the 2006 APD while gender equality conditions were discussed in the Human Rights and the Protection of Minorities' Economic and Social Rights sections as a short-term goal. Turkey was asked to implement legislation relating to women's rights and against all forms of violence against women, including crimes committed in the name of honour. The EU also highlighted the importance of the NGO and state cooperation in the solution-seeking process. Although the first two APDs conditioned the transition of labour market-oriented directives, after the accession negotiations started in 2005, more comprehensive topics, such as violence against women and the role of women in society, were added in the two latter documents. It can be seen in the APDs that gender equality -in terms of creating an ideational change in the structural codes- did not initially occupy a significant place in EU conditionality for Turkey. Instead, the EU imposed some certain priorities through APDs and PRs regarding women's status in Turkey's penal and civil codes. These judicial amendments, which were also the part of the CEDAW, aimed to eliminate gender discrimination and transpose the EU's market economy directives into equal treatment under Turkish Law. As a norm receiver country, Turkey accepted these norms through judicial amendments and harmonization packages, and reported its plans in national programmes, which were prepared as commitments to the EU's short and medium-term APD priorities.

Progress Reports' Gender Equality Dimension

Following Turkey's national programmes' assurances, many reforms and constitutional amendments were adopted to achieve the EU standards. These

efforts enabled the start of accession negotiations in 2005 under the 35 chapters of the *acquis*. Once Turkey started accession negotiation, the EU continued its conditionality on the same specific cases, under four titles; judicial-institutional improvements for elimination of violence against women, ameliorating women status before law and in the society, increasing female participation into labour market and political sphere. Among these titles, violence against women and women employment were the major concerns, and the status of women was also emphasized in the first years of the accession process.

Violence against women (VAW) is an entrenched and structural global problem that needs awareness rising across the world, as well as in Turkey. In the accession process, it is mostly treated in Chapter 23: Judiciary and Fundamental Rights of the *Acquis* and strongly emphasized in all PRs. The 2001 and 2004 reports indicated the need to abolish Article 462 of the penal code, which allowed reduced sentences for honour killings, and Article 51, concerning crimes committed under 'extreme provocation,' which was applied to offences traditionally viewed as being about women's 'virtue'. In the same reports, the EU constantly referred to the limited scope of Turkey's Law on the Protection of the Family of 1998. The 2005 Report, for example, focused on the security forces' failures to investigate women's complaints of violence. The EU considered this as a major problem that required urgent retraining of the security forces. Furthermore, it also emphasized the lack of the statistical data on gender-based violence and effective victim-monitoring mechanisms as well as the urgent need to further increase the provision of women's shelters.

In contrast to the previous approaches, in the PRs of 2006 and 2007, violence was associated with 'women's economic insecurity,' as it further reinforced violence. According to the Reports, because victims of domestic violence had severe difficulties in accessing employment, an equality agency should be created. Nevertheless, despite the efforts of the Turkish governments in judicial amendments, the implementation continued to be insufficient and domestic violence against women in Turkey was still widespread. More specifically, in all Reports the EU indicated that crimes in the name of honour or suicides, and early and forced marriages continued to occur, and women's suicides were not always properly investigated. The EU remarked that the Law on Protection of the Family, also called Law No. 4320, and now- extended version-Law no. 6284 was only partially implemented. Drawing on Reports by women's organizations, the EU stressed the importance of the family courts' attitude on restraining orders to protect women facing the threat of violence as well as preventing further victimization of women.

The PRs constantly noted the insufficient implementation of Law No. 6284 by giving specific examples, as there was still a need to further increase the provision of shelters for women subjected to domestic violence. According to each Report, victims remained at risk because this provision had not been fully implemented and the number of shelters and other protective and preventive mechanisms fell short regarding needs and social services, while greater local coordination among the actors was necessary. In the subsequent Reports, the EU underlined the

importance of the civil society's role in gender mainstreaming and combatting violence against women and the lack of sufficient human and financial resources, reliable data and measurable targets. In addition, there was also a lack of awareness among law enforcement forces and public administrators about the Ministry of Interior's circular on violence against women and children.

Since 2014, the gender equality and violence against women contents have occupied a small place in the Reports, and the EU has continued to emphasize its position with the sentence saying "[d]omestic violence, occasional 'honour' killings and the issue of early and forced marriages remain a serious concern" (PR, 2015: 4), and the lack of government concern on taking measures to address the issue of early and forced marriages has persisted. Government officials are asked to uphold gender equality principles enshrined in law and to refrain from making derogatory statements against women.

Regarding the 'women's status', in the first years, the EU focused on some specific issues. The first was the absence of comprehensive civil and administrative laws to prohibit discrimination, which was supposed to be transposed and implemented in line with Article 13 of the EC Treaty. The second was the portrayal of women in school text books, which reinforced gender discrimination, while the third concern was the lack of amendments on legal and practical initiatives to tackle the problem of discrimination. This anti-discrimination conditionality also engaged in the female participation in the labour market and was elaborated in each PR by indicating the legislative barriers preventing women from entering certain types of employment. The EU, therefore, obliged Turkey to promote gender equality in employment and pay, as well as to prioritize the elimination of gender gaps in employment in terms of ameliorating women's status. To do so, Turkey was required to accept Article 8 of the European Social Charter on the right of employed women to protection of maternity, to adopt legislation aimed at guaranteeing the effective prohibition of discrimination in employment or under-employment, and to transfer EU directives for parental leave, equal pay, and access to employment, burden of proof, and occupational social security. Although it is stated that there was no significant change in the gender balance in the judiciary and women being particularly underrepresented in prosecutorial and managerial positions, equal opportunities mostly focused on unequal basis in the labour market under the Social Policy and Employment chapter. As previously mentioned in the elimination of violence strategy, it was also indicated that there was no Gender Equality Agency and Parliamentary Committee on Gender Equality in Turkey for equal opportunities for women and men, as required by the *acquis*.

Another aspect of the gender equality norm mentioned in the Reports is concerned with women's political participation, although its degree is much less when compared with the other gender equality policies. Despite success in some elections, in which the number of women elected to parliament almost was doubled in 2007, the women quotas are still the obstacle in the women's political participation. Indeed, during the constitutional reforms and harmonization packages, Turkey did not necessarily implement concrete reforms on gender

quotas; neither did the EU directly pressure Turkey about it. However, the EU PRs reflected its discontent on the underrepresentation of women in decision-making institutions and in the municipal elections, with criticisms linked to the EU's general stance on women's political representation, especially since the Amsterdam Treaty of 1997 (Marshall, 2010). Indeed, political participation is crucial, because while socializing the gender equality norm, there is a specific need for social and political forces, such as the central authorities, municipalities, and local women's NGOs to form actor constellations that take the local context into account. According to Vargas and Wieringa (1998), these forces should be composed of "triangles of empowerment, which referred to the interplay between three sets of actors - the women's movement, feminist politicians and feminist civil servants (femocrats) at the national level" (p.3). Female forces would better introduce and internalize the norm into the agenda of society and politics; hence number of women rights advocates MPs in the Parliament means a significant step for the basis of gender equality.

Apart from the EU's criticisms of shortcomings in the elimination of VAW, the other gender equality issues, which are the segments of the norm's internalization, have not been tackled as much as the female labour market participation. In all Reports, the EU puts emphasis on women unemployment or low participation into the labour market both in the *acquis* Chapter 13 of Social Policy and Employment's 'Employment', 'Social Inclusion and Protection', and 'Equality between Women and Men' subtitles and the Economic Criteria's the 'Existing of Functioning Market Economy' and 'Functioning of the Labour Market' subtitles. All PRs noted that little systematic effort was taken to reduce the substantial employment in the informal economy and improve the legal framework to narrow the gap between men and women's economic participation and opportunity. During the accession negotiations, the female labour market participation and high women's unemployment rates have been a major concern of the EU because, according to the Reports, ending gender inequality - including violence - rests on the economic independence. In other words, the EU acknowledges that female labour market participation would both positively affect Turkey's market economy and empower women. To increase the number of women in the labour market, the state should provide facilities for women, particularly for maternal leave. The PRs have focused on women's unpaid work in subsistence agriculture and the informal sector, which means they earned less than men for work of equal value. Turkey, therefore, is conditioned to broaden the content of the national action plan for gender equality for 2008-2013 by including information on human or financial resources because the funds for encouraging women to become self-employed are inadequate. Flexible working arrangements are asked to be considered regarding the potential for women's precarious and informal working conditions. Dedeoğlu (2009; 2013) indicated that the link between women's informal work and inactivity, with most women registered as housewives in official statistics despite being engaged in informal market activities, must be assessed. Either way, such home-based, domestic service, or unpaid family work and traditional

handicraft activities are prevalent forms of women's informal employment and consolidate gender segregation. Apart from gender segregation, unequal pay was also tackled in the 2013 PR in that the Turkish labour law was criticized of not decreasing the risk of discrimination during recruitment and in labour contracts. In the latest Reports (PR, 2014; 2015; 2016; 2018), it is again constantly expressed that the female employment rate is remained very low, at 31.8% in 2013; 31.6% in 2015 and approximately at the same rate in 2018. The lack of commitment on the institutional level and the fact that only partial measures have been taken to create more flexible working conditions in the public sector are scrutinized in the last four Reports.

In the APDs and the PRs, the EU puts women's financial emancipation forward as a method of constructing the equality idea in its enlargement relations. The EU relies on the soft policy instruments in its gender equality self-image, whereas mainstreaming equality is supposed to be elaborated within the hard law context that depends on a comprehensive structural transformation in policies, law, discourse and institutions in all areas where women and men equally enjoy. The EU negates gender equality "transformation over time to a 'weak' policy area" (Aybars et al, 2018: 3), although an ideational change happens within strong emphasis by the state practices as well as by the help of non-state actors' aware raising activities or advocacy. It is a long-running process, as new transmitted gender equality norm is diffused with a normative will but might encounter political outcomes different than the expected. Hence it needs a long-term broad strategy and should grasp all areas, where the women subordination exists. For instance, although political participation of women in any decision-making process is less manifested than the economic participation in the labour market, in both the member and candidate states, conditionality over gender quotas could be a catalyser not only for consolidating democracy but also constructing an equal representation of men and women.

The EU refrains in using gender as a part of human rights or overly declaring it as the sine quo non part of the accession process; instead it constantly highlights the importance of the female labour market participation as a remedy in dispelling the unequal environment. Since ideational change occurs after norm diffusion is completed, it is then important to understand within what context this 'idea' is diffused by the EU, because gender equality is an area "rests on the circulation of ideas and persuasion more than compliance" (Aybars et al, 2018: 3). In the EU's enlargement documents it can be inferred that the rational basis of the equality is constructed on women empowerment in the economic realm paradigm, which enables us to explain the intricate gender equality problems, and far beyond to cause an ideational change within the context of mainstreaming gender in every sphere.

Conclusion

The EU's gender equality policy went through three phases or historical periods with specific paradigms. The first period was the equal treatment perspective

that focused on equal rights for men and women for economic inclusion. The purpose of this stage was to achieve equality between the sexes in employment and this starting point for the policy spilled over from economic into political action. The second stage was more concerned with the women's perspective (from the 1960s to 1990s) and promoted positive action on the equality of outcome and separate institutional provision. The difference of this approach from the former is its non-binding nature. Positive action was only designed to ameliorate the status of women in particular cases, which again did not explicitly touch on the roots of the patriarchal problems. The third one is the gender mainstreaming based on equal valuing of difference and deconstruction of the gender-based roles. This approach has appeared more promising for tackling the gender inequality problems; however, it still includes the non-binding methods, and neither the EU nor the member states are enthusiastic about properly implementing this strategy. It is certain that gender equality needs a right-based ideational change and there is uneven integration in terms of this change for three reasons. First, gender equality directives and articles (Articles 141 and 13) focus more on the limited areas and do not offer promising solutions or benchmarks to eliminate gender inequalities and solve the structural problems. The second reason is the hardships of adopting gender equality policies on the national level as the member states' gender regimes are based on the diverse welfare state practices. The third reason is that the EU does not grasp the gender equality paradigm within the human rights context and expects the equal treatment directives and women empowerment discourse (or paradigm) to pave the way for an ideational change. However, soft law's persuasion domain comprises of policy documents, recommendations, and declarations and throughout integration, the EU's primary focus on gender equality is based on the market, whereas it is hard law directives that are concerned with equality opportunities in employment. In addition, in the case of sexual and gender-based violence and gender mainstreaming, the EU uses soft laws that are recommendations rather than judicially binding. This is why unbinding measures become the policies that pose counterproductive ambiguities and do not produce direct solution-oriented methods. On the other hand, the EU emerges as a gender equality norm promoter in the external relations; yet right-based gender equality occupies a semi-privileged position in the enlargement. Both in its gender-equality norm construction and during norm diffusion, the contextual legitimacy through normative justification is narrowly defined and eliminating gender inequalities are again linked with labour market participation. However, while economic independence is a significant part of gender equality, it is not the whole story, because economically independent women still have to cope with violence or exclusion from decision-making mechanisms.

The EU has overtly conditioned Turkey over specific issues. Especially in the negotiation process, the implementation of the EU's conditionality through reform packages has been a priority for successive Turkish governments. However, while the EU has exerted specific normative influence in some areas, it has not conceptualized gender equality as a part of its human right requisites.

For instance, the abolition of death penalty was strongly conditioned and indicated in the pre-accession process as an entry ticket for the EU membership. Gender equality, nevertheless, has not been granted the same value. This is also because of the difficulty to reach a consensus on the matter among the member states due to the culturally inherent welfare structures.

Notes

¹ More information can be found in URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>.

References

- Aybars A.İ., Copeland P. & Tsarouhas D. (2018). Europeanization without Substance? EU-Turkey Relations and Gender Equality in Employment. *Comparative European Politics*, 1-19. <https://doi.org/10.1057/s41295-018-0125-2>.
- Beveridge F. & Velluti S. (2008) (Eds). *Gender Equality and Open Method of Coordination: Perspectives on Law, Governance and Equality in the EU*. London: Ashgate Publishing.
- Campbell D. (1992). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester: Manchester University Press.
- Carbone M. & Lister M.R. (2006). Introduction: Integrating Gender and Civil Society into European Union Development Policy. In, Carbone M. & Lister M.J. (Eds.), *New Pathways in International Development: Gender and Civil Society in EU Policy*. Hampshire, UK: Ashgate Publishing: 6
- David M. & Guerrina R. (2012). Gender and European External Relations: Dominant Discourses and Unintended Consequences of Gender Mainstreaming. *Women's Studies International Forum*, 39: 53-62.
- Dedeoğlu S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2: 41-54.
- Dedeoğlu S. (2013). Veiled Europeanization of Welfare State in Turkey: Gender and Social Policy in the 2000. *Women Studies International Forum*, 41: 7-13.
- Diez T. (2005). Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power Europe'. *Millennium-Journal of International Studies*, 33(3): 613-636.
- Finnemore M. & Kathryn Sikkink (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, 52(4): 887-917.
- Guerrina R. (2005). *Mothering the Union: Gender Politics in the EU*. Manchester: Manchester University Press.

- Horibayashi T. (2006). The Social Dimension of European Integration and Enlargement: 'Social Europe' and Eastern Enlargement of the EU. *The Journal of Comparative Economic Studies*, 2: 3-31.
- Kantola J. (2010). *Gender and the European Union*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lister R.M. (2006). Gender and European Union Development Policy. In, Carbone M. & Lister M.R. (Eds.), *New Pathways in International Development: Gender and Civil Society in EU Policy*. Hampshire, UK: Ashgate Publishing.
- Lombardo E. (2003). EU Gender Policy: Trapped in the Wollstonecraft Dilemma. *European Journal of Women's Studies*, 10(2): 159-180.
- Lombardo E. & Verloo M. (2009). Stretching Gender Equality to Other Inequalities: Political Intersectionality in European Gender Equality Policies. In, Lombardo E., Meier P., Verloo M. (Eds.), *The Discursive Politics of Gender Equality: Stretching, Bending and Policymaking*. New York and London: Routledge Publishing: 68.
- Lombardo E., Meier P. & Verloo M. (2009). *The Discursive Politics of Gender Equality: Stretching, Bending and Policymaking*. Routledge Publishing: New York and London.
- Lombardo E. (2013). Gender Mainstreaming and Policy Responses to the Economic Crisis: The 'Unintended Consequences' of EU and National Policymaking on Spanish Gender Equality Policies. Sevilla: XI Conferencia AECPA.
- Martinsen D.S. (2007). The Europeanization of Gender Equality - Who Controls the Scope of Non-Discrimination? *Journal of European Public Policy*, 14(4): 544-562.
- Müftüler-Baç M. (2000). The impact of the European Union on Turkish politics". *East European Quarterly*, 34(2): 159-180.
- Neumann M. (2009). Gender Mainstreaming: Just an Empty Slogan? On the Norm Diffusion of the Gender Equality Concept from the EU to the Local Level. MA Thesis. Lund: Global Studies, Lund University.
- Petó A. & Manners I. (2006). The European Union and the Value of Gender Equality. Lucarelli S. & Manners I. (Eds.), *Values and Principles in European Union Foreign Policy*. UK: Routledge: 97-112.
- Shahrashoub R. & Miller C. (1995). From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourse. United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD) Occasional Paper No.1, Geneva.
- Vargas V. & Wieringa S. (1998). The Triangle of Empowerment: Processes and Actors in the Making of Public Policy for Women. In, Lycklama à G., Vargas

N.V. & Wieringa S. (Eds.), *Women's Movements and Public Policy in Europe, Latin America and the Caribbean*. New York: Garland Publishing: 3-23.

Official Documents

Accession Partnership Document (2001, 2003, 2006, 2008). Available at: <https://www.ab.gov.tr>. Retrieved: 09.08.2018.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) (1979). URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm#article1>. Retrieved: 04.06.2018

European Commission (2003b). Integrating Gender Equality into Development Co-Operation: Drawing Lessons from the Recent Evaluations by SIDA and the European Commission. Report of European Commission/Sida Joint -Seminar, Brussels.

European Commission (2007). Gender Equality and Women Empowerment in Development Cooperation. Brussels, COM (2007), 100 Final, [SEC (2007) 332]

European Parliament (2009). Directorate General for External Policies/Policy Department: Gender Mainstreaming and Empowerment of Women in EU's External Relations Instruments. Foreign Affairs, EXPO/B/AFET/2008/67

European Parliament Report (2011). How could the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) be Implemented in the EU Legal Framework? URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/453193/IPOL-FEMM_NT\(2011\)453193_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/453193/IPOL-FEMM_NT(2011)453193_EN.pdf). Retrieved: 09.08.2018.

EU Report on Millennium Development Goals 2000-2004 (2005). Commission Staff Working Document.

Progress Reports (1998-2016, 2018). Available at <https://www.Avru pa.info.tr>. Retrieved: 09.08.2018.

Treaty of Lisbon (2009): URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=EN>. Retrieved: 09.08.2018.

Postkolonyal Teori Bağlamında Sığınmacı Kadınlar: Suriyeli Kadın Sığınmacıların Türkiye'deki 'Geçici' Durumu

Zehra Yılmaz*

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öz

Bu makale postkolonyal feminist tartışmalar içinde ele alınan madun kavramı üzerinden Türkiye'deki sığınmacı kadın statüsünü tartışmaktadır. Tartışmanın amacı, sığınmacı olmanın yarattığı olumsuz koşulları kadınların erkeklerden daha katmanlı yaşadığını açığa çıkarmaktır. Bu bağlamda 'madun' kavramı hiçbir yerde sesi çık(a)mayan ya da duyul(a)mayan sığınmacı kadınları ifade etmek, açıklamak için kullanılan bir kavram olması vesilesiyle analizimin temel çerçevesini oluşturacaktır. Tartışmanın odağında, çoğunlukla çatışma bölgelerinden kaçan ve Türkiye'de üçüncü bir ülkeye yerleşmek üzere "geçici" olarak bulunan Suriyeli kadın sığınmacılar vardır. Bu bağlamda makale öncelikle Suriyeli kadın sığınmacıların bu 'geçici' olma durumundan nasıl etkilendiklerini ele almaktadır. Zira Türkiye'de, sınırlarının doğusundan bir ülkeden gelen kimseye kalıcı mültecilik statüsü verilmemektedir. Daha sonra da makalede Doğulu olmanın, geçici olarak yabancı bir devletin himayesinde bulunmanın ve kadın olmanın yarattığı birbirine geçişli dışlanma pratikleri postkolonyal feminist tartışmalarının yarattığı zeminden faydalanarak birbiriyle etkileşimi içinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, kadın sığınmacılar, madun, geçici koruma, postkolonyal feminizm.

* Dr.Öğr. Üyesi Zehra Yılmaz, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Van-Türkiye. E-posta: zehrayilmaz@yyu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6980-6470.

A Post-Colonial Theory of Women Asylum Seekers: ‘Temporary’ Position of Syrian Women Asylum Seekers in Turkey

Zehra Yılmaz

Van Yüzüncü Yıl University

Abstract

In this paper, I will discuss the status of asylee women through the concept of subalterns that is addressed within the scope of postcolonial feminist discussions. The aim of the paper is to shed light to the fact that women experience the negative conditions arising from being an asylum-seeker in a more stratified manner than men. In this context, the concept of subalterns will constitute the basic framework of the analysis on the grounds of being a concept employed to express and to explain asylee women whose voice is not (cannot be) raised or heard in any environment whatsoever. The focus point of the discussion will be on the asylee women from Syria who have mostly fled conflict areas and are residing in Turkey “temporarily” to be subsequently resettled in a third country. The paper will firstly address how this “temporary” status affects the lives of these Syrian woman asylum-seekers. As is known, Turkey does not grant a permanent refugee status to anyone coming from a country that is located to the East of its borders. Therefore, secondly the intermeshing practices of ostracisation experienced by women due to their status as women from the East under the temporary protection of a foreign government will be addressed within a context of mutual interaction on the basis offered by postcolonial feminist discussions.

Keywords: *Syria, asylee women, subaltern, temporary re-settlement, postcolonial feminism.*

Giriş

Bu makale, Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik uygulanan *Geçici Koruma Yönetmeliği’ni* ve bunun kadın mültecilere etkisini feminist bir perspektiften ele almaktadır. Makale, *geçicilik* kavramı üzerinden mülteciler arasında hukuk yoluyla üretilen eşitsizliğin menşe ülke ve cinsiyete göre sosyal ve siyasal olarak nasıl katmanlı bir ayrımcılığa dönüştüğünü açığa çıkarmaktadır. Tartışmanın bağlamı sadece cinsiyet değil; aynı zamanda cinsiyetin menşe ülke ile birleştiği yer olduğu için etnik, dini, renk ayrımcılığının cinsiyetle iç içe geçişini sorunsallaştıran postkolonyal feminist teori makalenin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Makalenin bağlamına uygun bir biçimde ele alınan kavram ise postkolonyal teorinin kurucu isimlerinden Gayatri C. Spivak’ın tartıştığı *madun*¹ kavramıdır. Makale, Türkiye’de “geçici koruma” çerçevesinde oluşturulan hukuki düzenlemelerde “kadın sığınmacılar”ın, ayrı bir kategori olarak ele alınmayarak görmezden gelindiğini, böylece onların uluslararası politikadaki “madun”² hali siyasal ve sosyal olarak düzenlemelerle de sabit kılındığını iddia etmektedir.

Bu çerçevede makale, feminist göç çalışmaları ile postkolonyal feminist yazını biraraya getirerek konuyu uluslararası ilişkiler bağlamı içinde değerlendirmektedir. Zira söz konusu olan göç olunca konu öncelikle uluslararası bir nitelik taşıyor. Ortadoğu’da değişimi tetikleyen *Arap Baharı* olarak bilinen halk ayaklanmalarının Suriye’ye etkisinin dünyadaki devletler açısından en önemli uluslararası sonucu Suriye’den dünyaya yayılan sığınmacılar olmuştur. 2008 yılında dünyanın en fazla mülteciyi ağırlayan ikinci ülkesi konumunda olan Suriye, bu kriz ertesinde dünyanın en fazla mülteci üreten ülkesi haline geldi (Yılmaz-Elmas, 2015: 23). Mülteci akını aynı zamanda Suriye’yi, *Arap Baharı’nın* başlangıcından bu yana ayaklanmaların olduğu Tunus, Mısır, Bahreyn, Libya gibi ülkelerden de farklılaştırmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) verilerine göre Türkiye, Lübnan, Irak, Ürdün ve Mısır gibi Ortadoğu ülkelerinde mülteci olarak kayda alınan Suriyeli sığınmacıların sayısı günümüzde beş milyonu aştı (IRK, 2014). Bu ülkeler arasında en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke, çok sık vurgulandığı üzere Türkiye’dir. 2014 yılı itibarıyla Türkiye, aynı zamanda dünyada da en fazla mülteci, sığınmacı bulunduran ülke durumuna geldi. PEW araştırma merkezi tarafından yayınlanan rakamlara göre; sekiz yıldır süren Suriye iç savaşı sonucu on üç milyon Suriye vatandaşı evini terk etti (MHD, 2018). Bu rakam son yıllarda görülen en büyük göç hareketi olarak tarihe kaydedildi. Aynı araştırma verilerine göre; yerinden olan Suriyelilerin altı milyonu ülkeleri içinde yer değiştirdi; beş milyona yakın Suriyeli ise komşu ülkelerde yaşıyor. Türkiye’de yaklaşık üç milyon dört yüz bin, Lübnan’da bir milyon, Ürdün’de 660 bin, Irak’ta 250 bin Suriyelinin yaşadığı biliniyor. Komşu ülkelere giden Suriyeli mülteciler evinden olan nüfusun yüzde 41’ini oluşturuyor (MHD, 2018). 150 binden fazla Suriyeli mültecinin de Kuzey Afrika ülkelerine gittiği belirtiliyor.

Diğer taraftan yaklaşık bir buçuk milyon Suriyeli mültecinin ise Avrupa ülkeleri tarafından kabul edildiği bilinmektedir. En fazla Suriyeli mülteci kabul eden Almanya’da 530 bin Suriyeli mülteci bulunuyor. Açıklanan rakamlara göre;

İsveç'te 110 bin, Avusturya'da ise 50 bin mülteci var. 2015 ile 2016 yıllarında Avrupa'da sığınmaya başvuran hemen hemen tüm Suriyelilerin sığınma başvuruları ya kabul edilmiş ya da sonuçlanması bekleniyor. Kuzey Amerika'da 100 bin Suriyeli mülteci bulunuyor. Kanada'ya 52 bin, ABD'ye 21 bin Suriyeli yerleşmiş. ABD'de sekiz bin Suriyelinin ise geçici koruma statüsü bulunuyor (MHD, 2018).

Sadece rakamları takip ettiğimizde dahi açıkça görülmektedir ki Suriye'de başlayan kriz hızla uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür. Ancak rakamlar aynı zamanda şunu da ortaya koymaktadır: hem Avrupa Birliği (AB) ülkeleri hem de diğer ülkeler, Suriye sorunuyla birlikte ortaya çıkan II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük mülteci kriziyle baş edebilme araçlarını hızlı geliştirmeyi başaramamıştır. Bu nedenle de konuya yönelik etkin çözümler bulmada zayıf kalmıştır. Dolayısıyla AB'nin göç politikasının Avrupa'nın göç yaklaşımı açısından uygulamada yarattığı fark, geleneksel kontrol paradigmasının değişmesinin ötesinde kontrolün Avrupa'dan üçüncü ülkelerin sorumluluğuna terfi etmesi olarak şekillendi (Yılmaz-Elmas, 2015: 27). AB ile Türkiye arasında Suriyeli mültecilere ilişkin imzalanan protokol de bu bağlamda şekillenmiştir.

AB ulus-üstü bir örgütlenme amacı taşısa da göç politikasının sınırlarını çoğunlukla ulus-devleti merkezine alarak belirledi. Nitekim, mülteci meselesi başından itibaren tüm devletler açısından bir güvenlik sorunu olarak ele alındı; ama AB ülkeleri bir taraftan da göçmen kabulüne devam etmek zorunda kaldı. Bu çelişkili durumu, Bahar Rumelili'nin (2011) Türkiye-AB ilişkileri bağlamında tartıştığı bir taraftan AB'nin içinde Müslüman toplulukları istememesi, öte yandan dünyada yaygınlaştırmayı iddia ettiği çok kültürcülük politikaları açısından Türkiye ile müzakereleri zorunlu gördüğü önermesi üzerinden tartışabiliriz. Zira AB ülkeleri bir yandan mültecilere yönelik denetleyici, sınırlandırıcı hatta dışlayıcı bir politika güderken, diğer taraftan mülteciliği hem üreten politikaları destekliyor hem de mültecilere yönelik daha demokrat, içerseyici politikaların geliştirilmesine öncülük ediyor. Bu çelişkili, gerilimli politika ise Avrupalılar ve ötekiler ya da yerleşik *medeniler* ile göçmen *barbarlar* arasında kurulan dikotomik aynı zamanda da hiyerarşik ilişkiyi bir biçimiyle devam ettiriyor. Aslında Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik geliştirilen *geçicilik* statüsünün AB'nin göçmen politikasından bağımsız gelişmediğinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu kavramın bizatihi kendisi AB hukukundan ödünç alınmıştır. Bu nedenle makalede Türkiye'de Suriyelilere yönelik uygulanan *geçici koruma statüsü'nü* ele alırken, çok detaylı ve düzenli olmamakla birlikte AB uygulamalarına da değinilmiştir.

Ancak şu da bir gerçek ki; son dönemdeki mülteci akını, Avrupa yolunda mültecilerin hayatlarını kaybetmeleri, kamplarda kötü şartlar altında yaşamaları, sınır geçişlerinde kötü muameleye maruz kalmaları devlet merkezli güvenlik anlayışı yerine insan merkezli güvenlik tanımını tekrar tartışmaya açmıştır (Şimşek-İçduygu, 2017: 9). Bu tartışma bağlamında kadın ve göç ilişkisi de yeniden ele alınmıştır. Açıktır ki; zorunlu göç sürecinden kadınlar, erkeklerden daha farklı etkilenmektedir. Neredeyse bütünüyle erkeklerin karar sürecinde belirleyici olduğu savaşlar, kadınları yaşadıkları yerlerden ayrılmak

zorunda bırakarak da kadınların yaşamını şekillendirir. Başta zorunlu göç süresince ve hatta sığınılan ülkede karşılaşılan cinsel taciz, erkeklerden daha fazla kadınların maruz kaldığı bir sorundur. Diğer taraftan sığınma ve barınma sorunları, sağlık koşullarındaki yetersizlik gibi sorunlar da en çok kadınları ve çoğunlukla onlarla yaşayan çocukları etkiler. Bu sorunlarla dünyadaki tüm mülteci kadın ve çocuklar baş etmeye çalışır. Ancak dünyadaki göç nüfusu içinde kadın ve çocuk sayısı baskın bir biçimde artarken, çocukların da sorumluluğu büyük oranda kadınların üzerinde olduğu için, kadınların göç süreci katlanarak zorlaşır ve ağırlaşır. Nitekim kadınların uluslararası göç süreci ve sığınmacı statüsünün hem çocuklardan hem de erkeklerden bağımsız, ayrıca ele alınmak zorunluluğunun doğmasıyla bu yönde yeni bir literatür türemiştir³. Bu bağlamda, bu makale de göç ve kadın ilişkisi üzerine türeyen feminist yazına başvurmuştur. Ancak, göç üzerine yapılan feminist çalışmaların da bize öğrettiği üzere kadınları tekil bir grup olarak ele almak bizi sınırlı analizlere sürükler. Kadınların dini, rengi, etnik kimliği, menşe ülkesi göç sürecinde ve hatta sığındığı ülkede karşılaştığı sorunların farklılaşmasında belirleyici olmaktadır. Makaledeki iddia da odur ki; Türkiye'deki *geçici koruma* statüsü bu katmanlı-cinsiyetli ayrışmayı daha güvenilir bir eşığe sürüklemektedir. Bu nedenle postkolonyal feministlerce kullanılan *madun* kavramını, tartışmayı derinleştirmek açısından oldukça işlevsel görüyorum.

Bu çerçevede, birinci bölümde *Geçici Koruma Yönetmeliği'ni* tartıştığım makalenin ikinci bölümünde feminist tartışmaların göç politikalarına, literatürüne yönelik eleştirilerinden başlayarak, öncelikle Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılara tanınan *geçici koruma* statüsünün kadın sığınmacıları sosyal ve siyasal olarak nasıl kırılgan hale getirdiğini açıklamaya çalışıyorum. Üçüncü bölümde ise kadınların uğradığı ayrımcılığı farklılaştıran katmanları daha iyi tanımlayabilmek için postkolonyal feminist literatüre başvurarak kullandığım *madun* kavramına değiniyorum. Böylece kadın mültecilerle *madun'luk* arasındaki ilişkiyi irdeliyorum. Son bölümde ise, hukuki düzenlemenin siyasal ve sosyal etkilerini görebilmek için Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteci kadınların deneyimlerini analiz ediyorum. Bu bölümde deneyim farklılıklarını takip edebilmek için Suriyeli sığınmacı kadınlara yönelik farklı sivil örgütler ve araştırma merkezleri tarafından yapılmış ampirik çalışmaların verilerine başvurduğum gibi yer yer sadece Van ilinde yaşayan kadın mültecilere yönelik yürüttüğümüz bir projenin verilerini de kullanıyorum⁴. Makalede uluslararası ilişkiler, göç ve kadın konularının kesişim alanına, bir sınır ili olan Van'da yaptığımız çalışmanın verilerini eklemeyi disiplindeki mikro çalışmalara katkı bağlamında önemli buluyorum. Ancak bu noktada şunun altını çizmeliyim, makale Van'daki alan araştırması çerçevesi dahilinde ele alınmamalıdır. Sadece uluslararası bir meselenin yereldeki yansımalarını takip etmek üzere, çalışmada birçok araştırmaya yer verildiği gibi Van'daki araştırmaya da değinilmektedir. Bu nedenle araştırmacının tümü yerine sadece bağlam Van'daki deneyimle denk düşüğü yerlerde araştırmadan veriler kullanılacaktır⁵. Zira bu nedenle Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Adana, Hatay gibi yoğun Suriyeli mültecinin

bulunduğu illerde yapılmış çeşitli tez ya da makaleler de mikro çalışmalar olarak, tartışmayı açmak üzere makalede ele alınmıştır.

Sonuç olarak makale, devlet ve güvenlik temelli makro çalışmalarını önceleyen ve mikro çalışmalara kapalı olan realist temelde şekillenen geleneksel Uluslararası İlişkiler disiplini perspektifine alternatif olarak gelişen yazına dayanmaktadır. Bu nedenle ele aldığım Suriyeli mülteci kadınlar meselesi, 1980'ler sonrası Uluslararası İlişkiler disiplininde egemen olan realist perspektife karşı ortaya çıkan eleştirel kuramlar bağlamında, daha özeldir postkolonyal feminist teori bağlamında analiz edilmektedir.

Türkiye'deki Mülteci Rejimine Yönelik Feminist Bir Eleştiri

Türkiye, İran Devrimi, İran-İrak Savaşı ve Körfez Savaşından kaçan mülteciler için ilk iltica ülkesi olması nedeniyle 1987'den bu yana bir geçiş ülkesi olarak tanımlanmaktadır (Oelgemoller, 2011:415). Buna rağmen, Türkiye bu konuda yapılandırılmış, geniş kapsamlı bir yasaya 2012 yılında Suriye'den gelen yoğun göç sonrası kavuşmuştur. Zorunlu göçün kitlesel olması ve bununla birlikte Türkiye'nin uluslararası anlaşmalara koyduğu *coğrafi çekince* nedeniyle Suriyeliler önce 'Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelik' yoluyla; daha sonra ise onun yerini alan 2012 tarihli 6453 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa 2014 yılında eklenen Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Türkiye'ye kabul edilmiştir. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu olarak geliştirilmiştir (Jastram, 2001:127). Şu anda geçerli olan ve 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'nde kimlere, nasıl *geçici koruma* sağlanabileceği şu şekilde düzenlenmiştir:

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar geçici koruma sağlanabilir

Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (YUKK, 2013: Md.91).

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik sıkça kullanılan ve uluslararası anlaşmalarda karşılığı olmayan misafir gibi tanımlar da bu yönetmeliğin öngördüğü geçici sınıfa dayandırılır. Öyle görünüyor ki; Türkiye'nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine koyduğu, Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermeyeceğini içeren coğrafi çekince kararı, öncelikle uluslararası mülteci hukukuna uymayan, insan hakları açısından

tartışmalı bir uygulamadır (Soykan, 2015). Diğer taraftan Türkiye'ye Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacı sayısı oldukça azken; Avrupa dışından gelen sığınmacıların durumunun da devletin hizmet alanına bırakılıyor olması Türkiye'nin uyguladığı mülteci rejimini daha da tartışılır kılar. Çünkü hak kavramının dışında tanımlanan, böylece devlet alanına bırakılan hizmet yaklaşımı, Türkiye'de devlete hareket alanı sağlasa da mülteci için her an hak ihlallerine de yol açma riskini içinde barındırır (Erdoğan, 2015: 53).

Yönetmelik her ne kadar AB hukukundan feyz alınarak düzenlenmiş olsa da AB hukukunda kitlesel göç durumlarında istisnai bir uygulama olarak hayata geçirilmesi planlanan geçici koruma prosedürü, Türkiye'de Suriyelilere ilişkin kalıcı bir çözüm gibi durmaktadır (Durukan, 2014: 21-22). Zira AB'de üç yıl ile sınırlanan geçici korumanın Türkiye'de, kaç yıl süreceği, bu süre boyunca Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunanların ne tür haklara sahip olacağı ve nihayetinde uzun dönemde bu sığınmacılara nasıl bir statünün sağlanacağına ilişkin çerçevesi, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmektedir. Aynı zamanda yönetmelik kapsamındaki yabancıların bireysel mülteci statüsüne veya diğer uluslararası koruma türlerine ya da genel olarak yabancı statüsüne geçişleriyle ilgili konulara yönetmelikte değinilmemiş olması da dikkat çekicidir. Yine yönetmeliğin 15. Maddesi'ne göre, Bakanlar Kurulu geçici koruma'yı hem sınırlandırabilme hem de durdurabilme yetkisine sahiptir. Zira yönetmelikle ilgili en çok eleştiri alan konulardan biri zaten bu geçici sürenin ne kadar olacağına belirlenmemiş olmasıdır. Savaş koşulları nedeniyle sığınmacıları kitlesel olarak kabul edebilmek üzere düzenlenmiş bu yönetmelikle Suriyeli *misafir'lere*; siyaseten gerekli görülmesi halinde "misafirsiz misafirliğini bil" (Özkök, 2012) deme hakkı daima elde tutulabilmektedir. Misafirlik, ev sahibi toplumla mülteci arasındaki hiyerarşik ilişkiyi işaret etmektedir. Ayrıca, Suriyelilerin hukuki statüsünün geçicilik zemininde tanımlanmasının konunun siyasallaşmasını kolaylaştırması ise kendi başına birçok soruna neden olmaktadır⁶.

Diğer taraftan, sözü edilen misafirler arasında da kendi içinde bir hiyerarşi vardır. Uluslararası Kurtarma Komitesi, dünyadaki her beş Suriyeli sığınmacının dördünün çocuk ya da kadın olduğunu söylemektedir (UKK, 2014: 4). Buna rağmen, Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel göçü sonrası hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde *kadın* kelimesi sadece bir defa, 48. Madde'nin 3. Fıkrasında yer alan "Şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır" (GKY, 2014) ifadesinde geçmektedir. Bunun dışındaki maddelerde kadınlara yönelik düzenlemeler anne olması dolayısıyla çocuk haklarıyla ilişkilendirilerek ya da aile birleşmesi başlığı altında yapılmıştır. Yani düzenlemenin korumaya aldığı sığınmacılar arasındaki hiyerarşide kadınlar oldukça altta kalmaktadır.

Aslında kadın sığınmacının aileye bağımlı tanımlanması ve düzenlemelerin bu çerçevede yapılması sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Zorunlu göç literatürüne bakıldığında *kadınlar ve çocuklar* ifadesinin birçok yerde tek bir kavrammışçasına ele alındığını ya da birbirlerinin yerine kullanıldığını görürüz (Spijkerboer, 2000). Kadınlar çoğunlukla göç sürecinde kendi başına bir özne olarak değil daha çok bağımlı kişiler olarak ve aile içindeki eş olma ya da anne

olma gibi konumlarına göre tanımlanmıştır. Bu anlayış, konu üzerine çalışan Crawley'in de tartıştığı üzere, göçte etkili olan yapısal faktörleri ve baskıcı sosyal yapıları görmemek ve kadınları edilgen, güçsüz kurbanlar olarak benimsemek gibi bir eğilimin literatüre ve hukuki düzenlemelere yansımadır (2000: 18). Nitekim bu bakışın bir yansıması olarak 19. ve 20. yüzyılın savaş, etnik temizlik, soykırım ve sürgünleri, büyük ölçüde zulüm ve ölümden kaçan mağdur anne ve çocuk fotoğrafları üzerinden anlatılmıştır (Baklacioğlu, 2017: 84). Oysa kadınların mülteci ya da sığınmacı olma süreçleri ve nedenleri erkeklerin süreçlerinden ve nedenlerinden farklılıklar göstermektedir.

Dünyadaki 250 milyon göçmenin yarısının kadın olduğu bilinmektedir (Sirkeci, 2017: 129). Fakat bu rakamlara rağmen, mülteciler ve sığınmacılar üzerine elimizdeki en temel belge olan 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kadınlara ayrıca yer vermemiş ve toplumsal cinsiyete ilişkin şiddeti bir ayrımcılık ve zulüm türü olarak tanımlamamıştır. Örneğin sözleşmede sığınmacı (asylum seeker); "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ya da politik düşünceleri nedeniyle ülkesinde zulüm görmekten haklı bir korku duyduğu için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen ve bu nedenle başka bir ülkeye sığınmış ve iltica başvurusu incelenen kişi" (BMMYK, 1951: Art.1-A-2) olarak tanımlanıyor. Mülteci (refugee) ise yukarıdaki nedenlerle başka bir ülkeden iltica talebinde bulunmuş ve ilticası kabul edilmiş kişidir. Bu tanımlamalara göre, sığınmacı iltica başvurusu henüz incelenen, mülteci ise iltica başvurusu kabul edilmiş kişidir. Hukuki olarak da mülteciler iltica ettikleri ülke vatandaşlarının yararlandıkları temel haklardan yararlanma hakkına sahipken, sığınmacıların sığındıkları ülkelerdeki hakları oldukça sınırlıdır. Aralarındaki en temel fark budur; ama her ikisi de zorunlu olarak ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan insanlar tanımlamak için kullanılır (BMMYK El Kitabı, --: 8).

Öncelikle sözleşmede belirtilmeyen sebeplere dayalı zulüm korkusunun sözleşme kapsamında güvence altına alınmadığının altını çizerek başlayalım (Çiçekli, 2015: 44). Bu vurgu daha özelden şu anlama gelir: toplumsal cinsiyet, cinsel eğilim, cinsiyet yönelimi dolayısıyla uğranılan zulüm sözleşmede ayrıca tanınmamaktadır. Elbette bu nedenle sözleşmede geçen sığınmacı ve mülteci tanımları, cinsiyete ve bu dolayısıyla uğranılan şiddete kör olduğu için feministler tarafından eleştirilmiştir (Indra 1987, 1999; Spijkerboer 1994). Feministlerin 1951 Sözleşmesi'ndeki "sığınmacı" ya da "mülteci" tanımına yönelik eleştirileri, kadınların bu farklı deneyimlerinin ve zorunlu göçe ilişkin nedenlerinin mülteci hukukuna yansıtılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Feminist göç yazınına göre, 1951 Sözleşmesi'nde yer alan tanım erkek kişiyi tarif etmektedir.

Feminist göç çalışmalarındaki ilk isimlerden biri olan Doreen Indra'a göre (1999: 222); mülteci tanımında kadın meselesi erkeklerle aynı bağlam içinde ele alınır ve toplumsal cinsiyet meselesi bütünüyle yok sayılır. Oysa Indra, kadınların da bütün sığınmacılar gibi sözleşmede belirtilen baskı, zulüm ve korku içinde oldukları için ülkelerini terk etmek zorunda bırakıldıklarını; ancak kadınların hem göç sürecinde hem de sığındıkları erkeklerden farklı eşitsizliklere maruz kaldıklarını söyler (Indra, 1987: 4). Nitekim bu eleştirilerin etkisiyle BMMYK

kadınların bu erkeklerden ayrışan deneyimlerini kaçıştan önce, kaçışları sırasında ve sığınma ülkesinde karşılaşılan sorunlar olmak üzere üç başlık altında toplamıştır. Otorite sahibi kişiler tarafından uygulanan fiziksel şiddet ve saldırı, cinsel sömürü ve taciz, toplu tecavüz, cinsel ilişkiye zorlanmak, eşlerin istismarı ve terkedilme, aile içi şiddet ayrıca kadınların kaynaklara ulaşımının engellenmesi ve karar sürecinden dışlanması kadınları sığınma sürecinde erkeklerden ayrıştıran sorunlar olarak sıralanmıştır (BMMYK, 2017).

Her ne kadar sığınmacı ve mülteci tanımında toplumsal cinsiyete ilişkin zulüm yer almasa da BM ve daha özeldir BMMYK kadınların uluslararası zorunlu göç sürecinde uğradığı ayrımcılığa ilişkin çeşitli çalışmalar da yürütmüştür. Bu çerçevede mülteci kadınlara yönelik cinsel şiddetin uluslararası düzeyde resmi olarak ilk tartışılmaya başlanması 1975'te Meksika'da yapılan Birinci BM Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı'nda olmuştur. Bu toplantının yapılmasında özellikle ikinci dalga feminist hareketin etkisi büyüktür. Bu dalgayla 1970'li yıllar itibarıyla göç çalışmaları, erkek merkezli bakış açısından sınırlı, kadınların deneyimlerine yer veren analizler yapılmaya başlanmıştır. Bu erken dönem feminist göç çalışmaları (Buz, 2004) mevcut literatürde kadınların görünürlüklerini artırmayı hedeflemiştir. Erkek egemen sosyal ve kültürel kalıplar bağlamında göçmen kadınların menşe ülkelerdeki ikincil konumları çözümlenmeye çalışılmıştır (De Los Reyes, 2003: 276). Fakat şunun da altını çizmeden geçmeyelim: göç alanındaki ilk dönem feminist araştırmalar kadınların katkı verici olduğu bir nitelik sergilemektedir. Kadınların göç çalışmalarının çevresinde olmaktan merkezinde olmaya doğru yol alması 1980'li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir.

Nitekim 1975'teki konferansın ardından 1980 yılında BMMYK, Kopenhag Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı'nda "Bütün Dünya'da Mülteci Kadınların Durumu" başlıklı bir metin sunmuştur (aktaran: Akış, 2015: 382). 1980'ler zorunlu göç üzerine yapılan çalışmalarda aslında bir tür kritik eşiktir. Çünkü önceki dönemin kalkınma ve kadın odaklı çalışmalarının yerine 1980'lerle birlikte doğrudan kadın odaklı çalışmalar yapılmaya başlanmış ve kadınların göç etmesinin yapısal nedeninin esas olarak ataerkil yapıdan kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Indra (1999) gibi zorunlu göç üzerine düşünen feminist isimler ise toplumsal cinsiyet perspektifinin zorunlu göç alanının bir kısmına sıkıştırılmayacağını, bunun ötesinde alanın tamamına dâhil olması gerektiğinin altını çizmiştir. Nitekim 1990'lardan bu yana, uluslararası göçte kadın sayısının artmasıyla birlikte "göçün kadınlaşması" üzerine akademik çalışmalar da artmıştır (Belanger & Linh, 2011: 60).

Bu akademik çalışmalar elbette, BMMYK'nın konu üzerine daha fazla eğilmesinde de etkili olmuştur. 1991 yılında BMMYK'nın ilk kez mülteci kadınların korunmasını ve toplumsal cinsiyete ilişkin diğer konuları içeren kılavuzu yayınlaması, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelerin de kendi toplumsal cinsiyet kılavuzlarını hazırlamasına vesile olmuştur. Bunu takiben 2002 yılında bağımsız bir oluşum olan Mülteci Kadın ve Çocuklar için Kadın Komisyonu, *BMMYK Kadın Mültecilerin Korunması Üzerine Politika ve Stratejiler* başlıklı özel bir kılavuz yayımlamıştır. Ancak tüm bu girişimlere

rağmen, BMMYK'nın kılavuzunun bir bağlayıcılığının olmaması ve Komisyon'un kılavuzunun da çokça eleştiri alması üzerine, ortaya konulan bu çabalar somut çözümler üretilmesinde yetersiz kalmıştır (Akış, 2015: 385).

AB'ye baktığımızda ise Baklacioğlu'nun vurguladığı üzere, sığınma başvurularının değerlendirilmesinde belirleyici olan Vasıflandırma Yönetmeliği'nin 9. ve 10. Maddelerinin işaret ettiği "belirli bir sosyal gruba mensubiyet" tanımı, cinsel şiddete maruz kalmış insan ticareti mağdurlarının sığınma başvurusu talebinde bulunabilmelerinin önünü açar. Bu yönetmelik bağlamında AB ülkesine geri gönderilecek olan sığınmacının ülkesinde cinsel kimliğini veya yönelimini saklamak zorunda hissetmesini zulüm kapsamında sayar (2017: 184). Mülteci tanımı açısından AB'nin bu düzenlemesi 1951 Sözleşmesinin bir ötesine geçer. Ancak yapısal düzenlemelere baktığımızda AB hukukunda da mülteci kadınları korumaya alan ve onların topluma entegrasyonunu sağlayacak özel bir düzenleme yapılmamış olduğunu görürüz (Sönmez, 2017: 136). Mülteci kadınlara ilişkin konular uluslararası koruma, insan kaçakçılığı ve ayrımcılığa karşı mücadele gibi başlıklar altında ele alınmıştır. AB'nin doğrudan kadın sığınmacı ve mültecileri konu alan düzenlemeleri çoğunlukla üye ülkeler açısından bağlayıcı değildir. Dublin II sistemiyle birlikte AB⁷, en azından asgari standartların uygulandığı ortak bir sığınma politikası geliştirmeye çalışmış; ancak bu da milliyetçilik, siyasi kaygılar gibi engeller nedeniyle hayata geçirilememiştir (Baklacioğlu, 2017: 162). Örneğin AB Parlamentosu, Suriye krizi ertesinde 2016 yılında kadın mülteci ve sığınmacılar için bir düzenleme yapar. Bu düzenleme kadın mültecilerin entegrasyonundan, eğitim ve iş olanaklarına ulaşımı; aynı zamanda kadınların istismarının, ticaretinin önlenmesine kadar geniş bir alanı kapsar. Ancak parlamento kararları öneri niteliğindedir ve AB ülkeleri için sadece bir rehber olabilir. Zira mülteci ya da sığınmacı kadınlara barınma, eğitim ve sağlık olanaklarının sağlanmasında esas sorumluluk ulusal hükümetlere yüklenmiştir. AB'nin mülteci kadınlarla ilgili ortak politika geliştirmedeki yetersizliği AB'yi de Türkiye'ye model olmaktan uzaklaştırmaktadır (Sönmez, 2017:138).

Özetle, günümüzde kadınlar tüm göçmenlerin yaklaşık olarak yarısını oluşturmasına rağmen hem literatürde hem de düzenlemelerde kadın göçü ayrı bir kategori olarak ele alınmamış ve uzun süre var olan göç açıklamalarına kadınlar sadece eklenmiştir. Bu durumun en önemli sonucu kadınları homojen bir kitle olarak görme ve aralarındaki farklılıkları dikkate almamaktır. Feminist kuramlar göç sürecindeki tüm eşitsizlikleri dikkate alarak, sığınmacı kadınların (ve erkeklerin) deneyimlerine toplumsal cinsiyet, din, sınıf, ırk, cinsellik gibi çoklu tanımlamalar ışığında bir bakış önermektedir (Hyndman, 2010: 454-455). Bu sayede göçte farklı kadınlık durumları ortaya konmaya çalışılmaktadır. Zira sığınmacı kadınlar homojen bir grup oluşturmamakta ve feministler, yeni tartışmalarla bu farklılıkların dikkate alınması gereği üzerinde durmaktadır.

Sözünü ettiğim feminist tartışmalardan biri de postkolonyal feminizmdir. Postkolonyal feminizmin çerçevesinden baktığımızda; göç sürecini ele alırken sadece kadın bakışının bu sürece dahil edilmesinin yeterli olmadığını, kadın

mültecilerin/sığınmacıların sorunlarının din, etnik kimlik, ırk gibi kültürel unsurlarla birlikte ele alınması gerektiğini söylememiz gerekir. Zira 1990'lardan sonra etkisini gösteren postkolonyal feminist tartışmalar kadınları tek bir kültürün parçası olarak görmeye itiraz eder ve kadınlar arasındaki farklılıklara odaklanır. Postkolonyal feministler kadınlığın ve kadınlık üzerinden uğranılan ayrımcılığın ırk, sınıf ve etnisite gibi değişkenlere göre değiştiğinin fark edilmesini sağlamıştır. Kadın deneyimi çoğulculuk ile yer değiştirmiştir (Pessar & Mahler: 2003).

Aslında bu tartışma Doğulu, Güneyli kadınların beyaz, orta sınıf feminist anlayışına yönelik başlattıkları eleştirinin bir tür sonucudur. Akademide feminizmin evrenselliği üzerine postkolonyal teori çerçevesinde yürütülen tartışmalar 1980'lerde üçüncü dünyalı kadınlar tarafından başlatılmıştır; ama etkisi 1990'larda görülmüştür. Feminizmin coğrafi ve kültürel sınırlılığına ilişkin ilk tartışmaları başlatan isimlerden biri de Gayatri C. Spivak'tır. Spivak, kültürlerarası disiplinlerin, hatta feminizmin kolonyalist yapının bir ürünü olduğunu söyleyerek feminizm ile emperyalizm arasındaki bağı ortaya çıkarmaya çalışır (1999: 167). Bunun üzerinden de kadınların hem kadın olmak, hem de etnik ve dinsel kimlikleri dolayısıyla iki kere ötekileştirildiklerini iddia eder ve doğulu/güneyli kadınların ötekilik halini madun kavramı üzerinden tartışır (Spivak, 2016).

Bu anlamda marjinalize edilmiş mülteci/sığınmacı kadınları incelemek açısından postkolonyal feminizm, kadınların karşı karşıya kaldığı ayrımcılığın cinsiyetçi, ırkçı, sınıfsal ve kültürel boyutlarını açıklamada elverişli bir kuramsal araçtır. Zira, Özgen'in de vurgulu bir biçimde belirttiği üzere; kadın mülteciler her zaman erkek mültecilerden aşağıda sayılmaktadır, ancak Doğu'dan gelen mülteciler de her zaman Batı'dan gelenlerden daha aşağıda sayılmaktadır (Özgen, 2005). Spivak'ın ifadesini kullanırsak madunun tarihi yoksa ve konuşmazsa, madun olarak kadın daha da gölgededir" (2016: 80); yani iki kere ötekileştirilmiştir. Çünkü coğrafi çekince dolayısıyla geçici olmak gibi kaygan ve güvensiz bir zeminde tanımlanan sığınmacı kadınlar, cinsiyetleri dolayısıyla da ayrıca ayrımcılığa uğramakta ve yeni yüzyılın madunları olarak, temsil edilebilme ve tanınabilme yetisinden yoksun kılınmaktadır.

Geçici Koruma Yoluyla Üretilen Yeni Madun

Çoğunluğu 'birinci dünya' ülkelerinde veya bu ülkelerde varlık gösteren STK ya da akademisyenler tarafından yapılan toplantılarda farklı ırktan, renkten ve sınıftan kadınlar üzerine konuşmak ya da onlar üzerine raporlar yazmak 2000'lerden bu yana uluslararası alanda talep gören bir gündem oldu. Zaman zaman bu farklı kadınlar bu tür toplantılarda kendilerini temsil etme imkânını da buldular. Fakat bu gündemin devletler üzerinde yarattığı etki zayıf kaldı. Postyapısalcı-postkolonyalist tartışmaların üzerine düşüldüğü arzu ve çıkar ilişkisi ve neticede vardıkları kimsenin kendi çıkarına olmayana arzulanmayacağı varsayımı, aslında devletlerin madun'a yönelik politikasının da temel belirleyeni oldu.

Öyle görünüyor ki AB ülkelerinin mülteci meselesindeki ikircikli tavrının ve yine Türkiye'nin 'misafirperver' tutumunun gerisinde, bu arzu-çıkar arasındaki doğrusal ilişki yatmaktadır. Bu durumda "Ö/özne olmak" Spivak'ın da vurguladığı üzere uluslararası iş bölümünün sömürenler tarafına ait olmakla eş ise (2016: 38), Uluslararası İlişkiler disiplini içinde daha az odaklanılan, özne olamayanın, madun olanın sömürülen tarafından nasıl yeniden üretildiğine bakmak elzemdir. Zira AB ülkelerinin mülteci meselesindeki 'ulaşılabilirliği'ni besleyen 'kriter belirlenimciliği' de, Türkiye'nin 'iyilikseverliği' de aynı politik düzlemde şekillenmektedir; öznenin madunu üretimi.

Bilindiği gibi 2015 yılının ikinci yarısında Türkiye'den önce Yunanistan'a, oradan da Avrupa'nın diğer ülkelerine düzensiz yollardan ulaşan göçmen ve mültecilerin sayısının artmasıyla mültecilerin girişini engellemek ve caydırmak için AB üyesi bazı ülkeler 2015 yılı sonuna doğru Türkiye ile göç kontrolünü sağlamak üzere görüşmelere başladı (Şimşek, 2017: 22). Görüşmeler AB-Türkiye Anlaşması ile sonuçlandı. Aslında bu tam bir anlaşma bile değildi; sadece karşılıklı bir protokol imzalanmıştı. Protokolün amacı Suriyeli mültecilerin Türkiye'de tutulmasını sağlamak ve AB'nin Türkiye'ye bunun karşılığında yardım yapmasıydı (Collett, 2016). Protokol ile birlikte Türkiye'den AB ülkelerine yönelik akış büyük oranda durdu. Nitekim 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği ile "şartlı" da olsa yasal bir statü kazanan Suriyeli mülteciler için 2015 yılında AB ile imzalanan antlaşma sonrasında, bir anlamda Türkiye'de kalıcı yerleşmenin de önü açılmış oldu (Danış, 2014: 10). Ancak burada dikkat çekilmesi gereken nokta, uluslararası göç ve sığınmacı politikaları ülkeden ülkeye değişse de ulus-devletlerin, sınırlarını kontrol etmek, ulusal kimliklerini, vatandaşlarını korumak ve sığınmacılara sundukları kalacak yer, eğitim ve sağlık hizmetlerini sınırlandırmak üzerine yoğunlaştığı gerçeğidir (Schuster, 2003). Zira bu protokolün sınırlarını da sözünü ettiğim devlet merkezli bakış belirlemekteydi. Diğer bir deyişle, aktör olarak devletler madunu nasıl ve nerede tutacaklarına karar vermişlerdi. AB Suriyeli mültecileri kendisinden uzak tutacak, böylece daha az doğuluyu kendi içinde barındıracak; Türkiye de AB ile ilişkilerinde mülteci meselesini elinde daimî bir müzakere unsuru olarak saklayacaktı. Devletlerin arzularına uygun bir dış politika içinde bir nesne olarak mülteciler de tanımlanıyordu.

Uluslararası hukukta düzenlenmiş olmasına rağmen, mültecilik statüsü birçok hak ihlaline maruz kaldıktan sonra mücadeleler ve zorlu bekleyişlerle elde edilir. Ancak burada Suriyeli mültecileri *madun* tartışması bağlamında ele almamın nedeni, madun kavramının aynı zamanda bir kimliğe de işaret ediyor olmasıdır. Zira, her ne kadar madun kavramı ilk olarak Antonio Gramsci (1971) tarafından toplumda sesi ol(a)mayan, kendilerini temsil edemeyen, toplumun işleyiş mekanizmaları içinde kendini ifade edemeyen işçiler ve köylü kadınlar gibi toplumsal grupları tanımlamak üzere kullanılmış olsa da; içinde Gayatri C. Spivak'ın da bulunduğu *Madun Çalışmaları Grubu* Gramsci'nin tanımından yola çıkarak madunun heterojenliği ve bu bağlamda tekilliği üzerine odaklanmıştır. Madun, Gramsci'de olduğu gibi statik ve homojen değil farklılıkları içinde barındıran, daha hareketli bir topluluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Madun

Çalışmalarının, Marksizm'den teorik olarak en önemli farkı toplumun en alt düzeyi üzerine eğilmiş olmasıdır ki, toplumun en alt düzeyi sadece sermaye mantığıyla bir araya getirilmemiş de olabilir (Spivak, 2010: 55). Yani madun olarak batılı mültecinin ev sahibi ülkeyle girdiği ilişki ile Doğulu bir mültecini ev sahibi ülkeyle girdiği ilişki birbirine benzemeyebilmektedir. Bunun aynısını kadın-erkek mülteciler için de söyleyebiliriz. Bu nedenle Spivak, "Gramsci'nin bize verdiği ders: madunluk durumunda sınıfın tek başına özgürleşmenin kaynağı olamayacağıydı" der (2016: 120). Ama bunun ötesinde sermaye ve iktidar ilişkilerinin dışında olanların sömürsünün hep aynı biçimde tezahür etmediğinin de altını çizer. Kadın olmak, eşcinsel ya da trans birey olmak, kahverengi ya da siyah olmak ya da ev sahibi toplumdan farklı dinden, etnik kimlikten olmak vb. tüm bunlar iktidarın mülteciye karşı alacağı pozisyonu belirler.

Öte yandan, postkolonyal çalışmalar için madun, sermaye ilişkilerinin içinde ya da dışında olabilir; onun ortak bağlamı bu ilişkiler içindeki konumu değil, nasıl konuşamaz ve temsil edilemez kılındığıdır. Bu konu(a)mamazlık ve temsilden yoksunluk failin kimliği ile ilişkilidir. Kısaca teori bu temsilden yoksunluğun tekilliğini irdeler ve açıklamaya girer. Bu nedenle, Türkiye'nin mülteci politikasında 'Avrupa'dan gelenler' ve 'Avrupa dışındaki ülkelerden gelenler' ayrımına gitmesi ve buna uygun mülteci politikası üretmesinin gerisindeki sınıfsal, etnik, cinsiyet geçişlerini çözümlenmede madun kavramı oldukça açıklayıcı görünmektedir. İktidar ilişkisinin öznesi olarak Türkiye devletinin, Avrupa'dan gelen mültecilere uygulamadığı bir biçimde, Suriyelilere yönelik politikalarında onları daima kendilerine bağımlı ve hak mücadelesine ulaşamaz kılmalarını madun kavramı üzerinden açıklıyorum.

Sınıfına, eğitimine, cinsiyetine ve cinsel yönelimine göre birbirinden farklı biçimlerde sessiz kılınsalar da mülteci/sığınmacı olmak konu(a)mamazlığın ve temsil edil(e)memeziğin ortak paydasını oluşturmaktadır. Türkiye'de uygulanan geçici koruma kanunu bu sessizliği sabitlemektedir. Zira Türkiye'de geçici koruma kanunu kapsamında bulunan mültecilerin hâlihazırda durumu ve geleceği bakanlar kurulunun vereceği bir karara bağlıdır. Bu bağımlılık ilişkisi bir yandan, sığınmacı ve mültecileri bu belirsizliği kendilerine yönelik olumsuz bir biçimde bozacak herhangi bir eleştiriden ya da örgütlenmeden alıkoymakta diğer yandan da kendilerine Türkiye'de bulunma iznini veren iktidara bağımlı kılmaktadır. Bu nedendir ki çoğu zaman Suriyeli mülteciler meselesi Türkiye'deki iç siyasetin de bir parçası haline getirilmektedir. Suriyeliler ve siyasal iktidar arasında *Geçici Koruma Yönetmeliği* çerçevesinde kurulan bağımlı ilişki, Suriyelilere verilen her türlü hakkın uluslararası insan hakları standartları bağlamında değil, siyasal stratejisinin bir parçası olarak ele alınmasına neden olur. Bu da Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli mültecilerin özne olma imkânını sürekli bir eşikte bırakmaktadır. Postkolonyal teoride de madun; özne olamayan ya da her zaman için öznelliğin eşğinde kalan, özne-ol(a)mayan özne olarak tanımlanmaktadır (Mutman, 1997: 23). Açıktır ki bu eşik, AB'nin mültecilerin Türkiye'de kalması için vermeyi taahhüt ettiği desteklerle de bizatihi AB politikalarıyla da pekiştirilmektedir. Zira, geçici koruma yönetmeliği konusunda Türkiye öncesi deneyim yine AB ülkelerine aittir. Yugoslavya İç Savaşı

sırasında, *Geçici Koruma Yönergesi* Avrupa'nın diğer ülkelerine iç savaş dolayısıyla oluşan göçü düzenlemek üzere 2001 yılında AB Konseyi tarafından hazırlanmıştır (Akbaş Demirel, 2015: 55). Türkiye bu anlamda, daha önce de vurgulandığı üzere yönetmeliği oluştururken AB deneyiminden de faydalanmıştır. Esasında başından itibaren Türkiye, Suriyeli mültecilere yönelik *açık kapı* politikası güderken, bu politikanın ardındaki saik Suriyelilerin geri döneceğiydi. Geçici koruma da geri döneceğine inanılan kalabalık mülteci grubunu Türkiye'de belli bir düzende tutmanın hukuki düzlemini belirtiyordu. Ancak Suriyelilerin Türkiye'deki kalış süresi uzayınca artık yeni düzenlemeler ihtiyacı ortaya çıktı. Bu nedenle çalışma ve eğitim haklarına ilişkin ek düzenlemeler de yapıldı⁸, Aynı dönemde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla, özellikle ülke içinde yaşayan nitelikli göçmenlerin ve öğrencilerin Türkiye'de kalmalarını sağlayacak düzenlemelere de gidildi (Kaya, 2015: 21). Bu yolla Türkiye'de, Suriyeliler arasından bazılarına vatandaşlık statüsü tanıdı. İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre 25 Ocak 2019 tarihi itibarıyla Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı 79 bin 820 kişidir (Milliyet Gazetesi, 19.01.2019). Fakat düzenleme, vatandaşlığı hak edenlerin öncelikle mesleğinin niteliği, eğitim seviyesi, varlık seviyesi ve bu bağlamda ekonomiye katkısı gibi kıstaslar üzerinden belirleneceğini bize söylüyordu (Habertürk, 05.07.2016). Bu kıstaslar, mülteciler arasında sınıfsal niteliği gözetilerek 'makbul olan' ve 'makbul olmayan' ayrımına gidildiğini gözler önüne seriyordu. Mülteciler arası hiyerarşi vatandaşlık bağlamında da yeniden üretiliyordu.

Özetle, açıktır ki Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, siyaseten hem iç politikada hem de dış politikada müzakere aracı olarak kullanılmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 11.02.2016). Geçici koruma statüsü, siyasal iktidarın kendini yeniden üretmesine de hizmet etmekte, bir yanı sıra Spivak'ın epistemik şiddet olarak tanımladığı hegemonik ilişkilerin yeniden üretilmesini sağlayan ve bu dengeyi 'istikran' koruyarak güvence altına alan bir tür madunu 'sessizleştirme programı' olarak işletilmektedir. Spivak, "yasanın uygulanışının, 'içsel olarak' tutarsız ve iki ucu açık çok-biçimli yapısının meşrulaştırılması, benim epistemik şiddetin örneği olarak sunduğum kanunlaştırma anlatısıdır" der (2016: 43). Bu durumda geçici koruma yasasının Suriyeli sığınmacıları 'güvensiz' bir alanda bırakması, yasa yoluyla madunun sessizleştirilmesinin bir tür tezahürüdür. 2015 yılında Türkiye ile imzaladığı protokolle, AB de bu durumu desteklemiştir.

Son zamanlarda oluşan toplumsal baskı ise Suriyeli mültecilerin güvensizlik ve sessizlik durumunu arttırmaktadır. Örneğin, bizatihi ilgili devlet kurumlarınca yapılan açıklamalarda genel suç oranında Suriyelilerin suç oranlarının yüksek olmadığı belirtilmesine rağmen (Cumhuriyet Gazetesi, 05.07.2017), toplumda Suriyelilerin çok sık suç işlediğiyle ilgili yanlış bilginin yaygınlaştırılması ve bunun kanıksanması nihayetinde buna yönelik oluşan toplumsal hınç kültürü, epistemik şiddetin politik şiddete dönüşmesinin örneklerindedir⁹. Bu hıncın ortaya çıkardığı şiddet çoğu zaman Suriyeli kadınlara yönelik tecavüz gibi cinsiyetçi bir niteliğe de bürünebilmektedir (Haber7, 07.07.2017). Ama madun olmanın cinsiyet boyutu tecavüzle sınırlı değildir.

Madun Çalışmaları Alanı Olarak Türkiye'deki Sığınmacı Kadınlar

Mülteci kadınlar açısından göç sürecinin öznesi olamama, sessiz kılınma ve 'madunluk' hali, kendi içinde de tek biçimde tezahür etmemektedir. Esasında Spivak'ın kullandığı anlamda madun, sömürenler ile geriye kalan arasındaki farkın heterojenliğine/çokluğuna işaret etmektedir. Nitekim Spivak, tahakküm sisteminin sınıf, ırk ve en önemlisi cinsiyet ile iç içe geçerek çoklu bir yapı oluşturduğunu ortaya çıkarır. Zira madunların konuşamaz olduğunu iddia ettiği makalesinde Spivak, 'madun'u daha çok kadın olarak ele alır. Burada kadını madun kılan ise yertli kadının hiç konuşamaması değil konuşabileceği hiçbir zeminin olmamasıdır (Spivak, 2016:80).

Bu çerçevede bakıldığında öncelikle sığınmacı olduğu için, daha sonra Türkiye'nin uluslararası anlaşmalara sınırının doğusundan gelen sığınmacılara yönelik koyduğu çekince nedeniyle 'geçici' olduğu için ve nihayetinde kadın olduğu için sığınmacı kadınlar madun çalışmalarının üzerine eğildiği fail tanımına uymaktadır. Zira Suriyeli kadınlar mültecilere yönelik ayrımcılığı hem kimliğine hem de cinsiyete ilişkin özellikleri dolayısıyla erkeklerden farklı olarak iki katı büyüklüğünde yaşamaktadır. Kadınların tüm dünyada kendilerine has özellikleri nedeniyle göç sürecinden erkek sığınmacılara kıyasla daha olumsuz etkilendiğini söylemiştik. Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınlar da bu gibi sorunların tezahürleriyle karşılaşmaktadır. Suriyeli kadın mültecilerin profillerini ortaya koyan çalışmalar da bunu teyit etmektedir.

Öncelikle Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınlarla ilgili genel tabloya bakalım. AFAD, Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün 2016 yılında yaptığı *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu* (ekmek ve gül, 20.06.2017) araştırması verilerine göre; Suriyeli kadın mültecilerin yüzde 18.4'ü hiç eğitim almamıştır. Bu oran Suriyeli kadın mültecilerin yaklaşık beşte birine karşılık gelmektedir. Kadınların yüzde 16.1'i ilkokulu terk etmiş ve sadece yüzde 33'ü ilkokuldan mezun olmuştur. Suriyeli mülteci kadınların yüzde 84.4'ü evde çalışmaktadır. Kadınların yüzde 81.3'ünün ilk evlilik yaşı 25 yaş ve altıdır; aynı zamanda yüzde 42.7'si 5 ve üzeri çocuğa sahiptir. Yüzde 11.3'ü ise istemli düşük yapmıştır. Aynı çalışmada Türkiye'de barınan Suriyeli kadınların, 2016 yılı sonuna kadar 184 bin 390 kez doğum yaptığı da belirtilmiştir. Öte yandan, BM Kadın ile Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) tarafından ortak yapılan *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi* (UN Women-ASAM, 2018). araştırmasında ise kadınların yalnızca yüzde 30'unun aile planlamasına erişim sağlayabildiği, yüzde 50'sinin ise bu tür bir hizmetin varlığından dahi haberdar olmadığını söylenmektedir. Suriyelilerin günde ortalama 306 doğum yaptığı bilinirken (KADEM, 2017: 5-6); aile planlamasına ilişkin bilgilerin Suriyeli kadınlara ulaş(a)mamış olmasının kadınlar ve doğan çocuklar açısından ciddi sıkıntılara neden olduğu bilinmektedir. Yine BM Kadın ile SGDD tarafından yapılan çalışmada sadece kadınların yüzde 2.2'sinin barınma koşullarından memnun olduğu ortaya konulmaktadır (UN Women-ASAM, 2018). Araştırmada kadınların yüzde 17'si ise hiç güneş görmeyen bodrum katlarında ya da gecekonduarda yaşadıklarını söylemiştir.

Suriyeli kadınların geçim, eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlara ilişkin sorunlarının olduğu açıktır. Bu konular, çeşitli araştırmalarla da ele alınmıştır. Ancak Suriyeli kadın mültecilerle ilgili bir diğer önemli konu da kadınların uğradığı fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddettir. Özellikle kamp dışında yaşayan kadın ve çocukların uğradığı cinsel istismar bilinmesine rağmen bunlarla ilgili çok fazla resmi işlem yapılmamaktadır. Kültürel olarak uğradığı istismarı açık etmekte zorlanan Suriyeli kadının hayatına bir de Türkiye'deki geçici korumanın güvencesizliği eklenince birçok kadın bu istismarları açığa çıkararak şikayetçi olmamaktadır (Kıvılcım, 2016: 17). Zira kadınlar, uğradıkları şiddet dolayısıyla şikayetçi olurlarsa kocaları tarafından Suriye'ye gönderilmekten de korkmaktadır (Masterson'dan aktaran: Karakılıç vd., 2019: 19). Zaten yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır ki; kadınlar yüzde 73 oranında böyle bir durumda nereye başvuracağını dahi bilmemektedir (UN Women-ASAM, 2018). Böylece kadınlar arası oluşan kendiliğinden ittifak sessizlik üzerinde buluşmaktadır.

Murat Erdoğan Suriyeli mültecilere yönelik gerçekleştirdiği geniş araştırmasında, sahada genç Suriyeli kadınların evlilik yapmaları ya da fuhşa sürüklenmeleri konusunda şebekelerin varlığı; hatta bazı yerlerde kamu görevlilerinin de işin içinde yer aldığı üzerine iddialarla sıkça karşılaştığından söz eder (2015: 204). Öyle ki, bu konuyla ilgili iddialar Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnceleme Komisyonu'nun gündemine dahi taşınır. Komisyonun çadır kentlerde yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik yayınladığı raporda özellikle basında çıkan haberlerde çadır kentlerde Suriyeli kadınlara yönelik taciz ve tecavüzlerin olduğundan, aynı zamanda para karşılığı satıldıkları yönünde iddiaların varlığından söz edilmektedir (TBMM, 2012: 9). Ayrıca, yapılan başka çalışmalarda Türkiye'ye gelenlerin küçük evlerde çocukları veya geniş ailenin diğer fertleriyle birlikte yaşamak zorunda kalmaları nedeniyle küçük kız çocuklarının yakın akrabaları tarafından da taciz edilmekte olduğuna ilişkin iddialara yer verilmektedir (KADEM, 2017: 5-6).

Fakat Erdoğan bu iddiaların tersine; Türk Emniyeti'ne ve Alo 157 aracılığıyla Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne ulaşan bildirimlerin yok denecek kadar az olduğunu belirtir (2015: 204). Elbette burada söz konusu taciz ve cinsel şiddet olduğunda, kadınlarda gizli tutma mekanizmasının nasıl işlediğinin nicel çalışmaların görmezden geldiğine dikkat çekmek gerek. Sadece Türkiye'de değil, küresel düzeyde de mülteci kadınların uluslararası sınırlarda karşı karşıya kaldığı şiddet ve istismarın boyutlarını göstermek adına nicel verilere sıkça başvurulmaktadır, ama nicel verilerin kısmi temsil yeteneğine sahip ve muğlak olduğu da artık bir gerçektir (Baklacioğlu, 2017: 35). Nitekim Erdoğan da sorunun niteliği gereği istismara uğrayanların durumu bildirememesi ya da olayların tespit edilememesi gibi bir durum da söz konusu olabileceğini tespitine eklemiştir (Baklacioğlu, 2015: 204). Konunun gerçek niteliğini tespit edebilme niteliksel yöntemler kullanılması ile mümkün görünüyor ya da daha özeldir Topçu'nun da önerdiği üzere tespit için çapraz sorgu uygulaması yoluyla gerçekleştirilecek araştırmalara ihtiyaç vardır (KADEM, 2017: 5-6).

Örneğin Van’da yaptığımız araştırmada, kadınlar arasında en çok sözü edilen konu tacizlerdi. Özellikle birebir yaptığımız görüşmelerde kadınlar sıkça evde, kurumlarda ve sokakta uğradıkları tacizden söz ediyorlardı. Daha önemlisi çoğu mülteci kadın, uğradıkları bu tacizi sadece kadın olmalarıyla değil aynı zamanda mülteci olmalarıyla da ilişkilendiriyordu. Yani mülteciliğin onları güçsüzleştirdiğini ve bu güçsüzlüğün tacize alan açtığını düşünenlerin sayısı azımsanmayacak kadar fazlaydı. Görüşmelerimizin hepsi kadın kadına olduğu için hem odak görüşmelerde hem de birebir görüşmelerde kadınlar uğradıkları tacizi paylaşmak konusunda cesaretli davranabiliyordu. Fakat kadınların hiçbiri uğradığı tacize ilişkin resmi bir şikayet süreci başlatmamıştı. Eğer şikayet ederlerse, bunun Türkiye’deki bulunma sürecini zora sokacağından korkuyorlardı. Görüştüğümüz kurum temsilcileri¹⁰, bu tür yanlış bilgilerin özellikle erkekler tarafından taciz ve şiddet vakalarında şikayet olmasının diye yaygınlaştırıldığını söyledi. Yani, söylentiler mülteci kadınları haklarından yoksun kılmanın ve sessizleştirmenin bir aracı olarak erkeklerce kullanılıyordu. Böylece tüm taciz ve şiddet vakaları ev içinde saklanabiliyordu.

Ancak çalışmamızda dikkat çeken başka bir sonuç daha vardı. Kurumlarla görüşmeler, odak grup görüşmeleri, birebir görüşmeler, anket ve ev ziyaretleri gibi çeşitli yöntemleri kullandığımız araştırmamızda yalnız, bekar kadınların evli ve çocuklu kadınlardan daha fazla tacizlerden şikayet ettiğini gördük. Suriyeli kadınların savaş ve savaş sonrası dönemde cinsel şiddet vakalarından kendilerini korumak üzere erken ya da ikinci evliliklere yöneldikleri yönünde tespitleri görmüştük (Mazlum Der, 2014). Bizim çalışmamız da açıkça ortaya koymaktadır ki; evlilik ve çocuk Suriyeli kadınlar açısından tacizlere karşı görece kamusal bir koruma sağlamaktadır. Ancak bu defa da kadınlar ev içi şiddet ve istismar gibi başka ve daha kapalı bir alana hapsolmektedir. Özüdoğru (2018: 1148) da Adana’da yalnız yaşayan Suriyeli mülteci kadınlar üzerine yaptığı araştırmada Suriyeli kadınların yalnız ya da dul bir kadın olarak yaşamaktansa evlenmeyi istediklerini; çünkü bunu kendileri açısından daha güvenli bulduklarını tespit etmiştir. Herwig’in Şanlıurfa’da yaptığı araştırmaya dayanarak tespit ettiği üzere çoğunlukla ikinci, üçüncü eş olarak yapılan evliliklerde neyle karşılaşacaklarını bilmelerine rağmen Suriyeli kadınlar, bu evlilikleri hayatta kalmak için bir tür araç olarak görmektedir (Herwig, 2017:184).

Diğer taraftan Suriyeli kadınların kimi zaman satılarak kimi zaman da kendilerini korumak için ‘tercih etmek’ zorunda kaldıkları erken ve ikinci evlilikler vakaları sadece ulusal değil; aynı zamanda uluslararası alanda da kadın hakları mücadelesi verenlerin dikkatini çekmektedir. Bunlardan en önemlisi özellikle Müslüman nüfusun çoğunlukta yaşadığı ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin izleme yapan uluslararası sivil toplum kuruluşlarından biri olan Musawah’ın¹¹ 64. CEDAW (BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) oturumuna *Thematic Report on Muslim Family Law: Turkey* (2016) başlığıyla sunduğu rapordur¹². Raporda, Türkiye’de Suriyeli sayısının artmasının erken yaşta ve çokeşli evliliği arttırdığı kaydedilmiştir. Ancak, şu da gerçektir ki Türkiye’de bu evliliklerin ne kadar yaygın olduğuna ilişkin henüz bilimsel bir çalışma yapılmış değildir.

Her ne kadar rakamlar konusunda net bir sonuca ulaşılmaması mümkün olmasa da Türkiye’de konu üzerine yapılan araştırmalarda ortaya konulduğu üzere, Suriyeli kadınlarla ikinci evliliklerin yapılıyor olması söylentisi dahi, Suriyeli kadınlara yönelik ciddi bir ayrımcılığa neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, Suriyeli kadınlarla yapılan evlilikler, sadece kadınların istismarıyla değil; aynı zamanda onların toplumsal olarak dışlanmalarıyla da sonuçlanabilmektedir. Örneğin Gaziantep’te bulunan bazı Suriyeli kadınların Suriyeli olduklarının anlaşılması için başörtülerini ve kıyafetlerini Antepli kadınlar gibi giymeye başladığı yönünde haberler de yapılmıştır (Mazlum-Der, 2014). Altunkaynak’ın Hatay ve Gaziantep’te yaşayan Suriyeli kadınlarla ilgili yazdığı doktora tezinde de Suriyeli kadınların yerel halk tarafından ailelerine tehdit olarak görüldüğü teyit edilmiştir (Altunkaynak, 2016: 498). Van’da mülteci kadınlar üzerine yaptığımız araştırmada da Suriyeli kadınlara yönelik benzer bir olumsuz algının izlerine rastladık. Esasında Van’da Suriyeli bir kadınla evlenmek neredeyse istisnadır. Yine de yaptığımız araştırmada ‘Van’da mülteci kadınlarla evlenen tanıdıklarınız var mı?’ sorusuna yüzde 75 hayır, yüzde 13 evet ve yüzde 12 fikrim yok diye cevap verirken; ‘Sizce Suriyeli kadınlar Türkiye’deki erkeklerle evlenip, burada kalmak istiyor mu?’ sorusuna yüzde 37,9 kararsız, yüzde 43.5 ise evet cevabını verdi. Açık bir ifadeyle, Suriyeli kadınlara ilişkin ikinci eş olmak istiyorlar algısı, gerçekleşen evliliklerin çok üstünde görüldü. Elbette bu da kadınların Suriyeli erkeklerden daha farklı bir ‘tehdit’ olarak algılanmasına ve ayrımcılığa uğramasına neden olmaktadır.

Ayrıca yapılan araştırmaların tümü teyit ediyor ki; erken ve ikinci eş olarak evlenme, cinsel istismar ve şiddet dışında Suriyeli kadınların Türkiye’deki en önemli sorunlarından biri de çalışmamaktır. Suriyeli kadınlar üzerine yapılan son araştırmalar, Suriyeli kadınların sadece yüzde 15’inin gelir getiren bir işte çalışmakta olduğunu söylüyor (UN Women-ASAM 2018). Çalışanlar da çoğunlukla düşük ücretli işlerde ve kayıtsız çalışıyor. Gaziantep’te İslahiye ve Nizip kamplarında; Kilis’te Elbeyli ve Öncüpınar kamplarında ve Hatay’da Yayladağı kampında Barın’ın yaptığı saha araştırmasında; eğitimli kadınların diplomaları Türkiye’de tanınmadığı ya da tanınma süreci çok uzun sürdüğü için çoğunlukla temizlik, çocuk bakımı gibi düşük ücretli işlerde çalıştıkları tespit edilmektedir (Barın, 2015: 39). Bu da Suriyeli kadınların hem niteliksizleşmesine hem de yoksullaşmasına neden olmaktadır. Görülüyor ki; Suriyeli kadınların maruz kaldıkları şiddetin bir biçimi de ekonomiktir. Suriyeli kadınların Türkiye’de çalışmamasının bir nedeni kültürel nedenlerdir (UN Women-ASAM 2018). Ancak bizim Van’da yaptığımız görüşmelerde kadınların bir kısmı taciz tehdidinden de korktukları için çalışmadıklarını söylediler. Ayrıca, tüm bu nedenlerin ötesinde, çoğu yoksulluk sınırının altında yaşayan Suriyeli kadınların, çalışmasını engelleyen bir konu da dil bilmemektir. Bunu, “çocuğuna bakacak kimse olmaması” faktörü takip etmektedir (KADEM, 2018).

Dil bilmemek kadınların, sadece çalışmasının değil, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden faydalanmalarının olduğu kadar sosyal uyumu önündeki de en temel engel olarak durmaktadır. Zira yapılan son araştırmalar Suriyeli kadınların yüzde 70’inin Türkçe bilmediğini ve yüzde 40’ının da haftada bir ya da hiç dışarı

çıkmadığını tespit etmektedir (UN Women-ASAM 2018). Komşularıyla, çevresiyle ilişkiye geçenlerin sayısı da oldukça azdır. En son yapılan bir araştırmaya göre dil bilmemeleri sebebiyle yüzde 75 oranında Suriyeli kadın, hiç Türkiyeli arkadaşı olmadığını söylemiştir (KADEM, 2018: 13). Biz de Van’da yürüttüğümüz proje çerçevesinde Suriyeli kadınlarla yaptığımız birebir görüşmelerde ‘Türkiyeli arkadaşları olup olmadığını’ sorduk. Çoğunluğunu üniversitedeki kadın öğrencilerin oluşturduğu görüşmecilerimizin dahi arkadaşlarını genellikle Suriyelilerden seçtiklerini gördük. Suriyelilerle, Türkiyelilerin teması çoğunlukla yardımlaşma çerçevesinde gerçekleşiyordu. Bu nedenle arkadaşlık ve komşuluk ilişkisinin ötesinde Türkiyelilerle Suriyelilerin sosyal ilişkilerinin yardım veren ve yardımı alan ikiliği üzerine şekillenen oldukça hiyerarşik bir ilişki olduğu söylenebilir.

Şu bir gerçek ki; hem geleneksel ağlar üzerinden hem de kurumsal yollarla dağıtılan yardımlara ulaşanlar çoğunlukla kadın mültecilerdir. Fakat geleneksel yollarla, yani komşu, ahabap, arkadaş yardımlaşması yoluyla dağıtılan yardımlarda çoğu zaman kadın olmak tek başına yetmemektedir. Zira çoğunlukla yardımların çocuklu kadınlara yapılması tercih edilmektedir. Nitekim Van’da halka yönelik yaptığımız ankette ‘mültecilere yardım ederken en çok neye dikkat edersiniz?’ soruna cevap verenler arasında ‘mültecinin kadın olması’ cevabı yüzde 37 oranında önemli bulunurken; ‘çocuklu kadın olması’ cevabı yüzde 64’e ulaşmıştır. Nitekim tam adı *Yabancılarla Yönelik Sosyal Program (SUY)*¹³ olan özellikle Suriyeli mültecilerin temel ihtiyaçlarını gidermek üzere verilen yardımlardan da çocuklu aileler daha fazla oranda faydalanmaktadır. Yalnız kadınlar bu programdan yararlanma hakkına sahip olanlar arasında sayılmaktadır¹⁴. Elbette yardımları edinmek kadınların kurumlarla temas etmesini de sağlıyor; ama kadınlar sadece yardımlara ulaşmak için kurumlarla iletişime geçmiyor. Van’da yaptığımız araştırmada, kurumlarla yaptığımız görüşmelerde çoğu ailede erkekler çalıştıkları için zorunlu olarak kadınların da yasal süreci takip edebilmek için kurumlarla iletişime geçtiğini öğrendik. Aslında bu pratik, ulusal ve uluslararası düzlemde bir özne olarak ele alınmayan kadının kendini temsil edebilmesi adına bir deneyimsel imkan oluşturmaktadır. Ancak bu imkan henüz kadınların, kadın olmak dolayısıyla uğradıkları ayrımcılığı dile getirebilecek ve bunun için hak arama mücadelesi gerçekleştirebilecekleri bir alana dönüştürülmüş değildir.

Çoğunlukla yasal statüden yoksun ve korunmasız olmaları nedeniyle, göçmen kadınların, mültecilerin ya da sığınmacıların kamusal alana çıkmaları, örgütlenmeleri ve hak talebinde bulunmaları da son derece zordur (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009: 13). Oysa hukuki olarak buna hakları vardır. Yine az sayıda da olsa Avrupa ülkelerinde göçmenlerin, sığınmacıların ya da mültecilerin dayandığı örgütlenmeler olsa da Türkiye’de bu tür tek bir dayanışma örgütü bulunmamaktadır. Kadın Dayanışma Vakfı ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı’nın insan ticareti mağduru göçmen kadınlara yönelik çalışmaları ve sığınma evleri bulunmaktadır. Bazı yerel örgütlenmeler ve kadın örgütleri kadınlara destek olmaktadır. Ayrıca savaş sonrası dönemde Barış İçin Suriyeli Kadınlar, Suriyeli Kadınlar Ağı, Suriyeli Kadınların Barış Grubu gibi kadın grupları ortaya çıkmıştır; ancak bu grupların Türkiye’deki sığınmacı kadınlara ulaştığı alanlar

oldukça sınırlıdır. Bu örgütler Spivak'ın söylediği anlamda madunu temsil etmekten uzaktır. Aynı zamanda Suriyeli mülteci kadınların konuşabileceği bir zemin olma özelliğine de henüz haiz değillerdir. Özetle Suriyeli kadınlar sürekli geri gönderilme tehdidi nedeniyle örgütlenmekten korkmaktadır. Doğulu kadın sığınmacıların Türkiye'de geçici olarak bulunmaları, Cenevre Sözleşmesinin onlara tanıdığı *geri gönderilmeme* hakkından faydalanmalarını engellemektedir. Sürekli geri gönderilme tehdidi altında bulunmak da mültecilerin hak talebinde bulunmaları ve hakları için mücadele etmeleri önüne bir set çekmektedir.

Sonuç

Kadınların, çatışmalardan ve zorunlu göçten farklı şekilde etkilendiği çok açıktır. Bu nedenle, feminist eleştiri her bir sığınmacı kadının tehdit algısı ve deneyimi birbirinden farklı olduğundan aşağıdan-yukarıya yaklaşım ve mikro seviye bir bakış açısının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Madun çalışmalar ve bu çerçevede postkolonyal feminist tartışmalar bu alttan bakma ve madunu temsil etme çabası açısından önemlidir. Zira, yeni yüzyılın yeni madunlarını göçmen kadınlar oluşturmaktadır. Çünkü yerlerinden zorla ayrılmalarna, çoğunlukla sömürüye açık bir göç yolculuğu geçirmelerine, çok ağır şiddete maruz kalmalarına rağmen sığınmacı kadınların, özellikle de Doğudan gelenlerin kendilerini temsil edebilecekleri, örgütlenebilecekleri hiçbir araç yoktur. Kadınlar, bu araçlara ulaşmaktan dahi uzaktır. Özellikle Türkiye'deki 'geçici konumları' kadınların madun konumunu pekiştirmektedir. Tüm bu olumsuzluklar Doğulu sığınmacı kadınların sorunlarını, erkeklere nazaran katmanlı bir biçimde arttırmaktadır.

Bu bağlamda bu makale uluslararası düzenlemelerin bir parçası olarak Türkiye'de hayata geçirilen Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Suriyeli kadınların hayatını nasıl etkilediğini ele almıştır. Doğudan gelmiş olmanın, Suriyeli kadınların Türkiye'deki sığınma deneyimini farklılaştırdığını iddia ederken kimlik farklılığının ezilme ve sömürü, sessiz kılma ve temsil edilememe nedenlerini farklılaştırdığını öne sürmüştür. Bunu yaparken geldiğin ülkenin koşullarının, ulaştığın ülkedeki koşulları nasıl belirlediğini Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde tartışmayı amaçlamıştır. Ancak, yaptığımız araştırmayla da açık bir biçimde ortaya çıktığı üzere Suriyeliler içinde de cinsiyetin yanında etnik kimlik, din, mezhep ve cinsel yönelim nedeniyle uğranan ayrımcılık farklılaşıyor. Bu ayrımcılıkları takip edebilmek ve buna yönelik hak mücadelesinin çerçevesini çizebilmek ise konuyla ilgili daha fazla çalışma yapılmasını gerekli kılıyor. Ancak konuya yönelik çalışmalar mülteciler ya da Suriyeliler gibi makro bağlamda değil de daha mikro düzeyde yapılabilirse ayrımcılığı aşmaya dönük eşitlikçi politikalar üretmenin zemini de bu yolla sağlanabilecektir. Mesele geneli, tikelle birlikte ele alabilmek ve analiz edebilmektir. Zira tikelin egemen olana eklenme biçiminde, geleneksel Uluslararası İlişkiler disiplini anlayışında olduğu gibi daima egemen olan açıklanırsa, tikelin temsili akademi yoluyla da imkansızlaştırılabilir.

Notlar

- ¹ Kavramın İngilizce karşılığı “subaltern”dır.
- ² Makalede Madun Çalışmaları’nda da öngörüldüğü üzere *mağdur* ve *madun* kavramlarını birbirinden ayırarak kullanıyorum. Zira benim ele alış biçimimle *madun*’luk iktidarın dışında olmayı hatta ona ulaşacak hiçbir araca sahip olmamayı ifade ederken, mağdurluk iktidardan pay talebinin yarattığı mücadeleden ‘yenik’ ayrılmayı işaret etmektedir. Bana göre, kadın sığınmacılar henüz iktidar alanına hiç dahil olmadıkları; yani hukuki düzenlemeler ve siyasal stratejiler yoluyla sessiz kılınmış ve temsil yetisinden mahrum bırakılmış oldukları için *mağdur* değil *madun*’dur.
- ³ Kadın-göç-sınır ilişkisini ele alan iki önemli çalışma için bkz: Maria Joao Guia, Robert Koulis, Valsamis Mitsilegas (Ed.) (2016), *Immigration Detention, Risk and Human Rights: Studies on Immigration and Crime*, Springer, New York; Emma Kaufman, Mary Bosworthy (2012), “Gender and Punishment”, J.Simon, R.Sparks (Ed.), *Handbook of Punishment and Society*, Sayı 2451066, Sage, Londra.
- ⁴ AB Hibe Programıyla desteklenen ve Van’da bir kadın kooperatifi olarak faaliyet gösteren Yaka-Koop tarafından yönetilen *Van İli Kadın, Çocuk Mülteci/Sığınmacılar Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi* Projesi kapsamında Dr.Zehra Yılmaz ve Dr.Selda Tuncer’in yönlendirdiği ekip tarafından Kasım 2017-Haziran 2018 arasında Van ilinde sadece kadın mülteci/sığınmacılara yönelik bir saha çalışması yürütüldü. Van’a ait bilgiler, basılmamış bu saha çalışmasının raporundan edinilmiştir.
- ⁵ Van’da yürütülen proje Afganistanlı, İranlı ve Suriyeli kadın mültecileri içermektedir. Elinizdeki makalede projenin sadece Suriyelilerle ilgili bölümlerine referans verilmiştir. Projede 50 Suriyeli kadın mülteci ile anket çalışması; 8 Suriyeli kadınla odak grup görüşmesi ve 15 Suriyeli genç kadınla da yüz yüze görüşme yapılmıştır. Ayrıca 215 kişiyle de halk algı anketi yapılmıştır.
- ⁶ Suriyeli mültecilerin hukuki statüsününün siyasallaşmasının Suriyeli mültecilerin haklarında ne tür ihallere neden olduğu üzerine bkz: Ahmet İcduygu (2017).
- ⁷ AB, 1990’lı yıllardan bu yana ortak göç politikası geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak henüz tüm ülkelerin kabul ettiği ortak bir politika geliştirilememiştir. Ortak politika alanına ilişkin temel gelişmelerden biri 1990’da imzalanan Dublin Sözleşmesi ile kurulan Dublin Sistemi’dir. Sözleşmenin yerini 2003’te Dublin II Yönetmeliği, 2013’te de Dublin III Yönetmeliği almıştır (Hocaoğlu Bahadır 2018).
- ⁸ Ekim 2014’te yürürlüğe giren 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmelik, kayıt altında bulunan Suriyelilerin kamu kurumları tarafından verilen sağlık hizmetleri, eğitim, mesleki eğitime erişimi garanti altına alır. 11 Ocak 2016 tarihinde ise, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’deki çalışma koşullarını belirleyen yönetmelik Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.
- ⁹ Sakarya’da Suriyeliler’e Linç Girişimi, 16.06.2017 (<http://www.birgun.net/haber-detay/sakarya-da-suriyelilere-linc-girisimi-164974.html>); Mersin’de Cinayet Sonrası Suriyeli Ailelere Saldırı, 16.05.2017 (<https://www.cnnturk.com/turkiye/meresinde-cinayet-sonrasi-suriyeli-ailelere-saldiri>); İzmir’de Suriyelilere Saldırı: 500 Mülteci Mahalleyi Terk Etmek Zorunda Kaldı, 8.4.2017 (<http://www.diken.com.tr/izmirde-suriyelilere-saldiri-500-multeci-mahalleyi-terk-etmek-zorunda-kaldi>); Ankara’da ‘tecavüz söylentisi’ üzerine Suriyelilere Saldırı: Bir Mülteci Yaralandı, 4.7.2017, (<http://www.diken.com.tr/ankarada-tecavuz-soyilentisi-uzerine-suriyelilere-saldiri-bir-multeci-yaral-andi>); Suriyeli Mültecilerin Dükkanlarına Saldırı, 18.7.2016 (<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-multecilerin-dukkanlarina-gundem-2279409>); Üsküdar’da Suriyeli Ailenin Evine Saldırı, 2.7.2017, (<http://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/07/02/uskudarda-suriyeli-ailenin-evine-saldiri>). Erişim tarihi: 08.08.2018.
- ¹⁰ Proje çerçevesinde görüşülen kurumlar: Van İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Van Ofisi, Uluslararası Göç Örgütü, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Yurtdışı Eğitim ve Denklik İşlemleri Bölümü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sevgi Evleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Destek Merkezleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi, Kızılay, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM), İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), İpekyolu Halk Eğitim Merkezi, İHH İnsani Yardım Vakfı.
- ¹¹ Arapça ‘eşitlik’ anlamına gelir.
- ¹² URL: http://www.musawah.org/sites/default/files/Musawah%20Thematic%20Report_Turkey%20%2864%29.pdf. Erişim tarihi: 27.07.2018.
- ¹³ AB tarafından finanse edilen program Dünya Gıda Programı (WFP) ortaklığıyla yürütülmektedir. Programın Türkiye ortakları ise Türk Kızılay’ı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’dır. Suriyelilere Kızılay aracılığıyla verilen desteğin kaynağı bu programdır.
- ¹⁴ SUY Bilinçlendirme Van Toplantısı, yayınlanmamış WFP Görseli, 17.12.2017.

Kaynakça

- Akbaş-Demirel, C. (2015). Türkiye’de Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları. İçinde, Körükmez L. & Südaş İ. (Der.), *Göçler Ülkesi*. İstanbul Ayrıntı Yayınları: 45-68.
- Akış Y. (2015). Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca yaklaşımlar ve Eleştiriler. İçinde Öner S.G.I. & Öner N.A.Ş. (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altunkaynak S. (2016). Intersecting Lives in Post-Migration Period: the Dynamics of Relations Between ‘Host’ Women from Turkey and ‘Guest’ Women from Syria. *Alternatif Politika*, 8(3): 488-504.
- Baklacioğlu N.Ö. (2017). *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Barn H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2):10-56.
- Belanger D. & Linh T.G. (2011). The Impact of Transnational Migration on Gender and Marriage in Sending Communities of Vietnam, *Current Sociology*, 59(1): 59-77.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) (2017). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. İnternet adresi: <http://www.bmmyk.org.tr/docs/sozlesme.pdf>. Erişim: 12.04.2018.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) (--). *BMMYK El Kitabı: Mültecilerin Korunması, Sorular ve Yanıtlar*. BMMYK Yay.
- BMMYK (19 Şubat, 2017). Tüm Mültecilerin Yaşadığı Koruma Sorunları Kadınlar Tarafından da Paylaşıldı. BMMYK Türkiye. URL: <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=15>. Erişim tarihi: 05.05.2018.
- Buz S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.
- Castles S. (2004). Why Migration Policies Fail? *Ethnic & Racial Studies*, 27(2): 205-227.
- Collett E. (2016). The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal. Migration Policy Institute. İnternet adresi: <https://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>. Erişim tarihi: 03.05.2018.
- Crawley H. (2000). Gender Persecution and the Concept of Politics in the Asylum Determination Process. *Forced Migration Review*, 9: 17-20.

- Cumhuriyet Gazetesi (11.02.2016). Erdoğan'dan Avrupa'ya 'Kapıları Açınız' Tehdidi. URL: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/479268/Erdogan_dan_Avrupa_ya_kapilari_acariz_tehdidi.html. Erişim tarihi: 07.07.2018.
- Cumhuriyet Gazetesi (05.07.2017). İçişleri Bakanlığı Suriyeli Mültecilerin Suç Oranlarını Açıkladı. URL: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/774325/icisleri_Bakanligi_Suriyeli_multecilerin_suc_oranini_acikladi.html. Erişim tarihi: 07.07.2018.
- Çiçekli B. (2015). Suriyeli Mülteciler ve Geçici Koruma. *Analist*, 56: 44-47.
- Danış D. (2014). Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir Dış Politika Enstürmanı Olarak Suriyeli Mülteciler. *Saha: Helsinki Yurttaşlar Derneği*, 2: 6-11.
- De Los Reyes P. (2003). Patterns of Female Migration in Latin America. İçinde, Sharpe P. (Ed.), *Women, Gender and Labour Migration*. London: Routledge.
- Durukan O. (2014). Mülteci Kimdir? Bize Ne Öğretir? *Saha: Helsinki Yurttaşlar Derneği*, 2: 18-24.
- ekmek ve gül (20.06.2017). Gündem: Türkiye'de Mülteci Kadın Olmak. URL: <https://ekmekvegul.net/gundem/turkiyede-multeci-kadin-olmak>. Erişim tarihi: 11.08.2018.
- Erdoğan M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GKY (Geçici Koruma Yönetmeliği) (13.10.2014). URL: http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf. Erişim tarihi: 19.05.2018.
- Gramsci A. (1971). History of the Subaltern Classes: Methodological Criteria. İçinde, Hoare Q. & Smith G.N. (Der.), *Selections From The Prison Notebooks of Antonia Gramsci*. New York: International Publishers: 52-55.
- Guia M.J., Koulis R. & Mitsilegas V. (2016). *Immigration Detention, Risk and Human Rights: Studies on Immigration and Crime*. New York: Springer.
- Habertürk (05.07.2016). Suriyeliler'e Vatandaşlığın Kriterleri. URL: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1263079-suriyelilere-vatandaslikin-kriterleri>. Erişim tarihi: 09.07.2018.
- Haber 7 (7.7.2017). Suriyeli Hamile Kadına Tecavüz Edip Öldürdüler. URL: <http://www.haber7.com/guncel/haber/2372214-suriyeli-hamile-kadina-tecavuz-edip-oldurduler>. Erişim tarihi: 10.08.2018.
- Herwig R. (2017). Strategies of Resistance of Syrian Female Refugees in Sanlıurfa Movements. *Journal for Critical Migration & Border Regime Studies*, 3(2):179-194.

- Hocaoğlu B.N. (2018). Avrupa Birliği Entegrasyon Politikalarında Dil Boyutu. İçinde, Öner N.A.Ş. & İhlamur-Öner S.G. (Der.), *Uluslararası İlişkilerde Göç*. İstanbul: Der Yay.: 129-143.
- Hyndman J. (2010). Introduction: The Feminist Politics of Refugee Migration. *Gender, Place and Culture*, 17(4): 453-459.
- Indra D. (1987). Gender a Key Dimension of the Refugee Experience. *Refuge: Canada's Periodical on Refugees*, 6(3):3-4.
- Indra D. (1999). *Engendering Forced Migration: Theory and Practice*. Oxford: Berghahn Books.
- International Rescue Committee (Uluslararası Kurtarma Komitesi) (2014). Are We Listening? Acting on Our Commitments to Women and Girls Affected by the Syrian Conflict. URL: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/42957>. Erişim tarihi: 22.5.2018.
- İçduygu A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: Siyasallaşan Bir Sürecin Analizi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 140: 27-41.
- Jastram K. (2001). *Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*. BMMYK Yayınları.
- Karakılıç İ.Z., Körükmez L. & Soykan C. (2019). *Resilience, Work and Gender in the (Turkish) Migratory Context*. GAR (the Association for Migration Research)-Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Kaufman E. & Bosworthy M. (2012). Gender and Punishment. İçinde, Simon J. & Sparks R. (Ed.), *Handbook of Punishment and Society*, Londra: Sage: 186-204.
- KADEM (2017). Göç ve Uyum Sempozyumu Kadem Gözlem Raporu. URL: http://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/Goc_ve_Uyum_Sempozyumu-Raporu-15_16_Aralik_2017.pdf. Erişim tarihi: 12.08.2018.
- KADEM (2018). Sığınmacı Kadınlar Merkezi Profil Tarama Çalışması Raporu. URL: http://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2018/05/Profil_Tarama_Calisma_Raporu.pdf:13. Erişim tarihi: 11.05.2018.
- Kaya A. (2015). Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. İçinde, Körükmez L. & Südaş İ. (Der.), *Göçler Ülkesi*. İstanbul: Ayrıntı Yay.:15-26.
- Kıvılcım Z. (2016). Legal Violence Against Syrian Female Refugees in Turkey. *Feminist Legal Studies*, 24(2): 193-214.
- Mazlum-Der Kadın Çalışmaları Grubu (2014). Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu. URL:<http://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin/1116>. Erişim tarihi: 26.05.2018.

- Mazlum-Der (2014). Gaziantep'te Suriyelilere Yönelik Saldınlar ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor. URL: <http://www.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/gaziantep-te-suriyelilere-yonelik-saldinlar-v/1124>. Erişim tarihi: 15.05.2018.
- MHD (Mülteci Hakları Derneği) (7 Mart 2018). Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var? URL: <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var>. Erişim tarihi: 21.06.2018.
- Milliyet Gazetesi (19.09.2019). Son Dakika: İçişleri Bakanı Açıkladı: İşte Oy Kullanabilecek Suriyeli Sayısı. URL: <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-bakan-soylu-duyurdu--siyaset-2814091>. Erişim tarihi: 09.07.2018.
- Mutman M. (1997). Özne: Bir Başka Arşiv. *Toplum ve Bilim*, 73: 5-29.
- Oelgemoller C. (2011). 'Transit' and 'Suspension': Migration Management or the Metamorphosis of Asylum Seekers into 'Illegal' immigrants'. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 37(3): 407-424.
- Özgen N. & Uygun Y. (2005). Mülteci ve Kadın: Milliyetçi Beden Politikalar. (ile birlikte), X. International Cultural Studies Symposium, British Council, 4-6 Mayıs, İzmir. İnternet adresi: <http://neseozgen.net/wp-content/uploads/25.pdf>. Erişim tarihi: 15.03.2017.
- Özüdoğru B. (2018). Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15): 1133-1162.
- Özkök E. (27.02.2017). Arkadaş Misafirsene Misafirligini Bil. *Hurriyet*. URL: <http://www.hurriyet.com.tr/arkadas-misafirsene-misafirligini-bil-21077508>. Erişim tarihi: 12.04.2018.
- Pessar P.R. & Mahler S.J. (2003). Transnational Migration: Bringing Gender in. *The International Migration Review*, 37(3): 812-846.
- Rumelili B. (2011). Turkey: Identity, Foreign Policy and Socialization in a Post-Enlargement Europe. *Journal of European Integration*, 33(2): 235-249.
- Schuster L. (2003). Common Sense or Racism? the Treatment of Asylum-seekers in Europe. *Patterns of Prejudice*, 37(3): 233-256.
- Sirkeci İ. (2017). Turkey's Refugees, Syrians and Refugees from Turkey: A Country of Insecurity. *Migration Letters*, 14(1):127-144.
- Soykan C. (2015). Mülteci Hukuku ve İnsan Hakları. *Kontrast Dergisi*, 45: 4-7.
- Sönmez P. (2017). Effects of Refugee Crisis on Gender Policies: Studies on EU and Turkey. İçinde, Yüceşahin M. & Yazgan P. (Eds.), *Revisiting Gender and Migration*. London: Transnational Press: 129-149.
- Spijkerboer T. (2000). *Gender and Refugee Status*. Aldershot: Ashgate: 15-16.

- Spivak G.C. (1996). Diasporas Old and New: Women in the Transnational World. *Class Issues: Pedagogy, Textual Practice*, 10: 245-269.
- Spivak G.C. (1999). *A Critique of Postcolonial Reason*. London: Harvard University.
- Spivak G.C. (2010). Yeni Madun: Sessiz bir Mülakat. *Toplumbilim*, 25: 55-65.
- Spivak G.C. (2016). *Madun Konuşabilir mi?* Dipnot Yayınları.
- Şimşek, D. ve İcduygu, A. (2017). Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 140: 6-10.
- Şimşek D. (2017). Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*, 140: 11-26.
- TBMM (2012). TBMM İnsan Hakları İnceleme Raporu: Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu. URL: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf. Erişim tarihi: 13.08.2018.
- UN Women-ASAM (2018). Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi. İnternet adresi: <http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/turkey/the%20needs%20assessmenttrwebcompressed.pdf?la=en&vs=3220>. Erişim tarihi: 12. 8. 2018.
- Ünlütürk Ulutaş Ç. & Kalfa A. (2009). Göçün Kadınlaşması ve göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi*, 1(2): 13-28.
- Yetişkin E. (2010). Epistemik İhlalin Çevirisi. *Toplumbilim*, 25: 147-159.
- Yılmaz Elmas F. (2015). Avrupa'da Göç İkilemi: Değerler ve Çıkarlar. *Analist*, 56: 20-34.
- YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) (11.4.2013). URL: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Erişim tarihi: 12.04.2018

Dünya Siyasetinin Kadın Liderleri ve Siyasal Erkeklikler: Göstergebilimsel Bir Okuma

Bezen Balamir-Coşkun*
İzmir Politika Merkezi

Selin Akyüz**
Bilkent Üniversitesi

Öz

Bu makalede uluslararası siyasette kadın liderlerin imajlarının uluslararası medyada nasıl sunulduğu sorusuna cevap aranmaktadır. Forbes'un 2017'nin en güçlü kadın siyasi liderler listesinde ilk sıralarda yer alan üç Avrupalı kadın lider, Angela Merkel (Almanya), Theresa May (Büyük Britanya) ve Federica Mogherini (AB) örneklem alınarak, bu üç kadın liderin medyada yansıtılan imajları göstergebilimsel bir okuma ile analiz edilmektedir. Bu analiz sonucunda kadın liderler özelinde cinsiyetçi söylem ve imajları uluslararası siyasetteki siyasal erkeklik tezahürleri üzerinden tartışmaya açılarak uluslararası ilişkilerde toplumsal cinsiyet literatürüne katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Ayrıca, bu çalışmada, ulusal ve uluslararası siyaset ve ilişkiler, farklı kadınların farklı siyasal erkeklik tezahürlerini deneyimlemesi ile yerleşik hale gelse de tektipleşmiş kurguların daçürütülebileceğinin ipuçları verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: siyasal erkeklikler, kadın liderler, göstergebilim (semiyotik), Angela Merkel, Theresa May, Federica Mogherini.

* Doç.Dr. Bezen Balamir - Coşkun, İzmir Politika Merkezi. İzmir-Türkiye. E-posta: bezen-balamir@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-5515-8513.

** Dr. Selin Akyüz, Bilkent Üniversitesi, İhsan Doğramacı İleri Araştırmalar Merkezi. Ankara-Türkiye. E-posta: selinakyuz@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-3091-0139.

Woman Leaders of the World Politics and Political Masculinities: A Semiotic Analysis

Bezen Balamir-Coşkun
İzmir Policy Centre

Selin Akyüz
Bilkent University

Abstract

The aim of this article is to seek the answers for the question of how the images of women leaders are presented in international media. For this inquiry, three of Europe's most influential female leaders namely Angela Merkel (Germany), Theresa May (Great Britain) and Federica Mogherini (EU) were chosen. In this article, selected images of Merkel, May and Mogherini were analysed in the light of the political masculinities literature from a social visual semiotics perspective. It is believed that such an analysis will contribute to the debates about gender(ed) aspect of international relations as well as the current debates on political masculinities. This study also attempts to hint at how the stereotypical representations can be challenged by different actors' representations of different facets of political representations in domestic and international politics.

Keywords: *political masculinities, women leaders, semiotics, Angela Merkel, Theresa May, Federica Mogherini.*

Giriş

2015 yılında Birleşik Krallık'ta yayınlanan Elle dergisi bir sayısında uluslararası toplantılarda çekilen ve uluslararası basına servis edilen bazı fotoğraflardan fotoşop marifetiyle erkekleri silmişti. Fotoğraflardan erkekler silindiğinde okuyucular, Alman Şansölyesi Angela Merkel'in bir odada tek başına ayakta durduğu veya Hillary Clinton'ın bir toplantı odasında tek başına oturduğu imajlarla karşılaşılıyordu. Elle dergisi bu fotoğraflarla #dahafazlakadın hareketine dikkat çekmiş, özellikle dış politikada etkin olan kadın sayısının azlığının altını çizmişti. Elle gibi siyasi içeriğe yer vermeyen bir derginin paylaştığı çarpıcı görseller dünya siyasetindeki erkek egemenliğini kitlelerin gözü önüne sermişti (Ridley 2015).

Dünya Bankası verilerine göre 2017 yılı itibarıyla ulusal parlamentolarda kadın milletvekili oranı yüzde 23.6'dır¹. Günümüzde ülkelerinde devlet başkanı ve başbakan gibi lider pozisyonlarında yer alan kadın sayısı ise sadece 20'dir. Bu da yüzde 6.3 gibi bir orana tekabül etmektedir. İngiliz Kraliçesi Elizabeth'i ve Danimarka Kraliçesi Margrethe'yi listeden çıkardığımızda sayı daha da azalmaktadır. Her ne kadar son dönemde kadınlar, Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerde ve dışişleri bakanlığı, savunma bakanlığı, merkez bankası başkanlığı gibi uluslararası siyasete etki eden pozisyonlarda yer almaya başlamışlarsa da, bu oran erkek mevkidaşlarına kıyasla oldukça azdır. UNWomen verilerine göre 2017 sonu itibarıyla kadın bakan oranı ise yüzde 18.3 idi².

Bu verilerin işaret ettiği eşitsizlik birçok çalışmanın çıkış noktasını ya da temel sorunsalını oluşturmaya devam etmektedir. Kadınların hem iç siyasette hem de uluslararası siyasette karar mekanizmalarındaki eksik temsili, kadınların liderlik pozisyonlarından dışlanması ve toplumsal cinsiyet kurgusunun liderlik üzerindeki etkileri psikolojiden siyaset bilimine kadar pek çok akademik alanda tartışılmış bir konudur.

Ana odağını oluşturan kavramların ve olguların eril olması bir akademik disiplin olarak uluslararası ilişkilerin de erkek egemen bir alan olarak gelişmesine yol açmıştır. Bu duruma bir meydan okuma olarak ortaya çıkan ve Cynthia Enloe'nun 1990 yılında yayınladığı 'Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset' kitabı ile önemli katkılarda bulunduğu feminist yaklaşımlarla birlikte uluslararası ilişkiler alanındaki erkek egemen söylem ve siyaset eleştirilmeye başlanmıştır. Devletin 'cinsiyetçi kurumlarını' değerlendiren farklı yol haritaları kullanılmıştır (Tickner 1992; Hoffman 2001).

Kadınların ulusal ve uluslararası karar mekanizmalarında yeterince yer almamaları ve kadınların lider olmasının önündeki engeller konularındaki tartışmalar dönemsel olarak, beton duvar, cam tavan ve labirent gibi değişik benzetmelerle ve ayrımcılık, önyargı gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Acker 1990; Connell 2006; Lupo 2017). Diğer yandan, kurumların ve aktörlerin cinsiyetlendirilmesine ek olarak, bu erkekçi (masculinist) işleyişin içselleşmesi ve kurumsallaşması da yine erkeklik ve kadınlık ikilikleri ve bunların farklı yansımaları üzerinden analiz edilmiştir (Tür & Aydın-Koyuncu 2010; Bilgiç, 2015). Ancak

bu noktada önemli olan ve literatürde de altı sıklıkla çizilmesi gereken kavram ilişkiselliklerdir. Kadınlık ve erkeklik birbirini belirleyen pratikler olarak değerlendirildiğinde, ulusal ve uluslararası siyasetteki erkek egemenliğini, karşılaşmalar üzerinden okumak alternatif bir analiz alanı olarak değerlendirilebilir. Analitik yol haritasını Butler'dan ödünç alacak olursak, toplumsal cinsiyet, sürekli bir icra etme edimi olduğundan, eylem sırasında ortaya çıkar (Butler, 2008). Butler'a göre toplumsal cinsiyeti kuran performatiflik, onu yeniden yapılandırmayı olanaklı kıldığı için, özne olmak iktidar mekanizmalarıyla işbirliği içinde olmak ya da ona karşı çıkmak anlamına gelebilir, o şekilde kurgulanabilir. Bu doğrultuda, iktidar mekanizmalarıyla oluşturulan bir inşa olan toplumsal cinsiyet kimlikleri, iktidarla işbirliği içinde olarak ya da onu alt üst ederek var olabilmektedir (Butler, 2008). Örneğin, kadın liderlerin varlıkları ve performatif pratikleri, eril olarak kurgulanmış ve kurumsallaşmış siyasete bir karşı duruş olarak okunabilir. Ancak, bir diğer yandan da, kadınların siyasetin kurallarına göre -yani işbirliği içinde- oynamaları, normatif hale gelmiş davranışlar bütününe alt üst edici etkiye sahip olsa da, eril iktidarın alanını genişletme tehlikesini de beraberinde getirebilir. Bu sebeple de, ulusal ve uluslararası siyaseti, farklı toplumsal cinsiyet kimliklerinin birlikte, birbirlerine göre/karşı inşa ettikleri bir alan olarak okumak alternatif bir analiz alanı sunmaktadır. Siyasal erkeklik literatürü de, bu bağlamda, işbirlikçi veya direnen ilişkiler kurabilen siyasi tüm aktörleri değerlendirme fırsatı verir. Özellikle bakılacak olan ise toplumsal cinsiyet pratiklerinin birbirlerini nasıl belirledikleri olacaktır. Bu amaçla, literatürde daha az yer bulan ve uluslararası siyasette liderlik konumuna gelmiş olan kadınların imajları, bu çalışmada siyasal erkeklik tartışmaları ışığında ele alınacaktır. Bu imajların izleri sürülürken, kadın liderlerin dünya medyasında nasıl sunulduğu temel çerçeveyi oluşturacaktır³.

Bu çalışma için Forbes'un 2018 Aralık ayında yayınladığı en güçlü kadın liderler listesinde ilk sıralarda yer alan Avrupalı kadın liderlerden Angela Merkel (Almanya), Theresa May (Büyük Britanya) ve Federica Mogherini (AB)örneklem olarak ele alınacaktır. Örneklem olarak seçilen üç kadın liderin hayat öyküleri ve liderlik süreçleri aktarıldıktan sonra medyada yansıtılan imajları analiz edilecektir⁴. Bu analizde göstergebilim analitik çerçeve olarak kullanılacak ve sosyal görsel semiyotik bir okuma yapılacaktır. Siyasal erkeklikler literatürünün sağladığı analitik lens ile kadın liderlerin erkek mevkidaşları ile birlikte uluslararası toplantılarda yer aldıkları karelerin anlamı, kullanımı ve etkileri analiz edilecektir. Bu çalışmanın sonucunda kadın liderler özelinde, erkek söylem ve imajları uluslararası siyasetteki siyasal erkeklik tezahürleri üzerinden okunacak ve böylece uluslararası ilişkilerde toplumsal cinsiyet tartışmalarına katkıda bulunulması için de alternatif bir analitik alan açılmış olacaktır.

Siyasal Erkeklikler

Siyaset ve toplumsal cinsiyet arasında karşılıklı bir kurgulama söz konusudur. En genel anlamda toplumsal cinsiyete ilişkin literatürün de özellikle 1980'li yılların başından itibaren altını çizdiği üzere politik tüm söylemler, kurumlar ve yapılar

cinsiyetlendirilmiştir (Young, 1989; Pateman, 1990). Bu cinsiyetlendirme tek yönlü olmanın aksine çok aşamalı ve katmanlı işlemekte ve sürdürülebilirliğini de normalleşerek sağlamaktadır. Hiyerarşik cinsiyet ilişkileri bu sürecin ilk belirleyenleridir. Savaş ve militarizmin ürettiği eşitsiz koşullar, ulus-devlet inşa süreçlerinde de kendilerini tekrar etmiş, erkeği kurucu baba olarak kurgularken, kadını ise dışlamıştır. Pateman'ın da belirttiği üzere modern azerkinin temelinde bu dışlanma ve bunun tezahürü olarak da özel alan ve kamusal alanın cinsiyetlendirilmesi bulunmaktadır (1998). Erkek yöneten, karar veren, belirleyen olurken; kadın pasif kalmış/bırakılmıştır. Ulus-devlet inşa süreçlerinin en önemli çimentosu olan milliyetçiliğin de yine militarizmden beslenerek öne çıkardığı vatansever yurttaş kurgusu da erkek bedenini ve eril aklı kahramanlaştırmıştır (Nagel, 1998). Ulusun kişileştirilmesi erkek bedeninde gerçekleşirken, yurttaşlık ve kahramanlık geçiciliği de kurulmuş olur (Özman & Coşar, 2015). Kadının görünürlülüğünü denetleyen yapıların da ilgili hiyerarşik düzen kapsamında ve toplumsal cinsiyetçi kodlarla üretilmesi de sürecin organik bir parçası haline gelir. Özellikle var olanın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması çerçevesinden bakıldığında da, ulus-devletlerin bu eksenindeki devamlılığını sağlayan geleneksel ve/veya muhafazakâr değerler bütünü zeminin kayganlaşmaması üzerine kendini inşa eder. Farklı tarihsel ve ideolojik arka planlardan beslenseler dahi “devletin cinsiyet rejimi” ve ilgili politikalar erkek bedeninin görünürlülüğü ve eril aklın hakimiyeti bağlamında şekillenir (Connell, 1998: 141). Genel bir okuma yapıldığında görülecektir ki, “iktidarın sürekliliği ‘kadın’ın muhafazakâr değerler adına ikincileştirilmesi, nesneleştirilmesi ve yok sayılmasını sağlayan mevcut patriyarkal yapıyla uyum içindeki bu politikaların devamında yatıyor.” (Özgün 2014: 14). Bu kapsamda denebilir ki atarki, tüm bu değerler bütününe ve onların temelinde olan hiyerarşik sisteme ihtiyaç duyuyor ve devamlılığını böyle sağlayabiliyor. Bu çerçevede de belirtilmelidir ki, kendini tekrarlayan pratikler bütünü, var olan inşayı daha da sağlamlaştırmaktadır. Ek olarak, güç sistemleri de eril bir biçimlenme ile sadece yapısal değil, kurumsal ve söylemsel düzeyde de birbirini şekillendirerek kalıcı hale gelmektedir.

Yapısal düzenlemeye ek olarak, kurumsal olarak da modern devlet içinde erkek egemenliğinin hâkim olması bir diğer önemli yansımadır. Temsili olarak erkeklerin kadınlardan çok daha fazla bir oranda siyasi tüm mekanizmalarda, kamu kurum ve kuruluşlarında yer alıyor oluşu, simgesel bir üstünlüğü de beraberinde getirir. Demokrasinin kadınları içerebilmesinin sınırlılıklarını analiz eden Anne Phillips'in öncü çalışmasında da vurgulandığı üzere biçimsel eşitlik ile toplumsal eşitlik kavramları tartışılmalı ve temsil mekanizmalarını kadınları daha çok kapsayacak şekilde yeniden düzenlemenin yolları aranmalıdır (1995). Phillips'in bu önemli çağrısının ardından, feminist literatür siyasette kadın temsiline önünde yer alan açık ve örtük engelleri analiz etmiş ve hem yapısal hem de söylemsel eşitsizlik araçlarını saptamaya çalışmıştır. Ancak, Sünbuloğlu'nun da belirttiği üzere “[f]eministlerin ağırlıklı olarak kadınların konumuna odaklanarak yakın zamana kadar ihmal ettikleri konu (...) erkeklik değerleridir” (2012:12). Yazarın burada altını çizdiği tek yönlü bir okuma gerekliliği değildir. Nasıl ki

devletin erilliğini kadınların dışlanması olarak okumak eksik olacak ise, kadın bedeninin ne şekilde nerede yer aldığı ve temsil edildiğini de sadece kadının eksik temsili üzerinden okumak durumu gerilimli bir karşılıklılaşma taşıyacaktır. Bu çerçevede, daha önce de belirtildiği üzere, altı çizilmesi gereken en önemli kavram ilişkiselliklerdir. Toplumsal cinsiyet ilişkisel bir kategoridir ve tüm iktidar ilişkileri farklı düzeylerde bu ilişkisellikten beslenmektedir. Erkeklik ve kadınlık, kimliklerin bedenselleşmelerinde de bir akış halindedirler ve bu ilişkiselliğin en billurlaştığı alanlar da bu kimliklerin karşılaşmalarında görülebilmektedir.

Farklı toplumsal cinsiyet rollerinin birbirlerini belirledikleri ve ötekine göre yerleşik hale gelerek konumlandıkları iktidar ilişkileri, erkeği bakan özne (male gaze) olarak tanımlar. Erkek bedeni her zaman görünür olmasa da erkeklik bir iktidar kurma hali olarak yerleşiktir. Hiyerarşik ilişkiler bütünü içerisinde, farklı erkeklik ve kadınlık tezahürleri ve bunu yeniden üreten özneler, birbirlerine paralel/karşıt ve/veya bağımsız olarak sistemi yerleşik hale getirmişlerdir. Bu sebeple de Halberstam'ın da (1998) altını çizdiği üzere erkeklik, erkek bedeni ve bu beden etkileri dışında da var olabilir. Özellikle de çıkış noktasını Pierre Bourdieu'den ödünç alarak belirlersek, siyaset de bu konumlanmanın, kurumlar, yapılar ve söylemler arası ilişkilerin olduğu ve kuralların -çoğunlukla- önceden belirlendiği bir alandır. Bu alanda siyasetçinin somutlaşmış hali erkek bedeninde olsa da, eril söylem sadece erkeklerin değil kadınların da verdiği onay ile devamlılığını sağlamaktadır (Connell, 1998). Hem makro hem de mikro düzeydeki erkeklik kültürü, eril iktidar stratejileri ile uyum içinde inşa olmaktadır (Sancar, 2012). Literatürde de altı çizildiği üzere, siyaset erkekler kulübüdür (Çakır, 2014). Erkekler arası dayanışma ve paylaşım, siyasetin temel ilkelerindedir (Sauer & Starck, 2014). Fransız devriminin temel değerlerinden olan erkek kardeşlik (fraternite) kavramının da işaret ettiği üzere, dayanışma temel ilkedir ve erkekçilik de (masculinism) bu ilkenin üzerinde inşa olur (Sancar, 2012; Kreisky, 2014). Eril tahakkümün temel ideolojisi olarak tanımlanan erkekçilik, hem eril değerlerin hem de erkek egemenliğinin sembolleşerek yerleşik hale gelmesini tanımlar (Kreisky, 2014: 16). Bu noktada altı çizilmesi ve anlamlandırılması gereken alandaki farklı erkeklik tezahürleri ve kimliklerin farklı pratikleridir. Önemli olan, siyasal alandaki erkekliliği sadece kadını kontrol etme aracı olarak görmeyip daha geniş ve esnek bir çerçeve bağlamında ele almaktır. Siyasal erkeklik, siyasi aktörlerin isnat ve/veya iddia etmesiyle etrafında kurulan 'tüm' erilliklere işaret eder (Starck & Sauer, 2014: 6). Bu aktörler, kadın veya erkek ve herhangi bir siyasi partinin üyesi ya da profesyonel politikacılar olabilir. Bunun dışında, bu tanım kapsamında, vatandaşlar, siyasi hak iddia eden ve/veya kazanan hareket üyeleri de olabilir. Bu tanım erkekliliğin makro ve mikro pratiklerini çözümleyebilmemize de olanak sağlamaktadır. Cinsiyet rejimini ve "erkeklik kültürünü" hem gündelik hayatlarında hem de ulusal ve ulus ötesi kurum, ilişkiler ağı ve mekânlarda yeniden üreten, erkekçiliğin kurucu normları ile "itaatkâr, işbirlikçi ve/veya direnen" ilişkiler kurabilen siyasi tüm aktörler bu lens ile yeniden okunabilir (Connell, 1998: 155).

Bu çerçevede, bu çalışmada, kadın liderlerin eril normların kurucu olduğu siyaset alanındaki imajları incelenirken, toplumsal cinsiyet ilişkisel bir kategori

olarak alınacak ve görsellerde siyasal erkekliklerin izdüşümleri kadını ya da erkeği dışlayan bir kategori olarak değil, aksine birbirini belirleyen pratikler olarak değerlendirilecektir.

İmaj Her Şeydir: Kadın Liderlerin Görsel Temsilleri

Erkek liderlerin baskın olduğu uluslararası toplantılarda ve diplomatik görüşmelerde uluslararası siyasette etkin olan kadınların sayısal olarak azlığı, uluslararası siyasette kadınların etkinliğini de kısıtlamaktadır görüşü hakimdir. Dış politikada etkin kadınların sayısının azlığı, siyaset ve toplumsal cinsiyet bağlamında hem akademik yazında hem de feminist hareket bağlamında pek çok tartışmanın konusu olagelmıştır. Erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü siyaset ve yönetim alanlarında kadın liderlerin ya da kadın yöneticilerin liderlik ve yönetim tarzları ile ilgili çeşitli analizler karşımıza çıkmaktadır. Eagly ve Johannesen-Schmidt'e göre (2001) literatürde karşılaştığımız ve kadınların liderlik özellikleri ile ilgili farklı görüşlerin varlığı, kadınların ve erkeklerin liderlik tarzlarının karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Kadın ve erkek liderlerin liderlik ve yönetim tarzları arasındaki farklar incelenirken genellikle sosyal rol teorisi ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı teorik çerçeve olarak ele alınmakta ve toplumsal cinsiyet rolleri ile liderlik rolü arasındaki paralellikler tartışılmaktadır (Eagly & Johannesen-Schmidt, 2001). Feminist yaklaşım ise, kadın ve erkek liderlik tarzlarını karşılaştırmanın kadınların erkek egemen liderlik rollerinin dışında bırakılmasına yol açabileceğini öne sürmektedir (Kimball, 1995).

Bu konudaki detaylı çalışmalardan biri olarak, Davidson-Schmich (2011) Angela Merkel örneği üzerinden uluslararası siyasette liderlik konumuna gelen kadınlardan beklentilerin neler olduğunu, idealize edilmiş kadın lider imajının bu beklentileri nasıl etkileyebildiğini tartışmıştır. Yine benzer bir başka çalışmada ise Clinton, bir kurgusal karakter olarak Wonder Woman'ın elde ettiği ABD başkanlığı adaylığına "erişmesi" üzerinden tartışılmıştır (Ataç, 2017). Çalışmada, "ikinci dalga Amerikan feminizminin bir gün gerçekleşeceğine inandığı hayal" gerçek olduktan önceki ve sonraki süreç Hillary Clinton'ın kadınsılığı ya da erkek egemen alandaki varoluş 'mücadelesi' üzerinden değil, feminist siyasetin beklentileri odağa alınarak analiz edilmiştir (2017: 81). Tüm bu tartışmalar yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan siyasal erkeklik olgusunun hem literatürdeki hem de global siyasetteki farklı yansımaları olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda altı çizilmesi gereken, kadın liderlerin imge ve imajlarının uluslararası medyada nasıl sunulduğu ve sunulan bu imaj ve imgelerin erkek liderlerle birlikte çalışan kadın liderlerle ilgili nasıl bir algı oluşturduğunun çok nadir ele alındığıdır. Makalenin bu bölümünde siyasi erkeklik tartışmaları ışığında, Angela Merkel (Almanya), Theresa May (Büyük Britanya) ve Federica Mogherini (AB)'nin medyada yansıtılan imajları analiz edilecektir. Bu analiz sonucunda kadın liderler özelinde kurgulanan söylem ve imajların uluslararası siyasetteki izdüşümleri tartışılacaktır. Analiz için seçilen üç kadın lidere ait görsellerin ve haberlerin analizinden önce hayat öyküleri ve liderlik süreçleri kısaca aktarılacaktır.

2005 yılından beri Almanya başbakanı olan Angela Merkel (1954) dünya siyasetinin en etkili ve güçlü liderlerinden biri olarak gösterilmektedir. Angela Merkel, Doğu Almanya'da doğmuş ve iki Almanya birleşene kadar Doğu Bloku dışına çıkamamıştır. Babası Protestan bir rahip olan Merkel üniversitede fizik okumuş, sonra kuantum kimyası alanında doktora yapmış ve 1989 yılında Demokratik Uyanış (Demokratischer Aufbruch) hareketine katılarak siyasi kariyerine başlamıştır. Fakat 1989'dan çok önce Doğu Almanya'da yetişen her genç gibi devletin gençlik örgütlerinde yer almıştır. Demokratik Uyanış Partisinin Almanya Hıristiyan Demokrat Birliğine katılması ile, Merkel de Almanya Hıristiyan Demokratik Birliği içerisinde siyasi kariyerine devam etmiştir. 1990 yılında meclisin alt kanadında milletvekili seçilen Merkel, Helmut Kohl'in Şansölye olduğu dönemde Kadın ve Gençlik Bakanı olarak atanmıştır. O dönemde Kohl'ün Doğu Almanya kökenli genç bir kadını bakan olarak seçmesi Merkel'e "Kohl'ün Kızı" lakabının takılmasına yol açmıştır. Merkel aynı dönemde partinin başkan yardımcılığına da getirilmiştir. 1994 seçimlerinden sonra Çevre Bakanı olmuş ve bu dönemde Berlin'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Konferansına başkanlık yapmıştır. 1999 yılında Kohl'un adının karıştığı bir skandal sonrasında Merkel, partiyi yeni bir başlangıç yapmak için toplamış ve genel kurul sonrasında Merkel parti genel başkanı seçilmiştir. Merkel, Almanya Hıristiyan Demokrat Birliği'nin ilk kadın aynı zamanda da ilk Katolik olmayan başkanı olmuştur. 2005 yılında yapılan erken genel seçimler sonucunda kurulan geniş tabanlı koalisyon hükümetinin başına Angela Merkel gelmiştir. Merkel 22 Kasım 2005 tarihinde Şansölye olarak göreve başlamıştır. Merkel bu göreve gelen ilk kadın, en genç Şansölye ve ilk Doğu Alman olarak tarihe geçmiştir. Başta Almanlar ona Anne (Mutti) lakabını takmışlarsa da bu lakap zaman içinde kullanılmaz olmuştur (Business Insider 2017).

Theresa May (1956) Birleşik Krallık tarihinin ikinci kadın başbakanıdır. Muhafazakar Parti lideri David Cameron'un istifası ile göreve gelmiştir. Anglikan bir din adamının kızı olan Theresa May, Oxford Üniversitesi'nde coğrafya eğitimi görmüştür. Mezun olduktan sonra bankacılık sektöründe çalışan May, siyasi kariyerine 1986 yılında Londra'nın Merton bölgesi konseyinde başladı. 1994 yılına kadar bu görevini sürdürdü. Bu dönemde, iki defa Avam Kamarası için Muhafazakar Partiden aday olsa da başarılı olamamış, ancak 1997 yılında Magdenhead'i temsil etmek üzere seçilmiştir. Kısa sürede arka sıralardan ön sıralara geçen May, gölge kabinede çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuştur: eğitim bakanı (1999-2001), ulaşım ve yerel yönetimler bakanı (2001-2002), aile bakanı (2004-2005) ve kültür, medya ve spor bakanı (2005). 2005 - 2009 yılları arasında ise gölge kabinede Avam Kamarası'nın lideri olmuştur. 2002 yılında Muhafazakar Partinin ilk kadın genel başkanı olan May, 2010 yılında David Cameron'un başbakan seçilmesiyle 1900'lerden beri en uzun görevde kalan içişleri bakanı olmuştur. 2016'da yapılan Brexit referandum sonucunun Birleşik Krallığın AB'den çıkması yönünde olması üzerine istifa eden David Cameron'un yerine Birleşik Krallığın başbakanı olmuştur (Wallenfeldt, 2018).

Federica Mogherini (1973)1994 yılında Roma Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden mezun olmuş ve siyasi kariyerine Avrupa Gençlik Forumunun üyesi olarak başlamıştır. 2001 yılında Sol Demokratlar (DS) ulusal konseyine katılmıştır. Bu dönemde DS'nin ABD'deki Demokrat Parti ve Avrupalı Sosyalistler Partisi ile ilişkilerini yürütmüştür. 2003 yılında ise DS'nin Ortadoğu masasının sorumluluğunu almıştır. 2007 yılında DS'nin Papatya Partisi ile birleşmesi sonucu kurulan Demokrat Parti'de lider kadroya seçilmiştir. Bir yıl sonra İtalyan Parlementosuna Veneto'yu temsilen milletvekili olarak seçilen Mogherini, dışişleri ve savunma ile ilgili komisyonlara üye olarak atanmıştır. Aynı zamanda Avrupa Konseyi Parlementerler Asamblesi'nde İtalyan delegasyonunda yer almıştır. İlgili atamadan altı ay önce ise İtalya'da Matteo Renzi tarafından kurulan kabinede Dış İşleri Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Bu görevlendirme ile Mogherini İtalya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Dış İşleri Bakanlığı görevine getirilen en genç bakan ünvanını almıştır (Ray 2018). Bu görevi takiben Asamble'nin NATO ile ilişkiler komisyonunda yer almış, 2014 yılında ise halen yürütmekte olduğu AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikalarından Sorumlu Yüksek Temsilci olarak atanmıştır.

Forbes'un en güçlü kadın siyasetçiler listesinin ilk sıralarında yer alan üç Avrupalı kadın liderin biyografilerine ve siyasi kariyerlerinin gelişimine bakıldığında, hepsinin ortak özelliği çok iyi bir eğitim almış olmalıdır. Merkel'in kimya doktorası vardır, lisans mezunu olan May ve Mogherini ise Oxford ve Roma üniversiteleri gibi dünyanın en tanınmış üniversitelerinde eğitim almışlardır. Hepsi orta ve üst sınıf ailelerden gelmiş ve siyasi kariyerlerine genç denilebilecek yaşta başlamışlardır. Siyasi kariyerlerinde liderlik pozisyonuna gelene kadar gençlik hareketleri, yerel yönetimler, yerel siyaset ve parlamento üyeliği gibi siyasetin tüm aşamalarında deneyim kazanmışlar ve isim yapmışlardır. Analize konu edilen üç kadın lider de 'ilk' kabul edilen veya 'en' ile başlayan siyasi pozisyonları ile kendi ülkelerinin siyasi tarihlerinde yer edinmişlerdir. Merkel Almanya'nın ilk Doğu Alman, Protestan ve kadın şansölyesi, Mogherini İtalya'nın en genç dışişleri bakanı, Theresa May İngiltere'nin ikinci kadın başbakanı olarak tarihe geçmiştir. Gerek aldıkları eğitimler gerekse siyasi deneyimleri mevkidaşlarının pek çoğundan daha ileri seviyede olan, hem kendi ülkelerinde hem de uluslararası arenada 'güçlü lider' olarak değerlendirilen ilgili kadın liderlerin, uluslararası siyaset alanında, nasıl gösterildiği ve iktidarlarının nasıl yorumlandığı erkekliğin makro ve mikro pratiklerinin semiyotik ve söylemsel alandaki yansımalarının görülmesi açısından incelenmeye değer bir konudur.

Kadın Lider Temsilleri ve Göstergebilimsel Bir Okuma

Göstergebilim (semiyotik), iletişim amaçlı olarak insanların kullandığı tüm araçları çeşitli işaret birimlerinden oluşan bir dizge olarak analiz ederek inceler. Alfabeler, jestler, trafik işaretleri, flamalar, bayraklar, afişler, her türlü tasarım ve yazın, resim, müzik gibi çeşitli birimlerden oluşan ve ses, yazı, görüntü içeren her türlü iletişim aracı göstergebilimin analiz alanına girer. Göstergebilim insanların nesnelere nasıl anlam verdiği ile ilgilidir (Güneş, 2012). Her ne kadar

göstergebilim dilbilimciler tarafından geliştirilmişse de ‘anamlı bir bütün oluşturan her şeyi inceler’ ve ‘dilsel olmayan iletişim biçimlerinin bilimi’ olarak da anılır (Güneş, 2012: 34). Çağdaş göstergebilimin kurucularından sayılan Ferdinand de Saussure göstergelerin toplumsal işlevini ele almış ve göstergebilim analizinde “gösteren” (signifiant) ve “gösterilen” (signifie) şeklinde bir ikili yapı ile analizlerini yapmıştır. Saussure’ün geleneğini takip eden Roland Barthes (2018), geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemi ile popüler kültür çözümlerini mümkün kılmıştır. Bu kapsamda Barthes anlamlama (signification) kavramını kullanmıştır (Barthes, 2018). Barthes’a göre gösterge, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiye dayalı bir şeydir, dolayısıyla göstergebilim göstergelerin anlamını, kullanımını ve etkilerini de inceler.

Saussure’ın yaklaşımına göre, bir göstergenin fiziksel biçimi, göstereni temsil etme yeteneği olan bir fotoğraf olabilir. Saussure’e göre, bir fotoğraf göstergenin gönderme yapılan zihinsel bir kavramın vücut bulmuş halidir (1985). Yani, gösterilen, gösterenin anlatabildiği kadarıyla algılanabilir (Saussure, 1985). Göstergebilim sayesinde paylaşılmak istenen bir düşüncüyü, duyguyu veya yaratılmak istenen bir algının bir iletişim aracı kullanarak -bizim analizimizde fotoğraf- göstereni, diğer kişi veya kişilere aktarma sürecini yorumlayıp anlamlandırabiliriz. Bu bağlamda, medya aracılığıyla kamuoyuna aktarılan kadın liderlerin fotoğrafları, her bir kadın lider ile ilgili imajlar yaratarak kamuoyunun kadın liderlerle ilgili algılarının inşasına yol açmaktadırlar. Birey, sadece fotoğraflarına bakarak, konuşmalarını dinlemeden bir lider hakkında duygu ve/veya düşünce sahibi olabilir. Bir yandan, liderlerin izleyicilerine vermek istedikleri imajı destekleyecek renk ve tarzlarda giyinmeleri, aksesuar kullanmaları -ya da kullanmamaları-, yaratmak istedikleri imaja uygun yerlerde fotoğraf vermeleri vb. görsel kültürün liderlerin imajlarını aktarma yöntemleri üzerindeki etkilerini gösterir. Öte yandan, medyanın kamuoyuna sunulmak üzere seçtiği fotoğraflar da ilgili medya kuruluşunun o lider ile ilgili vermek istediği imajı yansıtır. Bu noktada, fotoğraf, hem lider hem de medya tarafından liderin imajının kamuoyuna aktarılması sürecinde önemli rol oynamaktadır. İmaj yaratma ve idealize etmede medya, göstergenin seçilen gösterenler aracılığıyla aktarılması ‘görevini’ yerine getirmektedir.

Bu bölümde, kadın liderlerin erkek mevkidaşları ile birlikte oldukları fotoğrafların anlamı, kullanımı ve etkileri göstergebilimsel bir yöntemle incelenecektir. Burada ele alınan görseller, liderin kendi iradesi dahilinde çekilen kampanya afişi ya da imaj çalışması ürünleri değildir. Her bir kadın lider için iki fotoğraf seçilmiştir. Bu fotoğraflar, imaj yaratmada kullanılması gereken şu göstergelerle incelenecektir: liderin postürü, yüzü ve yüzündeki ifade, beden dili, kıyafet, ortam/mekân, simgeler/semboller. Kadın liderlerin uluslararası arenadaki imajları bu çalışmanın çıkış noktası olduğundan, seçilen fotoğrafların G8, G20, NATO, Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası örgütlerin devlet başkanları toplantılarında çekilmiş olanlar ya da erkek mevkidaşları ile birlikte yer aldıkları kareler olmasına dikkat edilmiştir. Görsel seçiminde güdümlü örneklem tekniği kullanılmış, dolayısıyla araştırma probleminin en tipik biçimde gözlenebileceği,

yaygın olarak paylaşılan, haber konusu yapılan, çarpıcı görseller örneklem olarak seçilmiştir.

Fotoğraf 1: Angela Merkel 2018 Haziran ayında düzenlenen G7 Liderler Zirvesinde⁵.

Fotoğraf 2: Angela Merkel diğer liderlerle birlikte 7 Temmuz 2017'de Hamburg'da düzenlenen G-20 Zirvesi Aile Fotoğrafında.

Angela Merkel, 2005 yılında başkanlık koltuğuna geçtiğinde bir kadın olarak değil ama bir Protestan olarak Katoliklerin, bir doğa bilimcisi olarak, hukukçu ve yöneticilerin baskın olduğu bir büyük koalisyonu idare edemeyeceğine ve liderliğinin kısa soluklu olacağına dair bir beklenti vardı (Ferree, 2006). Buna ek olarak, doğu Almanya kökenli olması, Almanya'daki siyasi çevrelerde Merkel hakkındaki soru işaretlerini artırıyordu. Bu bağlamda, Ferree (2006), Merkel'i

şansöyelik adaylığı ve seçim sonrası ilk yıllarını analiz eden çalışmada, kampanya süreci başında Alman seçmenler arasında oldukça düşük olan “bir kadın şansölye olabilir” fikrinin süreç sonunda erkek seçmen arasında yüzde 37’den yüzde 70’e, kadın seçmen arasında ise yüzde 56’dan yüzde 84’e çıkardığının altını çizmiştir. Merkel’in kampanya sırasındaki ve seçildikten sonraki başarılı performansı, adaylık sürecinde ve liderlik sürecinin ilk zamanlarında kıyafetlerine, makyajına ve saç stiline vurgu yapan gazetecileri ve basın yayın kuruluşlarını Merkel’in dış görünümüne dair ilgilerinin Merkel’in kadın olmasıyla ilgili olmadığını açıklamak zorunda bırakmıştır. Die Zeit gazetesinde yazan Martin Beninghof 4 Ekim 2005 tarihli yazısında Merkel’in kampanyasının cinsiyetçilikle bir ilgisi olmadığını, Merkel’in alfa kadın olarak köpekbalıklarının kendi oyunlarında yendiği ve göğüs yumruklayan erkeklik tarzının “aptalca görünmesine” yol açtığı yorumunu yapmıştır.

Zaman içinde Merkel’in hem Almanya’da hem de uluslararası siyasette, siyasetçi ve diplomat olarak başarılı olması ve dünyanın en güçlü liderleri arasında isminin geçmeye başlaması ile Merkel’in ‘kadın lider’ olma özelliği, Merkel ile ilgili söylem ve imaj göstergeleri arasında yer almamaya başlamıştır. Merkel’in kıyafetleri, makyajı, saç stili ya da özel hayatı tamamen devre dışı kalmıştır. Arama motorlarında Angela Merkel ile ilgili görseller araştırıldığında ‘gösterilenin’ önüne ilk gelen imajlar Merkel’in uluslararası toplantılarda ve zirvelerde çekilen ve kamuoyu ile paylaşılan fotoğrafları olmaktadır. Eşi ile birlikte olan fotoğrafları bile uluslararası liderlerin eşleri ile birlikte katıldığı toplantılarda çekilen karelerdir. Diğer kadın liderler ile karşılaştırıldığında Merkel’in ağırlıklı olarak pantolon-çeket tarzını tercih ettiği ama bu tercihlerinde koyu renkler yerine canlı kırmızı, turkuaz, yeşil gibi renkleri seçtiği görülmektedir. Pantolon tercihinde olduğu gibi ayakkabılarında da rahat bir tarzı olduğu görülür. Erkek liderlerin uluslararası mevkidaşları ile buluştukları toplantılarda giydikleri kıyafetler nasıl söz konusu edilmiyorsa, Merkel’in dış görünüşü hakkında da, özellikle diğer kadın liderlere kıyasla, daha az yorum yapılmaktadır. Bu Merkel’in bir ‘erkekler kulübü’ olan dış siyasette sadece kulüp üyelerince değil, kulüp dışındaki kitlelerce de kabul gördüğünün göstergelerinden biri olarak yorumlanabilir.

Merkel’in hemen hemen her görselinde yakalanmaya çalışılan imajlardan biri de iki elinin parmaklarını birbirine yapıştırarak yaptığı harekettir (Fotoğraf 2). Merkel’in bu el hareketi günümüz dünya siyasetinde ‘güç duruşu’ olarak nitelenen hareketlerden biri olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Örneğin 2013 yılındaki seçim kampanyası sırasında Merkel’in destekçileri Merkel’in bu ikonik el hareketini içeren dev bir poster hazırlayarak üzerine ‘Almanya Emin Ellerde’ sloganını yazmışlardır (Parady, 2017). Almanya’nın saygın ekonomi gazetelerinden Handelsblatt’ta Andreas Kluth, Merkel’in vücut dili ile ilgili analizinde, liderin vücut dili yoluyla hem ulusal hem de uluslararası siyasetteki rakiplerini nasıl etkileyebildiğinden bahsetmiştir. Özellikle bu ikonik el hareketi Merkel ile özdeşleşmiş ve Merkel’in lider olarak kararlılığını ve gücünü ifade eden bir sembol haline gelmiştir (Kluth, 2017).

Angela Merkel'e ait görseller arasından en çarpıcı olanlarından biri olarak burada paylaşılan görsel (Fotoğraf 1), sadece kampanya döneminde değil, liderliği döneminde de Merkel'in, hegemonik erkekliğin kurucu normlarından birini göstererek siyasal erkekliği bir kadın olarak, erkeklerle birlikte/karşılıklı deneyimlediği söylenebilir. Görselin çekildiği G7 toplantısı ile ilgili kulis söylentilerinde ABD Başkanı Trump'ın Merkel ve destekçilerinin imzalaması için yaptıkları baskıya cevaben Angela Merkel'e cebinden çıkardığı şekerleri fırlatarak 'Al Angela! Sana hiçbir şey vermediğimi söyleyemezsin artık'⁶ diyerek toplantıyı terk etmesi de, aslında Merkel'in alanın eril tahakküm biçimlerine meydan okuyan tarzının Trump'ın pratik ettiği erkeklik olgusunu 'incittiği' üzerinden okunabilir. Patti Wood ve Lilian Glass gibi vücut dili uzmanlarına göre bu görselde Merkel'in beden dili ve yüz ifadesi bu toplantının hakimiyetinin Merkel'de olduğunu hissettirmektedir (Seelinger, 2018). Bu fotoğrafta Merkel, bir alan olarak uluslararası siyasetin tayin ettiği erkekliklerin tezahürleri arasında yer alan erkekler arası dayanışma ağını da kırmış görünmektedir. Diğer yandan da ilgili görsel, siyasal erkeklik motiflerinin en tanınanı olan tahakküm kurma biçimlerinden meydan okumanın da beden dilinde şekil bulmuş hali olarak da okunabilir. Erkeklik bu fotoğrafta hem Merkel özelinde hem de diğer erkek meslektaşlarında biçimlenir. Kısaca, Angela Merkel örneğinde, bir kadın lider olarak temsilinin ve imajının analizi, siyasal erkekliklerin kurgusunun çok yönlülüğünün düşünülmesine imkân tanımış olur. Kadın bir liderin bedenselleştirdiği siyasal erkeklik kurgusu, erkekçi yapıların içinde ve onlara karşı devamlılığını ne kapsamda ve neye rağmen sürdürülebilmektedir sorusunun cevabı daha da anlamlı olmaktadır.

Angela Merkel'den sonra Forbes'un en güçlü kadın liderler listesinde yer alan ikinci kadın siyasetçi olan Britanya Başbakanı Theresa May'in ulusal ve uluslararası medyada yer alan görsellerine bakıldığında, May'in daha uzlaşmacı ve ikinci planda kalmayı tercih eden bir imaj çizdiğini görürüz. Arama motorlarında Theresa May'in görselleri tarandığında karşımıza çıkan fotoğrafların çoğunda May'i birilerini dinlerken, grubun içinde ise ayakta ya da otururken veya bir şeyleri dikkatlice incelerken görürüz. May'in mevkidaşları ile birlikte çekilen ve kamuoyu ile paylaşılan görsellerinin çok azı May'i aktif anlatıcı pozisyonda göstermektedir. May'in aktif pozisyonda yer aldığı görseller, İngiltere'nin ev sahipliğini yaptığı Uluslararası Balkan Zirvesi gibi organizasyonlarda yakalanan karelerdir. Theresa May'in kıyafet tercihi ağırlıklı aynı renk etek ceket takımdır, giydiği etek boyu da değişmemektedir. Renk olarak ise oldukça canlı renkleri tercih etmektedir. Theresa May'in kabinedeki bakanlık görevlerinden itibaren en ilgi çeken tercihi renkli ayakkabı giyiyor oluşudur. Liderlerle olan buluşmalarında renkli stiletto, özellikle İngiliz basının, alaycı yorumlarına konu olmuş ve bu renkli stiletto May ile özdeşleşerek onun üst sınıf siyasetçi imajının simgesi olagelmıştır (Kratofil, 2017).

Fotoğraf 3: Theresa May ve Viladimir Putin 2016'da düzenlenen G7 Liderler Zirvesinde'.

Fotoğraf 4: Theresa May Merkel ve Trump ile Birlikte 2018 Yılında Düzenlenen G7 Liderler Zirvesinde⁸

Theresa May'in burada paylaştığımız G7 liderler zirvelerindeki görsellerindeki beden dili ve yanındaki liderler ile etkileşimi oldukça pasif bir imaj vermektedir. Rusya Devlet Başkanı Putin ile 2016 yılında yaptığı görüşme öncesi basına servis edilen fotoğrafta (Fotoğraf 3) oturduğu yere doğru bakışı ve postürü dünyanın en güçlü yedi ülkesinden birinin lideri imajından uzaktır. May'ın bu pozunu bu toplantıdan basına servis edilen ve medyanın da özellikle kullanmayı tercih ettiği bir

görsel olmuştur. May bu görselde mevkidaşının uluslararası siyaset ve diplomasi alanında iktidar sahibi ve belirleyici durumuna rıza gösterir bir imaj çizmiştir.

Theresa May ile ilgili paylaşılan ikinci fotoğraf ise May'i 2018 yılındaki olaylı G7 toplantısı sırasında Trump ve Merkel'in yanında göstermektedir (Fotoğraf 4). May, kendisine görece daha dik duran mevkidaşlarının yanında yorgun ve omuzları düşük durmaktadır. Theresa May'in bulunduğu çoğu görselde olduğu gibi pasif bir beden dili vardır. Brexit sürecinde olan ülkesi AB ile yollarını ayırırken, AB ülkeleri ile tüm bağları koparmamaya dikkat eden, Trump yönetimindeki ABD ile ilişkilerini sıcak tutmaya çaba sarfeden ve bir yandan da kendisini sürekli eleştiren İngiliz kamuoyunun baskısı ile karşı karşıya olan Theresa May, tüm siyasi tecrübesine karşın bu süreçte 'beklenen' güçlü lider imajını vermekte zorlanmaktadır. Bu makalede analiz için seçilen iki ikonik görsel başta olmak üzere, Theresa May'in liderlik dönemine ait görsellerinin hemen hepsinde bu tereddütlü ve arada kalmışlık hali gözlenebilir. Ayrıca İngiltere'nin ikinci kadın başbakanı olan Theresa May'in performansı, sürekli olarak öncülü olan demir leydi lakaplı Margaret Thatcher'la kıyaslandığı için uluslararası siyasette zayıf ve özellikle de 'onun kadar' etkin olamayan bir lider söylemi üretilmesiyle sonuçlanmaktadır⁹. Özellikle Thatcher'ın, kendi döneminde, güçlü ve sarsılmaz lider imgesinin belirleyen olduğu siyasi hayatı düşünüldüğünde, May, 'erkeklik sorgulamasında' başarısız olmuştur (Bora & Tol, 2009).

Makalede analizi yapılacak son kadın siyasetçi Federica Mogherini'dir. Avrupa'nın en genç yaşta etkili bir pozisyona gelmiş kadın siyasetçilerinden biri olan Mogherini, sadece ülkesi olan İtalya'nın değil AB'nin de dış siyasetinin ana karar alıcılarından biridir. Bu nedenle, en az Merkel ve May kadar dünya siyasetindeki güçlü kadın liderler sıralamasındaki yerini hak etmektedir. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi olarak görev yaptığı için devlet başkanları ve diğer liderlerle birlikte katıldığı zirve ve toplantılar Merkel ve May kadar çok olmasa da İran ile yürütülen diyalog gibi uluslararası diplomatik görüşmelerde sık sık yer alan Mogherini'nin arama motorlarında çıkan görsellerinin çoğu, AB bünyesindeki toplantılarda veya AB'nin diyalog içinde olduğu devletlerin üst düzey liderleri, özellikle de Ortadoğu devlet başkanları ile birlikte olanlardır. Görsellerde liderin daha ağırlıklı siyah, beyaz ve gri renkli etek-cekete kıyafetleri tercih ettiği görülmektedir. Görsellerin bir kısmı Mogherini'yi konuşma yaparken göstermektedir ve bu görsellerin hemen hepsinde Mogherini'nin konuşurken sık sık kollarını iki yana açarak dinleyicileri kucaklar tarzında bir hareket yaptığı görülür. Beden diline bakıldığında ayakta veya yürürken çekilmiş hemen her fotoğrafta dik duruşu ile kendinden emin bir imaj sunulmaktadır. Buna karşın, erkek mevkidaşları ya da erkek siyasetçiler ile birlikte olan fotoğraflarında, genelde mevkidaşları ve erkek liderler tarafından sırtına ya da koluna dokunularak yer/yön gösterilen fotoğraflarının sayısı oldukça fazladır. Bu görsellerin fazlalığı erkek mevkidaşlarının ve liderlerin Mogherini'nin genç ve kadın olmasından dolayı yönlendirilme ihtiyacı olduğunu düşündükleri anlamını verebilmektedir. Bu çalışmada semiyotik analizi yaptığımız liderler ile ilgili görsellerde ne Merkel'in ne de May'in kişisel alanlarına fiziksel müdahaleye sık rastlanmazken Mogherini ile ilgili görsellerde fiziksel olarak kişisel alanına

müdahaleleri sıkça görürüz (Bkz. Fotoğraf 5 ve 6). Özellikle erkek siyasetçiler arasında sıkça rastlanan ve fiziksel temas içeren yakınlık gösterileri samimiyet gösterisi olarak kabul edilirken, bir kadın siyasetçi ve erkek meslektaşı arasındaki benzeri fiziksel temaslar sıkça siyasi magazin malzemesi yapılabilmektedir. Bu bağlamda İranlı milletvekillerinin AB ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi için yaptıkları görüşmeler sonrasında AB heyeti ile öz çekim yapmak istemelerini yakalayan bir görsel, heyette Federica Mogherini olduğu için çok farklı yorumlara yol açabilmektedir. Uluslararası siyasetteki biçimsel eşitsizliğe işaret eden bu görsel, kadının bedeninin denetlenmesine ve eril öznenin sembolik ve söylemsel olarak alanı nasıl kurgulayabildiğine bir örnek teşkil etmektedir.

Fotoğraf 5: Federica Mogherini ve NATO Genel Sekreteri Kasım 2017'de düzenlenen Avrupa Konseyi Toplantısında¹⁰.

Fotoğraf 6: İran-AB Ticaret Anlaşması Görüşmeleri için İran'a giden Federica Mogherini ile Selfie Çekmek İsteyen İranlı Milletvekilleri¹¹.

Siyasal erkeklik literatürünün sağladığı analitik lens ile bakıldığında ise, farklı görsellerdeki farklı aktörlerin işaret ettiği ve buna ek olarak bu erkekçi normlara itaat eden ya da onlara direnen farklı erilliklerin alanı birlikte kurgulayabildiği görülür. Siyasal aktörlerin iddia ettiği erkekçi yapılar, kurallar ve söylemler, kendileri ile iş birliği içinde olanları sönmüleyebilirken, direnen kurguları daha da göz önüne getirebilir. Ancak bu durum, her zaman alt üst eden ve dolaylı olarak da yeniden yapılanmaya olanak sağlayan bir kurgulamaya işaret etmeyebilir. Bu sebeple de önemli olan, makro yapılar ile mikro temsillerin arasındaki ilişkiyi okurken alternatif kurgulara bakabilmek olmalıdır. Bu üç kadın liderin birbirlerinden farklı siyasal erkeklik tezahürlerinin açtığı alan, siyasetteki eril tahakkümü anlarken kullanageldiğimiz ikiliklerden bağımsız okunduğunda görünmez kılınmış olan tüm pratikler daha görünür olabilmektedir.

Sonuç

Tarihsel olarak kabul görmüş ve sistematikleşerek yerleşik hale gelmiş erkekçi normlar, hem siyaseti hem de siyasetçinin hareket alan ve davranışlarını şekillendiren kurallar bütününe işaret eder. Siyaset içinde yer alan tüm aktörlerin iş birliği ile ya da isnat ederek icra ettiği tüm erillikleri okuma imkanı sunan genelde erkeklik, özeldir siyasal erkeklik literatürünün çıkış noktası ilişkiseldir. Bu doğrultuda, “kadınların güçlü-güçsüz ikiliğinde dezavantajlı olması ve bütün büyük anlatılarda, hukuklarda, başta devlet ile din olmak üzere kurumlarda ve toplumsallaşma biçimlerinde ikincil kalması (...) erkekleri (...) görünmez kıldı”, argümanı önemli bir katkı içermektedir (Özbay & Balıç, 2004: 90). Toplumsal cinsiyet kurgusunun en genel anlamda bir eşitsizliğe ve toplumsal asimetrilere temel oluşturmasından da hareketle hem yapısal ve kurumsal hem de söylemsel pratikler ancak ilişkisel bir yorumlama ile anlam kazanabilecektir vurgusu ön plana çıkmış olur. Bu sebeple de eril bir alan olan siyaset içinde siyasal erkekliklerin nasıl kurulduğuna ve sınırlarının aktörler için/tarafından nasıl çizildiğini okumak önemlidir. Kadın liderleri ve bedenselleştirdikleri siyasal erkeklikleri okumak da bunormların sınırlılıklarını çizmimizde yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada göstergebilimsel bir okuma ile Forbes’un en güçlü kadın siyasetçiler listesinin ilk sıralarında yer alan üç Avrupalı kadın liderin, G8, G20, NATO, Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası örgütlerin devlet başkanları toplantılarında erkek mevkidaşları ile birlikte yer aldıkları kareler değerlendirilmiştir. Belirtmelidir ki kurucu düzenin bizzat içinde olan bu kadınlar, farklı siyasal erkeklik performansları göstermektedirler. Birbirini dışlayan değil aksine belirleyen pratikler bütününe bir temsili olarak alınan bu fotoğraflarda, Merkel’in, May’in ve Mogherini’nin erkek meslektaşları ile karşılaşmaları farklı lider imajlarına işaret ederek öncelikle tek tipli kurguların çürütülebileceğinin ipuçlarını vermiştir. Erkekçi siyaset normlarına her zaman onay vermeyen bu kadınların görsel temsilleri, kurallara isnat etmenin de sınırlarını sorgulamamıza olanak vermektedir. Her ne kadar bu çalışmada sınırlı sayıda görsel analiz edilmiş olsa da, izlenen okuma yöntemi açtığı alan ile alternatif yeni sorgulamalara ve hatta cevaplara yol gösterebilecek niteliktedir.

Notlar

- ¹ Bkz. <https://data.worldbank.org/indicator/sg.gen.parl.zs>, 17 Eylül 2018 tarihinde erişilmiştir. Toplam sayılara bakıldığında ise Uluslararası Parlamentolar Arası Birlik verilerine göre 2019 yılı başı itibarıyla tüm parlamentolardaki erkek milletvekili sayısı 46.182 iken kadın vekil sayısı 11.210'dur.
- ² UNwomen. <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>.
- ³ Bu çalışma için belli medya kuruluşları seçilmemiş daha ziyade uluslararası sistemde belirleyici olan devletlerin liderlerinin katıldığı zirvelerde erkek liderler ile birlikte iken çekilen ve tüm dünyadaki medya kuruluşlarına servis edilen fotoğraflardan yapılan bir seçki üzerinden çalışma yapılmıştır. Özellikle, G8, G20, NATO, Birleşmiş Milletler, AB gibi uluslararası örgütlerin devlet başkanları toplantılarında çekilmiş fotoğraflar ya da erkek mevkidaşları ile birlikte yer aldıkları kareler olmasına dikkat edilmiştir.
- ⁴ Forbes. <https://www.forbes.com/lists/power-women/#4c3b55a65a95>
- ⁵ Sputnik news. <https://tr.sputniknews.com/abd/201806211033954550-trum-merkel-seker/>.
- ⁶ Sputnik news. <https://tr.sputniknews.com/abd/201806211033954550-trum-merkel-seker/>.
- ⁷ Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2018/03/21/theresa-may-should-go-after-putins-debt/>.
- ⁸ Sputnik news. <https://sputniknews.com/politics/201705271054038034-trump-climate-deal-g7/>.
- ⁹ Demir Leydi lakabıyla tanınan Margaret Thatcher 1979 yılında Başbakan seçilerek İngiltere'nin ilk kadın başbakanı olmuş ve üç dönem başbakanlık yapmıştır.
- ¹⁰ EU Foreign Policy Chief Federica Mogherini (R) and NATO Secretary General attend a foreign/defence affairs council at the European Council in Brussels on November 13, 2017. AFP Photo: Emmanuel Dunand. Available at: <http://www.zimbio.com/photos/Federica+Mogherini/Boris+Johnson+Joins+EU+Foreign+Defence+Ministers/l3qZXCXQgip>.
- ¹¹ The Indian Express. <https://indianexpress.com/article/world/iran-papers-slam-mp-selfies-of-humiliation-with-eu-diplomat-federica-mogherini/>.

Kaynakça

- Acker J. (1990). Hierarchies, Bodies, and Jobs: A Gendered Theory of Organizations. *Gender and Society*, 4(2): 139-58.
- Ataç A. (2017). Başkanlık için Wonder Woman! 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri, Hillary Clinton ve Feminist Gelecek. *Fe Dergi*, 9(2): 81-94.
- Barthes R. (2018). *Göstergebilimsel Serüven* (9. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Beninghoff M. (2005) 'Höh! Das Alphaweibchen lacht'. *Die Zeit*, 4 Ekim 2005.
- Bilgiç A. (2015). We are not Barbarians: Gender Politics and Turkey's Quest for West. *International Relations*, 29(2): 198-218.
- Business Insider (17 Temmuz 2017). Angela Merkel's Incredible Rise to a Quantum Chemist and the World's Most Powerful Woman. İnternet adresi: <https://www.businessinsider.com/angela-merkel-biography-birthday-2017-07>.
- Butler J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Connell R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (Çev: Soydemir C.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Connell R.W. (2006) Glass Ceiling or Gendered Institutions? Mapping the Gender Regimes of Public Sector Worksites. *Public Administration Review*, 66: 837-49.
- Çakır S. (2014). *Erkek Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih*. İstanbul: Versus Yayınevi.
- Ceken B. & Arslan A.A. (2016). İmgelerin Göstergibilimsel Çözümlemesi: Film Afiş Örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2): 507-517.
- Davidson-Schmich L.K. (2011). Gender, Intersectionality, and the Executive Branch: The Case of Angela Merkel. *German Politics*, 20(3): 325-341.
- Eagly A.H. & Johannesen-Schmidt M.C. (2001). The Leadership Styles of Women and Men. *Journal of Social Issues*, 57(4): 781-797.
- Enloe C. (2014). *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Ferree M.M. (2006). Angela Merkel: What Does It Mean to Run as a Woman? *German Politics and Society*, 24(1): 93-107.
- M. & Vuleta C. (Aralık 2018). Power Women 2018 Forbes Editor's Pick. *Forbes*. İnternet adresi: <https://www.forbes.com/lists/power-women/#4c3b55a65a95>.
- Güneş A. (2012). Çağdaş Bir Çözümleme Yöntemi: Göstergibilim. *e-journal of New World Sciences Academy*, 7(2): 31-43.
- Halberstam J. (1998). *Female Masculinity*. Durham: Duke University Press.
- Hoffman J. (2001). *Gender and Sovereignty: Feminism, the State and International Relations*. Palgrave.
- Kimball M.M. (1995). *Feminist Visions of Gender Similarities and Differences*. Binghamton, NY: Hawort.
- Kluth A. (2017). Angela Merkel: The Body Language of Power. *Handelsblatt Today*, 8 Nisan, 2017. İnternet adresi: <https://www.handelsblatt.com>.
- Kratofil C. (2017). Theresa May Commented on Her Influential Shoe Style and Twitter Wasn't Happy About It. *People*. İnternet adresi: <https://people.com>.
- Kreisky E. (2014). Masculinity as an Analytical Category: Work in Progress. İçinde, Starck K. & Sauer B. (Eds.), *A Man's World? Political Masculinities in Literature and Culture*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing: 11-27.
- Lupo L. (2017). From the Concrete Wall to the Glass Ceiling to the Labyrinth: Gendering Leadership for Transformative Change. UNRISD.
- McLandress K. (1991). *Contemporary Issues in Business Ethics and Politics*. New York: The Edwin Mellen Press.

- Nagel J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations. *Ethnic and Racial Studies*, 21(2): 242-269.
- Özbay C. & Baliç İ. (2004). Erkekliğin Ev Halleri. *Toplum ve Bilim*, 101: 89-103.
- Özgün Y. (2014). Muhafazakârlık: Patriyarkaya Her Daim Yandaş. *Feminist Politika Dergisi*, 22: 14-15.
- Özman A. & Coşar S. (2015). *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yay.
- Pateman C. (1990). Does Sex Matter to Democracy? A Comment. *Scandinavian Political Studies*, 13: 57-63.
- Petrikowski N.P. (2018). Angela Merkel: Chancellor of Germany. *Encyclopedia Britannica*. İnternet adresi: <https://www.britannica.com>.
- Ray M. (2018). Federica Mogherini, Italian Politician. *Encyclopedia Britannica*. İnternet adresi: <https://www.britannica.com/biography/Federica-Mogherini>.
- Ridley L. (8 Ekim 2015). Elle's #MoreWomen Video Shows Just How Few Women Are At The Top... İçinde, Any Industry, *Huffington Post UK*. İnternet adresi: <https://www.huffingtonpost.co.uk>.
- Sancar S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saussure F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev: Berke Vardar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Starck K. & Sauer B. (2014). *A Man's World? Political Masculinities in Literature and Culture*. Newcastle: Cambridge Scholar Publishing.
- Sünbuloğlu N.Y. (2012) Militarist İktidarın Düğüm Noktası Olarak Erkeklik. *Varlık*, 1255: 14-20.
- Tickner J.A. (1992) *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tür Ö. & Aydın-Koyuncu Ç. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26): 3-24.
- Wallenfeldt J. (2018). Theresa May Birleşik Krallık Başbakanı. *Encyclopedia Britannica*.
- Young O.R. (1989). The Politics of International Regime Formation: Managing Natural Resources and the Environment. *International Organization*, 43(3): 349-375.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Barış Kuramları, Feminist Teoriler ve Pratikler

Gizem Bilgin Aytaç*
İstanbul Üniversitesi

Öz

Soğuk Savaş sonrasında dönüşen küresel politika, farklı güvenlik açıkları, yeni savaş ve barış koşullarıyla kendini göstermektedir. Bu yeni olguları toplumsal cinsiyet bakışıyla da incelemek mümkündür; küresel politika alanında feminist kuramların literatüre sağladığı eleştirel katkı, barış kuramlarındaki kavramsal analizlerin alanını geliştirmiştir. Aynı zamanda, devlet merkezli analiz, rasyonel seçim gibi güçlü epistemolojik kalıpların, değişmesini sağlamıştır. Bu çalışma feminist barışın koşullarını, örneklerini ve teorik tartışmalarını güncel konular ışığında, literatür taramasıyla ele alacaktır. Özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararının BMGK 1325/2000 uygulama alanlarını ve sınırlarını değerlendirerek, küresel politikada feminist teorilerin barış çalışmalarına katkısını inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Feminist teori, küresel politika, barış çalışmaları, BM Güvenlik Konseyi 1325 numaralı karar.

* Dr. Gizem Bilgin Aytaç, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İstanbul-Türkiye. E-posta: gizembil@istanbul.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6948-4379.

Peace Theories in a Gender Perspective: Feminist Theories and Practices

Gizem Bilgin Aytaç
İstanbul University

Abstract

After the Cold War, the changing global policy is challenged with various security gaps and the new war and peace conditions. It is possible to examine these new facts with a gender-based approach. The critical contribution of feminist theories to global politics literature has also partaken in the conceptual analysis of peace theories. In the meantime, the state-centric analysis has led to the change of dominant epistemological patterns, such as rational choice. This study will examine the conditions, examples and theoretical debates of feminist peace in the light of those current debates. In particular, the S/RES/1325 (2000) will be discussed with reference to its contribution to the feminist theories in the peace studies by evaluating its limitations and critics.

Keywords: *Feminist theory, global politics, peace studies, S/RES/1325*

Giriş

Barış çalışmaları içinde feminist yaklaşım, küresel politikanın güncel ve önemli kuramları arasındadır. Cinsiyet kimliklerine atfedilen toplumsal roller ve bu rollerin devletler arası ilişkilere yansımaları kaçınılmazdır. Feminist teori, bu ilişkilere eleştirel yaklaşımla bakar. Barış çalışmalarında feminist perspektif, kadının doğasına yüklenen özcü önyargıları reddeder. Kadın, özü gereği barış yanlısı, uzlaşmacı, duygusal değildir; bedensel ve ruhsal yönden zayıf ya da güç kullanımını reddeden özelliklere de sahip değildir. Bu tanımların hepsi, tarihsel olarak biyolojik cinsiyetler üzerine inşa edilmiş rollerdir. Kadınlar, dünya tarihinin bütününe bakıldığında erkekler kadar savaştı, mücadeleciler ve uzlaşmaz olmuşlardır. Tarihin bize anlattığı hikayelerde, farklı rolleri erkeklerle ortak sonuçlarla taşıyor olsa da politik olarak kadınlar savaş ve güvensizlik koşullarını çok yoğun yaşamaktadır. Bu nedenle barışı talep ederler, ya da yaratma koşullarını ararlar. Buna rağmen, politik pratikteki gerçek, kadınların barış süreçlerinde çok az temsil edilmesidir. Feminist teori, tam da bu nedenle, kadın hareketinin gücünü ilkesel olarak tartışmış, bu hareketin barışı toplumsal tabandan talep etme ve sistemi değiştirme gücünü öngörmüştür. Feminist hareketin temel akımları, küresel barış hareketine öncülük etmiş, feminist barış kuramları, güncel küresel siyasette, norm oluşturmaya başlamıştır.

Feminist teorisyenler, küresel politikada militarizm, hegemonik erkeklik, patriyarka ile uluslararası sistem ilişkisini tartışırlar. Özellikle ikinci dalga feminizm, kadın ve erkeğin temsiliyeti ve eşitlik sorunun ötesinde, toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde durur. Simone de Beauvoir “kadın olmanın” nasıl toplum tarafından inşa edilen bir olgu olduğunu, cinsellik, edebiyat, psikanalitik eleştiri üzerinden tartışmaya açmıştır (1949). Politik teoride açılan bu alan aslında küresel politikada da kadının rollerini anlamak konusunda bize yol gösterir. Güvenlik çalışmaları içinde feministler, doğrudan “güç” ve “özel alan” kavramlarını yan yana getirirler. Feminist teori, homojen ve tek tip bir söylemde bulunmaz. Hele Uluslararası İlişkiler teorisinin düşünsel çeşitliğinin Soğuk Savaş ile birlikte son derece geniş bir yelpazede yayıldığını düşündüğümüzde, felsefi kökenini doğrudan kadın hareketinden alan feminizmin mücadelesi çok daha çeşitli, isyankâr ve özgürleşmeci olacaktır. Feminist teorisinin küresel politikaya yaklaşımı, ağırlıklı olarak eleştirel teorisinin açtığı metodolojik farklılıkla yol almıştır. Ataerkilli sistemde, ayrıcalıklı konumda olan (cinsiyet kimliği ki bu kimlik çoğunlukla erkek cinsiyetinin kabul ettiği ya da dayattığı rollerdir) bu roller genellikle erkeklikle ilişkilidir ve kadınlık rolleri ile arasında bir hiyerarşi kurar. Erkeklik, kadınlar, LGBTİ’ler ve çocuklar üzerinde hegemonya kurar. Küresel politikada bu yapı, devletlerin real-politik algılarıyla isim bulur. Erkeklik güç, savaş ve üst politikanın rasyonalitesiyle tanımlanır ve genelde elit erkekler ile temsil edilir (Blanchard, 2003, 1291-1292). Dışıl, kadınsı olarak kabul edilen politikalar, duygusal, uzlaşmacı ve alt politikanın konuları arasında yer alır. Alt politika ekonomik koşullar, sınıf ilişkileri, tarihsel ve geleneksel olarak toplumun inşa ettiği

alanları kapsadığı kadar cinsiyet politikasını da kapsar. Oysa üst politika, ayrıcalıklı erkeğin oluşturduğu egemen sınıfın karar alma gücüne bırakılmıştır. Feminist literatür, savaşların sadece erkeklerin saldırganlığından kaynaklandığını ve salt kadınların kurban görülmesini reddeder. Bu genellemeler, doğrudan inşa edilmiş toplumsal rollerdir. Bu çalışma, toplumsal rolleri ve nasıl değişebileceklerini, feminist barış kuramları üzerinden irdelemektedir. Bunu yaparken barış çalışmalarında ortaklaşan bazı temel sorulara, literatür taraması yaparak ve politik pratikte görülen karşılıklarıyla cevap vermeye çalışacaktır. Kadınlar güveniğin içinde kabul edilen üst politika kararlarının neden dışında tutulmaktadır; bunun sebebini özellikle kadına yüklenen özcü rollerde arayabilir miyiz? Savaş ve güvenlik, cebir politikalarını kapsayan güç ilişkilerini eril tanımlarken, uzlaşma ve barış kavramlarını neden kadınsı tanımlamaktadır? Bu, politik pratikteki barış koşullarında da görülmekte midir, yoksa savaşın karar alıcıları kadar barışın karar alıcıları da mı erildir? Sürdürebilir ve yapısında toplumsal cinsiyet eşitliğini de barındıran bir barış fikri mümkün müdür ve feminist bir bakış üzerinden bu yapı inşa edilebilir mi? Bu sorulara verilen cevaplarla teorideki tartışmaları aktarmak, feminist barış üzerinde oluşan geniş literatürü gözler önüne sermek önemlidir. Küresel politikadaki pratik örnekler, teorideki tartışmaları tetiklemektedir. Bu nedenle bu çalışmada, küresel politikanın gündemindeki iki uygulamanın önemini ortaya koymak önemlidir. Birincisi toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması, ikincisi barış koşullarında toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmeyi hedefleyen BMGK 1325/2000 karardır. Bu iki uygulamanın güncel literatürdeki eleştirileri de göz önüne alınarak değerlendirilmesi bu çalışmanın amaçlarındandır.

Feminist barış kuramları ve bunların güvenlik çalışmalarıyla ilişkisi devletlerarası ilişkilerde ortodoks teorilere göre anarşik, feminist teorilere göre ise patriyarkal sistem² mevcuttur. Kadın, küresel siyasetin üst politikasından, barış ve güvenliğe dair karar alma mekanizmalarından dışlanır. Ordular içinde kadın askerler, gelişmekte olan ülkelerde az, gelişmiş ülkelerdeyse yüksek rütbelerde temsiliyet gücü açısından zayıftır (Enloe, 2006, 86; Tickner, 2014). Alt politikanın konusu olarak değerlendirilen göç, savaşta cinsel şiddet, barışta sokak tacizi ve aile içi şiddet gibi konular, üst politika kapsamında yer almaz. İşte bu nedenle gerek kararların yapısı, gerek karar alıcılarla oluşturan devletlerarası güvenlik politikaları, bireylerin hayatlarını doğrudan etkiler. Bireylerin özel alanlarına politik müdahalede bulunan, özel alanı tanımlayan devlet politikaları vardır. Feminist teorinin en başat gözlemi olan 'Kişisel olan politiktir' diskurunu (Millett, 2000), devlet merkezli küresel politikalar, 'Kişisel olan uluslararasıdır' sonucuna taşır (Cockburn, 2009, 125-134; Enloe, 2003). Küresel politikanın ve devletlerin milli güvenlik stratejileri, ataerkil sistemin doğal bir parçasıdır. Kadınlar, kendisine atanan ve onu ayrıştıran tüm rollere yani ataerkil sisteme bugün karşı çıkmaktadır, bu aşamada küresel aktörlerin arasından sıyrılmak ve söz almak zorunluluğu hissetmektedir.

Soğuk Savaş sonrası, güvenliğin devlet merkezli analizinden ziyade bireysel ve toplumsal düzeyde incelenişi daha yaygınlaşır. Bu noktada, devlet merkezli güvenliğin toplumsal güvenlik alanlarıyla çatışabileceğini savunan Barry Buzan, güvenliğin farklı sektörlerini, toplumsal, çevresel ve ekonomik olarak çeşitlendirmiştir (Buzan, 2007). Eleştirel güvenlik kuramcılarında, Ken Booth (1991) ve Richard Wyn Jones (1995) güvenliğin doğrudan özgürleşmeyle ile sağlanacağını belirtmişlerdir. Öncelikle devlet kendi güvenliğini sağlarken, bireysel ve toplumsal güvenlik alanlarıyla çatışabilmektedir; bireysel ve toplumsal güvensizlik alanları, ulusal güvenlik politikalarının dışında görülmektedir. Çatışmaların devletlerarası mücadeleden, etnik, sektör, bölgesel olarak yapı değiştirmesi, barış koşullarının da sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte, Ortodoks teoriler olarak ele aldığımız realist ve liberal kuramların karşısına, inşacılık, eleştirel teori, post modernizm ve post yapısalcılık gibi teorilerin çıkması, feminist ontolojide ciddi bir çeşitlik yaratmıştır. Feminist kuramcılar içinde birçok teorik akıma bağlı feminist düşünür vardır (Elshtein, 2015, 77; Hansen, 2000; Kay, 2004; Sylvester, 2004, 2010; Jaquie True, 2009) Güvenlik teorilerinin epistemolojik dönüşümü, realizmin getirdiği rasyonel seçim (Tickner, 2011) ve pozitivist metodolojinin ötesini ifade eder. Tickner'a göre feminist uluslararası ilişkiler, eleştirel teorinin epistemolojisinden önemli ölçüde etkilenir ama bunu daha ileri taşır. Feminist teori normatiftir ve özgürleşmecidir. Alan araştırmaları, etnografik yaklaşımlar, feminist teorinin yöntemsel olarak, klasik teorilerin analiz etmekten uzak durduğu alanlara girmesini sağlar (Tickner, 2014). Devletin güvenliğin referans nesnesinden çıkması, ulusal güvenlik politikaların da tek odağı olan "devletin bekası" hedefinin sarsılmasıdır. Tıpkı insan güvenliği kavramındaki gibi, açlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, gıda ve sağlığa erişim kısıtları, yoksulluk, HIV hepsi güvensizliğin bir parçasıdır. Bunlarla mücadele eden politikalar, insanın erdemi ile yaşayabildiği koşulları sağlar (Thomas, 2000; UNDP, 1994). Bu tanımların oluşması, birey ve toplum için yeni güvensizlik alanlarının tamamlanması anlamına gelir. Bu güvensizlik alanlarının bertaraf edilmesi, barışın nereden yükseleceğinin de önemli bir noktasıdır. Yani barışın kuramsal sınırları da toplumsal cinsiyet üzerinden genişlemiştir. Barış çalışmalarında feminist kuramın ortaklaştığı temel nokta, devletin bekasının ve güvenliğin tek hedefi olması halinde, güvenlik politikalarının uygulandığı alanlarda patriyarkal ilişkinin de güçlenmesidir. Patriyarkanın barışın yapısında barındırdığı toplumsal cinsiyet temelli şiddeti, Galtung'u ve inşacı barış teorisinin temellerini, kurama yöneltilen feminist eleştiriler ve katkılar üzerinden değerlendirilecektir.

Barış Kuramları, Şiddet ve Feminist Eleştirisi

Barış dönemlerinde, toplumsal cinsiyet alanlarında, yani kadınlar, çocuklar ve LGBTİ'ler için, şiddetsiz koşulların yaratıldığı iddia edilemez. Barış koşullarında aile içi şiddetin, milliyetçilik ya da savaşın yarattığı travmaların dolayısıyla artması, özellikle Bosna Hersek (Cockburn, 2013, 27), Irak (Bilgin Aytaç, 2018)

gibi örneklerde görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrası, barış çalışmalarında Galtung'un getirdiği önemli yenilik, devlet merkezli ve askeri konulara eğilimli güvenlik algısının ötesinde barış kavramını, toplum, birey ve şiddet davranışının özü üzerinden değerlendirmesidir.

Şiddetin bireysel ve yapısal biçimlerini madalyonun iki yüzüne benzeten Galtung'a göre barış iki yüze sahiptir. Bu yüzleri negatif ve pozitif olarak tanımlayan Galtung, bireysel şiddetin ortadan kaldırılmasının (negatif barış), şiddeti doğuran ve meşrulaştıran yapısal çerçeveyi etkilemediği müddetçe sosyal adaleti (pozitif barış) sağlayamayacağını savunmaktadır. Benzer bir görüşü dile getiren Boulding, Soğuk Savaş sırasında barışı korumanın aracı olarak görülen nükleer silahlar ve caydırıcılıkla sağlanacak barışın istikrarlı bir barış olamayacağını ifade etmektedir. (akt. Ovalı, 2006: 7)

Barış kırılgandır. İki dünya savaşı sonrası ortaya çıkan negatif ve pozitif barış kavramı da bu nedenle kökenlerini 19. yüzyılın sonlarına, daha önceki savaşların ardıl etkisine kadar dayandırmaktadır. "Galtung'tan yaklaşık 60 yıl önce 1907 yılında Jane Addams, *New Ideas of Peace* kitabında negatif barış ifadesini kullanmış ve pozitif barış kavramına ilişkin bir tartışma yürütmüştür... Addams, negatif barışı savaşın olmaması ve savaş ve fetihlerden miras kalan kötü kurum ve davranışların üstesinden gelinebilmesi olarak tanımlamıştır" (akt. Bilgin, 2018: 186).

Galtung'a göre küresel politikada savaşızsızlık halinin barış olarak tanımlanması, baştan beri son derece negatiftir. Tıp bilimlerinden etkilenecek söylenebileceği gibi, sağlık nasıl sadece hastalık semptomlarının görülmemesi değilse ve daha pozitif bir anlam ifade ediyorsa, yani sağlık bedenim kaynaklarına ve gücüne güvenerek hastalığa karşı direnmesi anlamına geliyor ise, barışın da pozitif anlamı vardır. Pozitif barış, uyum, işbirliği ve entegrasyondan geçer. Barış araştırmaları negatif ve pozitif barışı kapsar, ancak çalışma alanı, savaşın önlenmesi ve kontrol edilmesinin ötesinde, barışçıl ilişkilerin nasıl geliştirilebileceğine doğru genişlemelidir (Galtung, 1985).

Gerçek barış, şiddetin her aşamada elimine edilmesine bağlıdır. 1960'larda, Galtung'un ortaya koyduğu yapısal şiddet kavramı (1969), 1990'larda iletişim teknolojilerinin etkisiyle tanımladığı kültürel şiddet kavramıyla bütünleşir (1990). Bu iki kavrama göre, şiddet inşa edilir. Galtung'a göre yapısal şiddet, kişisel şiddetten ayrılır; yapısal şiddet kavramıyla, barışın içinde çeşitli koşulların, örneğin ekonomik koşulların yaratabileceği güvenlik açıklarının altını çizer. Feminist teorisyenler, yapısal şiddet kavramını toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirirler. Örneğin Confortini, yapısal şiddetin inşasında toplumsal cinsiyet ayrımının önemini belirtir. Savaş sırasında doğan işkence, Galtung'a göre yapısal şiddetin unsurudur ancak, Confortini toplumsal cinsiyet perspektifinde patriyarkal eril güç algısının da etkisini vurgulamaktadır. Bu bağın en çok kültürel şiddet kavramıyla kurulabileceğini iddia etmekte, özellikle Galtung'un yapısal şiddet tanımının, toplumsal cinsiyet rollerinin içinde oluşacağını belirtmektedir (2006, 337-340).

Bu bağlamda Confortini, Galtung'a dört temel parametrede eleştiri getirmektedir. Birincisi Galtung'un teorisi, toplumsal cinsiyet kavramıyla, sosyal olarak inşa edilmiş güç ilişkilerini somutlaştırması nedeniyle birleşmelidir. İkincisi, dünya görüşümüzü şekillendiren ve çelişkiler barındıran karşılıklı dışlayıcı kategoriler aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinden azade değildir ve her aşamada şiddeti yeniden üreten temel kaynaktır. Üçüncüsü, toplumsal cinsiyet dili, sosyal dünyadaki vizyon farklılıklarını, içindeki imkanları ve imkansızlıkları tanımlar. Dördüncüsü, şiddet toplumsal cinsiyet kimliklerini üretir ve tanımlar; karşılığında bu kimlikler tarafından yeniden üretilir ve tanımlanır (Confortini, 2006: 333).

Feministler devletin güvenlik sağlayıcı rolünü sorgularlar. Temel hedefleri, kadınların içinde buldukları toplumsal cinsiyet ilişkisinden çıkıp, özgürleştirmektir. Güvenlik ve özgürleşme, geniş sosyal ilişkiler içinde konumlanan bireysel tanımıyla son derece ilişkili ve tutarlıdır. Feministler, bireyin ve topluluklarının alanlarının, yapısal ve fiziksel, şiddet yoluyla nasıl ihlal edildiğini anlamaya çalışır (Tickner, 2011: 48). Savaşın olmama durumunun pozitif ve sürdürülebilir olmadığını ya da gerçek barışı doğurmadığını bildiğimiz gibi, barışın içinde klasik güvenlik algılarının, barışın kırılganlığını ve yapısal şiddeti devam ettireceğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda, devlet merkezli güvenlik, klasik barış kuramları ve militarizm arasında güçlü bir bağ vardır.

Güvenlik ve barış çalışmalarında toplumsal cinsiyet, cephede, çatışmanın kökenlerine ve savaş sonrası barış inşasına kadar geniş bir bakış açısı sunar. (Enloe, 2013, loc. 207). Militarizmin barış koşullarında devamı, kadınların, çocukların ve LGBTİ'lerin yaşam alanlarını tehdit etmeye devam eder. ABD'de ordu içinde LGBTİ bireylerin kimliklerini saklaması yönünde, onları baskı altına alan fobik uygulamalar, 1980'lerden itibaren ciddi tepkilerle karşılaşmıştır (Enloe, 2006, 50). Kadın - erkek olarak ikili cinsiyet kimliklerini ayırdığımızda, bu kimliklerin savaş ve barış süreçlerinde üstlendikleri rolleri fail ya da mağdur olarak da ayırabiliriz. Savaşlarda çoğunlukla şiddeti kadın üzerinde uygulayan erkektir ancak şiddetin uygulayıcısının biyolojik cinsiyetinden çok, güç politikalarını hangi toplumsal cinsiyet rolüyle uyguladığı daha önemlidir. Erkek failerin çokluğu, kadın failerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Savaş koşullarında erkekler, yalnız fail değil şiddetin mağduru olabilecekleri gibi (Carpenter, 2006); kadınlar şiddetin mağduru değil faili de olabilirler (Sjoberg & Gentry, 2007). Bu nedenle feminist kuramlar, cinsiyet kimliklerinden ziyade cinsiyet rollerine daha önem vermektedir. Bu konu bir sonraki başlıkta daha detaylı değerlendirilecektir.

Militarizm ve Hegemonik Erkekliğe Karşı Feminist Yorumlar

Bölgesel krizlerde, etnik çatışmalarda veya savaşlarda, her iki cinsiyet şiddetin mağduru veya faili olabilir. Çatışmalar, cebir politikaları, tüm cinsiyet kimliklerini de militerleştirir. Enloe'un militerleşme tanımı, barış kuramlarını açıklamak adına fayda sağlar. Militerleşme bir kişinin ya da bir şeyin, gitgide daha fazla ordu denetimine girdiği veya kendi refahı ya da iyiliği için militarist

fikirlerle bağımlı hale geldiği, adım adım ilerleyen bir süreçtir. Militerleşme bir bireyi ya da bir toplumu ne denli dönüştürürse, askeri gereksinimler ve militarist yargıların yalnızca yararlı değil, aynı zamanda normal olduğu fikri, o birey ya da toplum tarafından o denli kabul görmeye başlar. Yani militerleşme, kurumsal, ideolojik ve ekonomik dönüşümler kadar, kültürel bir dönüşümü de ifade eder. Savaşın içinde askerin her daim gücünü göstermesi esastır (Enloe, 2006: 30).

Militerleşme, tüm cinsiyetleri etkilerken, kadınsı militerleşmeyi de tanımlar. Sayıca daha az olsa da kadınlar, aynı erkek failer gibi şiddeti onaylayabilir, uygulayabilir, şiddet kararı verebilir; cinsel, psikolojik şiddet de buna dahildir. 2003 Irak müdahalesi sonrası, Iraklı askerlere işkence yaparken görüntülenen kadın asker, son derece önemli bir örnektir. ³ Burada erkeklığe atfedilen gücü yani erkilleşen gücü bir kadın da kullanabilir. Sjoberg ve Gentry, küresel politikada kadın şiddetini inceledikleri çalışmalarında, militerleşme ve kadınsı davranış kalıpları arasındaki ilişkiyi de incelemişlerdir. Devletin kanun dışı ilan ettiği veya yasakladığı şiddetin salt kurbanı değil uygulayıcısı da olan kadınlar, annelik, canavar veya fahişe anlatısının içinde çokça tanımlanır; genelde militerleşen kadınlığın sınırlarında kalarak istisnai örnekler gibi gösterilirler (Sjoberg & Gentry, 2007: 59).

Toplumsal cinsiyet genellemelerini lider profillerinde de görebiliriz. Margaret Thatcher, İndira Gandhi ve Jeanne Kirkpatrick, 2003 sonrası Condoleezza Rice militarizmin uygulayıcısı olabilmektedir. Enloe'nun deyişiyle, "Kadınlar doğuştan ve geri döndürülemez bir biçimde militarizm karşıtı değildir." Bu onların öz yapılarından kaynaklanmaz; "kromozomlarıyla veya adet dönemleriyle ilgili değildir." Bu nesiller boyu kadınların erkeklerle kadar fırsat eşitliğine sahip olmaması, inşa edilen roller ve toplum yapısıyla ilgilidir. "Seçkin erkekler kadınların konumlarını belirlerken, bu kadınlar o konumlara gelişi güzel gelmemektedir" (Enloe, 2003: 34-35). Belirli bir gücü, hedefi, belirli bir yöntemle uygulamaktadırlar. Feminist yaklaşım burada militerleşmenin, asker kimliği ve dolayısıyla cinsiyetler üzerinde yarattığı baskıyı ve bu yolla oluşan şiddeti, güç kullanımı üzerinden sorgular. Güç kullanımının temel noktası da, aslında feminist teorinin sıklıkla kullandığı hegemonik erkeklik kavramıdır. Bu kavram, erkeğin kadının üstündeki gücünü ifade eder. Özellikle güvenlik çalışmaları, erkil değerler ve normların baskısı altındadır, bu durum kadınlar üzerinde muazzam bir güç ilişkisi yaratmaktadır. Şiddet aracılığıyla oluşturulan tahakküm ve bunun hangi politik alanda şekillendiği önemlidir. Feminist yaklaşım için bu tahakküm ilişkisi özellikle ev, okul, kışla, vatan yani kadının emeğinin, bedeninin, doğurganlığının sömürüldüğü her alanda geçerlidir. Militerleşmenin yarattığı etki, ancak toplumsal cinsiyet rollerinin edindiği güç algısını inceleyerek anlaşılabilir.

1991 Körfez Savaşı sonrası, kadın askeri personelin sahada kendini daha fazla göstermesi, feminist akademisyenlerin bu alanda çalışma yapmasını sağlamıştır. Carol Cohn'nun Amerikan ordusu içinde, 1990'lı yılların sonunda, askeri personelle yaptığı derinlemesine görüşmeler, özellikle ordu içinde toplumsal cinsiyet entegrasyonunun zorluklarını göstermektedir. Fiziksel

eğitimin zorluğunu öne çıkaran erkek görüşmeciler, kadınların erkeklerle aynı standartlarda fiziksel eğitim almamasından dolayı, eşit hakları talep etmemeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Bir bakıma erkekler kadar çok koşmayan kadınların, orduda da yeri belirsizdir. Fiziksel eğitim standartlarının erkeklere göre ayarlanması, kadınların ordu içindeki varlığının dolaylı biçimde reddedilmesine neden olmaktadır (Cohn, 2013:135-136).

Ortodoks teorilerin temelindeki gücün tanımı, uygulanış biçimi ve erkeklik üzerinden şekillenen cebir politikalarıdır. Toplumda biçimlenen patriyarkal ilişki, küresel politikanın karar alıcılarını da içine alır. Ortodoks yaklaşım, uluslararası ilişkileri soyut ve bölünmez tanımlar. Ortodoks uluslararası ilişkiler toplum dışı iken, hatta neo-realist politikanın merkezinde sosyal yapıları tamamen dışlayarak sadece sisteme odaklanırken, feminist politikalar sosyolojiktir (Tickner, 2014: 22). Feminist teoriler, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin küresel boyutuna yönelir. Ortodoks teoride yaygın olan, kadına ilişkin her türlü politikanın üst politikanın dışında tutulması, alt politikanın altında değerlendirilmesidir. Kadının hayatına ilişkin özel ve politik alanlar, kamusal görülmemiştir; analiz dışı bırakılmıştır (Elshtein, 1990: 255-265). Kadının emeğinin ve bedeninin istismarı, militerleşme, kadınların yerel ve küresel politikaya ilişkin karar alma mekanizmalarında dışlanması gibi sorunlar, klasik teorilerin tartıştığı kapsamın dışında kalmıştır. Devletlerin rasyonel davranış kalıbı rekabetçidir. Neo-liberalizmde iş birliği, devletlerin göz önünde bulundurulması gereken mutlak çıkar alanı olarak tanımlanırken, realizmde ise rekabet çatışma doğurur. Sonuç hangi çıkarın ne şekilde, devletin hayatta kalmasını ve güvenliğini sağladığıyla ilişkilidir. Her koşulda gücün ayrıcalığıyla, devletin varlığını sağlayacak yüksek önemdeki politikalar, feminist yaklaşımın ortaya koyduğu etik değerleri dışlar.

Şimdiye kadar feminist analiz uluslararası siyaseti çok az etkiledi. Dış siyaset yorumcuları ve karar alıcıları, feminist fikirleri göz ardı ederken özellikle kendilerinden emin görünüyorlardı. Kadın deneyimlerini ciddiye alan profesyonel bir uluslararası siyaset yorumcusu çok ender bulunur. Kadınların, savaş, evlilik, ticaret seyahat, fabrika işi deneyimleri ‘magazin’ sütununa havale edilmiştir. Kadınların uluslararası siyaseti oluşturma ve bunu sürdürmedeki rolleri, “doğal” ve böylece de araştırma konusu değeri olamayan bir şey gibi kabul edildiğinden, uluslararası siyasetin var olan işleyişinin, erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyete nasıl bağlı olduğu konusu sorgulanmamıştır. Bu dış siyasette etkin olanların, kadınların uluslararası siyasetten ne şekilde etkilendiğine dair sorumluluklarından kaçmış olduğu anlamına gelir (Enloe, 2003: 32). Uluslararası hukuk, askeri birimler, milliyetçi hareketler, devletlerin dış müdahalelerinde yer aldıkları askeri üstler; hepsinde kadınlarla kurulan ilişkiler vardır ve ne yazık ki bu ilişkiler istismara açık ve hiyerarşiktir. Fuhuş, tecavüz, ev içi şiddet, ev içi emeğin ve doğurganlığın kadının doğal rolü olarak algılanması, hegemonik erkekliğin ve patriyarkanın küreselleşmesidir.

Günlük Hayatta Militerleşmenin Yansıması, Savaş Alanında Vardır

Kadınlar kendilerini ülkelerine isteyerek feda edecek oğlanlar yetiştirir, erkeklerini destekler ve ölüleri için yas tutar. Bazen erkeklerinin yükünü devralıp doğrudan işin içine girerler ve kavgaya katılırlar, çapaı ellerine alır, fabrikalarda savaş için gerekli olan ürünü üretirler, bu erkekler uzakta olduğu sürece geçerlidir. Savaşın içindeki erkek imgesine alternatif olarak kadınlar, aşk, şefkat ve ev içi hizmetin yerini tutarlar ve bu aslında sadece, kahraman savaşçılarla korunan ulusun iyiliği içindir (Cohn, 2013: 1).

Toplumsal cinsiyet, bireysel kimlikleri, hayatları etkileyen sosyal olarak inşa edilen alanlardır. Bireylerin kendilerini ve diğerlerini nasıl gördüğünü toplumsal cinsiyet üzerinden tanımlayabiliriz. Carol Cohn'un tanımıyla toplumsal cinsiyet, bugün kurumsal ve sembolik dünyanın küreselleşme, ekonomik büyüme, militerleşme ve küresel ısınma gibi tüm güvensizlik alanlarının kurumsallaştığı alandır. Kadınlar, savaş zamanı yeni roller edinerek güçlenir ama aynı zamanda yerinden edilme, silahlı grupların içine çekilme ve fuhuş gibi sorunlarla da karşılaşır. Savaş sonrası ise içinde yaşadığı toplumu yeniden inşa etmek üzere çalışmak zorundadırlar. Kadınlar, savaş sırasında tecavüz edildiği, savaşanlara katıldığı ya da mayına basarak vücudunun bir parçasını kaybettiği için ailelerinden ve toplumundan dışlanırlar. Kadınların savaşla ilişkisi çoklu faktörlerden oluşur. Bu konuda her genelleme, kadınların yaşamsal gerçekliklerine karşılık, kavramsal bir dayatmayı doğurur ki bu dayatma, toplumsal cinsiyet rollerinden ibarettir. “Şunu en azından belirtelim “Kadınlar doğal olarak çok daha barışçıldır” ya da “Kadınlar savaşın her zaman kurbanıdır” söylemleri, feminist teorisyenler için son derece indirgemecidir.” (Cohn, 2013:3). Özellikle çatışmalar ve savaş sırasında kadının kendini korumaktan aciz oluşu fikri, devletin veya milletin bu koruma üzerinden üstlendiği sorumluluk, küresel siyasette çokça kullanılan bir argümandır (Tickner, 2002: 337; 2011: 57). Hegomonik erkeklik, küresel politikada tam da bu alanlarda inşa edilir. Korunmaya muhtaç kadın milletin onurudur. Kadının bedenine gelecek zarar ve lekelenme, o milletin onuruyla bütünleşir. Cinsel şiddetin bir savaş silahı veya kadınları yerinden eden bir unsur olarak kullanılması bu nedendir. Bosna savaşında tecavüz sonucu birçok kadın aynı zamanda yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda bırakılmıştır (DeLargy, 2013).

Feminist Etiğin Uygulanması: Kadın, Güvenlik ve Barış Gündemi Altında BMGK/1325

Çalışmanın son bölümünde, barış çalışmalarının kadınların güvensizlik alanlarıyla ilişkisini kurmak, feminist etik ve normatifleşme hedeflerinin nasıl ilerlediğini göstermek, toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması kavramını ve BMGK/1325 sonrası gelişmeleri değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu nedenle, iki ayrı alt başlıkta kadının güvenlik gündemini tanımlayarak, barışla pratik ilişkisi kurulmaya çalışılacaktır.

- Kadın, güvenlik ve barış gündeminde toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması: Toplumsal cinsiyetin ana-akımlaşması (*gender-mainstreaming*), kadın, güvenlik ve barış alanında normatifleşen bir politikadır. Karşısında, devlet ve uluslararası örgütlerin, hatta uluslararası hukukun koyduğu kısıtlar, güvensizliğin cinsiyet rolleri kazanmasında etkindir.
- Devletlerarası ya da devlet-dışı örgütlerin karar alma mekanizmalarında kadınların temsiliyetinin yetersizliği
- Kadınların hayatını doğrudan etkileyecek kişisel politikaların (sağlık, barınma, eğitim, kamu düzeni) cinsiyet hiyerarşisiyle belirlenmesi
- Devletlerin karar alma ağlarında patriyarkal ilişkinin ve hegemonik erkeklığın bulunması, doğrudan kadınların güvensizlik alanlarını oluşturur ve bu alanlar, barış koşullarında da mevcuttur.

Böylece feminizmin toplumsal cinsiyete ve kişisel alana dair tanımladığı her türlü sorun, 80'lerin sonunda küresel politikaya yansımıştır. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması politikaları, dünyada ve Avrupa ekseninde çok önemsenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ayrımcılığa karşı 14. Maddesinde, cinsiyet ayrımcılığı da bir hak ihlali olarak belirtilmiştir. Bu sebeple BMGK/1325/1820 sonrası, insan hakları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği, Avrupa Konseyi'nin temel hedefleri arasına girmiştir. Kadın, güvenlik ve barış alanında uluslararası örgütler, ilkesel düzenlemeleri kabul etmiştir. Avrupa Konseyi'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kriz yönetimi başlığı altında, toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma politikalarını, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) sınırların içerisinde uyumlaştırmıştır. AGİT yapısı altındaki operasyonlarda, etkin denetleme, sistematik izleme ve yapının BMGK/1325'le bütünleştirilmesi öngörülmüştür (CEU, 2008).

Benzer bir ilerleme 2013 yılında CEDAW'ın çatışma önleme politikalarında görülecektir.⁴ Ekim 2013 yılında Güvenlik Konseyinin Kadın Güvenlik Barış gündeminde toplandığı ve BMGK/2122'yi kabul ettiği gün, CEDAW General Recommendation 30 (GR30) metnini kabul etmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, çatışmanın öncesinde ve sonrasında sağlanması gerekliliğini belirtmiş, çatışmayı önlemenin uluslararası barışın temelinde yer aldığını söylemiştir (Patten, 2017, 171-172). Uluslararası hukukta bu şekilde bir dönüm noktası olan BMGK/1325 kararının kapsamını ve düzenlemelerini daha detaylı olarak bir sonraki bölümde inceleyeceğiz. Feminist etiğin küresel siyasetteki tartışması ise, kararın uygulanmasındaki kısıtların altını çizmektedir.

Devletin hegemonik erkeklik inşası, küresel politikayı oluştururken her aşamada kadının hayatını, özele ilişkin değinilmeyen alanları (annelik, aile, çocuk, beden üzerine politikalar) doğrudan etkilemektedir. Realizmin üst politika kapsamının dışında kalan, kamusal alanın ya da erkeklik politikasının içinde yer almayan tüm kavramları, toplumsal cinsiyetin kişisele dair alanlarıdır. Teorik olarak tartıştığımız güç ve erkeklik ilişkisi, savaş ve erkeklik için de vardır. Ekonomik ve askeri kapasitelerin cebren kullanılması, realizmde gücün araçsallaşmasıdır. Realizmin ana metinlerine baktığımızda dahi fark ettiğimiz olgu dişil- kadınsı olarak tanımlanan etkisizliktir (Elshtein, 2015).

Barış ya da çatışmazlık halleri ve kadınlığa atfedilen roller, kadının yaşadığı gerçekleri değiştirmeyecektir.

Enloe (2003), Soğuk Savaş'ın bitimini, 1970'lerden itibaren şekillendirdiği feminist bakış açısıyla anlatır. Soğuk Savaş'ın sonlarında oluşan politik düzenin, toplumsal cinsiyet politikasını betimler. Erkekliğin feminist muhalefette ve milliyetçi hareketlerde inşa edilmesini önemser. Hatta Türkiye'de Kürt Hareketinin başlangıcında etkili olan köyden kente göçle şehirleşen erkek nüfusun erkeklik kimliğine tutunmasıyla, milliyetçi hareketlerin militerleşmesine örnek verir. Erkekler kendi milliyetçi mücadeleleri içinde genelde kadınları pasif, hatta üst kimliğe itaat eden, asimile olan topluluklar olarak tanımlamıştır; tıpkı Quebec milliyetçiliği hatta ABD'deki siyahi hareketin içindeki örneklerde olduğu gibi. Kadınlar bu hareketlerin içindeki feminist mücadeleyi zamanla kazanırlar. Kadın kimliğinin, soyu devam ettiren anne kimliğinden çıkması, kadının üretimde ve politika yapımında aktif hale gelmesi, kimlik temelli mücadelelerde, milliyetçi hareketlerde kadınların baskılanmasına ve bastırılmasına neden olmaktadır. Erkekler bu tür durumlarda ilk önce erkil baskıya tutunurlar. Tecavüz ve fuhuş, bu milliyetçi bir mücadeleyi yaratmada erkekler için çoğu zaman, milliyetçi mağduriyetlerine bir bahanedir. Koruma miti, burada devreye girer. Kadınlar, milliyetçi söylemde hatta ulusal güvenlik politikalarında, devletlerin kendi bekası içinde koruması gereken kişilerdir; etnik çatışmalarda ülkeleri işgal etmenin bir aracı olarak cinsel şiddet ve yerinden etme bir savaş silahı olarak kullanılır. İş kadınların milliyetçi mücadeledeki temsiline geldiğinde, bu noktada erkekler geri durmaktadır. Örneğin Pakistan'ın Bangladeş'ten ayrılma mücadelesinde kadınlar, tecavüz kurbanı olmuş ya da fuhuşa zorlanmışlardır. Erkek söylem bu olayı milliyetçi bir öfke yaratmada kullanmış ama yeni Bengalli kimliğinin inşasında kurban kadınları politika üretici hale getirmek konusunda yetersiz kalmıştır (Enloe, 1993: 234-239).

Aile içi şiddetin, militerleşen toplumlarda artması da doğal bir sonuçtur (Tickner, 2014: 29). Küçük silahların kullanımının artmasının toplumsal cinsiyet boyutu, bu silahların kadına yönelik şiddette temel araç olması ancak silahsızlanma antlaşmalarının içinde, maddelerde dahi kadınlara verilen zararlara yer verilmemesi, vahim durumlardır (Cockburn, 2012: 217-218).

Kadına yönelik şiddetin kapsamında sadece tecavüz değil, ev içi, aile içi şiddet ve fuhuş vardır. BM içinde savaş suçları ve ceza mahkemelerinde müzakereci aktörlerin en büyük çıkmazı buradadır. Bu yetkililer "ailenin" alanında tanımlanan her türlü eyleme, buna müdahale edecek her türlü dış aktörü dışlarlar. BM metinlerinde uluslararası hukukun ele aldığı aile, egemen ulus devletin en küçük birimidir ve kutsaldır. Bunu sonucunda tecavüzü yaptırma uğraması gereken bir suç ve insan hakları ihlali olarak taşımak isteyen bir feminist, iki büyük zorlukla karşılaşacaktır: Birincisi BM yetki sınırlarını reddeden ve cinsel şiddeti ailenin iç sorunu olarak tanımlayan anlayış, ikincisi ise aynı derece önemli olan, milliyetçi - etnik erkeğin tecavüz gibi cinsel şiddet unsurlarını 'kendi kadınlarının' sorunları olarak tanımlayıp eril militerleşmeyi güçlendirmesi ve kadınların ve ulusun güvenliği adına; kürtaç,

korunma politikaları ve benzeri politikaları, çok daha fazla sınırlamasıdır (Enloe, 2006: 205).

Barış kuramlarında, rasyonel bilginin, bilginin tarafsız ediminin kutsanmasından ziyade, sosyal sürecin analiz edilmesi önemlidir. Bilgi insan üretimidir ve sosyal olarak dönüşür. Bu nedenle toplumda ve dünya politikasında rasyonel kabul edilen tüm roller de toplumsal cinsiyet de insan inşasıdır. Güç ve çıkar kavramlarının oluşumu, bu süreçten bağımsız açıklanamaz. Tickner, Morgenthau'nun prensiplerini feminist perspektiften değerlendirmiş, rasyonel seçim, sosyal bilimlerin tarafsızlığı gibi tüm pozitivist kavramları bu bağlamda açmıştır. Morgenthau'nun tanımladığı güç, erkeğin erkeğe uyguladığı güçtür, uluslararası ilişkilerin de tanımladığı bu güçtür yani erkildir. Arendt gücü, ortak kaygıları olan insanın birlikte hareket edebilme yeteneği olarak tanımlar. Psikolog David McClland'a göre kadın gücünü, cebir kullanmaktan ziyade ikna üzerine kullanabilir (akt. Tickner, 1988: 434).

Feminist barış, toplumsal cinsiyet merkezli güvensizliğin ortadan kalkmasını hedefler ve bu alanda oluşturulacak normların belirlenmesini ister. Uygulamada bu güvensiz alan Cohn'a göre hem barış inşası, hem nükleer dengenin kendi içindedir (2003). Caydırma gücü üzerinden şekillenen yüksek imha gücü olan füzyon bombaların uzmanlar tarafından değerlendirilmesi, bu askeri uzmanların büyük ölçüde Amerikan erkek entelektüellerinden oluşması, nükleer stratejilerin erkeklik söylemlerinin ortaya çıkmasında son derece etkilidir (1987, 691). Soğuk savaşın nükleer caydırıcılık üzerine kurduğu dengede kadınlara büyük ölçüde yer yoktur. Bu barış, kadınların barışı değildir. Nitekim 1990 sonrası bölgesel ve etnik çatışmaların etkisinin kadınlar üzerinde olması, bu süreçte kadınların dışlandığının en önemli göstergesidir.

Feminist Bir Barış Mümkün Mü?

Feminizm, farklı olaylardan ve yöntemlerden bakarak normatif yaklaşımlar üretir. Örneğin, eleştirel epistemolojinin etrafında konumlanan feminist teorisyenler, eşitsizlikler karşısında kadın güvensizliğinin yok olmasını hedefler; kadının eşitsizlik, cinsiyet ve beden politikaları ve şiddet karşısında özgürleşmesi onun güvenliğini de sağlar (Whitworth, 2007). Dolayısıyla kadın merkezli barış, bu noktadan inşa edilebilir. Post-yapısalcılar ise güvensizliğin kaynağını erkeklik söyleminde ararlar, şiddetin küreselleşmesine odaklanırlar (Hansen, 2000).

Barış fikri doğrudan savaşın nasıl tanımlandığıyla da ilişkilidir. Elshtain'e göre, Machiavelli metinlerinde erkeklik, kamu alanında faziletli bir güçle ilişkilendirilir. Prens kurallarına itaat eden *Fortuna*'yı hayata getirmesi, erkil düzenin kadınsı tanımlanan, itaatkâr ve uyumlu kadını dize getirmesi, önemli metaforlardır. Elshtain, Thychudides'den Machiavelli'ye kadar olan metinlerde savaşın içindeki erkekliğin farklı rolleri kapsadığını söyler. Savaşçı rolle, barışçı rolleri erkekliğin inşası içinde birleştirir. Barışçı roller erkeğe, kişisel alanda yüklenir. İster kamusal alanda ister kişisel alanda (aile, ikili ilişkiler, militer yapılarda) kadına yönelik böyle bir heterojen algı yoktur. Yani kadınlık için tek

tip rol modeli vardır; besleyici, yaşamı devam ettiren, itaatkâr. Kant'ın temel metinlerinde bu özel alanın belirtilmemesi, ebedi barış diskuru açısından da incelenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda bir kadın hatibin kadınları, insanlığın kurtarıcısı, Pasifik annelerinin tanrıları ve gelecek nesilleri inşa edecek yeni düzenin habercisi olarak tanımlaması, bugünün erkilliklik, erillik ve ataerkilliğe karşı feminizm, ana-erkillik, şiddetsizlik söylemiyle armonik bir uyum içindedir (Elshtein, 1990: 260-265).

Güvenlik ve barış, erkeklerin sağlaması gereken bir üst politikadır; kadın bu statükoyu kabul etmelidir. Kadın ister evde ister askeri yapılarda, hegemonik erkekliliği böylece kabul etmiş olur. Milliyetçi hareketlerde ve militer yapılarda kadınların savaşıma son derece hazır olmasının sebebi, militer gücün bu cebirle sağlanmasıdır. Bu anlamda iş birliği ve barışın kadına bir rol olarak atfedilmesi, Elshtein ve Tickner için sorundur (Elshtein, 1998; Sylvester, 2004; Tickner, 2011: 59-60). Tickner (2011), aydınlanma geleneğinin öncüsü ve modern siyasi düşünürlerin görüşlerini değerlendirirken gücün ve barışın ontolojisine bakar. Kadınların ABD'de ordu içinde askeri olarak temsilinin 1980 sonrası artırdığını, ordunun ekonomik olarak sunduğu olanakların da bu dönemde etkili olduğunu söyler. Daha önce hizmet sektöründe çamaşırcı, hemşire veya aşçı olarak çalışan kadınların silahlı hizmetlere alınmaları, ABD'de 1997'deki kanun tasansında belirtildiği gibi, erkeklik gücü üzerinden tanımlanan, *insan gücünü (manhood)* karşılamak için olmuştur. 1997'de Amerikan ordusunun sadece yüzde 14'ünü, hava gücünün yüzde 17'sini ve deniz gücünün yüzde 13'ünü oluşturan kadınlar ancak bu dönemde muharip mevkilerde yer almaya başlamışlardır.

Önceki bölümlerde de vurguladığımız gibi kadınların temsiliyeti, savaş ve barış alanında sayıca daha azdır. 1960'lerden sonra kadın hareketinin yükselişine paralel olarak, kadınlar barış hareketi içerisinde güçlerini daha yoğunluklu gösterecektir. Nükleer silahlanmaya karşı, 1960'larda ABD'de kurulan 'Barış için Kadın'ın yaptığı grev, Soğuk Savaş'ın içindeki ilk radikal feminizm örneği olacaktır. 1970'lerden sonra, hatta Soğuk Savaş'ın bitimine yayılan kadın hareketi, askeri müdahalelere karşı kayıpları protesto eden barış hareketlerini ateşleyecektir. Arjantin'de Plaza Mayo anneleri, Rusya'da Çeçenya'ya asker gönderilmesine karşı toplanan anneler, dünya çapındaki barış aktivizminin toplumsal örnekleridir. Bu hareketler daha yoğunluklu olarak barış inisiyatifinde kadınlık ve annelik rollerini öne çıkarmaktadır. Bu yönleriyle de bazı feministlerin eleştirisini almaktadır; özellikle de feminist Uluslararası İlişkiler alanında üretim yapmaya başlayan feministlerin. Annelik ve kadınlık mağduriyetleri, militarizmin etkisinden ziyade kişisel psikolojiyi (mağduriyet ve kurban psikolojisini) daha öne çıkaran ve kadına pasifist rolünü yükleyen bir düşünce yaratmaktadır. Erkek egemen bir toplum içinde erkeğin savaşla, kadının barışla ilişkilendirilmesi, toplumsal cinsiyet hiyerarşisini güçlendirecek, hatalı bir karşıtlık yaratacaktır (Tickner, 2011: 59-60).

Barışın ve savaşın, mutlak motivasyonun cinsiyet kimliklerine atfettiği rollerle tanımlanmasından ziyade, cinsiyet kimliklerini nasıl etkilediğini görmek, özellikle savaş, çatışma ve barış içinde uygulanmaya devam eden güç

politikalarının, cinsiyet kimliklerini nasıl inşa ettiğini algılamak önemlidir. Savaş ve çatışmalar toplumu militarize eder, yapısal şiddeti körükler. Bu nedenle aile içi şiddet ve mizojini (kadın nefreti), kadına ve çocuğa yönelik yapısal şiddeti arttırır. Shepherd'ın da vurguladığı gibi, ortodoks Uluslararası İlişkiler'de çokça dışarda bırakılan, günlük hayatın içindeki şiddettir. Feminist güvenlik çalışmaları güvensizliği tanımlarken, politik süreçleri, güç kullanımını inceler. Bunu yaparken fark edilen şiddetin çokça genişlediğini, günlük şiddet pratiklerini ya da günlük direnişleri kapsadığını görür (Shepherd, 2009: 213-215). Feminist barış kuramları, Uluslararası İlişkiler'in klasik temsiline eleştirel bakmamızı ve potansiyel olarak etkili uygulamaların oluşmasını sağlamaktadır; bunu güvensizlik alanlarının tespitiyle yapmaktadır. Teorik çeşitlilik ve epistemolojik farklılıklar güvensizliklerin tespitini ve bununla mücadele edecek normların oluşmasını sağlayacaktır.

Kadın, Güvenlik ve Barış Alanında BMGK/1325'in Değerlendirilmesi

Barış çalışmaları altında incelediğimiz güvensiz alanlar ve teorik yaklaşımlar aslında toplumsal cinsiyetin etkilediği ve etkilendiği alanlardır. Tickner'ın deyimiyle bugün hala ortodoks teorilerde kadınların siyaseti, yüksek politika dışı, dolayısıyla küresel siyasetin etik algısının dışında yer alır (Tickner, 2014: 30). 'Feminizmin etiği nasıl oluşacak, bunun küresel politikadaki uygulamalarını nasıl inceleyeceğiz?' sorusuna küresel normlardaki dönüşümden bakılabilir. Uluslararası ve ulus-üstü örgütler düzleminde yeni yönetim biçimleri ve toplumsal hareketlerdeki çeşitlenme, feminist barış çalışmalarının normatifiğini artırmaktadır. Bir önceki başlıkta incelediğimiz, toplumsal cinsiyetin ana-akımlaşması yeni yönetim modellerinden biridir. Uluslararası hukukta ve küresel siyasetin düzeninde dönüşüm vardır. Uluslararası örgütler, sivil toplumun da etkisiyle 1990'lardan sonra yoğun olarak toplumsal cinsiyet eşitliği hedefini gündemlerine almışlardır. 1998'de Pekin'de toplanan BM Kadının Statüsü Komisyonu, ek bir raporla silahlı çatışmalarda kadının konumu üzerine eylem planı oluşturmuştur. 2000 yılında BM Genel Kurulu *20. Yüzyılda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış Üzerine Özel Oturum*'unda kadın ve silahlı çatışma konusunda aldığı ilke kararlarını uygulamaya koymuştur. BMGK/1325, bu ilkeler temelinde oluşmuştur. Barış inşası ve çatışma çözümünde, toplumsal cinsiyet merkezli bakış açısının getirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel hedef olarak görülmesi son derece önemlidir. Barışı koruma operasyonlarının, BM saha operasyonlarının toplumsal cinsiyet merkezli yönetilmesinde, Genel Sekreteri acil göreve çağırır (UN, 2000). Bu kararın alınmasında küresel sivil toplumun, özellikle kadın örgütlerinin, devletlere uyguladığı baskı, su götürmez bir gerçektir (Cohn vd., 2004). Birkaç yıl sonra, cinsel şiddeti bir savaş suçu olarak kabul eden BMGK/1820 (UN, 2008) numaralı karar ise feminist gündemin başarılı gelişmelerindedir. Balkan Savaşlarında ve Ruanda'da, cinsel şiddetin bir savaş

suçu olarak görünür hale gelmesi önemlidir (Barrow, 2010; Outreach Programme on the Rwanda Genocide, 2012).

Cohn'a göre 1325'in en büyük ayrımcılığı, karar alıcıların toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde gündem oluşturmasıdır. Tarihinde nadir olarak görülen bir şekilde, Güvenlik Konseyi başkanı, altta belirtilen ilkeler çerçevesinde, toplumsal cinsiyet merkezli barışa referansta bulunur (Cohn, 2004). Buna göre;

- Kadınlar savaşın salt kurbanları değil, barışın itici gücüdürler.
- Küresel politikada kadınların tam katılımı, küresel barış için çok daha büyük fırsatlar yaratır.
- Barış görüşmeleri temelinde, savaş sonrası yeniden inşa ve yeniden uzlaşmada kadınlar son derece düşük düzeyde temsil edilmektedir.
- Çözümün içinde, kadın ve erkek eşit parçalar olmadığı müddetçe hiçbir barış süreci başarılı olamaz.
- Barış ayrılmaz bir biçimde kadının ve erkeğin eşitliğine dayanır.

BM Güvenlik Konseyinin, tamamı erkeklerden oluşan masasının etrafında bu ilkelerin telaffuz edilmesi hem yeni bir dönemin başlangıcına hem de kararın uygulanmasındaki kısıtlara işaret eder. BMGK/1325'in en önemli yeniliği, sivil toplum, yerel kadın inisiyatifleri, akademisyenler gibi farklı aktörleri, kararın işleyişinde doğrudan askeri yapıların denetimi gibi araçlarda kullanır (Whitworth, 2007). Bosna Hersek Savaşını bitiren 1995'de imzalanan *Dayton Antlaşması*, kadınların ve toplumsal cinsiyet bakış açısının hiçbir şekilde temsil edilmediği bir barış antlaşmasıdır. Oysa Balkan kadınlarının önemli bir bölümü, 1990'lar ve savaş sonrası toplumun inşasında, savaş sırasında gerçekleşen yerinden edilme, tecavüz ve aile içi şiddetin etkileriyle, 20 yıl boyunca toplumsal olarak ve sivil toplum örgütleri düzleminde mücadele edeceklerdir (Cockburn, 2013: 28-29).

Uluslararası sivil toplum örgütlerinin baskısıyla kaleme alınan BMGK/1325'in yürürlüğe girmesiyle oluşan durum, BM rejiminin, kadının sadece edilgen bir uzlaşma aracı ve mağdur değil, barışın talepçisi, üreticisi ve inşacısı olduğunu kabul etmesidir. BMGK/1325'in en önemli özelliği, silahlı çatışmanın bütün taraflarını kadın hakları, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadın ve kızlara yönelik şiddet suçlarındaki dokunulmazlığı kaldırmaya çağırmasıdır. Bu karar, BM sistemi içinde de çok daha geniş bir temsiliyeti kapsamaktadır. Bu anlamda toplumsal cinsiyet merkezli yönelim, BM'nin 1997'den itibaren resmi politikası olurken, 1325 numaralı karar, ilk defa silahlı çatışmalarda toplumsal cinsiyet merkezli yaklaşımı BM'nin yürütücü organına taşır. Cohn'a göre bu büyük ölçüde, sofistike olan feminist örgütlenmenin sonucudur. Retorik bağlılığı, barış alanında uygulamalara yansımaktadır; büyük bir hareketin, farklı ülkelerden gelen kadınların politik enerjisiyle şekillenmesidir (Cohn, 2004).

Barışı koruma misyonunun toplumsal cinsiyet temelli şekillenmesi, sivil toplum hareketinin, BMGK/1325 kararında savunuculuk yapması barışı koruma operasyonların işleyişinde bazı talepler yarattı. Her şeyden önce cinsiyet

temelli analiz, Güvenlik Konseyinin belirli ülkede yürüttüğü misyonlarda rutin olarak gündeme geldi. Sivil toplum örgütleri toplumsal cinsiyet alanında uzman kişilerle, görev alınacak yerlerin tespiti, kadın gruplarının ziyareti ve barışı koruma operasyonlarının cinsiyet birimlerinin olmasını istediler. 2002'de yeni çalışmalarla, özellikle kadına yönelik şiddet, yerinden edilme, sağlık, HIV, barışı koruma operasyonları, barış için örgütlenme için uluslararası yasal çerçevenin belirlenmesi, rehabilitasyon ve insani operasyonlar, silahsızlanma, çatışmaların durdurulması, yeniden entegrasyon, BMGK/1325 kararının uygulanmasındaki temel stratejiler olarak benimsendi (Cohn vd., 2004: 131).

Toplumsal cinsiyet temelli barış politikalarının hedefi, üst politikanın alanında kabul edilen tüm konularda toplumsal cinsiyet temelli anaakımlaşmayı bir araç olarak kullanmaktır, toplumsal cinsiyet eşitliği ise bir hedeftir. Bu nedenle, Cohn ve insan hakları alanında çalışan feministler, insan güvenliği kavramının toplumsal cinsiyet temelli olarak yeniden ele alınmasını yeni normların oluşması bağlamında önemli görmektedir (Cohn vd., 2004: 134). Ancak bundan daha da ileri bir nokta, 1325 sonrasında birçok konu ve alanda genişleyen ardıl kararların uygulanabilirliği ve sınırlıdır. 1325 numaralı karar ilkesel düzlemin ötesinde çok önemli uygulama alanları getirirse de pratikte çatışma sonrası barış görüşmelerinde uygulanması sınırlıdır.

Bugün Irak örneğinde çatışma sonrası bir toplum görmekteyiz. Aile içi şiddetten, sokak tacizine, 2013 sonrası İslam Devleti'nin Kuzey Irak'ta yoğun olarak kadınlara yönelik katliamlarına kadar pek çok meselede kadın sivil toplum ağları BMGK/1325'in uygulanması konusunda gölge raporlar hazırlamaktadır (IWN, 2014). Her ne kadar, BM Güvenlik Konseyi'nin güç kullanımı kararları ya da müdahalesizliği hala devlet merkezli ve bu nedenle real-politik çıkar temelli olsa da, devletler ve uluslararası örgütler sahada, yerel ve uluslararası örgütlenmelerin ve bireysel insiyatiflerin desteğiyle, cinsiyet temelli barış politikalarının üretimini desteklemektedir. Bu fiili durum, barış koruma operasyonlarının olduğu bütün bölgelerde geçerlidir. Güney Afrika, Sierra Leone, Afganistan ve Irak'da, *Women's International Network for Gender and Security (WINGHS)*'in çalışmaları da temsiliyet, eğitim, sağlık gibi meselelerin yanı sıra kadına yönelik şiddeti de bir güvenlik sorunu olarak tespit etmiştir (McKay, 2004: 156-158).

BMGK/1325 numaralı kararın uygulanmasının önündeki bazı problemleri, Duncanson üç aşamada belirtmiştir: kavramsallaştırma, uygulama ve ihtiraslar. Kavramsallaştırma konusunda en temel sorun, BMGK/1325 numaralı metninde, kadınların temsiliyetinin gene barışın doğal temsilcileri olmasından kaynaklıdır. Oysa kadınlar çatışma ve yerinden edilmenin olumsuz sonuçları sebebiyle barış istemektedirler. Bu gene metinde kadınların "öcü" rollerinin, mağdur ve pasifist algılarının tartışılmaz kabul edilmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim BMGK/1820'de, bu mağduriyetin en büyük uzantısı cinsel şiddetle mücadele olarak işaret edilmiştir. Çatışmalarda cinsel şiddet konusunda her iki cinsiyet de fail veya mağdur olabilmektir (Carpenter, 2006; Sjoberg & Gentry, 2007). Bunun ötesinde BMGK/1325 cinsiyet eşitliği ve temsiliyet üzerinde vurgu yapmasına rağmen örneğin barış masasında kadınların neden temsil edilemediğinin ve

bunun nasıl önlenebileceğinin koşullarını değerlendirmemiştir. Uygulamadaki en büyük engel temsiliyettir. Barış inşası özellikle BM taraflarının müdahalesi ile gerçekleştiğinde ekonomik reformlar ve çeşitli yapısal uyum stratejileri de geliştirmektedir. Bu neoliberal müdahaleler de, zaten savaş sonrası aile ve toplumsal yaşamı inşa etmekten sorumlu olarak görülen kadınların, barış inşası sürecinden fiili olarak dışlanmasına sebep olmaktadır. İnsani krizlere karşı devletlerin müdahalesi, devletlerin ihtiraslarının açıkça görüldüğü alanlardır ve burada toplumsal cinsiyet eşitliği gündemi ikincil kalmaktadır (Duncanson, 2016: 33-36).

Barış inşası süreçlerinde, cinsel şiddet olgusuna parantez açmakta fayda görüyoruz. Çatışma sırasında devletlerin tecavüz ve istismarı, buna bağlı olarak yerinden etmeyi bir silah olarak kullanmaları gibi, barışı koruma güçleri de cinsel istismarı, barış operasyonun gerçekleştiği sahalarda uygulayabilmektedir. BMGK/1820 ve BMGK/1888 (2009)'le, Barışı Koruma Operasyonları Departmanı (*Department of Peace Keeping Operations -DPKO*) üyelerinin karıştığı her türlü fuhuş, istismar ve baskı fiillerine sıfır tolerans gösterileceği belirtilmiştir. Bugün ne yazık ki, 2018'de ortaya çıkan Oxfam skandalı (Tanrıverdi, 2018), insani yardım alanında çalışan örgütlerin personelinin dahi bu tür istismarların faili olabileceğini kanıtlamaktadır. Hele silahlı güçleri olan BM barışı koruma güçlerinin Kosova, Kamboçya, Somali, Eritre gibi sahalarda bu fiilleri gösterdikleri de raporlanmıştır (Whitworth, 2005; 2007) Cinsel şiddet konusundaki en büyük kırılma noktası, cinsel şiddetin savaş ve çatışmanın getirdiği her türlü olumsuzluğun parçalarından biri olmasıdır. Mağduriyeti gündemde tutmak, eğer acil yargılama ve rehabilitasyon sürecini getirmiyorsa anlamlı olamamaktadır (Duncanson, 2016: 38).

Withworth, BM'nin 1325 kararıyla toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması konusunu büyük ölçüde gündeme aldığını söylemektedir. Ancak karar ilan edildikten tam bir sene sonra 2001'de başlayan Afganistan barış görüşmelerinde kadın temsiliyeti yok denecek kadar azdır. Görüşmelere, uzman kurumların ve aktivistlerin, UNIFEM içindeki Afgan kadınların dahil edilmemesi büyük sorun teşkil etmektedir. Afgan kabilelerinin temsilcileri bile barış görüşmelerine katılırken, Afganistan müdahalesinin gerekçelendirilmesinde sürekli kullanılmış, koşullarının Taliban yönetimiyle ve onun El Kaide ilişkisiyle nasıl daha sınırlı hatta korkutucu duruma geldiği söylenmiş olmasına rağmen kadınların son derece sınırlı temsil edildiği barış görüşmeleri gerçekleşmiştir (Withworth, 2007: 128-129).

Whitworth'un verilerine ek olarak BMGK/1325'in kabulünden bugüne tablo karamsar görünümünü korumaktadır. Birleşmiş Milletler Kadın Örgütü'nün (*UN Women*) 1992 ve 2011 yılları arasındaki verilerine göre (2012), barış anlaşmalarına katılanların yüzde 4'ten daha azı, barış müzakerecilerinin yüzde 10'dan daha azı, kadınlardı. BMGK'nin kadınlar, barış ve güvenlik hakkındaki kararları, BMGK 1325'in hedeflerini yerine getirmek için, Ulusal Eylem Planlarının (UEP) (National Actions Plans) benimsenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Aralık 2015 itibarıyla, dünyanın dörtte birinden daha az bir kısmı UEP'yi kabul etti. Ulusal eylem planlarının etkili olması, daha fazla kadın

katılımının sağlanması ve kadınlarla ilgili sorunlara (örneğin, cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi, savaştan kadınların silahsızlandırılması ve tahliye edilmesi, güvenlik sektöründe kadınların varlığının artması, çatışmalar sonrasında cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi) dikkat çekmek için devletin bütçe ayırması; sosyal, ekonomik, politik ve güvenlikle ilgili konularda çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hareket etmesi ve hesap verebilirlik için mekanizmalar geliştirmesi gerekir. Ulusal Eylem Planlarının çoğu, kadınların katılımının gelişimini takip etmek için bir bütçeye ya da gerekli imkana sahip değil (UN Women, 2015). Birçok ülkede barış süreçlerine kadınların katılımı hala önemsiz olarak görülüyor. Ancak, kadınların müzakerelerde olmamasının nedeni, onların diyalog ve müzakere sürecindeki sözde tecrübe eksikliği ile açıklanamaz (UN Women, 2012); aksine, böyle önemli değişim aşamalarına kadınları dâhil etmede bir irade eksikliği söz konusudur (Çelik, 2016).

2016 sonrası barış sürecinde karamsar tabloyu dağıtacak önemli bir örnek, Kolombiya barış sürecidir. Ankara merkezli 'Demokrasi, Barış Alternatif Politikalar Araştırma Merkezi'nin Kolombiya'da yaptığı saha çalışması sonrası çıkan önemli bir sonuç, barış görüşmelerinde ilk defa kadın ve LGBTİ önceliklerinin Havana'daki barış görüşmelerinde tanımlanması ve temsil edilmesidir. Bu noktada sivil toplum kurumlarının görüşmelere çatışma mağdurlarıyla birlikte katılımının önem arz ettiği görülmüştür.

Kadınlar ve LGBTQI+ topluluklar müzakere masasında doğrudan yer almış, bu da anlaşma hükümlerini toplumsal cinsiyet bakışı açısıyla teyit etmekle sorumlu bir toplumsal cinsiyet alt komisyonu kurulmasını mümkün kılmıştır. Bu alt komisyon kadın ve LGBTQI+ örgütlerinin çaba ve baskılarıyla elde edilen başat bir kazanımdır. Bu gruplar müzakerelerde yer alabilmek için ortak bir strateji oluşturmak üzere Barış İçin Ulusal Kadın ve Barış Zirvesi'nin de aralarında bulunduğu çeşitli platformlar kurmuşlardır. Bu tür ittifaklar barış görüşmelerine toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesinde ve özellikle referandumdan sonra LGBTQI+ haklarındaki vurgunun korunması mücadelesinde çok etkili olmuştur (Daşlı vd., 2018: 8).

Feminist güvenlik alanında normatiflik ve özgürleşmeci yaklaşım, güvensizlik alanlarının tespiti ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşmesi açısından son derece önemlidir. Çatışmaların genel sonuçlarında kadınlardan daha fazla göz ardı edilen LGBTİ'ler, süreç içinde aynı koşullarda temsil edilmeli, feminist mücadelenin tarihinin içinde kendi pratikleriyle yerini almalıdır. Bu noktada patriyarka kadar, ikili cinsiyet normları, homofobi ve transfobi, nefret söylemlerinin barış süreçlerinde yapısal şiddetin bir parçası olduğu kabul edilmelidir. Cinsel şiddetle mücadele de dahil olmak üzere cinsiyet temelli yapısal şiddet unsurları ve ayrımcılığın ortadan kalkması bu toplumsal cinsiyet bakışı açısının genişletilmesiyle mümkündür. Kolombiya barış sürecinde temsil edilen LGBTİ örgütleri bu bağlamda büyük önem arz etmektedir.

Sonuç

Ünlü feminist teorisyen Judith Butler *Cinsiyet Belası* isimli kitabında cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiğini, ve toplumlarda kültürün de inşa edilen bir olgu olduğunu söyler (Butler, 2014: 54-56). Kamusal alanda kadına, erkeğe hatta ikili cinsiyet kimliklerine atfedilen her türlü rol bu nedenle küresel politikada da bir tahakküm ilişkisi ve güç hiyerarşi yaratır; bu nedenle hegomonik erkeklik konusu, feminist barış kuramlarının başlıca incelediği bir alan olmuştur. Kadın, güvenlik ve barışa ilişkin feminist teorisyenlerin cinsiyet kimliklerine atfedilen rolleri sorgulaması ve bu perspektifte politikalar üretmesi esastır. Güvensizlik alanları, salt cinsiyet kimliklerinin yaşadığı mağduriyetler değil, barış süreçlerinde de devam eden toplumsal cinsiyet temelli yapısal ve kültürel şiddettir. Bu nedenle Galtung'un kavramlarına yeni boyutlar getirilmiş, aile içi şiddet ve sokak tacizi gibi gündelik hayattaki şiddet, barış çalışmaları tarafından sorgulanmıştır.

Avrupa Birliği, BM gibi rejim yaratan örgütlenmelerin hepsinde kadın, barış ve güvenlik alanına sivil toplum ve kadın hareketinin katılımı ilkesel olarak sağlanmıştır. BMGK/1325 ve onunla uyumlaşan bütün uygulamalarda, sivil toplum örgütlerinin baskısı büyüktür. Ne yazık ki, barış operasyonları ve koruma sorumluluğu gibi alanların çerçevesi içerisinde önemli çelişkiler yatmaktadır. Bu kararlar erkekliğin yücelttiği elit karar alıcıların inisiyatifinde kalmaya devam etmektedir. Başka bir barışın inşası ancak bu elit erkeklik hiyerarşisinin kırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hedef alınmasıyla mümkün olacaktır. Bugün insan güvenliğinin merkezinde feminist analizin daha yoğun söz söylemesi, bu anlamda STK'ların devletlere önemli bir baskı grubu olarak müdahale etmesi, BM bünyesinde veya dışında yürütülen operasyonlarda da önemlidir. Örneğin Irak'ta müdahale sonrası kadın güvenliği temelli hareket eden *Iraqi Women Network* bu açıdan spesifik ama önemli bir örnektir (Bilgin-Aytac, 2017: 2018).

Toplumsal cinsiyet temelli politikaların gerçek barış fikri üzerinden geliştirilerek, feminist örgütlenmenin yarattığı baskıyla birlikte devletler ve uluslararası örgütler üzerinde siyasi ve hukuksal bir denetim mekanizması oluşturmalıdır. Kadınlar güvenlik ve barış politikalarını, ona dayatılan değil, geleceğini inşa etmek için kurguladığı barış algısıyla, kamusal ve özel alanda inşa etmelidir. Bunun tek yolu da feminist örgütlülüktür.

Notlar

¹ Çalışmada Ortodoks teoriler olarak, uluslararası ilişkiler teorilerinde temel alınan realizm ve liberalizm ve onun neo akımları kastedilmektedir. Feminist teoriler ağırlık olarak, realizm ve neo-realizmin sistem kavramına ve onun çatışma ve rekabet temelli algılarına karşı çıkar; ancak liberalizmin ve neo-liberalizmde kullandığı rasyonel seçim teorisini ve devlet merkezli açıklamaları da eleştirir. Genel realizm neo-realizm eleştirisi için Tickner'in (1988, 2002) ve ekonomik - siyasi neoliberal politikaların eleştirisi için True (2003) ve Whitworth' un (1997, 2006) çalışmalarına bakılabilir.

- ² Burada sistem kavramını kullanmamızın nedeni, ortodoks teorilerin sistemi, devlet davranışlarının ampirik olarak gözlemlenebildiği bir model olarak kabul etmesidir. Feminist teori için ise patriyarkal sistem, sosyal olarak inşa edilmiş bir alandır. Ortodoks teorilerin kabul ettiği anarşi kavramıyla, hegemonik erkeklik arasındaki ilişkiye özellikle Tickner değinmiştir (2011).
- ³ Lynndie Rana England 2005 yılında ABD askeri mahkemesi tarafından üniformaya saygısızlık, psikolojik ve fiziksel istismar ve işkence gibi suçlardan hüküm giymiştir bkz. McGlynn C. (2014). Rethinking Rape Law. Rethinking Rape Law, 02. <https://doi.org/10.4324/9780203852194>.
- ⁴ CEDAW, BM Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edildi, 1981'de yürürlüğe girdi ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalandı. Sözleşmenin imzalanması, taraf devletleri kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmamakla ve CEDAW Komitesi'ne düzenli olarak kadının insan haklarının geliştirilmesi konusunda ülkedeki devlet uygulamalarını raporlamak ve sunmakla yükümlü kılar. Sözleşme uyarınca, taraf devletlerin, ilki Sözleşme'nin kabulünden bir sene sonra, diğerleri de her dört senede bir olmak koşulu ile ülke raporu / resmi rapor sunması gerekmektedir. Kaynak: <http://www.kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/ulusl-ararasi-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/cedaw/>.

Kaynakça

- Barrow A. (2010). UNSecurity Council Resolutions 1325 and 1820: Constructing Gender in Armed Conflict and International Humanitarian Law. *International Review of the Red Cross*, 92(877): 221-234.
- Bilgin-Aytaç G. (2017). Human Security Concepts for NGO's in Post Intervention Societies: A Case Study in Iraq. *The Journal of International Social Research*, 10(50): 167-173.
- Bilgin-Aytaç G. (2018). Feminist Yaklaşım Çerçevesinde İnsan Güvenliği Sivil Toplum Gözüyle Irak Örneği. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 9-23.
- Blanchard E.M. (2003). Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Signs*, 28(4): 1289-1312.
- Booth K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*, 17(4): 313-326.
- Buzan B. (2007). *People, State and Fear*. ECPR.
- Cohn C. (2004). Feminist Peacemaking. *The Women's Review of Books*, 12(5): 8-9.
- Cohn C. (2003). A Conversation with Cynthia Enloe: Feminists Look at Masculinity and the Men Who Wage War. *Signs*, 28(4): 1187-1207.
- Carpenter R.C. (2006). Recognizing Gender-Based Violence against Civilian Men and Boys in Conflict Situations. *Security Dialogue*, 37(1): 83-103.
- Çelik A.B. (Mart, 2016). BMGK 1325'ten 15 Yıl Sonra: Kadınlar, Barış ve Güvenlik (Cilt V, Sayı 3). Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi. Londra: Research Turkey: 6-17
- Cockburn C. (2009). *Buradan Baktığımızda Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi* (Çev: Özlen F.). İstanbul: Metis.

- Cockburn C. (2012). *Anti-Militarism Political and Gender Dynamics of Peace Movements*. Palgrave Macmillan.
- Cockburn C. (2013). Against the Odds: Sustaining Feminist Momentum in Post-War Bosnia-Herzegovina. *Women's Studies International Forum*, 37: 26-35.
- Cohn C. (1987). Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals. Within and Without: Women, Gender, and Theory. *Signs*,12(4): 687-718.
- Cohn C. (2008) Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation? In, Rai S.M. & Waylen G. (Eds.) *Global Governance*. Palgrave Macmillan: London:185-206.
- Cohn C. (2013). Women and Wars: Toward a Conceptual Framework. In, Cohn C. (Ed.), *Women and Wars*. Cambridge: Polity Press:1-35.
- Cohn C., Kinsella H. & Gibbins S. (2004). Women, Peace and Security Resolution 1325. *International Feminist Journal of Politics*, 6(1): 130-140.
- Confortini C.C. (2006). Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance. *Peace and Change*, 31(3): 333-367.
- CEU (Council of European Union) (2008). *Mainstreaming Human Rights and Gender into European Security and Defence Policy*. Belgium: Communities.
- Daşlı G., Alıcı N., & Figueras J.P. (2018). Barış Ve Toplumsal Cinsiyet: Kolombiya Barış Süreci. Ankara: Demokrasi Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Merkezi.
- de Beauvoir S. (1949). *The Second Sex*. Vintage ebooks.
- DeLargy P. (2013). Sexual Violence and Women's Health in War. In, Cohn C. & (Ed.), *Women and Wars*. Cambridge Polity Press: 54-79.
- Duncanson C. (2016). *Gender and Peacebuilding*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Elshtain J.B. (1998). Women and War: Ten Years On. *Review of International Studies*, 24(4): 447-460.
- Elshtain J.B. (1990). The Problem with Peace. In, Elshtain J.B. & Tobias S. (Eds.), *Women Militarism and War: Essays in History, Politics and Social Theory*. Maryland: Rowman & Littlefield Publisher: 255-266.
- Elshtain J.B. (2015). Feminist Sorgulama ve Uluslararası İlişkiler (Çev: Dilber M.). İçinde, Dols M.W. & Ikenberry G.J. (Eds.), *Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce*. İstanbul: Beta Yayınları: 77-90.
- Enloe C. (1993). *Sexual Politics at the End of Cold War: The Morning After*. University of California Press.

- Enloe C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üstler Feminist Bakış açısından Uluslararası Siyaset* (Çev: Kurt B. & Aydın E.). İstanbul: Çitlembik.
- Enloe C. (2006). *Manevralar Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*. İstanbul: İletişim.
- Enloe C. (2013). Foreword: Gender Analysis Isn't Easy. İçinde, Cohn C. (Ed.), *Women and Wars*. Cambridge: Polity Press: xv-xvi.
- Galtung J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6(3): 167-191.
- Galtung J. (1985). Ten Challenges and Some Responses. *Journal of Peace Research*, 22(2): 141-158.
- Galtung J. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 27(3): 291-305.
- Hagen J.J. (2016). Queering Women, Peace and Security. *International Affairs*, 92(2): 313-332.
- Hansen L. (2000). Gender, Nation, Rape: Bosnia and the Construction of Security. *International Feminist Journal of Politics*, 3(1): 55-75.
- IWN. (2014). Iraqi Women Network Call for UN: Situation of Women in Iraq. Human Rights Council Twenty Second Special Session.
- Jones R.W. & Wyn Jones R.G. (1995). Message in a bottle? Theory and Praxis in Critical Security Studies. *Contemporary Security Policy*, 16(3): 299-319.
- Kay S. (2004). Globalization, Power, and Security. *Security Dialogue*, 35(1): 9-25.
- McKay S. (2004). Women, Human Security, and Peace-Building: A Feminist Analysis. IPSHU English Research Report Series No.19.
- Millett K. (2000). *Sexual Politics*. University of Illinois Press.
- Outreach Programme on the Rwanda Genocide. (2012). UN-The Justice and Reconciliation Process in Rwanda. URL: [http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/Backgrounder Justice 2014.pdf](http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/Backgrounder%20Justice%202014.pdf).
- Ovalı Ş. (2006). Utopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *International Relations*, 3(10): 3-52.
- Patten P. (2017). Unlocking the Potential of CEDAW as an Important Accountability Tool for the Women, Peace and Security Agenda. İçinde, Aoláin F., Cahn N., Haynes D.F.& Valji N. (Eds.), *The Oxford Handbook of Gender and Conflict*. Oxford University Press: 171.
- Romya Bilgin K. (2018). Johan Galtung. İçinde, Büyükkakıncı E. (Ed.), *Barış Çalışmaları*. Ankara: Adres Yayınları: 175-233.

- Shepherd L.J. (2009). Gender, Violence and Global Politics: Contemporary Debates in Feminist Security Studies. *Political Studies Review*, 7: 208-219.
- Sjoberg L. & Gentry C.E. (2007). *Mothers, Monsters, Whores: Women's Violence in Global Politics*. London: Zed Books.
- Sylvester C. (2004). *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. Cambridge Press.
- Sylvester C. (2010). Tensions in Feminist Security Studies. *Security Dialogue*, 41(6): 607-614.
- Tanrıverdi G. (2018). Oxfam Skandalı ve Seks Karşılığı Bir Kilo Yemek. Dünya. URL: <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/02/23/oxfam-skandalı-ve-seks-karsiligi-bir-kilo-yemek/>.
- Thomas C. (2000). *Global Governance, Development and Human Security*. London: Pluto.
- Tickner J.A. (1988). Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation. *Millennium: Journal of International Studies*, 17(429): 429-440.
- Tickner J.A. (2002). Feminist Perspectives on 9/11. *International Studies Perspectives*, 3(4): 333-350.
- Tickner J.A. (2011). *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post Cold War Era*. New York: Colombia University Press.
- Tickner J.A. (2014). *A Feminist Voyage through International Relations*. Oxford University Press.
- True J. (2003). Mainstreaming Gender in Global Public Policy. *International Feminist Journal of Politics*, 5(3) 368-396.
- True J. (2009). *Feminism*. İçinde, Burchill S., Linklater A. & Devetak R. (Eds.), *Theories of International Relations* (4th ed.). London: Palgrave: .
- UN (2000). S.C.S/Res/1325 (2000). URL: <https://doi.org/S/2010/579>.
- UN Women (2012). Peace and Security. URL: www.hc-sc.gc.ca/fnih-spni/.
- United Nations Development Programme. (1994). Human Development Report 1994 - Ch2 - New dimensions of human security. United Nations Development Programme. URL: https://doi.org/http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf.
- United Nations Security Council (UNSC). (2008). S/Res/1820, 51670(August), 263847.

- Whitworth S. (1997). *Feminism and International Relations towards a Political Economy of Gender in Interstate and Non-Governmental Institutions*. London: Palgrave MacMillan.
- Whitworth S. (2005). Militarized Masculinities and the Politics of Peacekeeping: the Canadian Case. İçinde, Booth K. (Ed.), *Critical Security Studies in World Politics*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers: 89-106.
- Whitworth S. (2006). Theory and Exclusion: Gender, Masculinity, and International Political Economy. İçinde, Stubbs R. & Underhil G. (Eds.), *Political Economy and the Changing Global Order* (3rd Ed.). Don Mills: Oxford University Press: 88-99.
- Whitworth S. (2007). *Men, Militarism and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis*. (Critical Security Studies). Lynne Rienner.

Cynthia Enloe (2017). The Big Push: Exposing and Challenging the Persistence of Patriarchy (Büyük İtiş: Ataerkinin Süredurumunun İfşası ve Meydan Okuma). Oakland: University of California Press. 208 sayfa. ISBN-10, 13: 9780520296893, 978-0520296893

Cynthia Enloe, ismini Karolina Larusdottir'in kadınların erkekleri devirdiği 'büyük itiş' adlı resminden alan kitabına, bu çalışmayı kaleme alma amacının sadece dünya siyaset gündemini meşgul eden Donald Trump olmadığını belirterek başlıyor. Onun için ataerkillik, normal şartlarda gözden kaçırabileceğimiz; fakat aslında gayet açık bir biçimde birbirine bağlı olarak işleyen cinsiyet ayrımcılığı, kadın düşmanlığı ve erkeklere gösterilen ayrıcalık gibi meseleleri anlayıp açıklayabileceğimiz önemli bir kavramdır. Yazara göre bu ölümlüye yönelik ilişkilerin ve düşüncelerin fazla dikkat çekmeyen kısımları ataerkil entrikalar tarafından gizlenmekte ve ataerkilliğin devamını sağlamak üzere sinsice kullanılmaktadır. Tam da bu nedenle Enloe, kendini gizleme ve sürdürme konusunda fazlasıyla başarılı olan ataerkilliğin, Trump'tan önce de var olduğunu ve sağ görüşün etkinliğini yitirdiği dönemlerde de var olacağını vurgulamaktadır. Bu noktada önemli olan, ataerkilliğin işlediği her alanın farkında olmak ve sürekliliğini sağlamakta çok başarılı olsa da üstesinden gelmenin mümkün olduğu bu oluşumun görüldüğü her duruma her seviyede meydan okumaktır.

Enloe'ya göre ataerkilliğin görüldüğü her alana kafa tutmanın yolu, meraklı feminist sorular sormaktan geçmektedir. Bu bağlamda eserleriyle yeni feminist tartışmalar başlatan ve özellikle uluslararası ilişkilerde kadınların varlığını sorgulayan analizleriyle feminist Uluslararası İlişkiler alanına önemli bir katkıda bulunmuştur. Yazar, uluslararası ilişkilerin gitgide ataerkil bir biçim alması karşısında sadece toplumsal cinsiyet bilincinin yeterli olmadığını, bu durumu aşabilmek için feminist bir bilincin de geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu şekilde ataerkilliğin kendisini sürekli güncelleyen yüzlerinin sürekliliğini kesintiye uğratmak mümkün olabilecektir.

Kitabın ilk bölümünde yazar, Trump'ın kadınların Hillary Clinton'ı yüzüstü bırakması neticesinde başkanlık seçimini kazandığına yönelik düşünceyi ve sonrasında Trump'ın seçim zaferini gölgede bırakacak biçimde tüm dünyaya yayılmış olan Women's March yürüşünü değerlendiriyor. Enloe'ya göre her ne kadar ataerkil ön yargılar, tercihler ve varsayımlar 2016 başkanlık seçimlerinde etkili olmuş olsa da, bir ülkenin geleceğine yönelik böylesine kritik bir oylamanın sonucu, o ülkedeki kadın ve erkek seçmenlerin yaşamını etkileyen toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf ve eğitim durumu gibi unsurların birbirine bağlı olduğu karmaşık bir bileşimi analiz etmeden sadece ataerkillik kavramı kullanılarak açıklanamaz. Clinton'ın kadınlardan yeterince oy alamadığı iddiası sonuç analizlerinde doğru

çıkarmış olsa da, kadınların birbirini desteklemediği ve başkan adayı olan başka bir kadına güvenmediğinin benimsetilmeye çalışılması, Amerikan ataerkilliğinin sürdürülmesine hizmet etmiştir. Bu vurgu, Amerikan kadınlarının ataerkil siyasi yaşamı erkeklerin kontrol etmesinden rahatsızlık duymadığı sonucunun çıkarılmasına yol açmaktadır. Bu noktada Enloe, bu varsayımın aksini kanıtlanması sebebiyle, ülkenin farklı kesimlerinden destek görek hızla tüm dünyaya yayılan Women's March yürüyüşüne yer veriyor. Yazara göre feminist düşüncenin ulusötesi bağlamdaki gelişimi açısından önemli bir örnek teşkil eden Women's March, ataerkilliğin, kendisini yansıtan bağımsız tarafları, güçlü bir direnişin görüldüğü zamanlarda bile birbirine uygun biçimde bir araya getirip koca bir bütün yaratabilen bir örüntü olduğunu vurgulamıştır. Ataerkilliğin modern, günlük yaşamın her noktasına işlemiş, kendi kendini güncelleyen ve böylece değişen durumlara uyum sağlayarak 'sürdürülebilir' özelliğe sahip olan bir kavram olduğunu kabul eden yazar, bu oluşumla savaşmanın zor olsa da imkânsız olmadığını belirtiyor. Bu savaşta başarıya ulaşmanın yolunun ise hâlihazırda gözümüzün önünde olan ataerkil eğilimlerin tüm gizli yüzlerini ifşa ederek farkındalık yaratmak ve böylece ataerkilliği parçalanabilir hale getirmek olduğunu savunuyor. Kendisi de kitabının devamında ataerkilliği, gömülü olduğu çeşitli noktalardan açığa çıkararak bu mücadeleye katkıda bulunuyor; çünkü fark etmek, siyasal yaşamdaki beklentilerimizi de etkileyen ataerkil inançlarımızın ve anlayışımızın değişmesi yönündeki ilk adımı oluşturuyor.

Enloe, ataerkilliği görünür kılmaya ilk olarak Suriye Barış Görüşmelerinden başlıyor. Toplumsal cinsiyet yapılanması mültecilik durumunda mucizevi bir biçimde ortadan kalkmadığından, Suriye'deki çatışma durumu kadın ve erkekler tarafından aynı şekilde, aynı şiddette deneyimlenmemektedir. Ülkedeki çeşitli silahlı grupların artması ile beraber gerçekleşen kadın ticareti, cinsel taciz, kızların zorla erken yaşta evlendirilmesi ve işkenceler, Suriye'deki karmaşık ortamdan en çok etkilenenlerin kadınlar olduğunu ortaya koyuyor. Buna rağmen barış görüşmelerinde kadınların durumu tartışılmazken, devletin veya erkekler yönetimindeki herhangi bir silahlı grubun desteğini almaksızın sivil toplum oluşturmaya çalışan Suriyeli aktivist kadınlar, 'çözüme yönelik herhangi bir planları olmadığı' gerekçesiyle BM ve hükümet tarafından barış görüşmelerine dâhil edilmiyor. Sadece silahlanmış erkeklerin barışı sağlayabileceğine yönelik inancın faydasız olduğunu göstermeye çalışan ve hâlihazırda bir çözüm planları bulunan kadınların, 2016 yılında görüşmelere katılımlarının kabul edildiği söylene de, mevcut ataerkil bariyerler tam olarak yıkılmış değildir. Diplomatik görüşmelerin tökezlediği her durumda silahlı, ataerkil şiddete başvurulup barış sürecinden kadınlar dışlansa da, yazara göre bu durumun açıkça gözler önüne serilmesi, aşılmasına yönelik ilk engelin ortadan kalkması anlamına geliyor. Enloe için Suriye'deki çatışmadan en fazla zararı gören kadınların, barış görüşmelerine dâhil edilmediğinin ortaya çıkarılması ve bunun sürece zarar verdiği gerçeği,

ataerkil kulaklar tarafından bir noktada duyulacak ve çözüme yönelik süreçte kadınlara da ihtiyaç duyulduğu kabul edilecektir.

Bir sonraki bölüme ise Enloe, ataerkilliğin ne kadar geniş ve derin bir yapısı olduğunu, bu nedenle bu oluşumun üstesinden gelmenin feministlerin birkaç davranış ve ilişki yapısını düzeltmesi ile mümkün olamayacağını hatırlatarak başlıyor. Erkekliliğin belirli formlarının kadınlığın belirli formlarından üstün tutulması ve bu nedenle erkeklerin kadınlar üzerinde bir hâkimiyet kurması gerektiğini destekleyen ataerkillik, kadın ve erkeklerin herhangi bir örgüt, sektör veya kurum içinde hangi pozisyonlarda yer aldığına yönelik araştırmayı içeren bir toplumsal cinsiyet analizini gerekli kılıyor. Yazara göre bu analizin önemsenmemesi ataerkilliğin sürekliliğine yol açarak, belirli mesleklerin ‘kadın işi’ olarak nitelendirilip değersizleştirilmesine ve kadınların bu işler karşılığında aldıkları ücretin düşük tutulmasına neden oluyor. Benzer bir biçimde kadınlıkla ilgili düşüncelerin manipüle edilerek, çeşitli uluslararası görüşmelerin sadece erkekler arasında gerçekleşmesi de, uluslararası siyasal ataerkilliğin kendisini tehdit eden durumlara uyum sağlayabilmesine yönelik tükenmeyen bir kapasiteye sahip olduğunu hatırlamamıza yol açıyor. Bu bağlamda hegemon maskülen güç kullanımının çeşitliliğini de açığa çıkaran feminist analiz, düzeltilmesi gereken yapıların çokluğunu da gözler önüne seriyor.

Yazarın feminist bir analizle uluslararası ilişkilerde ataerkilliğin sürdürüldüğünü fark ettiği bir diğer alan ise savaş müzeleridir. Savaş dönemlerinde orduda görev yapan erkeklerin, savaşın gidişatına yönelik gösterdiği başarı, eşlerinin evde sağlamak zorunda olduğu huzura ve göstermesi beklenen desteğe bağlı olsa da, kadınlara ordudaki erkeklerin etkinliğini desteklemek için biçilen bu rolünün göz ardı edilmesi ve savaştaki yıkımın sadece ordudaki erkekleri etkilediğine yönelik düşünce, bu tarz müzelerde açıkça görülebilmektedir. Enloe’ya göre bu mekânların erkeksi şiddete yönelik ataerkil dönüşümü, erkeklerin, kadınların cesur koruyucuları olduğunun hatırlatılmasına ve kadınların erkeklere minnet duyarak toplumsal anlamda kabul gördüğü özel alanlarına hapsedilmesine yol açmıştır. Yazarın değerlendirmesine göre günümüzde savaş meydanları, ataerkilliğin sürdürülmesine hizmet eden tek mekân değildir. Görüşme salonları, fabrikalar, bürokratik koridorlar veya yazılım ofisleri de geçmişin savaş meydanları gibi şekillenmiştir. Ancak bu mekanlar kadınlara, erkeklerin üstün ve stratejik zekâsına, fiziksel cesaretine ve bilgisine saygı duymayı öğreten alanlar şeklinde inşa edilmiş olsa da bu durumu aşabilmek imkânsız değildir. Yazara göre, ataerkilliğin yaygınlaşması feminist bir anlayış ile tersine çevrilerek, bu mekânların hepsinin feminist bir direnişin ortaya çıktığı yerlere dönüştürülebilmesi mümkündür. Enloe’nun bu konuya verdiği önem, tarihin aslında geçmişi değil bugünü yansıtmaması ile ilgilidir. Ona göre kişisel ve toplumsal anılarımız ve neyi nasıl hatırlayıp neyi önemsizleştirdiğimiz bugüne dair anlayışımızı şekillendirmektedir. Bu nedenle tarihsel hikâyeleri nasıl anlattığımız ataerkilliğin sürdürülmesine

neden olabilir veya ona karşı durmayı sağlayabilir. Savaş anlatılarında erkeklerin cesur, kadınların ise bu cesur erkeklerin arkasından ağlayanlar olarak yansıtılması, ataerkilliğin günümüzde bu anlatılar aracılığıyla yeniden doğmasına yol açabilmektedir. Enloe da, tıpkı Carol Hanisch gibi, ders kitaplarında savaş hikâyelerinin nasıl anlatıldığının, kadınların birbiri ile karşılıklı bağlantılı olan bugünkü kişisel ilişkilerini ve politik yaşamlarını etkilediğini savunuyor (Hanisch, 2006). Yazarın gözünde feministlerin, savaş tablolarında kadınların nerede ve ne yaparken resmedildiğini ya da ulusal bayramların kimlere atfedildiğini açığa çıkarması, kadınların varlığının yadsınmadığı yeni ulusal bayramlar, yeni anıtlar, yeni ders kitapları ve yeni ulusal marşların talep edilmesine ön ayak olacaktır.

Enloe'ya göre ataerkil uluslararası ilişkilerde savaş kadar barış da sorundur. Bu sadece kadınların barış görüşmelerinden dışlanması ile sınırlı değildir. Bu bağlamda yazar, barışı koruma amacı ile görevlendirilmiş asker erkeklerin koruması gereken insanları cinsel olarak taciz etmeye kalkışmasının nasıl BM yetkililerinin elini kolunu bağladığını ve neden sadece bu silahlı erkeklerin barışı sağlamak konusundaki tek seçenek olarak görüldüğünü tekrar sorgulamıştır. Yazarın, kadınların kendi hayatlarını etkileyen barış süreçlerine dâhil edilmedikleri gerçeğinin değişebilmesine yönelik inancı ise sürekli olarak gerçekleşen feminist öğrenme ve bilinçlenme somutlaşmaktadır. Kadınların meraklı feminist sorular sorarak ataerkilliğin gizli veya görünen tüm yüzlerine meydan okuması, bu örüntünün kalın duvarlarının er ya da geç yıkılmasını sağlayacaktır.

Enloe'nun ataerkilliğin cinsiyetçi inançlar, değerler ve ilişkiler neticesinde sağlanmış bir örüntü olduğunu açıkladığı son nokta ise bir ülkenin gayrisafi yurtiçi hasıla üzerinden zenginliğinin, o ülkede erkekliğin belirli formlarının kadınlığın belirli formlarına üstün tutulmadığı anlamına gelmediğidir. Enloe'ya göre Yemen'den İrlanda'ya, okul kantinlerinden BM'ye kadar uzanan her alanda her gelir seviyesinde kadınların yaptığı iş küçümsenmekte ve kadınlar, erkeklerin sahip olduğundan daha az değerli iş pozisyonlarına ve daha az ücrete layık görülmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ekonomik uçurumu yansıtan küreselleşmiş ataerkillikten kurtulmanın yolu ise feministlerin hangi kadın ve erkeğin, kimler tarafından hangi pozisyonlara getirildiğini tespit eden bir toplumsal cinsiyet analizi yapmasından geçmektedir. Özellikle BM Kadın birimine (UN Women) kaynak sağlanması ve kadınların karar alma sürecine dâhil edilmesi, kadın hakları savunucularının erkekliğin sürekli güncellenen manevralarına karşı durmasını gerektiren zorlu bir mücadeleyi öngörmektedir. Yazara göre ataerkillik, şartlara uyum sağlayıp kendini güncellese de, onu sürdürülebilir hale getiren sıradan insanların toplumun nasıl işlediğine yönelik cinsiyetçi algılarıdır. Ataerkil suç ortaklığı, dikkatsizlikten ve feminizme olan ilginin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Ataerkil oluşumu kırılğan hale getiren, onun gizli kalmış yüzlerinin, görüldüğünün hiç düşünülmediği noktalarda açığa çıkarılmasıdır. Feminist bir dikkatle birleşerek, durumları sorgulayarak, özenle ve yaratıcılıkla gerçekleştirilen feminist bir inceleme

karşısında ataerkilliğin kazanma olasılığı yoktur. Enloe'nun eseri de, ataerkilliğin görüldüğü gizli kalmış noktaları açığa çıkararak ve ona karşı meydan okumanın yollarını anlatarak feminist analizin gereklerini hakkıyla yerine getiriyor. Bu kitap, ataerkilliğin gizli yüzlerine karşı tetikte olmak ve ataerkil suça ortaklık etmeyerek onun üstesinden gelmek konusunda ne yapılabileceğini yeniden düşünmek isteyenler için aradıkları yol gösterici kaynak olabilir. Düşünmekle birlikte geliştirilen yeni bir anlayış, meraklı feminist bir sorgulama ile birlikte her duruma uyum sağlayarak kendi sürdürülebilirliğini sağlamlaştıran ataerkilliği savunmasız hale getirecek ve bu örüntünün parçalanmasına yönelik bir umut ışığı yaratacaktır.

Kaynakça

Hanisch C. (2006). The Personal is Political. Thw Women' Liberation Movement. URL: <http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html>. Erişim tarihi: 22.04.2019.

Şebnem Açelya Baştan (MA)

Çankaya Üniversitesi

Ankara-Türkiye

E-posta: sebnemacelyabastan@cankaya.edu.tr

ORCID ID:

Anna Prodromou (2019). Women in Conflict Zones: A Collection of Interviews of Cypriot Women (Çatışma Bölgelerindeki Kadınlar: Kıbrıslı Kadınlarla Yapılan Röportajlar Serisi). Nicosia: Erker Publishing House. 197 sayfa. ISBN-10, 13: 9925756405, 978-9925756407.

Özellikle Kıbrıs'ın yakın dönem politik tarihine bakıldığında, ilk bakışta göze görünmeyen lakin tam da görünür olmamasından ötürü ciddi bir sorun olduğu yakın zamanlarda dile getirilmeye başlayan bir vakadır kadınların görmezden geliniyor olması. Başka bir deyişle, yakın dönem Kıbrıs siyasi tarihinde, özellikle toplumlararası görüşmelere odaklanıldığında, kadınlar ya yokturlar, ya da vardırlar ama 'orada bir yerde, evde, karar alan, savaşan erkekleri beklemektedirler.' Ya da, yeni neslin çatışmacı erkeklerini yetiştirmektedirler... Bu noktadan bakıldığında, aileden toplumsal hayata kadınların toplumdaki yerleri son derece belli: Kamusal alanlarda, ailede, belli rollere hapsolmuş, hapsoldükleri roller içerisinde kendilerine manevra alanları açmaya çalışan, yaratıcı ama bazen farkında olarak bazen de olmayarak, hakim olan ideolojiyi hegemonik kılan insanlar olabiliyor kadınlar. Hemen belirtmek gerekir ki, son yorum dünyada sadece Kıbrıs'a özgün bir sorun değil, yeryüzünde birçok toplumda görülebilecek bir sorun. Sorunu tekrar etmekte fayda var: Kadınların kadın olarak gündelik yaşamda var oluşları, diğer bir deyişle var olup, görülebilir kılınma mücadeleleri dünyada değişik ülkelerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da devam ediyor. Devam ederken, her bölgenin kendine özgü tarihi, kültürü ile yoğunluyor.

Anna Prodromou'nun *Women in Conflict Zones (Çatışma Bölgelerindeki Kadınlar)* adlı kitabı, değişik nesillerden Kıbrıslı kadınlar ile yapılmış 19 röportajdan oluşuyor. Prodromou'nun röportajlarında Kıbrıs'ın bugünkü tabirle değişik coğrafi kesimlerinden, cemaatlerinden kadınlar var. Hepsi de Kıbrıs'ın kadınları... Sorunları farklılıklar gösterdiği kadar ortak sorunlar da mevcut. Hepsi de Kıbrıs'ta kadın olmanın getirdiği dayanılmaz ağırlığı yaşayan, yaşarken dönüştüren insanlar... Röportajlar boyunca Kıbrıs'ta kadın olmanın hallerini kendi deneyimleri üzerinden aktaran isimlere bakıldığında, Kıbrıs'ta kadın olmanın tekil bir hal değil, heterojen bir durum içerdiği açıklıkla görülebilmektedir. Röportajları okudukça, kendisini mesleği üzerinden tanımlayan kadınlara rastlayabileceğimiz gibi, kendisini anne olarak tanımlayan; bulunmuş olduğu dini ya da etnik cemaati kimlik olarak hepsinden önemli kılan kişiler olduğu gibi, aynı zamanda kadın olmanın bunların içerisinde en önemli unsur olduğunu belirten kadınlara rastlamak mümkün. Böylece, az önce belirtilen, Kıbrıs'ta kadın olmanın halleri denilebilecek, değişik nesillere ait kadınlardan değişik öyküler, öncelikler, dertler, tasarımlardan haberdar olabiliyoruz. Hepsi de Kıbrıs'ta bugün yaşayan kadınlar.

Antonella Mantovani'nin ifade ettiği gibi, 'kimisi kuşaklar boyunca burada yaşayan, kimileri ise doğdukları yerden daha çok adada hayatlarını sürdüren insanlar. Hepsinden önemlisi, çocukları burada doğup büyüyen ve hayatlarını burada kuran insanlar' (s. 34). Mantovani, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte azınlık statüsünde bulunan Latin cemaatinin parlamentodaki temsilcisi. Hal böyle olunca parlamentodaki yaşamı ile aile hayatı arasında bir seçim yapmak zorunda kalmaktan çok, her ikisinin de hayatında ne kadar önemli olduğunu, ailesinin kendisine vermiş olduğu desteklerin bir kadın olarak kendisi açısından ne kadar önemli olduğunu vurguluyor.

Kitabın ilk röportajının sahibi olan Anna Marangou, kendisini neyin tanımladığı sorusuna kimliklerin çokluğundan bahsederek yanıt verirken, yapmakta olduğu işin hayatında ne kadar önem kazandığını, kadınların geçmişte sorunlarla boğuştuğunu ama günümüzde kadınların toplumsal hayatta eskisi kadar ciddi sorunlar taşımadığını, bizzat kendi yaşamını örnek vererek açıklıyor denilebilir. 'Kapılar'ın açıldığı 2003 yılından bu yana adanın kuzey tarafına yapmakta olduğu turların ilk başlarda çok da olumlu karşılanmadığının altını çizen Marangou, buna rağmen ilerlemek istediği yolda yürüdüğünü ifade ederek aslında kadınların mücadele etmeleri durumunda her şeyi elde edebileceklerine bir örnek olarak gösterilebilir.

Kitap ilerledikçe Kıbrıs'ta yaşayan kadınları gündelik hayatta etkileyen birbirinden farklı birçok konunun olduğunu, adına gündelik yaşam denilen olgunun ne kadar karmaşık ilişkiler ağının bir parçası olduğuna bizzat okuyarak tanıklık edilmekte. Diğer bir deyişle, kimi kadın için dini inancı belirleyici olurken, kimileri için Kıbrıslılık ön plana çıkmakta. Lakin röportaj yapılan kadınların çoğunun belirtmeye çalıştıklarına bakılırsa, özellikle günümüzde kimliklerin akışkan ve değişken oldukları, içinde bulunulan duruma, ortama göre sürekli değişiklik gösterdikleri görülebilmektedir. Belki de Zygmunt Bauman'ın Akışkan Modernlik derken kastetmeye çalıştığı gibi, günümüzde kimlikler bir yerden başka yerlere akmaya devam ederken, bunun Alain Badiou'nun Jacques Lacan'dan ödünçleyerek ifade ettiği üzere bir hakikat kurgusu olduğunu akıldan çıkarmamak gerekiyor. Sadece kadınların değil, (post)-modern insanın bir yandan sürekli değişen, gelişen, evrilen kimlikler içerisinde yaşarken, her ne kadar bu kimliklerin kurgu olduklarını bildikleri ifade edilse dahi, günün sonunda bu kimlikler bizleri biz yapan yapbozun önemli birer parçası haline geliyorlar. Bu parçalar, bağlam, zaman, mekân ve ortama göre değişik şekillerde kullanılarak inşa edilmek istenen kimliklerin ya en önemli parçası oluyorlar, ya da bizzat onlar sayesinde 'yeni' kimlikler inşa ediliyor. Röportajlara geniş bir pencereden bakıldığı zaman, farklı nesillere ait Kıbrıslı kadınların, kimlik olgusunu algılamalarında bazı farklar olduğunu görebilmek mümkün. Bu, elbette bir sorun değil. Aksine, kimliklerin çoğul bir yapıya sahip olup, sürekli oluş halinde olduğunu destekleyen bir örnek.

Kitapta röportaj yapılan kadınların ortak yönlerine bakılacak olursa, hepsinin de kendi alanlarında bir şeyler yapan, yapmaya çabalayan insanlar oldukları, çalışmalarında toplumsal eşitlik olgusuna önem veren isimler oldukları söylenebilir. Kitapta Prodromou'nun bu isimleri neden ve nasıl seçtiğine dair herhangi bir bilgi verilmiyor. Ancak, değişik nesillerden kadınların isimlerine bakıldığında, hepsinin kendi alanlarında belli noktalara gelen insanlar oldukları ve yaptıkları işler yanında içinde yaşadıkları topluma bir şeyler katan insanlar olduklarını görebilmek mümkün. İçlerinde Mantovani gibi parlamento üyesi olduğu gibi, Kıbrıs'ta dinler arası diyalog için çabalayan Salpy Eskidjian Weiderud gibi Birleşmiş Milletler ile çalışan bir isim de var. Diğer yandan, daha genç nesil Kıbrıslı kadınlar ile yapılan röportajlarda özellikle aktivizmin öne çıktığını, bir önceki nesil kadınların gerek aktivizm, gerekse politik hayatta yapmış oldukları çabaların bugün biraz daha gelişen bir noktada olduğu iddia edilebilir. Lakin, röportajların geneline bakıldığında Kıbrıs'ta kadın olmanın hallerinin her ne kadar geçtiğimiz nesillere göre daha iyi bir noktada olduğu görülebilse de, gündelik yaşamda özellikle toplumsal cinsiyet noktasında gidilecek yolun uzun olduğu iddia edilebilir.

Kimi kadına göre Kıbrıslılık en önemli kimlik ve hayatı yönlendiren en önemli sorun ise Kıbrıs Sorunu'nun bizzat kendisiyken, başka kişilere göre gündelik hayatta toplumsal cinsiyet, LGBTİ sorunların merkezine alınabilmekte. Anne, barış aktivisti, arkeolog, ressam, şair, politikacı, gazeteci, sivil toplum gibi toplumun değişik alanlarında faaliyet gösteren kadınların yaşamları okuyanlara Kıbrıs Sorunu içerisinde yaşayan kadınların hayatlarından önemli kesitler okuma, anlama ve bunlardan yola çıkarak adadaki durum hakkında düşünme fırsatları sunuyor. Röportajlardan çıkan ortak sonuçlardan bir tanesini Ruzen Atakan şu şekilde ifade ediyor: 'çevre, barış, insanlık gibi konularla ilgilenmek çok güzel olsa da, bunları sadece düşünce ile desteklemek yeterli değil, harekete geçmek lazım.' Diğer bir deyişle, bir konu ile ilgilenmek tek başına yeterli değil, önemli olan harekete geçmek. Atakan 'harekete geçmek lazım' derken, başka bir şekilde Karl Marx'ın 'Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir' sözünü akla getiriyor. Bu ve buna benzer sözleri, kitap boyunca birçok kadından duyabilmek mümkün. Röportaj yapılan kadınların birçoğunda yukarıda ifade edilen sözleri bulabilmek mümkün. Bu da, kadınların hayatın pratik yönüne verdikleri önemi gösteren önemli bir durum olarak görülebilir.

Kadınların günümüzde Kıbrıs'ta kendi seslerini ne oranda duyurabildiği ve bunun ne oranda yeterli olabildiği sorusuna Susana Pavlou'nun vermiş olduğu yanıt, birçok açıdan Kıbrıs'ın günümüzdeki hayatı üzerine çok çarpıcı bir tespit olarak göze çarpmakta. Şöyle ki: Pavlou'ya göre gündelik hayatta erkek egemen bir söylem hâkim ve bunun olduğu bir ortamda, belli konularda bulunan kadınlardan mucizeler yaratmalarını beklemek çok da mantıklı değil. Röportajların çoğunluğuna bakıldığında, Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet konusunda değişik görüşlerin olduğu görülebilmektedir.

Sonuç olarak, değişik jenerasyonlardan Kıbrıs'taki kadınlar ile yapılan bu röportajlar serisi kitabı, bir yandan Kıbrıs'ın yakın geçmişinden bugüne kadınların toplumsal hayattaki yerlerinin nereden nereye geldiğine dair önemli ipuçları sunarken, aynı zamanda kadınların bugünkü ilgi alanları, uğraşları, hayatta dert ettikleri konulardaki farklılıkları göstermesi bakımından çoğulcu bir bakış açısı sunuyor okura.

Yrd.Doç.Dr. Hakan Karahasan

Yakın Doğu Üniversitesi İletişim ve Medya Çalışmaları Fakültesi

Film Yapım Teknikleri Bölümü

Lefkoşa-Kuzey Kıbrıs

E-posta: hakan.karahasan@neu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-8479-0094.

Dış Politikada Kadınlar İnisiyatifi

Neden Dış Politikada Kadınlar?

Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi hocası olarak sınıfa giriyorsunuz, hemcinsiniz öğrencilerinizden hiç biri Dışişlerinde çalışmak ya da politikayla ilgilenmek istemiyor. Oysa erkek öğrencilerinizin büyük bir kısmı politikacı ya da bürokrat olacaklarından emin. Uluslararası toplantılara katılan, en az 10 yıldır dış politika konusunda uzmanlaşmış bir kadınsınız. Türkiye'nin sayılı düşünce kuruluşlarından birinde çalışıyorsunuz. Toplantılara öncelikli olarak davet edilen ve konuşturulan erkek katılımcıların her toplantıda aynı şeyleri söylediğini, hatta artık hangi düzenli yayınları okuduklarını ve fikirlerini nereden aldıklarını bile tahmin edebiliyorsunuz. Ancak siz hiçbir zaman konuşmacı olarak davet edilmiyor, o 'elit' toplantıların bir parçası olamıyorsunuz.

Genç ve çalışkan bir Uluslararası İlişkiler doktora öğrencisisiniz. Çok çalışıyor, raporlar yazıyor, tezinizi bitirmeye uğraşılıyor, bir yandan da iş arıyorsunuz. Ancak ne istediğiniz işi bulabiliyor, ne hakkettiğiniz maaşı alabiliyor, ne de yaşını almış erkek hocalarınızın yanında 'bizim kız' 'akıllı bıdık' olmaktan kurtulamıyorsunuz. Ancak onlara asistanlık edebiliyor, kendi sözünüzü söyleyemiyorsunuz. Bir üniversitede kadro bulmuş genç akademisyen bir kadınsınız. İdari görevler de üstünüze yıkılmış. Üniversitenin geleceği ile ilgili kararlarda bile söz sahibisiniz. Ancak her konuda uzman olan erkek hocalarınız yanınızda sizin araştırma konunuz olan bölge hakkında hiç çekinmeksizin tüm yargılarınızı doğrularmış gibi bağıra bağıra anlatıyor; bir de size, tam da iki gün önce üzerine yazdığınız konu hakkında aslında ne yapılması gerektiğini söylüyor.

Dış Politikada Kadınlar İnisiyatifi tam da tüm bu tanıdık hikayeler nedeniyle ortaya çıktı. 2013 yılında biraraya gelen ve birbirlerini daha uzun zamandır tanıyan 3 kadın olarak bu sorunların ancak dış politikada daha

çok kadın olmasıyla; yani sayımızın artmasıyla ve bunun da özellikle genç kadınlara, bu oldukça erkek alanda yalnız olmadıklarını hissettirerek deneyimlerimizi paylaşarak artıracığımızı olan inançla başladı. Hepimizin farklı ülke ve alanlarda bambaşka deneyimleri vardı. Birbirinden oldukça farklı arkadaşlarımız, ağlarımız vardı. Tek yaptığımız bunları birleştirmek oldu. Ardından bir anda bize kolay gelen bu dayanışmanın nasıl da büyüdüğüne, enerjimizin nasıl da yayıldığına şahit olduk.

İşler Güçler

2014 yılında yavaş yavaş yakınlarımıza, arkadaşlarımıza duyurduğumuz, kendi uzmanlık alanlarımızda peşine düştüğümüz ise kadınların dış politika alanında aslında nasıl etkin olduğunu ve erkek dilli ve erkek doğasıyla şekillenmiş klasik uluslararası ilişkilerin arkasında bulunan kadınları ortaya çıkarmaktı. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde en çok sorunla karşılaştığı, tüm diplomasi tarihimize damgasını vurmuş Türkiye-Ermenistan ve Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin yumuşamasında göze batmadan, sakince uğraşan ve bu bitmez tükenmez çatışmaların dilini değiştiren kadınlar vardı. İlk büyük etkinliğimiz Nisan 2015'te bu kadınları bir araya getirmektir. Farklı alanlardan gelen emekli diplomat, sivil toplum üyesi, gazeteci ve siyasetçi kadınlarla onların yaptıklarını bilen, okuyan, kendileri de yakın alanlarda çalışan kadınlar bir araya geldi.

Bu bir araya geliş bizi daha farklı kadınlarla da deneyim paylaşım toplantılarının, özellikle de rahat sohbetlerin yapılabildiği yuvarlak masa toplantılarının hem ne kadar bilgilendirici hem de rol modellerle karşılaşmanın, ilişki kurmanın ne kadar değerli olduğunu hatırlattı. Yuvarlak masa toplantılarımızı yapmaya başladık. Eylül 2015- Nisan 2016 arasında 5 yuvarlak masa toplantısı düzenledik¹. Bu toplantılara özellikle genç kadınları ve ilgilenen erkekleri de çağırdık. O toplantılarda tanıştığımız arkadaşlarımız, daha sonra kendi ilgi alanlarında farklı tartışma grupları yarattılar.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, kadınların çatışma öncesi ve sonrası korunmaları ve barış masalarında yer almasıyla ilgili 1325 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı'nın uygulanması için Türkiye'de de bir Ulusal Eylem Planı yazmanın peşine düştük. 2015 yılında 15. yılını dolduran karar hakkında ülkemizde sivil toplum örgütlerinin çalışmaları olmasına karşın epey geniş bir kitlenin bu karardan pek de haberi yoktu. 14 farklı sivil toplum örgütünü bir araya getirerek, hem beraber çalışma pratiklerimizi geliştirmek hem de Ulusal Eylem Planları nasıl yazılır konusunda bilgilenmek için Kasım 2015 ve Şubat 2016'da iki eğitim gerçekleştirdik².

Farkettik ki, İstanbul'da kadın konsolos sayısı epey yüksekti. 2016 ve 2017'de, önce Birleşmiş Milletler Kadın Ofisi'nin ev sahipliğinde ardından Amerikan ve İsveç Konsolosluklarında kahvaltılı sohbetleri düzenledik. Suriyeli kadınlar ana konumuzdu³. 2017'de ayrıca dünyada da sırf erkek uzmanlardan oluşan panellerin özellikle twitter'da #notoallmalepanels

#notomanel hastagleriyle ifşa edilmelerini takiben Türkiye’de de başlayan #sırferkekpanellereson hareketine de destek vermeye başladık. 2018’de BMGK 1325 sayılı kararı için Ulusal Eylem Planı yazımı için de veri sağlaması amacıyla, *Türkiye’de Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi* başlıklı bir rapor hazırladık⁴.

Dış Politika- İç Politika

Gerek Kadın, Barış, Güvenlik gündemini tartışırken gerekse toplantılarımızla genç kadınları dış politikada karar alma mekanizmalarına katılmak, dış politika konusunda uzmanlaşmak konularında desteklemeye çalışırken, teoriden menkul dış politika- iç politika ayrımının ne kadar bulanıklaştığını gördük. Aslında genç kadınların dış politikayla ilgilenmemelerinin nedenleri iç politikayla ilgilenmeme nedenleriyle aynıydı- kadınlara yer açılmıyordu. Dış politikada karşılaşılan sorunların iç politikaya da yansımaları kaçınılmazdı, hatta iç politikada karşılaşılan sorunlar dış politikaya yansıyor. Suriyeli mültecilerle ilgili dış politika kararlarının gündelik hayatları etkilemeyeceği düşünülebilir mi? Kürt sorununun çözülmemesinin Avrupa ile ABD ile ilişkileri etkilememesi mümkün müdür? Dolayısıyla feministlerin hep söylediği gibi özel-kamusal alan ayrımı olamayacağı gibi iç ve dış politika ayrımı da olamayacağı düşüncesiyle de hareket ediyoruz. Nitekim, 2018 ve 2019’da kadınların siyasete katılımı, siyasette kadın liderliği, kadınların yerel siyasete katılımı da gündemimizdeydi.

Yeni Açılımlar ve Ankara

2019 yılı Dış Politikada Kadınlar için genişleme bakımından çok heyecanlı bir yıl oldu. Ankara’daki kadın akademisyen arkadaşlarımızın sahiplenmesi sayesinde Dış Politikada Kadınlar güçlendi, geleceğe daha da cesaretle bakar oldu. Yeni bir örgütlenme ve dayanışma modeli olarak, içinden geçtiğimiz dönemde birbirimizle karşılaşmaların, konuşmanın ve beraber üretmenin değerini ve zevkini yaşayarak yeni bir yola çıktık. Raporlar yazdık, paneller yaptık.

İlkeler

Tüm bunları yaparken bizi bir araya getirenin ne olduğunu tanımlamak da gerekliydi. Değerlerimizi, katılımcı süreçler, yerel ve bölgesel işbirliği, ortaklık ve dayanışma, her alanda hesap verebilirlik ve şeffaflık olarak tanımladık. Ortak raporlar yazarken, sosyal medyada paylaşım yaparken, paneller düzenlerken, davetlere cevap verirken birbirimize edinmeyi, mümkün olan en geniş geri bildirimle planlama yapmayı amaç edindik. Bu konularda ne kadar başarılı olabildiğimizi elbette zaman zaman belirleyecek. Uzun soluklu planlarımız ve gidecek çok yolumuz var, ancak üç kişiyle dertleşme üzerinden başlayan bu hareketin Mayıs 2019 itibarıyla Avrupa Birliği’nden

Ortadoğu'ya, sivil toplumdan akademiye alanlarında uzman 45 kadının ortaklaştığı yer haline gelmesi bize umut veriyor. Siz de katılmak isterseniz, womeninforpol@gmail.com adresine bir e-posta atın.

Doç.Dr. Zeynep Alemdar

Okan Üniversitesi

İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü

İstanbul-Türkiye

E-posta: zeynep.alemdar@okan.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-1031-1748.

Notlar

¹ Toplantılar için bakınız: <http://wfp14.org/en/our-events/speaker-series/>.

² Eğitimler için bakınız: <http://bm1325eylemlani.org/>.

³ Sohbetler için bakınız: <http://wfp14.org/en/our-events/roundtables/cooperation-with-diplomatic-corps>.

⁴ Alemdar Z. (2018). Women Count Turkey 2018: Turkey's Implementation of Unscr 1325. Stockholm: Operation 1325. URL: https://www.operation1325.se/sites/default/files/women_count_turkey.pdf.

Bu Sayıya Katkıda Bulunan Yazarlar/Authors in This Issue
(Alfabetik olarak / In alphabetical order)

Articles

Dr. Selin Akyüz
Bilkent University
Ankara-Turkey

Assist.Prof. Gizem Bilgin-Aytaç
İstanbul University
İstanbul-Turkey

Dr. Sinem Bal
Nottingham University
Nottingham-UK

Assoc.Prof. Bezen Balamir-Coşkun
İzmir Policy Centre
İzmir-Turkey

Assist.Prof. Çiçek Coşkun
Başkent University
Ankara- Turkey

Assoc.Prof. Nezahat Doğan
Final International University
Kyrenia-North Cyprus

Assist.Prof. Fulden İbrahimhakkıoğlu
Middle East Technical University
Ankara- Turkey

Assist.Prof. Zehra Yılmaz
Van Yüzüncü Yıl University
Van-Turkey

Book Reviews

Şebnem Açelya Baştan (MA)
Çankaya University
Ankara-Turkey

Assist.Prof Hakan Karahasan
Near East University
Nicosia-North Cyprus

**Notes, Reports and Sources
on Women/Gender Studies**

Assoc.Prof. Zeynep Alemdar
Okan University
İstanbul-Turkey

Bu Sayıda Hakemlik Yapanlar / Referees in This Issue
(Alfabetik olarak / In alphabetical order)

Prof. Elif Akşit
Ankara University
Ankara-Turkey

Assoc. Prof. Zeynep Alemdar
Okan University
İstanbul-Turkey

Assist. Prof. Dr. Bilge Azgın
Near East University
Nicosia-North Cyprus

Assist. Prof. Dr. Umut Bozkurt
Eastern Mediterranean University
Famagusta-North Cyprus

Assist. Prof. Çiçek Coşkun
Başkent University
Ankara-Turkey

Assoc. Prof. Zana Çıtak
Middle East Technical University
Ankara-Turkey

Prof. Birgül Demirtaş
TOBB-ETU
Ankara-Turkey

Assist. Prof. E. Ayşe Özşuca Erenoğlu
Çankaya University
Ankara-Turkey

Assist. Prof. Zeynep Gülrü Göker
Sabancı University
İstanbul-Turkey

Assoc. Prof. Didem Buhari Gülmez
Katip Çelebi University
İzmir-Turkey

Prof. Zuhâl Yeşilyurt Gündüz
TED University
Ankara-Turkey

Prof. Müge Kınacıoğlu
Hacettepe University
Ankara-Turkey

Assist. Prof. Dr. Berna Numan
Eastern Mediterranean University
Famagusta-North Cyprus

Prof. Aylin Özman
TED University
Ankara-Turkey

Assoc. Prof. Marella Bodur Ün
Çukurova University
Adana-Turkey

Dr. Zehra Azizbeyli
Near East University
Nicosia-North Cyprus

Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies Yayın İlkeleri

Genel İlkeler

- 1) Yazarlar, *Kadın/Woman 2000*'de yayımlanmasını istedikleri bilimsel çalışmalarını aşağıdaki e-posta adresine göndermelidirler:
jws.cws@emu.edu.tr
- 2) *Kadın/Woman 2000*, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanır.
- 3) *Kadın/Woman 2000*'e gönderilen yazılar, başka bir yerde yayımlanmamış olmalıdır. *Kadın/Woman 2000* Yayın Kurulu tarafından yayımlanmak üzere kabul edilen yazılarda, DAÜ - Yayınevi bütün yayın haklarına sahiptir. Ancak yazarlar yayınlanan bilgileri kısmen *Kadın/Woman 2000*'ne atıfta bulunmak üzere başka yayınlarında kullanabilirler.
- 4) Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesini veya Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezini bağlamaz.
- 5) Tüm yazılar, Editörler Kurulunun ön değerlendirmesinin ardından uygun bulunması halinde yazar(lar)ın kimliği saklı tutularak konu ile ilgili en az iki akademik danışman tarafından incelenir. Yapılan değerlendirme hakem isimleri gizli tutularak editörler tarafından yazarların bilgisine sunulur.
- 6) Editörler, yayıma gönderilen yazılarda düzeltme yapabilir. Bunlar yayımdan önce yazarın bilgisine sunulur.

Yazım Kuralları

- 1) Yazılar yayına uygun olarak hazırlanmış figür ve tablolar ile birlikte elektronik olarak gönderilmelidir.
- 2) *Kadın/Woman 2000*'e gönderilecek yazılar, tercihen Times New Roman fontu ile 12 punto olarak yazılmalıdır. Yazıların uzunluğu makalelerde 25-30 sayfayı veya 9000 kelimeyi aşmamalı, kitap tanıtımlarında ise 1-7 sayfa veya 500-2500 kelime arasında olmalıdır.
- 3) Türkçe yazılarda Türk Dil Kurumunun İmlâ Kılavuzu esas alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçede pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde Türkçe ve İngilizce olarak verilmelidir. İngilizce yazılarda ise *Oxford English Dictionary* veya ekleri örnek alınmalıdır.
- 4) Yazılar başlık sayfası, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları ve yazışma adresi ile yazı Türkçe yazılmış ise İngilizce, İngilizce yazılmış ise Türkçe olarak genişletilmiş özet (Abstract) bölümlerini içermelidir. Yazarın makalesini hem Türkçe hem de İngilizce olarak göndermesi halinde yazısı iki dilde de yayımlanabilecektir.
 - a) Başlık sayfası en fazla 10-12 kelimededen oluşan makale başlığını, (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, ünvanı, çalıştığı kurumu ve ORCID kimlik numarasını içermelidir.
 - b) Türkçe ve İngilizce olmak üzere 'Özet' ve 'Abstract' başlıkları altında her iki dilde de 300 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetin her biri yeni bir sayfadan başlamalıdır. Bunların altında ayrıca 'Anahtar Kelimeler' ve 'Key Words' başlıkları ile makale ile ilgili önemli anahatar kelimeler (en fazla 10 kelime) yazılmalıdır.
 - c) Ana metin yeni bir sayfadan başlamalıdır.
 - d) Metin içinde atıfta bulunulan kaynak ve şahıslar (Yazar soyadı, Yayın yılı, ve atıfta bulunulan sayfa numarası, (Brown, 2003: 23) şeklinde verilmelidir. Metinle ilgili ek bilgiler üst numaralarla verilmeli, metin sonundaki Notlar kısmında aynı numara ile eklenmelidir.
 - e) Şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kay-naklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır.

- f) Tablolar metin içine konmayıp, her biri ayrı bir sayfaya yazılmalı, metin içindeki yeri marjin içinde belirtilmelidir.
- g) Makalede yer alması istenen resimler veya çizimler yayıma hazır şekilde gönderilmelidir. Resimler makalede yer alış sıralarına göre numaralandırılmalı, metin içindeki yerleri Resim 1, Resim 2 şeklinde parantez içinde gösterilmeli, resimlerin arkalarına ise resim numaraları, yazarın soyadı ve kısaca makale ismi yazılmalıdır. Ayrıca bunlara ait açıklamalar ayrı bir sayfada sıra ile belirtilmelidir. Resimler disket veya CD üzerinde TIFF formatında gönderilebilir.
- h) Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.
- i) Metinde yararlanılan tüm kaynaklar ayrı bir sayfadan başlayarak alfabetik sırada Kaynaklar başlığı altında şu sıraya göre verilmelidir: Yazar Soyadı Adı (Yayın yılı). *Kitap ismi* (italik harflerle) veya makale ismi, *Dergi adı* (italik harflerle) Basım yeri: Basımevi, dergide yer aldığı sayfa numaraları. Kitap isimleri *italik* harflerle, makale isimleri normal harflerle, dergi adı *italik* olarak yazılmalıdır. Ayrıca yayımlanmamış kaynaklardan yapılan alıntılar da tam olarak anlaşılacak şekilde kullanılmalıdır.

Örnekler:

Foucault M. (1979). *Discipline and Punishment: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books.

Van Dijk T. A. (2006). Discourse and Manipulation, *Discourse and Society*, 17 (2):359-383.

- 5) Burada değinilmeyen konular için APA yazım şartlarına başvurulabilir. Kaynak: Hacker, D. (2004) "APA" *A Pocket Style Manual*. Boston, New York: Bedford/St. Martin's:155-182.
- 6) Bu duyuruda belirtilen kurallara uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarlarına geri gönderilir. Yayın Kurulu tarafından yayımı uygun bulunmayan yazılar bir nüsha olarak varsa orijinal tablo ve figürleriyle birlikte yazara iade edilir.

İletişim Adresi

Kadın / Woman 2000, Journal for Women's Studies
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi
Jean-Jacques Rousseau sok.
İşletme ve Ekonomi Fakültesi- Ek Binası, BE159
99628 Gazimağusa - Kuzey Kıbrıs

Tel: (392) 630 2269

Fax: (392) 392 365 1017

E-posta: jws.cws@emu.edu.tr

İnternet adresi: <http://kwj2000.journal.emu.edu.tr>